

R-7878

(1)

AUGUSTINI

STEVCHI EGVBINI

BIBLIOTHECARI

CONTRA LAVRENTIUM VAL-
LAM,

De falsa Donatione Constantini.

LIBRI DVO.

EIVSDEM

De restituenda nauigatione Tiberis,

VIRTVTE DVCE,

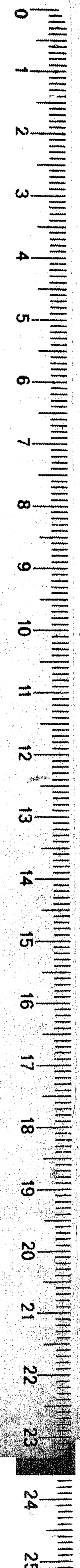
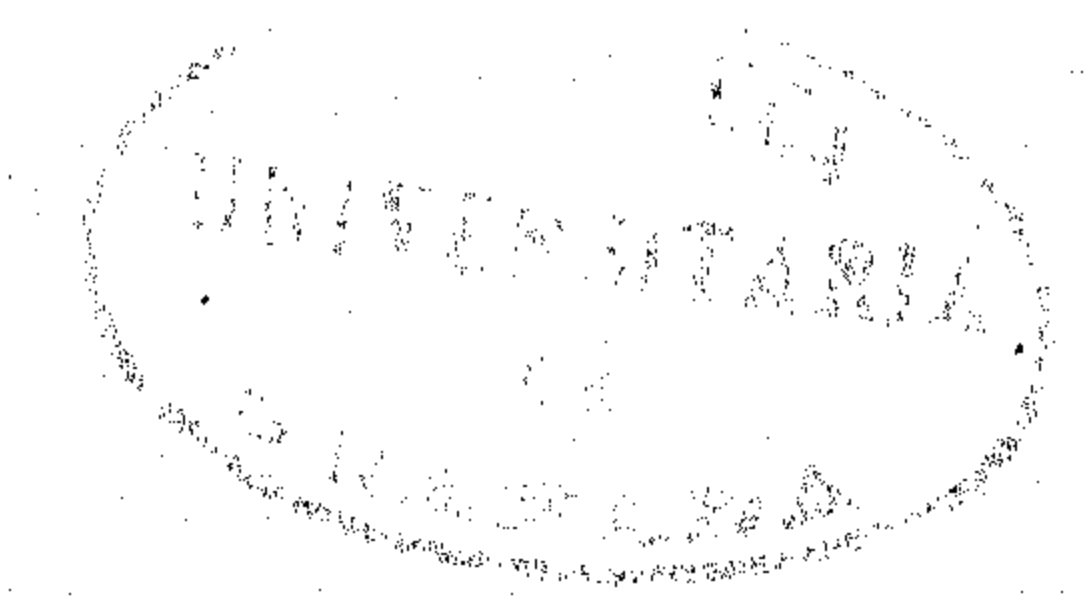

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.

GRYPHIVM,

M. D. XLVII.

2 400 40

MADE IN SPAIN

R-7878

(1)

AUGUSTINI

STEVCHEVGBINI

BIBLIOTHECARI

CONTRA LAVREN-

TIVM VAL-

LAM,

*

De falsa Donatione Constantini.

LIBRI DVO.

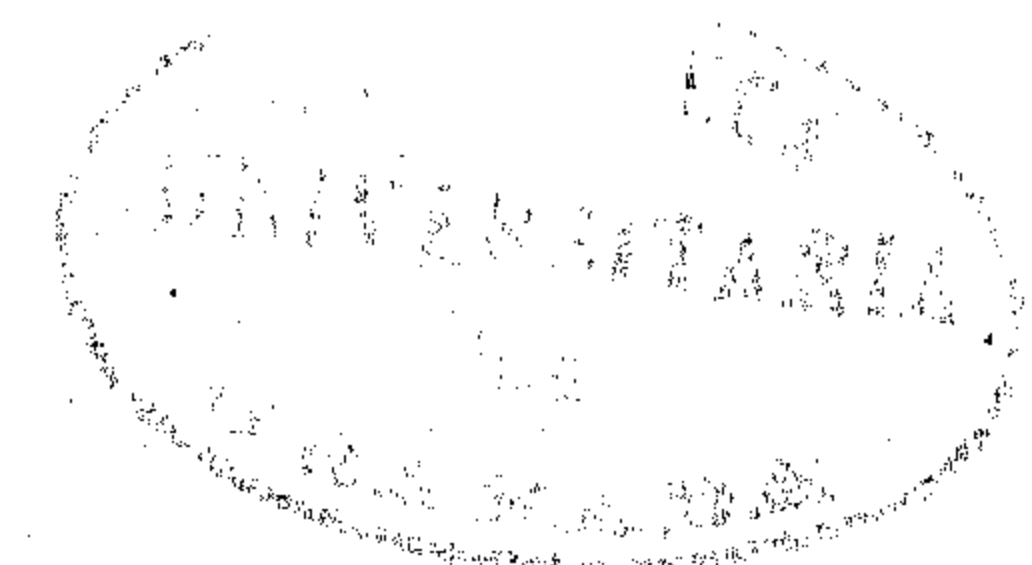
EIVSDEM

De restituenda nauigatione Tiberis,

VIRTYE DVCE,

COMITE FORTVNA.

LVGDVNI APVD SEB.

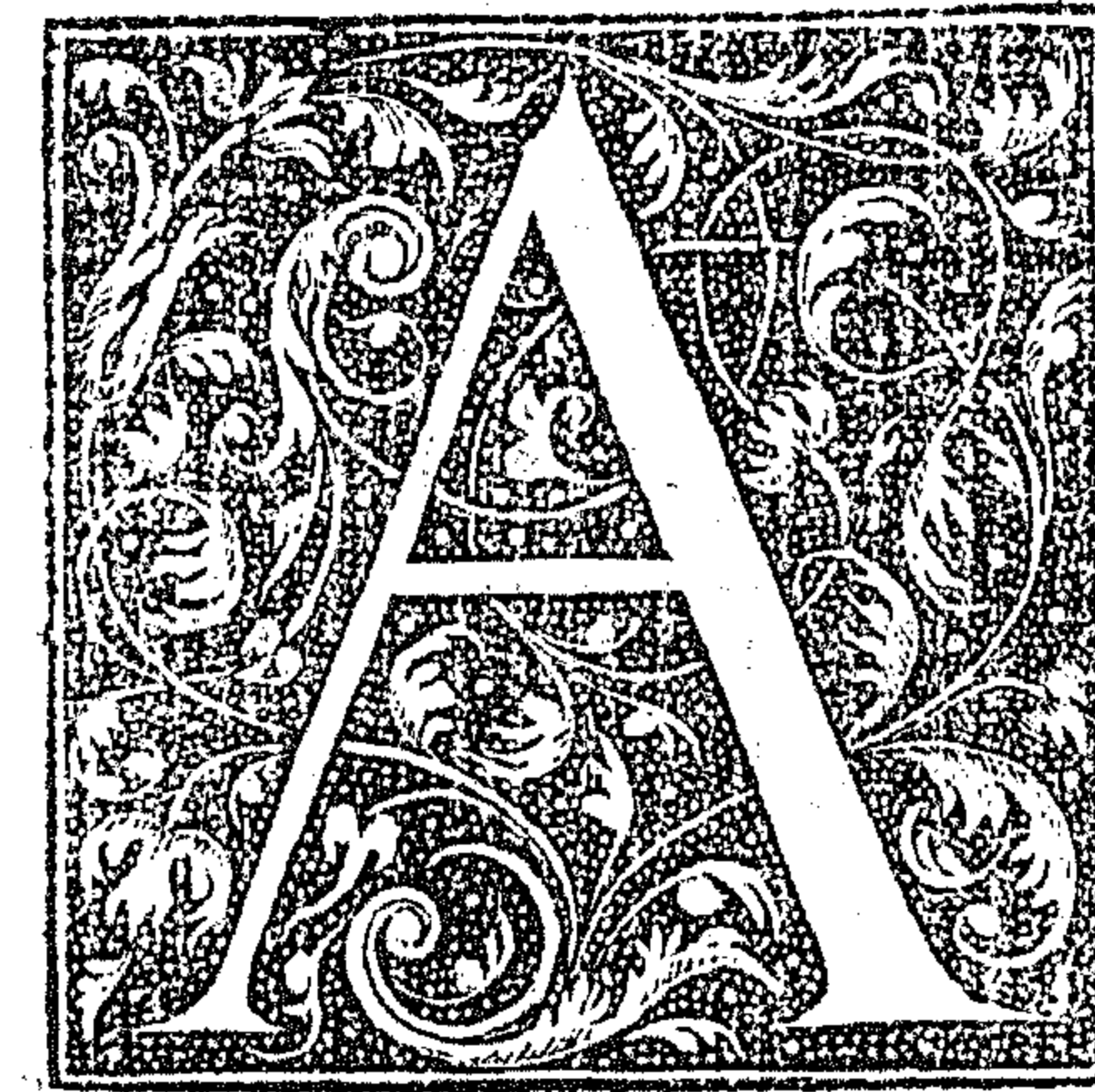
GRYPHVM,

M. D. XLVII.

8784-57

Laurentius Vallenſis contra donationem
Constantini libellum conſcribens, eum
blaſphemiis & impiis irriſionibus refer-
ſit. Viſum igitur eſt præſtare, eum ex hoc
opere ſubducere, ſenſibus duntaxat in
redarguendo prolatis.

DEDICATIO LIBRI
AD SANCTVM
PETRVM.

ACCIPERE, quaſo, radian-
tiſſimũ cœli ſidus, quo
tenebræ terris incum-
bentes diſiectæ ſunt,
lucẽmq; noſtra corda
haurire cœperunt, quos tibi ſacro,
quos uni tibi Eccleſiæ ue tuæ exant-
lavi labores. Nec aſperneris, maiora
ac lectiora tibi ſacrare cupientem.
Qua benignitate, uiam cœleſtẽ igna-
ros, largiſſimè in terris abditæ ſapien-
tiæ theſauris effuſis, docuiſti: nec culla-
res ingentem largitatem repreſſit,
eadem nos miſeratus aſpice. Ad ſis,
actux ditiffimis aule donis ſolare in-
opes: ex humo iacentes attolle.

INDEX EORVM QVAE DVO-

BVS HISCE ADVERSVS LAVRENTIVM
VALLENSSEM LIBRIS CON-
TINENTVR.

LIBRO PRIMO.

*Numerus primus paginam: alter eum qui margini adscriptus
est numerum significat.*

- Quæ causa impulerit eum, ut bellum Ecclesie indiceret:
eacq; tota refellitur, ac reprobatur. pagina 1. nu. 1.
Ab ingenio & natura eius profectum esse, ut hoc impium
negotium susciperet. 2. 2
Ab imperitia reconditarum historiarum, quod sæpius
multi dubitationes in animum inhærentes remouere
non possunt. 2. 3
Contra Romanam Ecclesiam, atq; eius dignitatem, ne-
fas esse quæquam scribere: multo minus Romanos,
quorum urbs atque opes, Ecclesia ipsi imperio suc-
cedente steterint. 3. 4
Quædam in Romanis profanitas. 4. 5
Quod longe honestius sit, pro dignitate Romanæ Ec-
clesiæ depugnare. 5. 6
Differitur cum his, quod aduersus hos, qui meliorem
statum futurum prædicant si nullas opes Ecclesia
Romana possideret: Triacq; ex eo incommoda mon-
strantur. 6. 7
Quod hereses in dies subnascetes non possunt euerti. 11. 9
Quod in sordibus iaceret religio, despectuiq; esset. 10. 8
Quod nulla non mala in urbe, & extra urbem. 12. 10
Quod regnum hoc sit omnibus christianis nationibus
commune, ad cuius gubernacula omnes admittantur:
(non sic

I N D E X.

- (non sic in cæteris regnis) cui qui sit inimicus, patriæ
suæ, suq; met sit proditor, & hostis. 12. 11
Quod unum esse caput totius religionis necesse sit: idq;
uenerabile, & conspicuum exterius, & ante oculos
populi. 13. 12
Quod regnum Ecclesie omnium in occidente post euer-
sum Romanum Imperium, regnorum est antiquissi-
mum, à quo cuncta ea nata sint. 14. 13
Sancitam huius regni maiestatem non à Constantino,
sed à Christo: ab illo autem corroboratam. 15. 14
Donationem Constantini ubiq; apud Græcos haberi,
magnæq; eis esse uenerationi. 15. 15
Celsisse Constantinum ab urbe, quod uideret illic con-
stitutum esse principatum coelestem. 17. 16
Antequam Constantinus donasset, confessum esse to-
tam religionem christianam, acceptumq; à sanctis
Apostolis beneficium. 17. 17
Constantinum illo suo decreto donationis sanxisse que
concilium Nicenum statuisset. 18. 18
In Laurentii declamationes, causæ cur Constantinus im-
perium sacrauerit. 20. 19
Quod ea quæ donauit Constantinus, non Syluestro, sed
Christo & Petro donauit: propterea non poterant à
Syluestro repudiari. 21. 20
Quod non fuerit stultitia, se & imperium deuouisse. 22. 21
Quod pleriq; alii simile quid fecerunt. 22. 22
Quod donatio illa non fuit alienatio, sed res ipsa dona-
ta remansit in imperio, imperiumq; ob eam amplifi-
catum est. 24. 23
Quod Laurentius uelut paganus inducit populum, &
familiam Constantini lamentantes ac lugentes, cum
a 3 ille

I N D E X.

- ille fieri uellet christianus, imperiūq; sacrare. 25.24
 Quòd rationes, quæ mouebant Constantinum ad sac-
 crandum imperium, eadem mouebant Syluestrum
 ad acceptandum. 26.25
 Utilitas ingens adiuncto imperio religioni, quod Syl-
 uester repudiare non poterat: quod maius id esset,
 quàm diuitias repudiare. 26.26
 Alia ratio quanta fuerit in Ecclesia alacritas, quod gau-
 dium diuinis patribus, ad religionem imperium tra-
 latū esse: non ut Laurētius proponit, mœrorē. 31.27
 Exemplum ab aliqua remotissima gente, super religio-
 ne Christiana, & eius principe, quem omnes reges
 adorent. 32.28
 Quod latina lingua, imperiumq; Romanum non peni-
 tus corruit, sed stetit per Ecclesiam Romanam eius
 hæredem: ob eam causam mirificè gauisum esse, non
 autem spreuisse tãtam gratiam Syluestrum: uidisse,
 longè maius esse bonum, imperiū associari religio-
 ni, quàm spernere opes Imperii: ne superbię, & arro-
 gantię nefas irreperet. 33.29
 Contra Laurentium cum ait, non constare, neq; scriptã
 in tabulis esse hanc Imperii donationem, cauillatio-
 nem apertam eam esse. 36.30
 Longe diuersas ceremonias esse peractas capienda Im-
 perii inusitata possessione. 37.31
 Respõdetur ad ea, quæ obiicit Laurentius, quod egerit
 Syluester post discessum Constantini. Erudiisse po-
 pulos, siluisse super Imperio: cum ab imperatoribus
 denuo occuparetur, modestè, patienter tulisse: non
 subito exarsisse. 38.32
 De Numismatis minime laborasse Syluestrum, nec la-
 borare

I N D E X.

- borare debuisse. 41.33
 De his qui post discessum Constantini in Italia impe-
 rauerunt. 41.34
 Agitur de priuilegio Constantini, de historia Syluestri,
 quam Laurentius fabulam appellat. 43.35
 In uniuersum, contra Laurentium qui priuilegium do-
 nationis irrideat. 45.36
 Quòd baptizato Cōstantino plures ex senatoribus hãc
 religionem secuti sunt, qui dum imperium sacrare-
 tur, testes & assentientes adessent. 47.37
 De stylo donationis, non expectandam esse ab illo secu-
 lo Romanam eloquentiam, Non fuisse locutū Con-
 stantinum, aut qui priuilegium scripsit, ut Cæsar &
 Pompeius. 47.38
 Ex Græcis exemplaribus contra Laurentium, quàm
 multa eum præterierunt, quàm multis in locis uerba
 priuilegii perperam intellexerit. 48.39
 Examinatur totum priuilegiū cōtra Laurentiū passim
 prolatis ex Græco sententiis, & face tralationū Græ-
 carum, quæ uariæ sunt, quæ grammaticum latuerunt
 obscuritate Latina illustrata. 49.40
 Donationem quidem factam, cum primūm Constanti-
 nus est baptizatus, sed cōscriptam fuisse aliquo post
 tempore, forsan sub tempus concilii Niceni. 52.41
 De sedibus patriarchalibus in edicto nominatis. 53.42
 Multa ex Græcorum exemplaribus, quibus priuilegiū
 declaratur. 55.43
 De Phrygio, seu Mitra Imperiali, & Loro quem uulgò
 Mantum appellant, quæ Vallensis ignorabat: de cæ-
 teris uestibus, omniq; Imperiali magnificētia. 63.44
 De mappulis, Vdonibusq; quæ nominantur in priui-
 legio,

- legio, quæ sub cognitionem calumniatoris non uenerunt. 68.45
- De his, qui ex senatu fieri uellent Christiani. 71.46
- Cur Mitram Imperialem, seu Phrygium, donatū summo sacerdoti, uoluerint esse signum radiantissimæ resurrectionis; quod aduersarius imperite non percepit. 73.47
- Exempla quæ protulit calumniator, quibus Ecclesiam conatur probare imperitam, non esse ex docta Ecclesia. 79.48
- Pleraque dimittit autor, indigna quæ legantur, quibus ue respondeatur, eumque laborem insanum censuisse. 80.49
- Ad postremum calumniatoris imperitiã super his, inde manifestam fieri, quod ignarus donationem in uetustissimis exemplaribus haberi, de ea locutus est duntaxat ex Gratiano. Sed autor ostēdit eã priscos Theologos scriptis suis celebrasse, apud superiores quidem, usque ad antiquæ Ecclesiæ patres repertã. 80.50

SECUNDI LIBRI CAPITA.

- Repetit qua partitione, atque ordine pugnatum sit contra calumniatorem primo libro. 83.51
- De his, quæ in historia, rebusque gestis Constantini uidentur inter se pugnare, quæ toto libro dissoluntur. 84.52
- De historia Syluestri prolata in concilio septimo ab Adriano summo pontifice, de uisis Apostolis à Constantino, eorumque imaginibus prolatis à Syluestro de Baptismo Constantini. 85.53
- De huius testimonii uetustate, & quàm sit uenerabile utpote.

- utpote à summo, sanctoque pontifice, & in concilio productum. Vetustatem autem arguere historiam usque ad tempora Constantini attingere. 86.54
- Eusebii testimoniū de historia Syluestri, qui de successoribus Apostolorū scripsit, & in his de Syluestro Petri successore in qua est baptismus Constantini. 94.55
- Apud Græcos historiam Syluestri haberi summæ fidei, proferturque ipsa historia Græca de lepra Constantini, de eius expiatione. 95.56
- Confessio Constantini Græce, cui adiuncta est donatio. 99.57
- Ex hac confessione manifestam esse eximiam Constantini pietatem. Examinatur ea ipsa confessio, in qua Constantinus totam historiam recenset, de uisis Apostolis, de lepra mundata, de donis quæ ipse obtulit Ecclesiæ. 109.58
- Comprobatio huius priuilegii, seu paginæ donationis, ex Græcorum testimoniis, qui summam his fidem habuerint; in quo præfertur Ecclesia Romana cunctis aliis. 110.59
- Testimonium Caroli Magni ex libro eius de Imaginibus, de maiestate, ac principatu Ecclesiæ Romanæ, ut consentiat cum decreto Constantini, quod in causis fidei ad hanc sedem sit recurrendum, huic omnes gentes debere sese adiungere. 111.60
- Testimonium Athanasii, qui floruit eodem atque genio Constantini tempore, de principatu Romanæ sedis quantopere consentiat cum Constantino, decretumque eius confirmet, uerumque comprobet. 119.61
- Testimonium Theodoriti de Romanæ sedis maiestate ut asserat decretum Constantini. 129.62
- b Conci

- Concilium Nicenum idem statuiffe, atq; Cōstantinum suo illo decreto de principatu Romanæ sedis, quo decretum ipsum uerum esse probatur, à magno Constantino perscriptum. 131. 63
- Quæ scripserit Ioannes pōtifex Iustiniano Imperatori de statutis principum pro Romana sede, quo planè statutum seu decretum Constantini innuitur. 131. 64
- Anacletus uetustissimus pontifex, quæ audierit à Petro de principatu Romanæ sedis, quæ suo illo decreto seu priuilegio Constantinus expressit, à sanctis Theologis edoctus. 133. 65
- Quod habetur in edicto Constantini, eum tenuisse frænum equi summi pontificis, officiumq; stratoris exhibuisse, probari uerum, quòd cæteri Imperatores idem postea fecerint. 134. 66
- Ex eodem Anacleto, Principatū Romanæ sedis non ab hominibus, sed à Christo statutum fuisse. 135. 67
- Quæ scripserint prisci, ac sancti Theologi, ut Cyrillus Alexandrinus, & Hierosolymitanus, nec non Maximus de excellentia sedis Apostolicæ, similia his quæ decreto suo complexus est Constantinus. 141. 68
- De his, quæ de Romana sede sanxit Concilium Nicenū quæ Constantinus expressit ad unguem edicto seu priuilegio, eodem spiritu atque sancti patres actus. 142. 69
- De Melchiade quod protulit Laurentius, quàm in eo deceptus sit, qui putauerit uerbis eius pontificis se se priuilegium confutasse, falsumq; probasse. Cum potius confirmauerit, uerissimumq; ostenderit. Deceptioq; eius de Melchiade, qui de Cōstantino scribere non potuerit. 144. 70
- Ea

- Ea quæ de historia Syluestri, & de priuilegio illo Constantini Gelasius testatus est, idq; ex uetustis autoribus. 148. 71
- Nicolaum primum, antiquum, ac per sanctum pontificem appellare in suis epistolis Syluestrum, magni Constantini baptizatorem: quo ueteris ac docti pontificis uenerabili testimonio, historiã de Syluestro in baptismo Constantini uera probari. 149. 72
- Testimoniū Damasi prisci, ac docti, simulq; sancti pontificis de historia Syluestri, de Baptismo Constantini deq; eius priuilegio. 149. 73
- De his, quæ falso calumniatores de Constantino prodiderunt, præsertim impius Iulianus Imperator, qui eum crudelem, sanguinarium, barbarumq; appellauerit: quæ in faciem ipsius Iuliani à principe Artemio refelluntur: qui testatur: Cōstantinum uidisse signū crucis in coelo, cum contra Maxentium constitisset, omnemq; exercitium, signum uidisse, literasq; legisse. De Faustæ, & Crispi cæde. 149. 74
- Quod non omnes historici causas discessus eius ex urbe aut nouerint, aut descripserint. 154. 75
- Constantinū uiso crucis signo, profligatoq; Maxentio, non continuo sincere Christianum fuisse, id apparere ex arcu triumphali Romæ, sed cum baptizatus est à Syluestro. 155. 76
- Non distulisse baptisma Constantinū usq; ad supremā uitæ metā: non potuisse sine baptismo interesse concilio Niceno, cum sanctis patribus preces habere: id diuinos patres non fuisse laturos. 156. 77
- Constantium filiū fuisse supremo uitæ limine baptizatum, id forsan tributum esse ipsi patri. 157. 78
- b 2 Alia

- Alia uerior causa, cur quiddam errauerint ferentes supremo uitę tempore ab Arrianis Constantinum fuisse baptizatum quod id filius eius Constantinus peccauerit, quę Eusebius Nicomediensis rebaptizauit. 157. 79
- Quem baptismum Constantini supremo uitę tempore quidam dixerunt, fuisse potius balneum calidarum aquarum, recuperandę ualeitudinis ergo. 158. 80
- Verum eius baptismum, omnibus testimoniis, ac rationibus collectis fuisse cum baptizatus est a Syluestro. 158. 81
- Pulcherrimum huiusce rei testimoniū Theophanis ueteris historici, qui reliquos secus scribentes refellat, Arrianorumque commenta contra Imperatorem detegat. De constitutionibus concessis Melchiadi. 159. 82
- Zonaram item historię Gręcę scriptorē eadem testari, totamque historiam Syluestri recensere: eandemque affirmare, quę de Faustę & Crispi cęde superius asseruit Artemius. 161. 83
- De maiestate sedis sancti Petri ex Ioanne Chrysostomo, qui mirifice congruat cum decreto Constantini, quo decreuerit, quę apud sanctos superiores theologos summo consensu celebrarentur: quęque ab insectis post eum theologis eodem consensu confirmata fuerint. 165. 84
- Eo summi, ac doctissimi, necnon uetusti theologi testimonio probari, Christum tradidisse in manus Petri uniuersum terrarum orbem, quem pasceret ac regeret. Hanc eius esse sedem, ac potestatem, quę terrarum orbem complexus sit, quod prospexit Constantinus: ob id non mirum esse, tam pręclarum priuilegiū edidisse. 165. 85.
- Cyprianum item ueterem Latinis theologum testari caput religionis esse Petri cathedram. 166. 86
- Argum

- Argumentum ex Palatio Lateranensi, quod post discessum Constantini continuo sit a Pontificibus habitatum decretum Constantini esse uerum in quo fatetur se palatium Syluestro & successoribus, immo Petro reliquisse. Ex epistolis imperatorum de eo palatio quod pontifices inhabitent. 169. 87
- Nicolaum primum dicere in epistola, Ecclesiam Lateranensem uocari Constantinianam ab autore. 172. 88
- Edictum, seu testimoniū Valentiniani Imperatoris, atque Gallę Placidię, de pręcellentia sedis Apostolicę, cui maiores supremum uenerationis honorem detulerint. Maiores autem esse ipsum in primis Constantinum. 173. 89
- Consensus, & confessio Imperatoris Constantinopolis, & omnium orientalium, in concilio Florentino, de principatu, & maiestate Romanę sedis super omnibus Ecclesiis, omnique religione. 178. 90
- Similis confessio Andronici Imperatoris unā cum Patriarcha. Dissoluuntur quędam alię Controuersię principio commemoratę. Cur super discessu Constantini ab urbe, multi tacuerunt. 179. 91
- Argumentorum aliud genus, quibus probatur, omnia occidentalia regna antiquitus esse sedis Apostolicę, eoque probari hunc dominatum ab illa Constantini donatione profectum esse, ex ueteribus sanctorum Pontificum registris, quę priscam pontificum sanctitatem, magnamque erga eos omnium regum ac principum reuerentiam redoleant. 182. 92
- Ex registro, siue sanctis epistolis Gregorii septimi, omnia regna Hispanię iam inde ab initio fuisse sedis Apostolicę. 183. 93
- b 3 Regnum

I N D E X.

- Regnum Hungariæ esse sedis, Apostolicæ, eiusdem Gregorii testimonio: qui etiam testetur, omnia nobilissima regna subiecta esse sedi Apostolicæ. 186.94
- Regnum Anglorum antiquissimo tempore Romanæ sedis fuisse, ex codice Epistolarum Alexandri tertii. 188.95.
- Regnum Danorum haud secus subiectum esse, ac uectigal pendere sedi Apostolicæ. 189.96
- Regnum Rusciæ esse iuris Romanæ Ecclesiæ. 190.97
- Regnum item Croatiae & Dalmatiæ sanctæ Romanæ Ecclesiæ esse, ex priscis, reconditisq; literarum monumentis. 191.98
- Regnum Aragoniæ esse sedis Apostolicæ. 193.99
- Regnum Portugalliæ, seu Lusitaniæ, esse sedis Apostolicæ. 193.100
- Regnum Boëmiæ subiectum esse, ac uectigal pendere Ecclesiæ Romanæ. 194.101
- Suetiam, & Noruegiam esse regna illius sanctæ sedis. 194.102
- Regnum item Daciæ, multa q; alia. 194.103
- Aliud item argumētorum genus, uera fuisse quæ sanxit decreto suo Constantinus de maiestate sancti Petri, & successorum super omni terrarū orbe, omnibusq; principibus, quod Petri successores sancti pontifices non sunt ueriti contra reges quod principes sæpe sententiam excommunicationis proferre, summaq; anima præsentia gubernaculis deturbare, eorum dignitates ad meliores transferre, pontificum qui hæc fecerunt quasi catalogus. 195.104
- Quòd ea que Pipinus, & Carolus Magnus, Henricus, Othoq; Imperator Ecclesiæ dederunt, erant prius Ecclesiæ:

I N D E X.

- clesiæ: sed à Barbaris occupata, ab eis restituta sunt reginæ. 202.105
- Testimonium Nicolai primi de Romanæ sedis firma ac perpetua maiestate, de priuilegiis æternis ei à Deo Concessis. 203.106.
- Probatur ex stylo donationis, seu priuilegii contra Laurentium, uerè seculo illo Constantini scriptum, editumq; fuisse, cum eius æui imperatores non aliter locuti sint, ex eorum antiquis epistolis, Multaq; exempla locutionum illius temporis. 204.107
- Peroratio super ingratitude, ac cæcitate, falsisq; assertionibus Laurentii. 208.108
- Testimonium Ioānis Iouiani Pontani de moribus atq; ingenio Laurentii Vallengis. 212.109
- Sententiæ Priscorum in eos, qui summis pontificibus obloquuntur. De Roma, ex priscorum monumentis. 214.110

AUGVSTINI

STEVCHEVGBINI

BIBLIOTHECARI

CONTRA LAVREN-

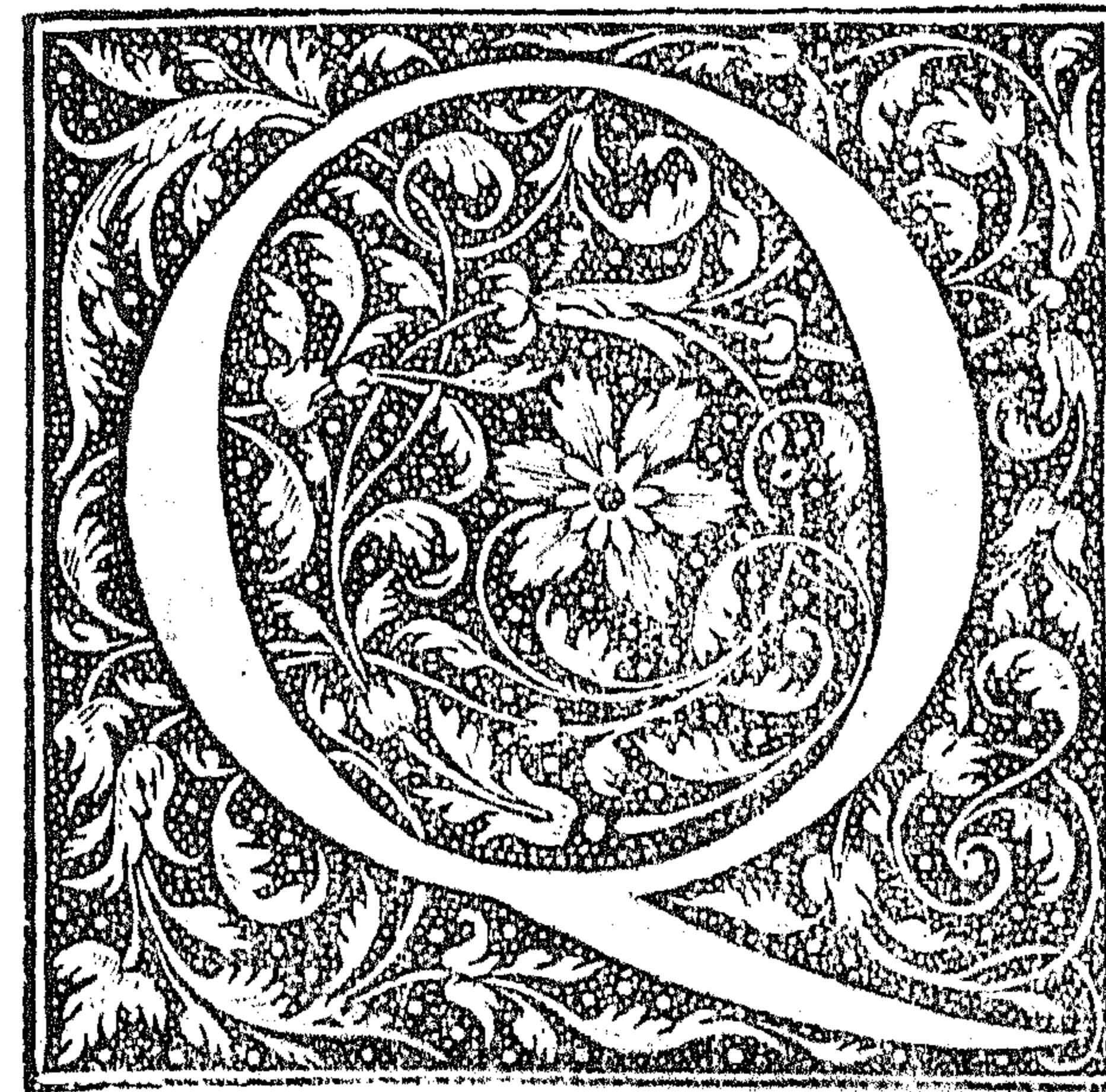
TIVM VAL-

LAM,

*

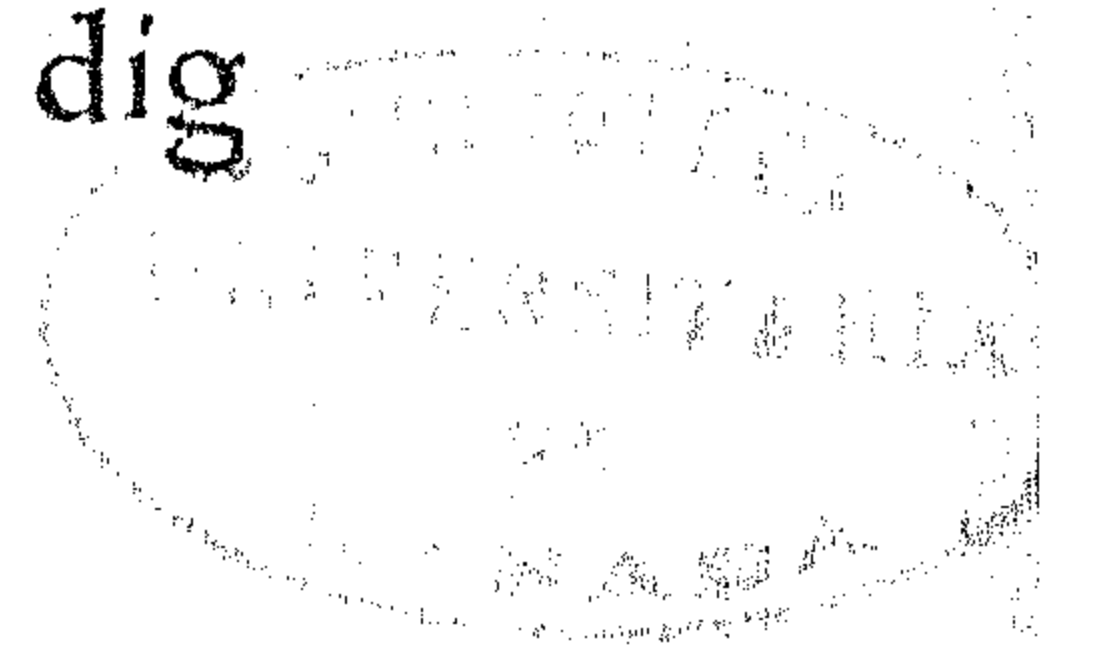
De falsa Donatione Constantini.

LIBRI DVO.

VAE Laurentius Val-
la de falsa donatione Cō-
stantini differuit, propo-
situs, eaq̃ falsa, & ina-
nia, quibuscunq̃ potero
uiribus ostēsurus, in pri-
mis commemorandum
mihi existimaui, plerosq̃
que ad styli acerbitatē,
historiasq̃ atroces scri-
bendas, seipso perpulisse non tam rationibus, ac ueris-
tate, cui dandam operam omnibus modis censuissent,
quā sepius odio, atq̃ ut illatas à principibus referrent
ingratitude iniurias. Idq̃ maxima interdum mala,
magnum dedecus attulit principibus: quibus multo qui-
dem auro cicatrices illas, notasq̃ in sempiternum tem-
pus à scriptoribus iniustas, redimere profuisset. Hoc sce-
lus à Laurentio Valla imprimis peccatum esse memo-
riæ proditum est: quæ cum Rom. Pontifex, qui tunc re-
rum potiebatur, beneficiis, quibus forsitan non esset in-

a dig

dignus, minime affecisset, ignominia, & dolore permotus, & ad Regem Alphonsum Pontificis hostem profectus, non tam aduersus priuatam personam, quam ipsam dignitatem inuectus est: atque de Falsa donatione librum conscribens, omnes hic odii, & iracundiae suae vires effudit, aduersus ecclesiae dignitatem irritatus, atque doloris, quo quidem arderet, impetum, contra insontem uertens, simile quid perpeffus, ut si quis ab aliquo igni laesus aut laesus a Sole, totum ignem, & Solem tollendum mundo persuadere niteretur. Aut qui insano impetu, furere similis, patrem, matremque, aut amicos in conspectu uerberibus appeteret. Seu qui non malos oratores, sed orationem maledictis incessat. At irato (ut scriptor grauisissimus ait) nihil est credendum. Ipsa quinetiam scriptoris natura facile probare poterit, quae scripsit, ab inimico animo profecta esse, qui fuerit alioqui maledicus, ac petulans, qui se continere non potuerit, quin sagittas se habere paratas iactauerit quibus configeret Christum. Quod Pontanus retulit in eo quem scripsit de Sermonem. Facile igitur effectum est, ut nihil non acerbum in Ecclesiam statueret. De Laurentio quoque id eruditorum consensus reor iudicabit: eum quidem, ut ferebant tempora, eruditum fuisse, multumque in obseruatione Latinae linguae studiosis profuisse: sed ei copiam defuisse, qua depelleret, si qua in literis, & in Theologia ei suborta esset dubitatio. Quale de Sole Martii mensis ferunt Medici habere eum uim humores dissoluendi, ac commouendi, sed non exiccandi: ob eamque causam exitialem esse. In animos saepe non tam imperitorum, quam eruditorum, dubitationes incidunt, quas propter reconditarum rerum inscientiam, intimarumque

rumque causarum ignorationem, ad quas paucis aditus datur, deturbare nequeant. Multa super Donatione, ac Baptismo Constantini occurret dubitatio, scriptoribus inter se contraria referentibus: sed pauci poterunt dissoluere, quod pleraque Graece, & Latine nosse oportet, quae copia Laurentio defuit, ut cui secretiores literas, uetustissimas historias Graecas, & Latinas adire non licuerit. Multa de Conciliis Graece scriptis scire cum oportuerat, multas caeteris incognitas historias Latinas perspicere, uniuersam lustrare bibliothecam, series temporum, regnorum successiones, sacra, & profana conferre necesse erat. Quid item de Laurentio Romano homine sentire fas est, qui aduersus ecclesiam permotus, eam scriptis suis non modo non adiuuare, sed perniciem etiam ei quaerere ausus est. Quod scelus, furorque cum neminem quocumque ex genere procreatum inuasisse decuit, propterea quod ab ecclesia Romana, maxima in omnes gentes, si quis uetustissimis monumentis insistat, profecta sunt beneficia, tum longe magis a Romanis hanc indignitatem submotam esse oportet: quos cogitare necesse sit, Romano Imperio euersa, quod propter Imperatorum suorum turpitudinem uitae accidit, nisi Deus Pontificatum restituisset, in quo Romana maiestas renasceretur, futurum fuerit, ut Roma nullo tempore excitata, ac restituta, inhabitabilis post hac, foedissima bouum, porcorumque futura esset habitatio. At in Pontificatu, & si non illa ueteris Imperii magnitudo, species certe non longe dissimilis renata est, qua gentes omnes ab ortu, & occasu, haud secus Romanum Pontificem uenerantur, quam omnes nationes olim Imperatoribus obtemperabant. Eorumque iudicium uerissimum

mum est, qui censeant, nisi suprema sacerdotii dignitas Romæ diuinitus excitaretur, tam etsi ex ueteribus reliquis aliqua urbs ædificata fuisset, futuram tamen uelut unam è uicinis urbibus ut Vetulonia, Tuder, Interamna, Narnia, nunquã autem in hodiernã amplitudinẽ fuisse uenturã. Si quis igitur Romanus aduersus ecclesiæ maiestatem, Regiamq; Pontificatus dignitatẽ inuehitur, perinde facit, ut si contra patriã susceptis armis non modò ciuium suorum, sed suam quoq; domum, familiamq; eodem interitu euertere, aut deformare nitetur: ipsam autẽ patriam ex Imperatrice, Regiaq; urbe seruam, subiectamq; alterius Imperiis reddere conaretur. Is furor incessit Laurentio qui non perspexerit nihil urbem suam futuram, tametsi Romanum nomen sæpius iactet, nisi regia Pontificatus maiestas eam restituisset, auxisset, decorasset. Hæc regia dignitas facit ut in dies melior, ædificiisq; augustior urbs appareat. Id quoq; cõmemorandum existimaui, quò tam deprauati moris in Laurentio causa innotescat, repertos esse nescio quos Romanos, quibus uetus Romanorum idolatria non displiceret, profanitatem, paganismumq; prisorum Romanorum adamantes, Christum ob factum, famamq; maiorum, non magni æstimãtes, in hæc terrestria penitus deflexi, de cœlestibus minus laborantes, deificationem quãdam corpoream, posthabita cœlesti, suspicientes, antiquatas, exoletasq; ceremonias, & superstitiones sæpe somniãtes. Hi conferunt causam (quod Cypriani, Augustiniq; tẽporibus obiiciebatur item Christianis) euersi Romani Imperii in religionem Christianam, ac magno merentur, Romanũ Imperium potius stetitisse, quàm Christianam religionem Romæ

Romæ apparuisse. Maledictis Cõstantinum appetunt, quem putant discessu suo ex urbe Romanum Imperium euertisse. Facere igitur optimè mihi uidetur, qui rationibus, quas potiores existimet, ecclesiæ Romanæ maiestatem, cœlitusq; in terris institutam dignitatẽ, ab hoc genere hostis defendat, Donationemq; Constantini ueram esse comprobet. Nam ecclesiæ maiestate defensa, cum Roma mater, & magistra omnium gentium, tum uerò totum Christianorum genus, quod religionis, ac sanctitatis, sapientiæq; cœlestis ab hac Vrbe accepit exemplum defenditur. Respice enim ueteres Pontifices, contemplare flumen Sapientiæ, pietatis, religionis, quæ in omnem terrarum orbem ab hac urbe inundauit.

Cum sit igitur perspectissimum, uniuersum terrarum orbem ab hac cœlesti sede, lucem, qua tenebræ per omnes sparsæ, discussæ sunt, accepisse: certè impietatis, & imprudentiæ plenum consilium eorum fuit, qui uel cæcitate animi, atque ingratitude, uel ob iniurias acceptas irritati, contra eam, nempe communem cunctarum gentium parentem, atq; alumnam, sumptis armis, eam bello profligare non dubitauerunt: pro cuius quidam sanctissimæ patriæ dignitate potius unicuiq; sanguis esset effundendus: quod nonnulli hac tempestate sanctissimi uiri in conspectu impiorũ tyrannorum subire non recusauerunt. Quocirca perspicua sit impia simulataq; Laurentii pietas, qui se causa defendendæ ueritatis, etiam cõtempo mortis periculo, ad scribendum contulisse prædicat: quod planè contrarium esse, ingenii, linguæq; eius ferocia, tum scripta maledicentiæ, & procaciæ ubique plena testantur. Quid autem ueri ab his expectes, quorum omnis libido in derrahendo est,

quosq; rapit uelut transfuersos impetus arrogantiae:
 7 Sed illud in primis, cum eo pedem collaturus, proponendum sapientibus, ut diligenter expendant censeo: an uerū sit, quod ab imperitis praedicari solet, Non prodesse Reipub. Christianae hanc sedē habere potestatem dominandi, subiectas urbes, Imperiumq; obtinere. Hæc praedicatio speciosa quidem est: quod omnibus ferè persuasum est, quos scilicet uel odium uel inscitia in has cogitationes induxit, Maiore integritate, & quiete, res sacras, ipsamq; religionem ab hac sede administrandas, cum rerū corporearum, terrestrisq; imperii regendi cura dimissa, tota in rebus spiritualibus moderandis insisteret: habenas autē illas, quas hodie regni tanti obtinet, alteri traderet. Neq; in eo minuendam sedis huius dignitatem, ac diuitias, sed augendas potius, amplioresq; opes futuras, quas ex prouentibus sacrarum rerum ad eā redigendas, & ex omni orbe conflandas afferunt.

Hæc igitur hominum opinio cum prima fronte uera uideatur, sed falsissima sit: nihil earum rerum, quas futuras existimat, offerens: ac potius pro quiete, & pace, seditionum, maximarumq; discordiarum causas exhibens, totumq; terrarum orbem atrocissimis incommodis exponens: in quo maximè Laurentius Valla deceptus, alios omnes decipere studuit, omnibus rebus expelli, atq; odio haberi debet. Quietem scilicet, & pacem, tranquillitatem, & otium necnon maiorem Christianorum sanctitatem, feruentiorem religionem fore pollicentur, si sedes hæc nullum habeat imperium, nullum regnum, nullas urbes regendas, quas ei Constantinus tradidit, nullos deniq; prouentus ex uectigalibus prouintiisq;: sed tantum prouentus spirituales, quos fo-

re lon

re longè copiosissimos afferunt. At ex præteritarum, præsentiumq; rerum exemplis, quibus prudentia futurarum colligitur, luce clarius percipies, miserrimum rerum statum consecuturum, si religioni uires detraxeris, ablatoq; Imperio eneruaueris, fræna quibus populorum, principumq; uiolentorum furor coërcetur, eripueris, quibus hominum improborum nouas sectas, atque hæreses inducere meditantium, conatus sceleratus compefcitur, impetus ipsi sedi, ipsi religioni, ipsi capiti nocere parantium tardatur: has, inquam, uires si ademeris, liquidò cernes, nihil illo rerum statu fore miserabilius, redituras ueteres hæreticorum tragœdias, sceleratas illas malorum hominum cōtra religionis caput iniurias, denuoq; totam religionem fœdè prostituendam ac conculcandam: nec solum ad summam inopiam, sordesq;, quod tolerabilius foret, ipsam religionem redigendam: uerum etiam pessimarū opinionum autoribus omnem uiam aperiendam. Ac primūm perpendas eorum errores, ac detegas, qui prouentus ecclesiæ uberes fore, dimissa cura Imperii, ex rebus spiritualibus contendunt. Si quis enim consideret ea, quæ ubique terrarum apud principes & regulos hac tempestate geruntur, quæ summus Pontifex uiribus non est inferior, uidebit quis status consecuturus sit, si cum uiribus, & potestate dimissa, corporalis autoritas tota ad profanos principes transferit. Nemo enim ferè nunc principum est, quin rerum sacrarum, beneficiorumq; ipse dominus, ac dispensator, aut uerius occupator esse uelit: nusquam ferè, nisi per uim, debitæ pecuniæ persoluuntur. Quid nullo cogente terrore? In ipsa autem urbe si milites, prætorq; alteri principi, quàm ipsi Pontifici paruerint, quæ strages

ges

ges erit sacrorum? quis religionis contemptus? quis non audebit principi, si quid imperauerit, obsistere, & contra, quam imperatum sit, facere? Quis eum exterret? alienus praetor scilicet, qui in alium quam ipsum Pontificem respiciat? Quae ludibria, quis religionis contemptus ab omnibus magistratibus, quaecumque imperauerint fieri cogentibus, multaque foedissima cernentur. Cuiusmodi priscis temporibus uidere erat, cum mulierculae Pontificibus imperabant, insultabant, minabantur, nisi earum libidini paruissent, in eos potestatem habebant. Inde tot haereses, tot humanae uitae incommoda, nondum capitae autoritate stabilita, omnia magnis ludibriis iactari, pessundari tota religio, tempestates, iactationes, opinionum agmina, examina sectarum obambulare? Quanta porro circa ipsam urbem, ut olim uastitas erit? quae latrocinia, priuatorumque aedificiorum, atque urbium conflagrationes, inter se Romanis ut quondam armis contendentibus, quae caedes uexationesque ubique? Quanta in ipsis uis, quibus ad urbem itur, praedonum impunitas? Nam Imperatores facile in Hispaniam, aut Germaniam, aliasque longinquas regiones, ut quondam, discedentes, urbem, Italiamque uastitati relinquent.

In primis igitur nulli prouentus erunt, in sordibus res sacrae iacebunt, quas non tam paupertate diuitiarumque contemptu, quam diuitiis regere necesse est. Nulla religioni reuerentia, nullus metus. Nec sese priuatim suosque rex sacrorum, nec ipsam etiam religionem tueri poterit. Quod si is qui religionis caput est, ipsam religionem non tueatur: an principes, quibus alia mens est, aliae curae, tuebuntur? Quorum animus potius ad res terrestres, libidinesque corporeas inclinatus? Consideremus autem, quis

quis regat, tueatur salutaris aliquam prouinciam: an is, qui legitime imperat, cuius est peculium ipsa prouincia, qui mores populi noscat, qui ritus ipsos intelligat: an alius? Quod si religioni opus est defensione, opus est praeside, qui salutariter eam regat: si quid autem aduersatur, a calamitate prohibeat. Si item tueri non potest, qui non habeat potestatem, tum non est uerisimile melius quenquam aliquam prouinciam defensurum, quam prouinciae principem, non scilicet alienum principem: certe necesse est principem, cui religionis credita custodia sit, armis, & opibus potentem esse, tum ut religionem opibus illustret, adiuuet, sustentet, uelut mens, ratioque corpore, corporeisque adiuuentis sustentetur: tum ut eam ab inimicis tueatur. Inimicitiae religioni conflantur, uel a priuatis hominibus, uel a principibus. A priuatis, quoties nouas haereses, noua dogmata exuscitant, quibus ueteris religionis inest pernicietas. A principibus, quoties hos improbos alunt, fouent: quoties item decretis religionis sese opponunt, quotiens parere recusant, cum ea quae sunt religionis eripiunt. Non est igitur defensio sine potestate, itemque non est magis salutaris, magisque legitima defensio, quam a principe ipsius prouinciae, qui magis ipsam amet. At prouinciam regnumque religionis cui magis earum esse credendum est, an ipsi principi, praesidique religionis, an alieno, cuius scilicet regnum non sit ipsa religio, sed alterius generis regnum? Non perspicis igitur, religionis, sacrorumque praeses, ad quem rerum sacrarum: rituumque diuinorum summa redigitur, quod multiplices sunt hominum improbitates: nec erit tempus unquam, quin homines sint in uitia, quam uirtus

tes: malum, quàm bonum, ut sunt humana ingenia, propensiores: nisi fuerit his opibus, atque ea potestate præditus, qua scelera retundat, sese impiis conatibus opponat, compescat impia dogmata proferentes, fore ut maximi tumultus, uariæque corruptelæ per omnes terras exoriantur, quibus discissi inter se populi ob dogmatum dissidia, armis decertent. Cuius quidem rei tot sunt tradita memoriæ posteris exempla. Vidit & experta est nostra ætas. Perpendamus autem, nisi religio diuitiis adiuuaretur, quid tandem esset? Verè enim quidam rerum non ignarus dixit: Vbi est abundantia, est obseruantia rerum sacrarum, cum pietas, religio, ritusque sacri, cum pompa sacra peraguntur, 8 quæ populus cernens ueneretur, admiretur. Sordida religio contemnitur. Nisi habeas quibus sacerdotes alas, nisi loca sacrorum locupletaueris, nulli erunt sacerdotes, nulla sacra loca deferentur, solitudini erunt. Homines cum simus corpore constantes, uitam corpoream degentes, quibus corporea sint necessaria, quibus necesse sit populo satisfacere non sapienti sed ignaro, cæcitatibus pleno: nisi, inquam, sit his opibus intructus, ipse sacrorum Rex, ut summum, maximeque uenerabile caput sit conspicuum, cuius maiestas exteriorum aspectum præ se ferat, qualis summo regum conueniat, non ne facile despicietur, totusque ipsius contemptus ad religionem, ad ipsum Deum perueniet? Contemptus sacerdotibus, contemnitur Deus. Non ne cum Deus daret se in conspectum, uenerabilis, terribilis occurrebat: præcedebant tempestates, fulgura, tonitrua, caligo, clangor tubarum. Talis in monte Sinai, talis ad Eliam uenit, talis uisus est apostolis in monte. Facile igitur quicumque

quicumque alicuius iudicii sit perspicuus, sine corporeis opibus, corporeisque adiuuentis, neque uenerabilem esse, neque sustineri posse religionem: propterea quod homines non Dii, non angeli sumus, in corporibus habitantes, rebus ad uitam degendam necessariis indigentes. Rationibus igitur ostendentibus eos manifesto insanire, qui sibi meliorem rerum statum pollicentur, si Pontifices imperare desierint, solosque spirituales prouentus habuerint, illa prior, potiorque errores eorum maxime coarguit, atque unde maiores uberioresque prouentus ostendunt, inde longe deteriores futuros probat, uidelicet si metus armorum, atque potestas abfuerit, neminem futurum, qui pecunias illas persoluat, easque in usum suum principes conuersuros. Quæcumque ad summum sacerdotem ad urbem aduehere iuberet, princeps securè sibi, prætexens aliquid honesti, præripiet. Cuius est hodie exemplorum copia maxima, cum in tanta Pontificis potentia uel minimus quisque regulum audeat prouentus hos, aut conatur, si possit, intercipere. Aliud malum si religio potestate, regno uel caruerit, latissimum est: quod impia dogmata, nouasque hæreses omni tempore subnascentes, excindi, coerceri qui eas disseminant, non poterunt: quibus per omnes urbes inuulgatis, à uera pietate, cultuque singularis Dei populi auertentur, ubique erunt maximæ, exitialesque dissensiones. Scimus enim ad quos religio potestatem suam non extenderet, quod terrore, & potentia frenare eos non posset, nihil non ausos hac tempestate contra coelum, cælicolasque, atrocissimisque incommodis terras repleuisse. Tantumdem ubique malorum erit, imperio, gladioque, quo sese tueatur, ecclesiæ, quæ pietas, religioque est, adempto. Verè enim prædicari solet, contra hæreticos opus esse fu-

b z stibus,

stibus, non anathematis, quæ contemnunt; a sinos esse fustibus cædendos, nouorum dogmatum autores. Quoties igitur, ut tertium malum sub oculos ponas Romani ciues intra suum palatium Pontifices obsederunt? cedes sacras dirripuerunt? quot ipsi crudeliter necauerunt? quot in mole Adriani comprehensos strangulauerunt? Quot strages in urbe, forisq; edebantur, inter se armis Romanis decertantibus? Quanta circa urbem vastitas, quemadmodum superius demonstratum est? propterea quod Pontifex sceleratos ciues coercere, & in eos animaduertere non posset? Nonne id fuit in causa cur urbs crudeliter, scelerateq; diriperetur? Nonne Romani ciues hostes Pontifici eius calamitatis autores fuerunt? Nonne ipsi iidem palatium paucis ante mensibus diripuerunt, militibusq; introductis omnia sacra prædæ fuerunt? Hæc scilicet sunt pulchra illa, præclarus illerum status, quem nobis promittunt, qui sanctæ sedi regnum auferri oportere contendunt. Inuitant aliarum rationes ut hostes totius Christianæ gentis, omniumq; priuatim & publice inimicos fatearis, qui hæc cupiunt. Est enim hoc regnum ut omnium sanctissimum, sic omnium nobilissimum: plenum charitatis, commune totius Christianæ gentis patrimonium, in quo cum omnes gentes, prouinciæq; omnes, & urbes, omnesq; familiæ, ut secula tulerunt præfuerint, ac præesse possint, iure dici potest regnum cunctarum gentium, ad quod nemo ferè non aspirare possit, placidissimum sinum cunctis aperiens, humiles in altissimum gradum extollens, ob quod nemo desperet quin dari possit facultas ei fore, ut aliquando sit Rex. Nam in reliquis regnis

gnis quis aliquando se regem futurum, nisi sit è stirpe regia, sperauerit? Hoc regnum modò Hispani, modò Germani, nunc Galli, nunc Itali tenuerunt, ipse Senatus ex omnibus gentibus constat. Tota deniq; ipsa ciuitas ex omni natione quæ sub coelo est, conflata est, ut merito possit appellari patria omnium gentium, urbs omnium Christianorum, in qua sint domicilia cunctarum nationum, omnesq; ad ipsas supremas ciuitatis dignitates admittantur, omnibus præmia sint proposita, nec minus prouehantur humiles, abiectioresq; quam proceres, ac principes. Cum sit igitur patrimonium omnium gentium, cum neminem à summis dignitatibus excludat, cum opes hæ non sint ullius priuatæ familiæ, sed omnium familiarum, quid aliud dicendum de his est, qui hoc regnum scriptis euertunt, quam eos esse publicos hostes, proditores patriæ, suimet homicidas? Hoc imperii genus cum sacrosanctum est propterea quod Deo deseruit, constatq; eius religione, & cultu, tum uerò optimum est, charitatem suam, ueluti lucem ubique diffundens, omnes complectens. Meliora autem esse publica quam priuata, excellentius esse bonum quod plures, quam quod paucos amplectitur, nemo est qui non fateatur. Quemadmodum lux Solis, omnium facum, lampadarumq; luce maior, præstantiorq; est. Quid de ipsa pietate, ac religione, qua nihil in terris melius homines habent, dices? Est enim religio dux in coelum, cum in terris autem fons iustitiæ, qua bene, beataq; res humanæ gubernantur, estq; minus iniustitiæ, iniquitatis, quibus malis turbantur res humanæ, ubi plus est pietatis, ac religionis, plus felicitatis, ac beatitudinis. Omnis autem minor pars religionis à maiore regatur

neceſſe eſt, eſſe uidelicet caput oportet, ad quod totius religionis ſumma redigatur, qui regnum hoc oppugnat nempe caput eccleſiarum, cor totius regni ſacri, turbant totam ubique religionem, omnibus urbibus pietatem detrahunt, id uidelicet detrahunt quo uiuuntur beatè, & cum iuſtitia in cunctis urbibus. Omnia miſcent, urbibus, ac locis omnibus tumultus, diſcordias, ſeditiones cient, propterea quòd priuatis religionibus non eſſet caput, à quo dependet totius corporis ordo. Ac cum per conſenſum religionis, homines ſocientur, conſentiant, ut ex multis gentibus una quaſi gens efficiatur, omnia diſſociat, diripit, diſſoluit, hoſtis huius maiestatis, in diſſenſione aut ſunt omnia mala. Quod facile hodie uide-
 13 dere eſt inter Chriſtianos, & Turcas uſquequaquè diſſociatos, ac diſſidètes, quippe quos nulla communis coniungat, ſocietè religio. Omnibus ergo rationibus conſtat, apertiffimè falli, quibus uifum eſt, eccleſia nullū habere regnum oportere: quos cum ratio non modo im-
 prudentes, ac malè ſanos, prorfusquè futurarum rerum imperitos, ſed etiā hoſtes priuatim, & publicè: atquè etiā patriæ proditores probet: è contra plenos æquitatis, ac bonitatis exiſtimare neceſſe eſt, qui ſtatuertunt hoc regnum, cuius fundandi rationem cum à piiffima prudentia, prudentiffimacquè pietate, tum uerò à ſanctis oraculis auſpicati ſunt. Quæ quidem pietas cœleſtisquè prudentia cum à Constantino ubique magno cœperit: confirma-
 14 ta deinceps eſt ab omnibus imperatoribus. Quo fit, ut hoc regnum quantopere ſanctitate, ac claritate præſtat omnibus regnis, quæ toto nunc orbe terrarum noſcuntur: tantopere uetuftate, quo nec Hiſpaniæ, nec Galliæ, nec reliquarum nationum regnum ſit antiquius, ſi quis
 altius

altius ab hiftoriis rem dignoſcat, ſingula tempora, exordiâquè regnorum diligenter perpendens. Itaque eccleſiæ regnum antiquiſſimum eſt, poſt quod exortum ſit regnum Hiſpaniæ, & Galliæ, Panoniæ, etiamquè ipſum occidentale Imperium natum, ac partum à regno ſancto. Nam & ſi fuit quando in Italia ante regnum eccleſiæ Romani Imperatores Chriſtiani regnauerint, fuit tamen eorum præcipua ſedes Conſtantinopoli, cuius rei teſtimonium eſt, quod in ſecutis temporibus, tandem nullus erat Imperator in Italia, nullum Imperiū, totaque res in orientem recidit. Nata ſunt igitur occidentalia regna tum poſt eccleſiæ regnum, tum ab ipſa eccleſia, quòd uetuliſſima monimenta quæ Laurentio Val-
 læ magis Grammatico, quam reconditarum ſcientiarum perito, obſcura fuerunt, facile teſtantur. Quibus argumentis colliget prudentiffimus quiſquè, uerum eſſe quod circumfertur, hoc regnum à Constantino ueniffe. Antiqua ſcilicet monimenta prodiderunt, quæ ego in omnium oculis explicabo regna occidentalia uelut genitorem autoremquè ſuum recognouiſſe regnum eccleſiæ, atquè ab eo conſueuiſſe confirmationem accipere, propterea quòd ab eccleſia, regibus illis à principio fuiſſet donata, conſtitutaquè. Cuius regni maiestas, eo
 14 quoquè uetultius probatur, quòd non à ſeipſo Conſtantineam ſtatuit, decretisquè ſtabiliiuit: ſed quòd à Deo prius uidit conditam. Quod cum apertè in ſuo decreto ipſe princeps fateatur, facile nouimus, ipſum Romanū Imperium, quod poſt aduentum Chriſti in terras exortum eſt, Cum uidelicet Romana res ad unius arbitrium recidit, uetuftate præcellere ſedis apoſtolicæ regnū clari-
 15 rius paulò poſt oſtendendum. Atquè decretū illud (ut
 huc

huc demum descendam, ac super his ad dicendū aggredi-
 diar) siue ut Græcis uocari solet quasi oraculū, *ἰατισμα*,
 Constantini, per uniuersam Græciam circūferetur, eius
 uniuersas Græcorum Bibliothecas plenas reperies, non
 una in bibliotheca palatina, quod quidam calumniatus
 est, delitescit. Ipsos Græcos uoca testes, iustra quot sunt
 in Italia Græcæ bibliothecæ. Omnis Græcia piè, reue-
 renterq; assurgit huic edicto, ipsum adorat. Nec fuit tē-
 pus unquam, postquā ea sanxit Constantinus, quin fue-
 rint semper ea pro uerissimis habita, si rem altius perspi-
 cere cupiens ab ipsis Imperatoribus aggrediaris, qui o-
 mnes unanimiter uenerati sunt uti uerissimum, ac san-
 ctissimum decretum illud. Ipsæ synodi confirmauerūt,
 iidem ipsi Græci, qui scriptis aliquid memoriæ prodide-
 runt, id abundè testantur. Sæpe ego percunctatus sum
 ex Græcis, propter sparsam in homines à Laurentio du-
 bitationē, quam fidem haberēt huic decreto, nunquam
 non reperi eos constanter affirmare, nullam esse super
 eo apud eos dubitationem: imò uenerari, adorare.
 Atq; eo usque uenerationi fuit decretum illud uetustis
 Imperatoribus, ut eum libros sacrorum canonum con-
 fici imperassent, quemadmodum apud Latinos Gra-
 tianus, primum ferè locum tribuerint inter alios. cano-
 nes huic decreto. Lege enim librum, qui Græcis inscri-
 bitur *νομονέων*, legē titulos, uigesimo tertio titulo, repe-
 ries uniuersam ecclesiam ab ecclesia Romana, modera-
 men, ordinemq; accipere, quemadmodum scripserit
 decreto suo Constantinus. Repertum etiam hoc decre-
 tum multis in Italiæ locis, ut uetustatem agnoscas lite-
 ris Longobardicis scriptum. Tempus autem quo lite-
 ris Longobardorum ueteres utebantur, octingētorum
 annorum

annorum est, ac supra. In primis autem scire conuenit
 non donasse nominatim Constantinum paucas illas
 urbes, paucaq; oppida, quæ dicuntur patrimonium
 ecclesiæ, neq; enim id in decreto eius reperies: sed do-
 nasse uniuersum occidentē, & quasi maiori principi ab
 urbe decedentem celsisse, ipsamq; Romam caput, do-
 miciliumq; pietatis esse decreuisse, in qua nefas esset
 præter quàm præsidem religionis imperare: propter
 ea quòd si duo præsidēs in ea præfuisent, unius autem
 interesset gubernaculum tenere, magistratus adhibe-
 re, præsidem sacrum quod ei turpe uidebatur, subia-
 cere magistratibus terrenis necesse fuisset. Duos in una
 urbe, ad quam Petrum apostolorum principem, reli-
 gionis caput uenisse nouerat imperare, nefarium iudis-
 cabat, præcipuè si princeps terrestris habenas Urbis 16
 teneret. Sensit sapientissimus Imperator, Christum ca-
 put, fontem, domicilium religionis ibi posuisse, cum
 ad eam misit principem, ac petram religionis. At duos
 in eadē urbe principes regnare, ea maximè ratione fieri
 non poterat, quòd res terrestres rebus sacris dominatæ
 fuissent: accidisset uidelicet, quod in prouerbio est, *ἄνω
 τῶν ποταμῶν*, ire retro flumina. A necessitate certè profe-
 ctum si quis huic necessitati parēdum existimet, ut quæ
 Christus decreuit necessario retineātur. Non est bonū,
 doctissimus uates ait, Imperium, principatusq; multo-
 rum. Malè autem habente religione, & succumbente,
 ipsa etiam res terrestris periisset. Dignum, inquit ma-
 gnus Imperator, ac necessarium duximus, ubi caput to-
 tius religionis, ubi legatum suum Deus statuisset, ibi
 imperium principatumq; eius unius esse. Hæc ratio in 17
 toto decreto clarius apparebit. Sed primum nosse
 c. opor

oportet, quod non dubito quin Laurentio ignotum fuerit, antea quam piissimus Imperator ad sanctionē, decretumque descendisset, scripsisse primum de sua illa prodigiosa sanitate, quam sua illa clara prædicatione cunctis gentibus perspectam esse cuperet, beneficii tanti nunquam immemor, ob quod omnibus satanæ pompis, idolatriæque scelere sese penitus abdicauerit, atque ad salutarem Christianorū religionem trāserit, quem admodum docuerit eum diuinus præceptor Syluester. Hic suam confessionem explicat, qua sancta Trinitate, omniacque mysteria quæ prædicantur de ea in religione Christiana suppliciter ueneratur, adorat. Tum salutem humani generis per Iesum Christum allatam, cum in perditionem decipiente serpente prius abiisset. Qui nõ cesset omnibus seculis ut plurimos trahat in exitium, insidiari, cupiensque eos à ueritate deducere, cultum idolorum per orbem induxerit. Qua re commotus Deus, hominesque miseratus, miserit primum prophetas, exin filium suum natum ex Maria uirgine, reliquaque mysteria confitetur, quæ habentur in symbolo quod in synodo Nicena fuerat confectum. Ut hinc liceat coniectare, totam hanc confessionem, eandem esse, quam eodem tempore Synodus Nicena expressit. Hanc fidem ait se cunctas gentes hortari ut retineant, ut baptizentur, quam uniuersalis, Summusque antistes *ιεραρχης* Syluester ostenderit. Miseratus ait Deus me peccantem, misit apostolos suos. Ad postremum ait quod uenientibus sanctis clericis, & ei unoquoque imponente manum, Tunc eum confitente sanctam Trinitatem, tertioque in piscinam eum Syluestro mergente, quod in primis obseruandum est, *χρῆμα ἐνταμίοντι ἐμὸ ἐν τῷ ὕδατι τοῖς*

τοῖς ἰδίοις εἶδον ὀφθαλμοῖς, ὑφ' ἧς καθαρός ἀναστῆς, πάντος τῶ ἀπὸ τῆς λέπρας ἀίματος, ἐμαυτὸν ἔγνω καθαρισμένον. Propriis oculis uidisse contingentem se de cælo manum, qua nitidus purusque à turpi illa lepræ contagione confurgens uiderit se penitus expiatum. Tunc omni religione, quam Syluester docuisset, cognita, intellectoque sanctum Petrum positum uti fundamentum, ac basem totius pietatis, datasque ei clauēs regni cælorum, quibus solueret, ac ligaret. Hæc, inquit, cum cognouissem sanctique Petri beneficio ad perfectam sanitatem me restitutum uidissem, *δὲν ἐκελευσεν σὺν πᾶσι τοῖς ἐπίσκοποις ἡμῶν* ob eam causam inquit oportere cum omnibus proceribus nostris duximus. Hoc inquam est initium decreti quod circumfertur. Vides igitur decretum coniunctum esse cum confessione, eundem esse utriusque contextum, ut si uera est confessio, nempe Constantinum edidisse sua uoce eam confessionem, reliqua quoque necessario sint uera. Est enim, quemadmodum dictum est unus, idemque contextus, unusque loquitur ubique. Hoc itaque prudentibus erit perspicuum super illo decreto, magnique momenti argumentum. Nam confessio illa sacrosancta, quemadmodum superius demonstratum est, eadem est, quam in concilio Niceno latius Constantinus expressit, uerissimumque est, ea confessum esse exerta uoce Constantinum ob quam causam uocatur à Græcis *ἐγνώτατος ἱεραπόστολος*, Sanctissimus, æqualis apostolis. Consule Gregorium contra Iulianum Imperatorem, eiusdem temporis theologum. Hæc confessio per omnem Græciam circumfertur, omnia sacraria plena sunt eius etiam inimicis Græcis qui semper Romanæ maiestati inuidissent assentiens

c 2 tibus.

tibus. Hæc igitur primum falsas illas, ipsius è pectore
 19 natas, non è natura petitas Laurentii rationes coar-
 guunt, quibus uniuersum libellum suum superstru-
 xit. Proponens principio quatuor rationes, quibus
 funditus donationem Constantini euerteret. Non esse
 uerisimile Constantinum donasse: minus Syluestrum
 acceptasse. Si detur Constantinum donasse, non po-
 tuisse donare, quæ iuris sui non essent. Ad postre-
 mum cum antecessore Syluestri Melkiade gesta esse,
 quæ cum Syluestro gesta dicuntur à Constantino.
 Quæ singula diligentius per totum librum commemo-
 rata ac repetita diluentur. Hæc, ut à principio docui-
 mus, eo maximè refelluntur, quòd donatio coniuncta
 est cum confessione, quod Laurentio nunquam per-
 spectum fuisse, liber eius facit ut credam. Hæc erit pri-
 ma ratio cum piissima confessione Constantini con-
 iectum est decretum, siue donatio eiusdem certè esse ut-
 cunque ueritatis. Quam excipit alia ratio, qua pro-
 caces aduersarii exclamationes ineptissimaq; rhetorica
 diluitur. Neque enim temerè, inconsiderateq; donauit
 urbem, cessitq; Cōstantinus: sed audi tam multas eum
 tibi rationes reddētem. Ductus est ad hæc singulari illo
 diuinitus accepto beneficio, quòd ad eū Petrus uenisset,
 quòd ad pristinam sanitatem restituisset, quòd intelle-
 xisset eum, præsidem, caput, fundamentum totius reli-
 gionis, quòd Rex sacrorum, pietatis Imperator fuisset
 à Deo declaratus. Maior est autem Imperator sacro-
 rum, quàm terrenorum. Quòd Petri in se potentiam
 expertus esset, ad quam, sua potentia non attingeret,
 quòd uideret urbem esse sedem, thronum, regnum
 ipsius summi capitis, cœlestis Imperatoris, Regis æthe-
 rii,

rii, sacri principis. Cum urbe uerò consequitur Italia, re-
 liquæ ue prouinciæ adnexæ capiti. Neq; donare caput,
 membra relinquere fas erat. Nec dubitabit an compos-
 mētis fuerit, qui tot prouincias donauit, nisi qui ipse des-
 sipit. Nam qui ea quæ à pietate, magnoq; erga Deum
 amore, atq; ab ea prudentia, cuius est pietas initiū, pro-
 ficiscuntur, à dementia proficisci contendit, ipse demen-
 tissimus est. Est eorum è numero, quibus, ut ait diuinus
 Paulus, Christum sponte se supplicio obtulisse, stultitia
 uidebatur. Prædicamus ait Christū crucifixum, Iudæis
 scandalum, gētibus stultitiam. Vtroq; è genere uidetur
 Laurentius fuisse, cui scandalum & stultitia fuerit, opti-
 mum Imperatorem ardentissimo pietatis affectu, Im-
 perium suum, Christo donasse, ac quasi sacrasse. An des-
 mentes sunt, qui se, suaq; Deo deuouent, qui se pro pa-
 tria in discrimen obtulerunt? Stultus uisus est Rex Da-
 uid, Nicol filiæ Saul, quòd ante arcam inspectante popu-
 lo exiliret, caneret. At quid ei Rex respondit, quia Deus
 magis eum quàm patrem eius elegisset, omnibus mo-
 dis, gratias pro eo se habiturum. Stulti scilicet clarissi-
 mi illi uiri, nam uitam deuouere, ac quasi donare, multò
 maius est quàm Imperium donare quoties se pro cæter-
 ris seruandis donauerunt. Ostendit igitur ratio Lauren-
 tium, cui maximus ardor pietatis uisus est dementia, uel
 ethnici, uel Iudæi mentem habuisse, quibus scandalum,
 stultitiaq; fuit ardentissima Dei charitas, flagrantissi-
 ma pietas, cuius æmulus noscitur fuisse Constantinus,
 propterea dictus Græcis, æqualis apostolis, sanctissim-
 us. Cuius ardentissimā pietatem, alia facta eius com-
 probant si legeris ea quæ de uita eius scripsit Eusebius.

Nec ea Syluestro, à Constantino, sed Petro, & Chris- 20

sto donabantur. Non tibi, inquit alius Imperator, cum se ante pedes Pontificis prosterneret, sed Petro. Qui autem Christo donat, donat non sua, sed quæ Christi sunt. Meus est enim, ait in Psalmis, orbis terrarum, & plenitudo eius. Quocirca donatio Constantini, fuit restitutio, nec magnæ fuit admirationi Imperatorem non sua reddidisse, qui fateretur omnes Romanorum uictorias in Deum autorem referendas: quo reliqua dementia Laurentii coarguitur, non potuisse Constantinum, si detur id eum fecisse, donare non sua. Oblata enim sunt omnia ipsi Christo, & quasi super altari eius posita, uelut cum Abraham filium, omni regno cariorum super altari obtulit Deo. Diadema purpuramque sibi Constantinus detrahit, Christo deuouit. Exue, qui uelis ista dignoscere, recto iudicio perpendere, mentem humanam, indue mentem Constantini. Non te, rerum iniustus æstimator, humanus affectus impediatur, qua ratione, quo miraculo id factum sit. Terrenum quendam Imperatorem exhibere non decet, non proferre terrestria, cupiditatumque corporearum inducere testimonia. Nam quod Constantinus gessit, prodigiosum, insolitumque fuit, miraculum, ardor pietatis fuit. Quæ quidem demencia stuporque sit hominibus huius mundi, non animis diuinis. Eiusmodi stupor erat, cum apostoli Spiritu sancto prouecti, uariis linguis loquerentur, insani, ebriique ab insana plebe iudicabantur. Laurentius Constantinum induxit quasi ebrium, insanientem: uocat omnes, ut admirarentur, considerent, an fieri potuerit, eum sobrium Imperatorem uecordiæ processisse: asciscit Imperatorum profanorum affectus acquirendi, retinendique Imperii. At cur est, quod in Constantino talia miretur, quando seposito afflatu diuino, similia

lia quædam Imperatores profani facere non erubuerunt. Cur non admiraris, insanumque uocas Diocletianum, qui se sponte Imperio abdicauit. Vtrum maioris insanie, totum Regnum sibi met, an regni partem eripere, sibi tantas opes, pro quibus, ait Laurentius, Reges in arma ruerent, abstulisse: aut uolentem reipublicæ consulere, partem Imperii melius disposuisse, commutato rerum ordine, nihil Imperii uiribus imminutis? Quo quidem Diocletiani exemplo facile cohibentur ille Laurentii exclamationes, uanaque rhetorica, qua coram Regibus, & populis rhetoricatur, qui fieri possit, ut Constantinus abstulerit sibi partem Imperii, cum regnandi causa soleant Reges ius uiolare, nihil non miscere. Quid dices de his Regibus, qui spreto honoribus, ob quos itur in arma, se in solitudines, in monasteria penitus abiderunt? Quis eos Spiritus induxit, ut tantas, tot laboribus partas opes relinquerent, diuinos honores, populorum acclamationes spernerent? Constantinum miremur, quem diuinus ardor agebat, quem salus insperata ad magnas cogitationes excitabat. Quid alii Imperatores, amore muliercularum? Nonne Marcus Antonius Cleopatram, quam miserè deperibat, cum in Parthos proficisceretur, Arabiam, Iudæam, Palestinam, multasque alias prouincias, & quasi maximam Romani Imperii partem in oriente donauit? Cur hic non inducis senatum, populumque accurrentem, lamentantem, fletibusque donationem illam prohibentem? Cur hic exaggerationes, exclamationes non profundis, totumque orientem mices, quemadmodum in donatione Constantini totam urbem replet tumultu, facis lamentari populum, senatum, filios Constantini, lamentari scilicet quod fieret Christianus, quod mentem diuiniorem

uiniorem concepisset, quod agitante Deo totum sese, & quidquid possideret, Deo sacraret. Cur illā Marci Antonii donationem non putas fabulosam, quia non fuit scripta, in æs incisa, non legitur acceptasse Cleopatra?

23 Quid quod si donauit, non alienis donauit, quemadmodum superius dictum est, non quasi Turcis, aut Persis, aut Ægyptiis, sed cum donauerit Petro, & Christo, res ipsa donata, in toto Regni corpore remansit. Neque ea Imperii parte orbata est respub. Sed amplificata, incredibiliter illustrata. Quod enim Christo, & religioni donatur, non eripitur reipub. Sed in eo respub. augetur, fit nobilis. Donare Christo aliquam Regni partem, non est quasi abscindere, ac regni corpus dilacerare, sed potius augere Regnum, aucta, & illustrata regni parte, qua salus toti regno contingit. Aucta in regno amplificataque religione, totum regnum amplificatur: atque ea pars quae religioni donata fuit, non quasi longius abiit, ipsa respub. magna sui parte, membroque orbata, sed in ea nobilior, auctiorque remansit. Nec fuit ea donatio quasi alienatio, quae tunc in ipso Romano Imperio remansit, tum ob eam Imperium nobilitatum, illustratum, amplificatumque fuit. Magnus quidem error diuidere Romanum Imperium in regna terrestria, atque ipsam religionem, quasi duo inter se disiuncta. Romanum Imperium constat religione, tum regnis, opibusque corporeis. Cum dicitur regnum sanctum, religionisque regnum, dicitur praeclarissima pars Imperii Romani. Quare cum haec pars religioni fuit consecrata, non fuit à reliquo Imperio abscissa. Nec in eo quisquam est offensus, in quo, respub. maxime profecit. Tunc enim religio magnum accepit incrementum, aucta autem religione, regnum augetur, omnium bonorum

rum copia prorumpit. Quid de Laurentio dicam, eum ne christianum fuisse, qui Christianae religionis aduentum in urbem, ad Imperium Romanum, moerorem populi, infelicitatem, lacrymas interpretatur. At Lactantius Firmianus praedicat, felicissimum orbi terrarum illuxisse diem, cum Constantinus iniit principatum, in principio suarum Institutionum. Qui primus, inquit ad Constantinum, Romanorum principum repudiatis erroribus, maiestatem Dei singularis, ac ueri, & cognouisti, & honorasti. Nam cum ille dies felicissimus orbi terrarum illuxisset, quo te Deus summus ad beatum Imperii culmen euexit, salutarem uniuersis, & optabilem principatum, praclaro initio auspicatus es, cum euersam, sublatamque iustitiam reducens, teterrimum aliorum facinus expiasti. Haec ille. Laurentius moerentes, lachrymantes inducit 24
cit populos, totamque rempub. & filios Constantini, cum sese totum religioni Christianae deuouere pararet. Iam enim à principio claruit iactantia eius contra Christum, quae sumptis spiculis uulnerare pararet. Fecit quod promisit, tota enim haec eius scriptio contra donationem Constantini, effusa est tenditque clam contra Christum. Reddita igitur est respub. longè felicior, ac beatior Constantini sanctissimo illo facto, publicamque laetitiam fuisse par est. In primisque familiam ipsius Constantini, propinquos, consanguineos, tum proceres omnes, omnemque curiam gauisam esse, quorum in oculis res prodigiosa edita esset. Imperatorem suum foedissima contagione liberatum, nitidum è salutari lauacro surrexisse. Nec tam ob principis insperatam salutem fuisse stuporem, ac gaudium, quam super ipso facto prodigioso. Res diuinae, ac sanctae, bonitatis, ac iustitiae plenae non inducunt homines ad moerorem, d sed

sed lætitiā, gratulationē. Sic quoq; diluitur quicquid inducit senatū obiiicientem Cōstantino, urbem, prouinciasq; donantē. Proponēs incōmoda reipub. ex eo pro uētura. Maiora enim cogitabat Cōstantinus, quā illa terrestria, suoq; illo factō, rēpub. uidebat futuram beatiorē. Eadem ratione nō sunt cōsentanea rationi, quæ Syluestrum inducit loquentem super oblatīs, repudiantemq; oblata. Vnus enim idēq; spiritus erat Constantino, & Syluestro, quasq; Cōstantinus rationes proposuit Imperii sacrandi, easdē & Syluester agnouerat, nec solū non reiicere cogebatur oblata, ut potius amplissimas haberet gratias Deo ob Imperatoris inauditā pietatem. Eratq; cōsensus, mensq; una, dantis, & accipiētis. Quidquid de principatu Petri in illo suo decreto scripsit Cōstantinus, didicit à Syluestro, à quo de Petro, & Paulo, de Iesu Christo, de tota religione cognouit. Quare probabile est, unū ambobus animum consiliūq; fuisse. Nec poterat, aut debuerat spernere Syluester, quæ non sibi, sed Petro, & Christo donabantur. Nō hic ego loquacis hominis sequar uestigia, ut totidē uerba in contrarium proponam, quot Syluestrum, Cōstantinumq; inducit loquētes, super quibus mirè rhetoricatur, more uidelicet eorum, quorū omnis fiducia in uerbis est. Quæ enim munera spreuit Heliseus sanato à lepra principe Syriæ, iure potuit spernere, q̄ sibi dabantur: at de Syluestro longè alia ratio. Successor erat Christi & Petri Syluester, eaq; quæ sibi dabātur, Christo & Petro dabātur, à quo fuerat Imperator sanatus, ad Regnum Christi adiungebantur. Instituebatur regnum sanctū, regale sacerdotium: id agi à Deo per Syluestrum uidebat Cōstantinus, ut religio stabiliretur, amplificaretur, magnū autē incre

incrementum accepturam, si Romanum Imperium ei subiiceretur. Hoc factum ferre secum omnē felicitatem, ornamentumq; reipub. plusquam humanum factū appellandū. Quod si Fabii, & Scipiones, ac Cæsares ob auctam reipub. diuinos honores meruissent, longe certè diuiores debentur Cōstantino. Non poterat, aut debebat hæc spernere Syluester, animumq; feruentis Imperatoris impedire. Adiunctum est illo præclaro factō Imperium Romanū religioni Christianæ, Imperio autem Romano adiuncta est religio Christiana, quæ fuit diuinissima, maximeq; salutaris cōiunctio. Hoc tantum commodum, oblatam coelitus per uniuersum terrarum orbem diffundendæ religionis occasionē potuit ne Syluester repudiare? Si Rex regum dicitur Summus sacerdos, si regibus imperat, tota hæc gloria Christi est. Præstabat tempore illo nascentis Ecclesiæ inferre in fidem Christi, Imperii partem: futurum erat eo, ut plures crederēt. Hoc ne debuit contemnere Syluester? Hæc ratio quoq; est, quod hodierni piissimi Imperatores arbitrati ab Imperio non aliena, quæ religio possidet, sed Cōstantini imitati pietatem, auidē, animoq; promptissimo parent huic sancto regno, quæ ab eo possidentur, nō ab externis teneri, sed in corpore reipub. existere, sibi persuadentes. Atq; hæc sua, & Christi, Christianeq; reipub. existimantes ea gladio districto deffendentibus similes aspiciuntur. Necq; pie, sed planè impiè, & quasi una domo inter se, aut membro cum membro pugnāte factum est, cum inter hoc regnum, & Imperatores dissensio coorta est. Quid enim aliud id fuit, quā cū rabie quis correptus, ipse sua mēbra morsibus discerperet? Est una reipub. unū Imperiū, quod ab Imperatoribus, quod à rea

gno sancto possidet. De utroque uelut duobus disiunctis differere, est eorum qui cuiuspiam interitum cupientes, eisque persuadere conati duos in eodem corpore inesse, eum ad ipsiusmet exitum adigerent. Prima igitur ratio Laurētii, ut sapius hęc exagitat, fuit, Cum populū Romanū, senatusque in mediū protrahit clamātes, accurrētesque ad Imperatorē, quod rēpub. quasi perdere decerneret, eripiēs Imperio, filiisque suis tam preclarā Imperii partē. Secūdo loco Syluester multis cū uerbis, multis rationibus auersatur oblata. Suo facit eū ore loqui Laurētius, qui si uiueret nec ore illo scelerato locutus esset, nec illa mēs ei placuisset, omnia superius diluta sunt. Ea fuit facti Cōstantini diuinitas, ut nullā calūniā, nullā cōtrouersiā patiātur. Longe enim maiora cōmoda erāt prouētura ex illa piissima liberalitate, Imperiique consecratione, quā mala in religionē ex tatarū opū possessione. Nā cōiūcta religionē, ac pietate, cū rerū terrestriū moderatione, fit ipsa res administrata melior, solidior. Rectius, iustiusque reddit Imperiū religio, dirigit, moderatur, erigit, efficit iustitiā clariorē, reddit quos cōplectitur seruantissimos æqui. Quare nō debuit Syluester repudiare, quo minus religio cū Imperio sociaretur, acciperet sociū Imperiū religio. Nā mala que quis rhetoricando enumerare ualeat, ex opulētia illata in religionē, sunt longe minora, quā utilitas cōsequens ex illa societate. In omni autē re cōsideratur num cōmodū prestet incōmodo: ut si quis hortū, aut uineam cōsitus, multū ea ex colenda sudoris profusus, multum pecunię agricolis impēsurus. Cōsiderabit uidelicet cōmodū, fructumque longē locupletiorē prestare laborē, pecuniarumque iacturam. Ita accedente ad religionē Imperio, opibus associatis, & Christo sociatis, præsertim religio

religione nascente, longe maximum fuit commodum, longē autem minor iactura ex possessione diuitiarum. Nam populi intelligētes Imperatorem se & imperium Christo sacrasse, tam preclaro, tam prodigioso facto cogitare cogebantur, religionem illam esse uerissimā, sanctissimam, cui tantæ opes, tanto sanguine partæ sacrasrentur, donarētur, Imperator propter Christū eas contemneret. Fiebatque quod Christus preceperat, ut renunciares pro nomine eius omnibus que possides, centuplū accepturus. Si sapiens à Christo iudicatur, qui fratrem, patrem, matremque relinquat, qui uendat, quæ habet, & pauperibus eroget: cur tāta pietate Cōstantinus id imitatus à syluestro non debuit cōprobari, non debuit syluester suspicere mentem diuinitus actam, incensam ardore cœlesti? Si syluester has opes affectasset, si uoluptatibus satiandis accepisset, ratio de repudiandis opibus audiri posset. Nunc cū donantur ecclesiis diuitię, cū donantur altari, cū sacrantur Deo, sacerdotes reiicere nec possunt, nec debent, nec aspernari donantes, non sibi dari, & sacrari, sed Deo perspectum habentes, fieri sacra, fieri thesaurum ecclesię, ut cū calices, cū uestes offeruntur. An si seruo quid tradideris, quod domino deferat, recusabit, quasi potestatis suæ sit reiiciēdi, quasi sua respuat? Atqui uapulabit multis, rem domino oblata, & donatam, aut ferre recusans, aut abiiciēs, uel recusando tardans impetū donantis. Quare rationes illæ Laurentii de non acceptandis oblati, cū ad scopum uerum non tendant, rem uti est, minimē proponētes potius cauillationes, quā rationes sunt. Contēnere enim diuitias, nostras libidines adiuuantes iubemur: non diuitias quæ Christo sacrantur, non opes Christi, non sacrificia

crificia quæ ei offeruntur. Data est sacerdoti pecunia ut ecclesiam ædificet, ut dotes uirginibus distribuat, ut domicilia peregrinis, pauperibus instituat; tantam iuuantium homines occasionem non admittat, quia Laurentius monstrat pecunias in religionem non esse inferendas. Quod autem ex ore Laurētii repudians Syluester provincias quas Constantinus offerret, ostendit, si sacerdotes regnare coeperint, necessario eis euenturum ut inter cædes, & sanguinem uersentur, gubernādo, retinēdoq; Imperio, eadem poterant opponi antea quàm Constantinus donasset, si quid ecclesiæ tempore Syluestri possiderēt, si quod ius, si quid ditionis, ac potestatis. Eadem obiciuntur, cum Abbatia sacrentur, cum Benedicto, cæterisque sanctis oppida, castra donabātur, cum in Germania, Hispania, amplissimi Episcopatus statuerentur. Omnibus enim his locis ius dicitur, sunt magistratus, delinquentes puniuntur, laboratur gubernando, hos labores Benedictus Augustinus totoq; orbe Christiano sanctissimi quicq; qui Episcopatus, dignitates ecclesiasticas erigebant, non recusauerunt propter commoda à principio enumerata. Detrimenda autem fore longe inferiora, potestatem, ditionemq; ecclesia accipiente, intellexerūt, postea quàm primus ardor refrixerat, cælestes gratiæ cessauerant, miracula non amplius uisebantur. Expellenda erat illa Constantini donazione, omnis idolatria, confirmandum regnum Christi, tollendi ex urbibus superstitiosi cultus, omnis impietas abolenda. Cui autem dubium, facilius idolatriam excidendam, si Imperium religioni subiiceretur, aut utrūq; sociaretur, alterumq; alterius ope adiuuaretur, quàm si Imperium religioni dominaretur? Adiuuat religio Imperiū, efficiens

ciens id iustius, sanctius, rectius. Imperiū autem, nempe opes corporeæ religionem defensant. Hæc cum sint maxima bona, eos insanire facile coarguunt, qui leuiora mala proponentes, ingentia illa bona nituntur euertere. Velut si quis orationem contenderet esse perniciosam, maximorumq; hominibus causam malorum, clades urbibus illatas à malis oratoribus enumeraret. Et in omni genere rerū si quis uitia recenseret, prætermittis magnis bonis. Aut si quis quempiam calūniari cupiēs, referret quædam in eo leuiora uitia, magnas uirtutes silentio prætergressus. Coniunctio igitur Imperii & religionis cum diuina fuerit, nōdum ecclesia stabilita, dum uexationibus iactaretur, dum in eam plurimum possent mali, certè indigna sunt quæ opponantur, si qua uitia comitata sunt hanc coniunctionem.

Quis item est, qui nesciat, diuinos scriptores, theologosq; nostros, quos Romanis Imperatoribus edidit ætas, sæpe res illorum temporum describentes, solitos appellare felicitatem illorum temporum, solitos prædicare, Ecclesiam floruisse, lætissimam fuisse, quoties aliquid gratiæ, ac benignitatis ab Imperatoribus manaret, quoties eos aut persequi desisterent, aut omnino rem Christianam adiuuarent, si quam pietatem in religionem præ se ferrēt, si quibus opibus sustentarent, si quid ecclesiis largirentur, quod miseris donaretur, quo necessitates ecclesiæ subleuarentur. Hanc inquam Imperatorum in se propensam uoluntatem, felicitatem suorum temporum uocāt sancti Theologi, religionis incrementum. Econtra fauas hyemes proponūt, procellas, & tenebras, cum cardine uerso, tempestatibus irruentibus conflictarentur. Si felicitas igitur fuit aliqua in religionem

gionem animi propensio, si patres sancti exosculabantur hanc occasionē, gratias immortales habebant Deo, Nonne maxima felicitas fuit, maximus moeror infidelibus incessit, magna suę superstitionis fuit cōsternatio, cum Imperator aduenit, qui nō aliquid gratiæ, beneuolentiæ uel religioni impenderet, sed fulmen gratiarum effunderet, quantum uix optare liceret. Quoad cogitare posset, qui eum ardorem cōcepisset, ut se totum, Imperiumq̃ cum filiis pietati, ac religioni consecraret. Ob hanc causam exultant sancti Theologi, prædicant maximam ad ecclesiam tunc factam bonorum accessionē, felicitatem illorum temporum oratione prosequuntur, indefesse concelebrant. At id Laurētio non est gratum acceptumq̃, affert ei moerorem, luctum, ueluti pagano indignanti ecclesiā creuisse, id ab Imperatoribus gratiæ in eam exundasse ut Imperium ei traderent. Quod patribus summæ lætitiæ fuit, in eo triumphabant, gloriabantur, Laurētius ut id tollat, opprimat, ne tantum lætitiæ, doniq̃ celestis ad ecclesiā uenisse comprobet (solent enim qui inuident, dolorem ex alterius felicitate capere) artificiose proponit Syluestrum ea repudiantem, afferentemq̃ rationes in ecclesiam opes inferendas non esse. Cur non potius inducat Syluestrum nescio quā cogitationem concipientem quæ mihi interdum occurrit: Si quis apud remotissimos Indos degens eò nostris ex locis profectus prædicaret, esse sacrosanctā in orbe terrarum religionem: cuius caput, ac moderator ab omnibus Regibus, principibusq̃ adoretur, isq̃ tantæ potestatis apud eos habeatur, ut omnia Regna nutibus eius regantur, propter religionis, ac pietatis altissimū principatum, quem Reges adorēt, quibus perspectissimum sit,

sit, summum hunc sacrorum principem, successorē esse Christi, totamq̃ illam potentiam ac maiestatem, si quis per ætates ascendat redigi resoluiq̃ ad ipsum Dei filiū, qui quendam suum in terris legatū reliquerit, quem homines uti interpretem, magistratumq̃ eius respiciāt, ab eo de pietate, ac religione discantes. Ob hanc causam solitum esse apud eos, ut non tam mortalem illum hominem, quàm in eo, Deū ipsum, qui eum sibi in terris sufficisset suspiciētes, omnes actiones, muneraq̃ pietatis exprimāt, summa ueneratione tolerātes abstinentesq̃ maledictis, si quid is ut homo peccet, propterea quòd in eo uenerentur filium Dei. Nonne cogitabunt hæc audientes eam religionem esse uerissimam, à Deo profectam, quā inde ab initio Reges piissimè coluerint, cui Regna, opesq̃ suas sacrauerint, cui subiecerint Romani Imperatores Imperium suum, quo non fuit toto orbe terrarum maius? Nonne percipient ingentem causam fuisse cur sese deuouerint, sacrauerintq̃. Cur ante principis eius pedes procumbant, eos exosculantes?

Quid etiā hoc loco de Laurentio, & his, quibus eius maledicētia non displicuit, dicam, sed maximè de ipso: quàm solet seipsum mēdaciū, ac malitia prodere! quippe quæ contra naturā tendit: quæ autē naturæ aduersantur, nō diu subsistūt, citius euanescent. Si quis tuetur falsa, quantūuis congestis argumentationibus rhetoricando: ueritas tamen cogit eum quippiam efferre, quo tota eius oratio refellitur, conatus malus coarguitur. Ait Laurentius in aliis suis scriptis efferens linguam Latinam, non penitus eam cōcidisse, remānisse uelut in Imperio Romano, in Italia, Hispania, Germania, quot nationes Latine loquantur, totidem dicendas esse Romanum

num Imperium. Cur igitur non perspicit huius rei causam Romanæ ecclesiæ fuisse maiestatem, quæ uelut filius Romano Imperio successit. Hæc enim hæc fecit, ut Romanum Imperium, quod iam senescebat, in occasum præcipitabat, tanquam propago ex ipsa renascere-
tur, Latina lingua retineretur, Latine loqui nationes perseuerarent. Ex arido stipite surgens formosa arbor insitis oculis à Constantino ramis felicibus uniuersum terrarum orbem occupauit. Filius adolescens, patri senectute confecto, propediemque morituro successit, continuata patris in omne æuum dominatione per filium. Ac uere profertur à nonnullis de ecclesia carmen Virgilianum oraculum summi Iouis,

Imperium sine fine dedi.

Hoc inquã de ecclesia, de Romanæ sedis maiestate uere profertur, quæ fecit ut Imperium Romanorum esset sine fine reatum in ipsa ecclesia. Hinc fit, ut in palatio summi Pontificis in cunctis fere negotiis Latine loquantur. Est enim quasi populus Romanus, Senatus, plebsque Romana. Fuit igitur Dei beneficium, ut Constantinus hunc filium adoptaret, qui heres esset occidentalis Imperii, quod maxime Romanum Imperium fuit. Hoc domiciliũ, hi natales Romani Imperii. Agnoscat omnes Laurétianã cæcitatem. Indignatur, fremit, admiratur Imperium ad ecclesiam accessisse, & in Imperii gratiam, non patitur ecclesiæ donasse Constantinum: dum scilicet Romanum Imperium tuetur, non uidet sese illud potius euertere. Quod putat Imperii defensionem, Non donasse Constantinum: id non cernit esse Imperii eersionem. Perinde si quis quempiam his argumentis defenderet, quibus ei mortem apud iudices conflaret? Excepit ecclesia
imper

imperium senescens, Constantinus diuinitus inspiratus hanc successionem prouidit: inclinatumque Imperium, ecclesiæ ueluti fortissimo parieti admouit, alioqui magno interitu ruiturum, in primis ipsa Imperii sede labente Roma. Non igitur mens ea fuit Syluestro, quã Laurétius ei tribuit, non ea oratio, Syluester, & ipse Romanus, incomparabiliter melior, ac sapientior Laurétio, patriæque suæ amantior summis laudibus extulit Constantinum donantem, sacrantemque Imperium Christo, acceptauit, approbavit, gratias Deo egit immortales, tantæ felicitatis auctori, qui tam prodigiosam pietatem magno Imperatori aspirasset, quo patriam suam uidebat non ruituram, sed longè nobilius renatam, cum Imperio terrestri, etiam cœlestis religionis principatum habituram. Hanc non inuidit patriæ felicitatem, non falsa pietate, falsaque diuitiarum detestatione prætentã, quod fingit Laurentius, reprobauit. Mirifice gauisus est, prospiciens patriæ & religionis mirabile augmentum. Non aspernatus est gratiam cœlitus uenientem, spiritum illum sanctissimum, quo magnus Imperator agebatur non restinxit, impetum non tardauit, potius animum incensum inflamauit amore. Perspexit, satius esse Imperium à religione possideri, atque administrari, quam à profanis, ab inimicis Christi qualis postea fuit Iulianus. Si qua apud Antipodes natio antea profana, idolatra, ad Christianam religionem transire cupiens, totam sese, & quicquid publicè possidetur ecclesiæ consecraret, an sacerdos qui quasi Rex apud eos institueretur, pietatem hominum contempserit, repudiarit, persuaserit eis id factum esse perniciosum? Quid etiam mirum profana facta esse sacra, uelut templa deorum facta sunt ecclesiæ sanctorum? Pantheon tunc omnium deorum sanum, nunc est ecclesia uir-
ginis

ginis, Castoris, & Pollucis in foro Romano, nunc Cosmæ & Damiani. Omnes uestes, ac ritus profani, nunc sacri sunt. Sic imperium antea profanum, factum est eo tempore sacrum, ad religionem tralatum. Claret igitur Syluestrum nulla excusatione respuere debuisse Imperii donationem, ac consecrationem, nec eum locutum esse, aut loqui potuisse, quæ fingit Laurentius. Nec rationibus, & argumentis ex Theologia productis impedire tantum bonum decuisse. Repudium diuitiarum alio tempore utile esse posse, sed repudium Imperii accedentis ad religionem, non sine iniquitate, & scelere futurum fuisse. Imperii donationem fuisse religionis auctorem. Plus detrimenti passuram fuisse religionem non adiuncto imperio quam diuitiis in eam illatis. Nam Imperio non adiuncto, periculum erat idolatriam remansuram, ac regnaturam. Adiuncto autem Imperio periculum erat ne sacerdotes insolescerent. Collato utroque malo, res ipsæ contrariæ quod apud philosophos fit, intelligantur. Ut si quis scire cupiens quæ clarior uirtus, Pietas, an Liberalitas, assumat contraria utriusque uirtutis. Pietati aduersatur Impietas, Liberalitatē, ac opes sequitur Insolentia. Maius autem malum Impietas, quam Insolentia aut superbia: præstantius ergo bonum Pietas. Sic maius bonum Imperium uenisse ad religionem, quam Imperium contempsisse, ne religio in insolentiam, aut superbiam incideret. Maius malum incidere in idolatriam, quam iactantiam ex diuitiis.

30 His omiſſis quoniam Laurentius descendit ad aliam Romæ oppugnationem, Italiæ omniq; occidenti bellum indicens, & donationem non fuisse conatur ostendere, etiā si superiora argumenta nihil roboris haberent, ea ratione quod

quod nihil constet de acceptatione, non constet Syluestrum possedisse, de eo disquiratur. Hoc scilicet agunt qui quempiam circumuenire nituntur, qui quippiam possideret, unde eum deturbare contendunt. Non desunt inquam qui si quid prætereundum possent, falsosq; testes adducere, uestem quā possides non esse uestem tuam, quominus id facerent. Aut qui patrimonio tuo, muneribusq; insidiantes aliquam cauillationem excogitarent, qua tibi patrimonium eriperent, aut munera auferrent, quæ dicerent te rapuisse, non te à donante accepisse. Eiusmodi nunc quoq; est Laurentiana cauillatio. Non habetur scriptio acceptationis, nullis tabulis est incisa, non ascendit Syluester in Capitolium, nec per Imperium est à Constantino circumuectus: non promouit magistratus, Prætores, quod faciunt, quibus regna traduntur. Non igitur donatio fuit. At non ista leuiora, sed longe maiora gesta sunt: Inspectante toto populo, sanctis proceribus, omni senatu, omnibus propinquis, Romanum Imperium est consecratum Christo & Petro, in manibus Syluestri donatum. Hoc maximum fuit argumentum ad confirmationem donationis. Hæc maxima fœdera, hi maximi testes. Vulgaribus & plebeis dabis curru uectationeq; summo, & sacrosancto sacerdoti satis erat, imò maximum erat, Imperatorem procubuisse ante altare, super ipso coram tot testibus Imperium sacrasse, deuouisse. Ut nouum erat, & inusitatum hoc Constantini factum, diuinum potius quam humanum, sic nouo genere celebrationis transactum est. Quæ Laurentius profert profana sunt, plebeia, uulgaria. Hæc summa pietate, summo cultu exercebantur, non aura popularis, non strepitus, clamorq; plebis aderat. Coram Deo & angelis

lis eius, coram senatu, & proceribus gerebatur. Abfuit ambitio tumultus, uanitas, ostentatio. Nouus spiritus insinuauerat mentes illas praesentes, in lachrymas prorumpentes: astabant reuerenter, corde eorum alia, quam terrestria, quam uana cogitante. Fuerunt grauissimae ceremoniae, non ante id temporis celebratae, quia nunquam accidisset in Imperio Romano eiusmodi prodigium.

32 Sed grauius urgens percunctatur Laurentius, quid egerit Syluester abeunte Constantino, quae bella gesserit, quas ad arma nationes spectantes oppresserit. Nunquam eum fuisse in possessione, si detur possedisse, omnes Caesares, etiam ipsum Constantinum usque ad ultimum diem possedisse, praefert testimoniū Eutropii de Iuliano filio fratris Constantini, qui totum Orientale & occidentale Imperium tenuerit. Reperta fuissent aliqua numismata, si Pontifices imperassent, quemadmodum aliorum Imperatorum reperuntur. In secunda ratione ponitur testimonium Melchiadis Papae, Constantinum donasse palatium Lateranense, & quaedam praedia: de Imperio nullum uerbum. Agit postea de priuilegio. Principio dicam, Non defuit quid ageret Syluester post discessum Constantini, praerant religioni, erudiebat Romanos, eorum quae Constantinus egisset testimonio probabat religionem esse ueram generis humani salutem, per uniuersum terrarum orbem ad ecclesias de facto Constantini scribebat, magistratibus, Praetoribusque prouinciarum, quae gubernarent Christianae religionis esse probabat, si quos euestigio ad pietatem commouere posset sin minus, sinebat eos praesse, gubernare. Non potuit fieri subita mutatio a profanis ad sacra, quemadmodum non itur repente a morbo ad sanitatem. Bonus medicus in-

sequitur

sequitur naturam, tempusque optimus pietatis praesul, non subito cuncta turbabat, rapiebat, prouinciis idolatras deturbabat. Satis erat Imperium fuisse Christo, & Petro consecratum. Tempus autem, opitulante Deo, paulatim animos mutabat, sensim ab idolatria transiebatur ad religionem, sensim Imperium iam semel sacratum, ad eos redigebatur quibus fuisset sacratum. Paulatim imperare incipiebat religio, habenas Imperii capere, Ius suum acquirere. Nihil hic subitum, tumultuarium, nihil solitum quod non fuit solita, sed inusitata Imperii mutatio. Non fuit uelut si mortuo patre filius statim regnare ceperet. Alia mutatio Imperii, alia successio. Quemadmodum mortuo, ac resurgente Christo, non protinus omnis mundus factus est Christianus, licet tantum initium praecessisset, tantum miraculum in mundo conspicuum fuisset, omnia pristinae consuetudini institerunt, tam etsi Christus declaratus esset a Deo patre suo Imperator mundi. Remanserunt iidem Reges, magistratus, nec subito regnare Christus ceperit. Sic totum occidentale Imperium, & si erat religioni sacratum, in manus Syluestri traditum, nec statim ceperit Syluester Imperare, ac tumultuare, magistratus commutare nec alios eorum loco sufficere, omnia miscere. Nihil horum egit, quod insolita esset, nouaque, & inaudita Imperii sacratio, mutatio. Religio cuncta moderate, patienter agit, interuallo temporis iniecto. Multa contemnit. Ius suum non agnoscit, execratur iactantiam, tumultum, insolentiam, superbiam. Nihil ei cum strepitu, & perturbatione, ac contentione agere consuetum est. Patienter tempora expectat, si quis etiam res illius rapiat, haud properè consurgit ad arma, regnare patitur quos ad regnum cupiditas rapuisset.

set.

set. Omnia suffert, benigna est, patiens est. Itaque non oportebat, tum primum Syluestrum, rerum habenas capere. Quiete, & tranquille ad religionem reginam, uerumque Imperatorem omnia transibant. Interim ea Pontifices, ut sua agnoscebant, ac fatebantur, publicis edictis, epistolisque ad Reges, & principes ea pro suis habebant, ut postea probabo. Itaque non oportuit Syluestrum bella gerere contra nationes, reipublice tuendae causa, quemadmodum non oportuit eum confestim Imperium concessum inuadere, auidum regnandi. Non haec agit religio: principes terrestres agunt, quibus cupiditas inest dominandi. Quocirca non mirum si permittente, & conueniente Syluestro, multisque Pontificibus post Constantinum in Italia Imperatores quires occidentales moderarentur, praefuerunt. Eos habuit Syluester uti regni Christo sacrati ministros, habuit, & habere se eis probauit. Volens & prudens passus est eos imperare, reiecta in eos cura gubernandi: ostendebat tamen & fatebatur ea Christi esse, Imperiumque illud religioni deberi donatum Christo, & Petro a Constantino. An totus orbis misceri debuit a Syluestro, Imperii possessione capienda, nouis magistratibus describendis, omnibus nouandis? Quae si etiam facile, & sine strepitu fieri potuissent, nunquam Syluester fecisset. Clarum tamen erat, Imperium Christo, & Petro esse sacratum, clarum perspectumque summis Pontificibus, & ecclesiae, idque omni tempore, seculorumque decursu fatebantur, literarum monimentis mandantes. Quod probari multis exemplis poterit. Itaque quid prohibet fuisse donatum Imperium, si Syluester nunquam fuit in possessione, quasi non esset Christus Imperator mundi, tametsi per cultum nominis sui apud nationes nondum esset

esset in possessione. Terrestria sunt quae proponit Laurentius, & ex terrestribus conatur conuincere, ac deicere coelestia. Non eodem ordine sancta, pia, coelestia tendunt, ac terrestria, corporea. Assumit exempla corporea, mortalia exhibet Syluestrum quasi quendam satrapam. Commodum, aut Heliogabalum, aut duos filios Seueri, qui simul defuncto patre, pro Imperio inter se armis decertarunt.

Eadem responsio est de Numismatis non repertis. 33 Scilicet is labor erat Syluestro, ut profanos principes gloriam huius mundi affectantes, imitaretur, quasi studuerit uanitatem Romanorum Principum aemulari? Deserant uidelicet meliora, quibus gloriam Imperatoris Christi propagaret. Vanissima proponit Laurentius, nec pudet hominem ex rebus, & exemplis profanorum Imperatorum disceptare contra Imperium coeleste, contra religionem. Velut si quis animum oppugnaturus, aut mortalem ostensurus exclamaret, pes, manus, oculi fauciantur, corrumpuntur, ergo fauciat, corrumpiturque animus. Cum fuerit factum illud Constantini coeleste, diuinum, prodigiosum, cum Donatio sit tota coelestis: cum is qui donabat, & is cui donabatur, & is qui acceptabat fuerint alterius rationis, alterius mentis, ingeniique, quam principes terrestres, ipsaque res fuerint omnino diuersae. Cur misces tam discrepantia, & ex uno probas alterum?

De his igitur qui post Constantinum in occidente Imperauerunt, etiam filii Constantini, ea est responsio, non prohibere, quo minus Imperium Christo, & Petro fuisset sacratum, quod illi rebus praessent, tum quod religio nihil miscet, nec fremit cum strepitu, iactantia, tumultu: f. tum.

tum quòd simul esse religionis illa regna poterant, simul à Regibus & principibus, Imperatoribusq; teneri. Quemadmodum insecutis temporibus, tametsi multa regna Pontifices ecclesiæ esse fatebantur, idq; ipsi reges agnoscebant, uenerantes ecclesiam, uti quæ eis regna donasset, id tamen non prohibebat, quo minus ecclesiæ essent. Velut cum Romanis finitibus, Reges in Ægypto, Armenia, Pergami regnabant. Christus uenit, ut in eodem exemplo persistam, cum medium silentium agerent omnia, adueniente Imperatore cœlesti in terras, nullus fuit in orbe terrarum tumultus, nulla perturbatio. Vix agnitus est aduentus ille. Mirum erat tanto ad homines Rege ueniente silentium. Quid igitur mirum, si donato Imperio nulla fuit in ecclesia iactantia, tumultus, strepitus, ostentatio? Facta ac declarata ecclesia Imperii Romani regina, Christum Regem suum imitata, super ea donatione non adeo gloriata est, ut ubiq; se ostenta uerit, omnia miscuerit, euerterit: Reges possessione deiecerit, contra Cæsares qui post Cōstantinum in occidentem imperare, ac iura antiqua retinere uoluerunt, arma sumpserit. Eadem modestia silebat, & conuiebat illis donata occupantibus, qua donata accepisset. Accepit autem sine uanitate, ostentatione terrestri, accepit quasi non accipiens, tantum ob gloriam nominis Christi, & Petri. Quare exempla de Iuliano apostata à Laurentio producta ex Eutropio, & de reliquis Cæsaribus, qui in occidente post Constantinum imperauerunt, nullum habent locum: nec tollunt donationem. Multa autem eius mendacia post coarguentur, uelut quod ait ex Eusebio Constantinum à pueris cum patre Cōstantio fuisse Christianum: cum Eusebius in uita, siue Encomio

Constan

Constantini; quod nunquam Laurentius uidit, aperte fateatur eum tunc religionem Christi penitus agnouisse, cum contra Maxentium pugnaturus signum crucis uidit in cœlo. De Melchiade quoque qui tantum prædica quædam scripserit donasse Constantinum, postea disquiretur, eoque aperte contra eum probabitur, qui dicat Constantinum prædica donasse, non ex alio potuisse dicere, quàm quod scripsit Syluester, qui ei successit. At Syluester scribit Constantinum Imperium donasse. Sed controuersia de Melchiade postea dissoluetur, quandoquidem Melchiade martyrio coronato, non fuerit Christianus Constantinus, quo imperante, uel superiore seculo interfectus est Melchiades. Omnes autem historiæ fatentur à Syluestro fuisse Constantinum baptizatum. Tum historia quæ scribat Constantinum donasse palatium Lateranense, & ob reuerentiam cessisse, eadem scribit donasse occidentem, licet id Melchiades non expresserit. Et apud Græcos quæ de Melchiade scribuntur, pro falsis habentur, ab Arrianis conficta, ut ostendam. Sed his omisis, ad Priuilegium cum Laurentio ueniendum est, dissoluendæq; illius calumniæ. Nam quod de pagina scribit, & de eo qui Gratianus uideri uoluit, qui ad iura Pontificia quædam adiecerit, mihi de eo nulla cura erit, cuius ante oculos sunt longe potiora, neque de donatione mihi dicendum est ex Gratiano, sed uetustissimis autoribus. Neque nomen Paleæ mihi curæ est, cum id sit nomen barbarum, & apud bonos autores Græcos, & Latinos appelletur Decretum, siue Oraculum Constantini: Græcæ *δέκρησις*, siue *δέκρησις*, à Latinis Donatio, ab indoctis canonistis Palea, ab antiquis pagina donat

f 2 tionis.

tionis. Neque de his, quæ locutus est Constantinus, dicendum mihi erit, ut apud Gratianum habentur, ac leguntur: sed ut in antiquioribus exemplaribus Latinis ac Græcis, unde forte desumpsit Gratianus. Quare nunc Gratianum missum facio. De testimonio quoque Gelasii super historia Syluestri postea locus erit differendi. Nam Gelasius, qui fateatur gesta beati Syluestri à plerisque legi, & approbari, idem hoc suo testimonio etiam quæ de donatione in ea historia scribuntur, comprobat. Est enim eadem historia, quæ si uera est in uno, in altero quoque uera sit necesse est. Omnia sunt inter se connexa atque apta. Quod Gelasius scripsit de gestis Syluestri, scripsit de tota historia Syluestri, in qua est donatio Constantini à reliqua historia indissociabilis, si quis omnia perspexerit ut postea docebo. Testimonium quoque Iacobi Voraginenfis, cum oppositum fuerit antiquorum, longeque illo doctiorum testimonium contra donationem nullum erit. Quod igitur ait primum Laurentius, inter gesta Syluestri priuilegium non haberi, prorsus in contrarium est. Omnes historiae quæ Græcæ & Latinæ de Syluestro meminerunt, simul cum gestis eius habent donationem. Nec alia ferè sunt gesta Syluestri, quàm ea, qua inter ipsum, & Constantinum acciderunt de baptismo, de donatione, de discessu ab urbe propter donationem. Quare mirabilis hominis impudentia, qui neget in historia, siue gestis Syluestri, quorum meminit Gelasius, haberi donationem, seu priuilegium. At ego testes omnes bibliothecas proferam, quæ habent historiam Syluestri cum baptismo & donatione Constantini, siue priuilegio. Quod

Quod posterius clarè probabitur: Ostendeturque in casum tot uerba super eo Laurentiū profudisse insultantem, & triumphantem ubi non esset opus. Quod autem ³⁶tem cupit in auro uel argento, aut æreis, siue lapideis tabulis incisam fuisse hanc donationem: ridiculum est, quàm leuissima quæque captauerit, ut suæ opinioni faueret. Quasi hæc tollant donationem, quæ in memoria hominum per succedentes ætates incisa remansit omnibus testimoniis confirmata, ac corroborata. Quas quidem solidas, ac ueras tabulas, uel nesciuit, uel noluit in medium afferre Laurentius. Sed delectatur insultare contra eos, qui hanc donationem, aut Paginam, aut Priuilegium uocauerunt. Quasi hæc nomina à recentioribus inducta debuerunt tollere uetustissimam donationem. Iam docui non uocari Paginam, uel Priuilegium priscis scriptoribus, sed Edictum, siue Oraculum, siue Ordinationem, aut Concessionem Constantini. Omnis labor Laurentii toties ut impius est, sic uanissimus est captans ex leuissimis causas calumniandi. Totumque hoc calumniarum genus contra donationem cognoscetur esse inane, propterea quod profert uerba ex donatione, ut apud Canonistas haberentur: nec curauit, auaritate calumniandi prouectus, proferre ex Græcis, aut uetustis Latinis codicibus uerba ista donationis.

Quod primum exclamat contra principium donationis. Vtile iudicauimus unà cum omnibus satrapis nostris. Ecce fons totius inscitiae, totius iniquitatis, omnium calumniarum, non profert antecedentia, unde uentum fuerat ad istam concessionem. Vnde Constantinus ardore prouectus exclamauit, dignum, siue utile iudicauimus. Antecedentia sunt commemoratio totius

miraculi, ut è lauacro purus emerferit, ut primum ei principes apostolorū apparuerint, quibus docentibus, atque uirtutem suam inspirantibus, pristina incolumitati sit restitutus: ut manum è cœlo tangentem mundamque lepra corpus aspexerit. Hæc omnia antecedunt, ob quæ subiecit: Necessarium siue utile duximus, Græcè δὲ θεῶν ἐκείνων. Vetustissima enim historia à Græcis in suam dialecton fuit tralata. Hæc, ait, causa nos impulit, ut Imperium Deo, & Petro dicamus. Antecedit etiam confessio totius Trinitatis, & totius mysterii, quo genus humanum fuit redemptū. Quibus commemoratis diuino furore commotus Imperator exclamauit: Hoc uisum est nobis, & uniuerso senatui, proceribus, bellique magistris. Quorum in conspectu cum sanguis innoxius puerorum fundendus esset, facinus exhorrescens perorauerat. Audite inquit me, o proceres. Horum in conspectu foedissima contagione liberatus, Imperium sacrauit ipsis approbantibus, inauditamque salutem admirantibus. Si considerasset hæc Laurentius, atque ea quæ antecedebant perspexisset, fortasse contra reliqua scribere, aut ueritus esset, cum quibus priora oportuisset euertere, aut eum omnino sceleris puduisset. Nam qui tollit donationem ac consecrationem Imperii: Confessionem, totamque historiam euertat necesse est. Euentus enim confessionis est Imperii consecratio. Continuisset etiam sese contra donationem, & clarius totum ipsum sermonem cognouisset, nullamque causam contra sacra dimicandi habuisset, si uidisset anteceden-
tia, cum in conspectu procerum, magistrorumque belli execratus facinus sanguinis effundendi orasset. Eos ibi appellat Proceres, Optimates eosdem adhibet, cum Imper

Imperium adiungit religioni. Quare super his minime admirari debuit Laurentius, nec fuisset admiratus, si priora uidisset. Vociferatur autem contra principium illius edicti, quod in conspectu Senatus, & illis approbantibus Imperium fuerit sacratum. Cum nemo senatorum, nisi multo post, fuerit Christianus. At tu Laurenti, prædicas quæ ignoras. Cur non potius suspicaris, Imperatore cum matre, & filiis cum uniuersa familia ad religionem Christianam transeuntibus, multos ex senatoribus hoc exemplum imitatos? Nam Helena mater Christiana tunc fuit, & Constantia filia. Si potiores Christiani erant exemplum principis secuti, cur inferiores multi esse non debuerunt, præsertim tanti miraculi testes, ac spectatores? Huc adde, quod omnes historie demonstrant, & Eusebius perscripsit, in exercitu Constantini, multos duces, ac prætores Christianos fuisse. In exercitu quoque Constantii patris. Quin etiam in exercitu Maxentii, superius etiam in exercitu Diocletiani Christianis inimicissimi. Hos ergo testes adhibet Constantinus, ac primū nominat Senatū, tum Optimates, ac Satrapas. Quod autem indignatur, furit contra nomen Satrapæ Laurentius, ipsumque sermonem donationis ostendit minime Romanū. Cui dubium tempore Constantini non fuisse purum Romanum Sermonem, nec principes illius temporis loqui solitos ut priores Romani Cæsar, Pompeius, senatusque. Cuius rei testimonia sunt tam multa, cum in arcu Constantini, qui uisitur Romæ habeatur, Diuinitatis instinctu sumplisse Constantinum arma contra Maxentium. At nunquam apud priores Romanos leges Diuinitatem pro Deo, instinctu Dei, siue deorum dixissent, non more Græco τὸ θεῶν. Lege

37

38

ge

ge epistolas Imperatorum in conciliis Niceno, Ephesino, Chalcedonēsi, aliisq̄, quā abhorreant à prisca Romanorum phrasi. Non mirum igitur, sermonem donationis non esse purè Romanum. Est sermo illius seculi potius id indicio sit eo tempore scriptum edictū quod redoleat sermonem seculi iam in barbariem degenerantis. Lege scriptores illius æui, præter unum Lactantiū. Desine mirari nomen Satrapæ illatum fuisse in sermonem Latinum, quo tempore non purè Romanè loquerentur. Quanquam id nomen apud Euripidem, apud Terentium inuenies. Est nomen Persicum in sermone Græco, à Græcis enim uenit ad Romanos, ut Machera, Sarissa, primum Germanicum, alterum Macedonicū, pluraq̄ alia. Sermo igitur si legeris illius temporis scriptores, non uidebatur ab illo seculo alienus. Adeas Ammianum, Arnobium, Boëtium Seuerinum. Nō est sermo, quo senatus tēpore Cæsaris, ac Pompeii loquebantur, edictaq̄ scribebant. Non in lingua solū, sed omnibus penè ritibus, Romanis prisca candor abierat. Nulla itaq̄ prudentia desiderat illic puritatem Romani sermonis Laurentius, desiderat edictum more prisca, aut cūm Respub. floreret, perscriptum fuisse. Somniat antiquitatem Romanam, ad eam reuocat seculum Constantini, de optimatibus, satrapis. Et cur de cæteris magistratibus sit silentium, admiratur. Inuenitur etiam contra uerbum quod dixerit populos subiacentes Romanae ecclesiae. Sed suus liber falso habebat, Romanae ecclesiae; cūm dicendum sit iuxta uetera exemplaria, Romanae gloriae. Lege Græca. τῷ τῆς ῥωμαϊκῆς βασιλείας μεγάλῳ τῆι ὑποκειμένῳ λαῷ. Populo qui Romani Imperii maiestati subiacet. Aliud itē exemplar καὶ τῷ δήμῳ τῷ.

τῷ τῆς ῥωμαϊκῆς βασιλείας ὑπέκοντι. Et populo qui gloriae Romani Imperii subiacet. Quēadmodū igitur dixit in confessione subiectos omnes Episcopos, Archiepiscopos ecclesie Romanae; sic decuerat intelligere Laurentiū scriptū esse populum, siue plebem Romanam subiacere Romanae gloriae. Ex ea quoq̄ confessione perspicuum argumentum est, quemadmodū apud Reges ac principes sit, ut loquantur ore eorum, quos habent à secretis, per quos edicta conscribāt, stylusq̄ eorū est, non Imperatorū; sic Constantinum, illud suum edictum donationis, & illam confessionē dictasse ore alicuius Christiani forsan Episcopi, qui magis Christianè, & iuxta sacras literas, quā Romanè loqueretur. Ac forsan quispiam Græcus fuit, qui postea iubēte Imperatore scripserit edictum quantum ei Latine loqui dabatur. Edita enim est confessio, & Imperii consecratio, literisq̄ conscripta post aliquod tempus. Euestigio quidem cōfessus est, & donauit Constantinus, sed hæc literis mādāta sunt, anis iniectis. De stylo igitur donationis nō erat cur miraretur Laurētius, potuit excusare stylū esse alicuius Christiani, qui non omnino Romanè loqueretur. Qualis ut dixi Arnobius, Ammianus. Sed maximè potuit esse aliquis peregrini sermonis homo, postea quā Constantinus Byzantium tenuisset. Scire quoq̄ operæpretium est uerba donationis à Laurētio profertur non adhibitis uariis exemplaribus, sed quo calumniis suis esset locus dumtaxat, ut legerat apud Gratianū. Nam quod profertur profertur ex edicto. Eligētes nobis ipsum principē apostolorum, uel eius uicarios firmos apud Deum esse patronos, & quæ sequuntur. In codice Græco poterat uarietate subnotare. Et uolumus, inquit, ipsum principē,

aut coryphaeum apostolorū καὶ τὸς διαδόχους αὐτῶ. Successoresque eius ex persona eius πρώτους πρὸς τὸν θεὸν πατέρας εἶναι primos apud Deum esse patres. Vides ut non habeat, Firmos apud Deum esse patronos : sed, primos apud Deum esse patres. Apud Deū quoque sentit rogando, intercedendo, precando. In religione quoque, & his quæ ad pietatem spectant, Primos patres, principem locum inter omnes patres, habentes. Nec dixit Vicarios, sed Successores. Sed demus Vicarios esse in codice Latino uetusto, uti est, uox usitata in antiqua ecclesia usque ad hæc tempora. In sermone quæ barbaries. Eligentes esse patronos, cum etiam Græci eo modo transtulerint προκρίνοντες τὸν μακάριον πέτρον καὶ τὸς τὸν τόπον ἐκείνους ἐπιεχόντας. Eligentes proponentes beatum Petrum, locumque eius tenentes apud Deum nostros esse patronos. Nonne bonus sermo? Nec excludit aut istum, aut illos, ut tu maligne interpretaris, sed copulat, coniungit, tam illum, quam istos, tam istos quam illum, quia successores eius. Nobis, & nostro Imperio. Non barbaries, sed & se, & totum Imperium adducit donatorem, se suamque coronam, suum Imperium prosternit Christo, & Petro. Terrena Imperialis potentia, Rectè duo adiectiua, imperialis potentia quæ terrestris est contra quam ista Petri celestis tota, Græcum quoque καὶ ὡς περ ἡ βασιλικὴ ἐξουσία ἡμῶν εἰς τὴν γῆν σέβεται καὶ τιμᾶται ὅτω θεοσπίζομεν σέβεται καὶ τιμᾶται τὴν ἁγίαν τῶν Ῥωμαίων ἐκκλησίαν. Et quem admodum, inquit, Imperialis nostra maiestas in terris adoratur, & colitur, haud aliter decernimus coli, atque adorari ecclesiam Romanam. Vides ut Laurentius quo facilius proscinderet, ac debaccharetur, non inspexit exemplar emendatius, adhibere etiam Græca

si mo

si modo notum ei esset hæc apud Græcos haberi potuisset. Is dicendi modus bonus est. Non erat cur ascisceret Lactantium. Sunt codices qui habent firmos, quid hoc absurdi est, stabiles, ueros, solidos, synceros patronos. Vigor & honorificètia. In antiquis emendatis exemplaribus Græcis δίδοντας αὐτῇ δύναμιν καὶ δόξαν καὶ ἀξίωμα. Dantes ei potestatem honorem, dignitatem, siue amplitudinem. Nec tumor est in oratione gloriosè exaltari : sed oratio sacris literis usitata, qua utebantur, qui ex ore Constantini edictum scripserunt, utentes sacrorum librorum uocabulis, quæ reliqui Imperatores, & Theologi ubique usurpare consueuerunt, sed de stylo in secundo libro Arrogare sibi titulos Dei frequenter Constantinum, iniquissimus est hæc prædicans impudens grammaticus. Prosequitur proferens ex edicto, ubi præfertur ecclesia Romana quatuor ecclesiis, Alexandrinæ, Antiochenæ, Hierosolymitanæ, Constantinopolitanæ : primumque ait, Omitto sermonis barbariem : iam de hoc dictum. Misereri nos potius oporteret tantam hominis barbariem, mentisque caliginem, quæ omnem ei lucem, benignitatemque dicendi, & sentiendi denegauit. Non est in exemplari uero eiusmodi barbaries. Ac primum non est, ut tu legisti, Celsior : & Princeps cunctis sacerdotibus : sed Græcum exemplar uetustum habet, Atque eum qui per ætates succedentes futurus est Romanus Episcopus ὀφείλει εἶναι ἐνδοξότερος καὶ ὑψηλότερος παρὰ πάντας τοὺς ἱερεῖς τῷ κόσμῳ. Decet esse insignem, omnibusque mundi sacerdotibus superiorem. Princeps, ut uides, hoc locounquam est, nullaque in sermone barbaries, neque pro casu gignendi, positus est casus dandi, Sed demus in

g 2 exemp

exemplaribus Latinis haberi eam lectionem, non est barbaries si quis stylum illius temporis respiciat, ut postea probabitur. Sic quoque Extiterit, pro existat: & Totius mundi, in toto orbe terrarum. Fides autem, & stabilitas habent rectè, & uenustè *προς διόρθωσιν καὶ σφραγισμὸν τῆς πίστεως.* Ad correctionem, stabilimentumque fidei. Hæc loquendi ratio nonne bona est? Reliqua ut leuiora prætereo. Quod autem grauius reprehendit, nec ferendum putat, quò totum edictum euertat, quod cum à Christo primatum acceperit Romana sedes, & id Gratianus, & octaua synodus asserat, dicatur in edicto accepisse à Constantino uix dum Christiano. At non perspexisti Laurenti Constantinum apertè fatentem, principatum hunc à Christo profectum. Ipsum autem Imperatorem, qui Christum imitari decreuisset edicto confirmasse, ac comprobasse. Hoc clarè profatus est Constantinus, ut superius demonstratum est. Quare non primus hunc principatum Constantinus constituit, sed à Christo constitutum confirmauit edicto. Hoc non uidisse animi fuit Strabi. Secunda calumnia est de sede Constantinopolitana, quod de ea fiat mentio in edicto, cum nondum esset Constantinopolis: nondum Constantinus ad eam profectus ei nomen indidisset. Responsum superius est, Constantinum quidem ea, quæ sanctione, aut constitutione illa continentur, cum primum baptizatus est, edidisse: insecutis autem non multis annis edictum conscriptum fuisse. Cuius rei clara ratio est, quod in confessione, quam lepra expiatus scribitur protulisse, multa loquitur præclara de Trinitate, de mysteriis Christianæ religionis. At hæc qui nosse potuisset in ipso limine fid

ne fidei, & uix dum Christianus? Ergo perscripsit confessionem sanctæ trinitatis, mysteriorumque religionis Christianæ multos post annos, iam doctior, & instructior, plenusque pectore sacra philosophia, haud aliter donatio, siue edictum donationis cum confessione cōiunctum perscriptum est eodem tempore, nonnullis annis interpositis, digestumque inter Imperatoria decreta. Quemadmodum David plerosque edidit psalmos in senium ætate uergente super his quæ pertulisset multis retro annis, decantans uictorias olim auxilio Dei partas, easque carmine digerens, pronuntiansque, uelut si tunc res accidisset. Videat igitur, qui uelit, Confessionem Constantini, quam tractet mysteria Trinitatis, creationem hominis, ac totius mundi, deceptionem serpentis, legem ac prophetas, qui de Christo uaticinarentur. De uerbo Dei ad nos è regnis cœlestibus delapso, utque ex uirgine nasci uoluerit, tuleritque humanas passiones: multaque præterea, quæ nisi à doctissimo, & in sacra philosophia eruditissimo proferri non potuissent. Hæc certe à Constantino tertio die postea quam baptizatus esset: neque sciri, neque recenseri potuissent. Est igitur uera ratio, hæc post aliquot annos, & forsan sub tempora concilii Niceni fuisse digesta. In quo concilio est dispositio cathedrarum Constantinopolitanæ, Alexandrinæ. Daturque primatus Romanæ sedi. Ad eum canonem concilii Niceni directa est confessio, & donatio, siue ante concilium, siue aliquanto post, cum diuinus Imperator religionis Christianæ feruore penitus arderet, ut demonstrat Eusebius in eius uita, siue Encomio. Imperator Byzantium profectus, tactus ardore diuino, nihil non pro Christianæ religionis augmento animo agitabat. Cui dubium igitur quin

cum de principatu Romane sedis locuturus esset, necessarium ei fuerit inferere de reliquis patriarchalibus sedibus, si contendas hæc ab eo fuisse à principio perscripta. Totam historiam, seriemque multorum annorum, necesse fuit complecti, ut esset edictum perfectum, atque absolutum. Pronunciatumque est edictum, ut à principio res accidisset, adiunctis his, quæ tempus attulit de sedibus patriarchalibus. Commemoravit autem Byzantium, respiciens tempus illud, cum primum baptizatus est: de sedibus autem patriarchalibus additum est ex his, quæ postea constituta, atque ordinata fuerunt. Hunc ritum omnes historiarum sequuntur. In sacris literis sæpe est hysteron proteron, ut cum Sara dicitur fuisse uetula, ut sibi uideretur filium parere non posse, non procul inde rapitur à Palæstinis ob pulchritudinem. In libro Genesis cum agitur de creatione mundi, sæpe est ὑστερον πρότερον, ἀνακεφαλαίωσις recapitulatio, repetitio eorum quæ dicta sunt. Et sæpe referuntur prius, quæ posterius facta sunt, ob continuationem historiarum. Hæc ratio mihi clara uidetur. Omnia igitur quæ locutus est Constantinus de transferendo, aut tralato Imperio, & quæ de Byzantio declarant potius contra Laurentium edictum hoc, & hanc confessionem perscriptam fuisse temporis intercapedine iniecta. Cum autem tota donationis historia principium habeat (quod toties relatam est) à confessione summæ trinitatis, religionisque Christianæ in ipso principio non retulit Imperator usquam, hæc se protulisse, ac sanxisse tertia die, sed est simplex rei narratio sublata temporis definitione. Confitetur autem Imperator se è tenebris ad lucem beneficio cœlesti euocatum, traductumque ad cognitionem ueritatis, lumine diuinæ claritatis circumfusum, Lepre turpissimi

turpissima cōtagione emaculatum: totamque historiam recenset. Quare uidetur aperte hæc miraculi commemoratio, historiarumque totius repetitio multo post tempore perscripta. Recensetur quod prius accidisset quemadmodum Dauid commemorauit iam senex bellum Goliath, & coniurationem Absalon, commemorauit auxilium Dei sibi allatum. Itaque referri potuit à Constantino, de baptismo, de Syluestro, de urbe condenda sui nominis Byzantio, posteris annis, cum esset Byzantii, quod narratio respicit historiam præteriti temporis, referens miraculum quod Romæ accidisset, & quid ob pietatem oblatamque cœlitus salutem, de relinquenda urbe, Byzantioque tenenda decreuisset. Hic igitur neque mendatum est, neque obliuio. Quod autem ordinem illum sedium patriarchalium, præsertim Romæ, & Constantinopolis, instituerit Constantinus, quemadmodum ipse in suo decreto memorat, in quo Vallengis imperitia cognoscitur, præter alios declarat Zonaras historicus his uerbis ἄλλοις τε ὅν ὡς εἰρηται πολλοῖς τῆν πόλιν ὁ μέγας Κωνσταντῖν ἑκόσμισεν, καὶ πρότερον ἐπισκοπὴ ὅν τὸ Βυζάντιον ἐν Θρακικῆς Ἡρακλίας ὡς ὑπὸ Σεβήρου τοῖς Περσείοις ὑποτεθεῖν μετὰ τὴν ἄλυσιν ὡς ἐν τοῖς πῶδι Σεβήρου ἰσόριται, εἰς τιμὴν ἀνήγαγε πατριαρχικὴν τῆν πρεσβυτέρου Ἰώμην, τὰ πρεσβεία πηγύλας δὲ τὴν πρεσβυγένειαν καὶ τὸ ἐκείθεν τὴν βασιλείαν ἐνταῦθα μετενεχθῆναι. Nempe. Multis igitur aliis ornamenti urbem decorauit magnus Constantinus, & cum prius episcopatus esset Byzantium Heracleæ Thraciæ quippe à Seuero subiectum Perinthiis postea quam ab eo captum esset quemadmodum in historia Seueri scriptum est, ad patriarchatus honorem eam extulit, seruato uetustæ Romæ primatu, tum propter antiquitatem, tum ob eam causam, quod illinc Imperium huc

huc esset tralatum. His inscitia Laurentii coarguitur: decretum autē donationis uerum esse probatur, in quo Constantinus sedes patriarchales quō inter se gradu differrent, instituit, & declarat, in primisq; Romam decernit omnium ecclesiarum habere primatum, quod nunc scribit Zonaras. Hęc nota perspecta q; habentes antiqui patres, qui sub Theodosio iuniorē concilium Constantinopolis ex diuersis prouinciis coegerunt: inter alia definiuerunt, τὸν μὲντοι ἐν Κωνσταντίνῳ πόλει ἐπίσκοπον ἔχειν πρῶτον βῆμα ἐν τῇ μητρὶ κατὰ τὸν ἐν Ῥώμῃ ἐπίσκοπον ὅτι τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ῥώμην

32 Episcopum Constantinopolis principalem honorem habere debere post Episcopum Romę, propterea quod ipsa est noua Roma. Quod uerō reprehendit quod Byzantium prouinciam appellet, & quod Thraciam uelit esse in Oriente, quę potius uergat ad Aquilonem. Exemplaria Gręca quę ad coarguendam Laurentianam cęcitatem, plurimum suffragantur, non habent, In Byzantia prouincia optimo loco, sed rectius, & sine barbarie καὶ ἐν τῇ χώρῃ τῆς Βυζαντίας ἀρίστῳ τόπῳ. Et in regione Byzantii qui locus optimus est, siue fertilissimus, & amoenissimus. Cernis ut non dicat Byzantium prouinciam, sed prouinciam, siue regionem seu situm Byzantii: ut si dixeris, Situm, aut regionem Romanę urbis, Regionem ubi sita Roma est. Sed demus in codice Latino haberi in Byzantia prouincia. Hoc loco adiectiuū est Byzantius Byzantia Byzantium. Orientales autem locos respectu Urbis, & Italiae appellare regionē Byzantii, adeo nihil habet absurdi, ut nō alia ratione etiam hodie loquantur in Italia, præsertim Venetiis, cum profecturi Constantinopolim, aut ad Helespontum in orientem ferant se proficisci. Quin ipsam Asiam minorem, quę opposita est

est Thracię, interiacente freto, hodie uocant Gręco nomine Anatoliam nempe ἀνατολήν oriētem. Hęc regiones in oriente sunt Italiae, quemadmodū Gręci uocauerunt Italiam, Hesperiam à stella quę uisitur eis in occasu, Imperiumq; Romanum incipiens ab Italia, uocatur occidentale, ut orientale cum Constantinopoli reliquę omnes prouincię. Quod autem reprehensurus subiicit ex edicto: Ecclesię beatorum apostolorum Petri, & Pauli pro cōtinuatione luminariorum, possessionum, prædia contulimus, & rebus diuersis eas ditauimus, & per nostram Imperialem iussionem sacrā tam in oriēte, quàm occidente, quàm etiā à septentrione, & meridionali plaga, uidelicet in Iudęa, & Gręcia, Asia, Thracia, Africa, & Italia, uel diuersis insulis, nostra largitate eis concessimus ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Syluestri summi Pōtificis successorūq; eius, omnia disponantur. Hęc protulit Laurētius ex edicto, primumq; coarguit, quod uideatur asserere, fuisse tunc Romę templa Apostolorum Petri, & Pauli, multa q; alia de luminibus. Primum scire operæpretium in antiquis exemplaribus Gręcis (quatuor autem ante oculos palatina bibliotheca suggererat cum hæc scriberentur) nō haberi totam superius propositam periodon: ac suspicari cogimur, multis in locis corruptum fuisse hoc edictum propter crebras transcriptiones, Librorū communis fere calamitas. Igitur in uetustioribus exemplaribus ea particula non extat, forsan interiecta ex aliis libris. In duobus uetustis codicibus Gręcis nihil habetur, de luminibus, de Africa, & Asia, septentrione, de prædiis possessionum. In aliis autem duobus exemplaribus ubi hæc habentur, nullus patet locus Laurentianę cęcitatis.

h. lumnia.

luminie. Nam summus Imperator primum memorat ut ipse apostolorum templa exædificauerit, easq; ditauerit. Nullas autē ecclesias apostolorum ante id tēpus fuisse, sed à se ædificatas, dotatasq; memorat. Sic enim scribit *ὡς ἠορομήσαμεν δὲ ἐκκλησίας καὶ τῆς μακαρίας πέτρῳ καὶ παύλῳ τοῖς πρώτοις ἀποστόλοις αἰς ἀργύρῳ καὶ χρυσῷ διαπρεπέως καὶ ἀβραῶς ἀπεφύναμεν ἐνθα καὶ τὰ γερότατα αὐτῶν σώματα κηδεύσαντες μεγάλην τιμὴν θήκας αὐτοῖς ἐξ ἐλεκτροῦ ὄπθρ' ἑδ' ἐμὰ σοιχεῖα δ' ὡς αἰεὶ ἐσὶν ἰχυροτέρα κατακενάσαμεν σαρρόν τε χρυσὸν καθαροτάτῳ καὶ μαργαριτῶν τιμίῳ πεποιημένον καὶ ἑκατέρῃ θήκῃ ἀνέθημεν χρυσῶς πλοσηλώσαντες ἡλοῖς, αἰς ἐκκλησίαις ὑπὲρ σωχεῖας φωτῶν κτήματα καὶ ἀγρῶς σωτηνένηκαμεν.* Ædificauimus autem beatis Petro & Paulo primis apostolis ecclesias, easq; argento, & auro illustres, & præclaras reddidimus, ubi sacratissima eorū corpora magno cum honore condentes, eis loculos fecimus ex electro, quo nullius elementi uis est robustior: crucemq; ex auro purissima, pretiosisq; margaritis ad utrūq; loculum adhibuimus, aureis clauis affigētes. Quibus ecclesiis, ut habeant lumina semper accensa, possessiones & agros adiecimus. Cernis ut expresse fateatur, se templa apostolorum ædificasse, ut mirabilis sit impudentia Laurentii, qui paginam carpat, quod asserat fuisse templa apostolorū Romæ ante Constantinum, pro quorum luminibus Imperator possessiones adiudicauerit. Quod beatissimum dicat Syluestrum, ac apostolos beatos respice rectis oculis modo beatos modo beatissimos apostolos appellansem. Quanquam ea periodus in emendatis exemplaribus non habetur.

Cætera quæ persequitur, cum sint nullius ponderis, nullum responsum merentur. Mihi quidem maxime probatur ut periodus de prædiis, & luminibus sit interiecta. Quæ si etiam esset ex contextu, facile posset defendi: cum

di: cum aperte de ædificatis ecclesiis, de arcibus quibus apostolorum corpora condidit, easq; auro, & argento, & cruce aurea decorauit, meminerit, quæ fabulosa esse non possunt. Eiusdem insipientiæ est, carpere, quod dixerit Luminariorum, pro Luminarium. Quasi id uisum scriptoris esse non potuerit. De plagis quoque nominatis in edicto indignum est, ut respondeatur: quod tum in edicto non habentur, tum si cui recta mens sit, facile possit percipere uerum locutionis sensum. Neque uero sese prouincias has tribuisse fatetur pro luminibus duntaxat, sed eas in potestatem arbitriūq; spirituale permittit Syluestro. Hæc se ait donasse, aut arbitrio ecclesiæ subiecisse, ex liberalitate nempe affectum se cœleste beneficium, liberaliter remunerari.

Sed uisum mihi est subiicere primi Nicolai testimonium, ut inde certa coniectura colligatur super luminaribus ac prædiis concessis: Nicolaus seruus seruorum Dei. Dilecto filio Michaëli glorioso Imperatori Græcorum. Oportet uestrum Imperiale decus, quod omnibus ecclesiasticis utilitatibus uigere audiuius, ut antiquum morem, quem uestra Ecclesia habuit, uestris temporibus restaurare dignemini: quatenus uicem quam nostra sedes per episcopos, uestris in partibus constitutos habuit, uidelicet Thesalonicensem, qui Romanæ sedis uicem per Epirū ueterē, Epirumq; nouam, atq; Illyricū, Macedoniam, Thessaliam, Achaiam, Daciam ripensem, Daciam mediterraneam, Nisiam, Dardaniam, & Trebalim, beato Petro apostolorum principi cōtradocere nullus præsumat. Quæ antecessorum nostrorū tēporibus scilicet Damasi, Siricii, Innocētii, Bonifacii, Cœlestini, Xisti, Leonis, Hylarii, Simplicii, Fel-

licis, atq; Hormis de sanctorum Pontificum dispositionibus agebatur. Quorum deniq; institutionibus ab eis, illis in partibus destinatas per uestros missos, ut rei ueritatem cognoscere queatis uestre Augustali potentie dirigere curamus. Præterea Calabritanum patrimonium, Siculumq; quæ nostræ ecclesiæ concessa fuerunt, & ea quæ ad possidendum obtinuit, & disponendum per suos familiares regere studuit, nostris concessionibus reddantur. Quoniam irrationabile est, ut ecclesiastica possessio unde luminaria, & concinnationes ecclesiæ Dei, fieri debent, terrena quauis potestate subtrahantur, sed domus Dei restituta, meritum redditoris multiplicet, & suscipientes uotum spiritualis desiderii lucris exerceatur. Inter ista, & superius dicta, uolumus ut cōsecratio Syracusano Archiepiscopo à nostra sede impendatur, ut traditio ab apostolis instituta, nullatenus uestris temporibus uioletur. His antiqui Pontificis dictis hæc ratio ac coniectura colligitur, sunt octingenti paulominus anni cum floruit Nicolaus, tempore scilicet Michaëlis Imperatoris. A Constantino magno, qui trecentesimo paulò superius anno ab aduentu Christi floruit, ad Nicolaum sunt ferè anni quingenti. Reuocat autem tēpus ipse Nicolaus ad Damasum, qui paulopost Constantini tempora floruit, imperante scilicet Valentiniano. Eius Pontificatum, asserit omnes prope prouincias orientis ac septentrionis solitas à sede Romana per episcopos gubernari in his, quæ ad religionem attinent. Erat igitur ab usq; Cōstantini tēpore latissimum ecclesiæ Romanæ in oriente Imperium, id scilicet quod ipse Cōstātinus suo priuilegio edicto uel statuerat, omnes ecclesias huic principi subiectas esse oportere.

Is igitur

Is igitur talis ac tantus dominatus qui usq; à tempore Damasi uiguit in Ecclesia Petri, declarat ueram esse Constantini constitutionem de maiestate Petri, ut toto orbe terrarum religionis princeps, ac pater, & caput haberetur. Alterū, quod maximè in uerbis Nicolai obseruandum est, de patrimonio Calabritano & Siculo diuini Petri, idq; pro luminibus & concinnationibus ecclesiarum. Quo quidem clarissimo testimonio, cum hæc à prisco Pontifice scribantur, probatur ueritas priuilegii Constantini, in quo ipse magnus Imperator agit de his patrimoniis pro luminariis & pro concinnationibus. Dementia uerò grāmatici detegitur, qui irrisit hanc partem in priuilegio ueluti fictitiam, barbaram, minimeq; intelligibilem. Nihil enim legerat ueterū historiarum, Sed audacia tantum, ac temeritate, ueluti uento pulsus, uenit ad scribendum, in fauorem Alfonsi, apud quem exulabat, propterea quod in antiquis Imperatorū concessionibus habebatur, Calabriam, Siciliamq; esse sedis sancti Petri, concessas primū quidem à Constantino, idq; pro luminariis, ecclesiarumq; concinnationibus, tum à cæteris Imperatoribus ipsi ecclesiæ confirmatas. Audi igitur Constantinū, & confer cum his quæ scripsit uetustus Pontifex Nicolaus: Quibus, inquit, ecclesiis apostolorum pro concinnatione luminariū, possessionum prædia contulimus, & rebus diuersis eas distauimus, & per nostram Imperialem iussionem sacram tam in oriente, quàm in occidēte, uel etiam septentrionali & meridionali plaga uidelicet in Iudæa, Græcia, Asia, Thracia, Aphrica, Italia, uel diuersis locis, & insulis nostra largitate concessimus, ea prorsus ratione, ut per manus beatissimi patris nostri Syluestri Pontificis,

h 3 successo

successorumque eius omnia disponantur. Hæc Constantinus. Vides in his, Calabritanum, Siculumque patrimonium, pro luminaribus ecclesiarum apostolorum, pro concinnatione. Verum igitur esse privilegium ex omni parte probatur.

Insequitur reliquam edicti partem noster Zoilus, ubi Constantinus transfert insignia Imperatoria ad summum Pontificem, primum ipsum Lateranense palatium elargitus. Vbi partem hanc edicti proposuisset, maledicentiae suae crudelissimus barbarus laxat habenas, Christi, & omnium bonorum aperte inimicus, hostis sacrosanctæ religionis, primum coarguit quod profana uestimenta sumpserit Syluester. At non omnia ferè, quæ Romæ quondam profana essent, sacra effecta sunt? Quem admodum omnia templa Deorum, facta sunt ecclesiarum sanctorum: Ritus item profani, coeperunt esse ritus sacri. Nonne Pantheon templum omnium idolorum, effectum est templum sanctæ uirginis? Nonne in Vaticano templum Apollinis, ubi condita erant corpora apostolorum, conuersum est in ecclesiam ipsorum apostolorum, ut superius demonstratum est, totaque alia? Quibus exemplis inauditam Laurentii improbitatem cognoscimus. Sed ad singula ueniendum. De donato Lateranensi palatio, quod bis hoc dicat, quid habet absurdi, quasi non omnis historia eadem sæpe repetat. De diademate offenditur Laurentius, quod dixerit Diadema aureum, cum solet esse ex panno. Quis contineat animo, & pectore erumpentem indignationem? Non potuit esse diadema, auro, gemmisque insigne, atque ita ex serico, aut panno? Quod autem ait, non ausurum fuisse Constantinum appellare se Regem, regioque se adornare indumento.

Non

Non uidet tempestate Constantini ad eos ritus Remp. recedisse, ut ueterum Romanorum ritibus abolitis, alii ex ritibus regum exterorum inferrentur, adorationes, consecrationes, cum referrentur in Deos, quod priscis minime fieret. Insignia igitur erant Imperatorum qualia cæterorum Regum, additis plerisque ab ipsis Imperatoribus. Prætereo de nomine Imperatoris, cum à Græcis Imperator appelletur βασιλεύς. Rex, intelligentibus idem ualere nomen Regis atque Imperatoris, præsertim eo tempore apud Romanos Imperatores. Itaque Romani insecutis temporibus, cum ad unius arbitrium omnia essent deuoluta, erant, quales cæteris nationibus Reges.

Quod autem inuehitur in id quod in edicto est. Si 44
mulque Phrygium, nec non Superhumeralis, uidelicet Lorum quod imperiale circumdare solet collum. Phrygium, ait, nunquam auditum apud Latinos. At hoc idem, atque de Satrapa, Quid si tunc usui esset id nomen ut postea semper fuit sumptum ex Sermone Græcorum, quibus Phrygium opus est insertum imaginibus aureis, contextumque gemmis sericum, quod Phryges exercere solebant, quemadmodum uocatur in Italia Ricamo nomine Hebraico, quod Hebræorum ea sit ars. Erat igitur usui nomen eo tempore. Græcus codex, declarans quid esset Phrygium, Tradimus, inquit, etiam diadema, nempe coronam capitis nostri ὁμοίως δὲ καὶ τὸ φρύγιον τούτ' ἐστὶ τῆς καλυπτῆρος ἢ τῆς μίτρας ὁμοίως ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπώμιον, ἥτοι τὸ λῶρον ὅπως εἶθε τῆς βασιλείου περιουκλῆς ἀρχῆς. Similiter inquit & phrygium, nempe tegmen capitis, siue mitram, Atque superhumeralis, nempe Lorum quod Imperatoris collum solet obnubere. Fortasse mitra dicta phrygium, quod

quod mitra propria esset Phrygium, ut poëta:

Et tunicae manicas, & habent redimicula mitræ.

Codex quidam Latinus satis uetustus habet, Pileum, uel mitrâ, phrygium: nec non & superhumeralē, uidelicet lorum. Quam ob rem cum apud Græcos, & Latinos receptum esset id nomen, cum Græci suis exemplaribus eo uti non recusarint: cur super eo, more grammaticulorum destomachatur Laurentius, & Romanitatem in his quæ ad religionem pertinent somniat, ac tam leuibus argumētis nititur euertere donationem? Exposuerunt ergo Græci quid esset Phrygium, uidelicet pileus, uel mitra, aut capitis tegumētum. De loro quoque clarum est ex Græcis, ignoratum à Laurentio. Mos erat humerale uocari lorum, Latino & Græco nomine. Nam alius quoque codex habet ἡ τὸ λῶρον τὸ ὠμοφόριον. Lorum superhumeralē. Cum sint igitur hæc in antiquis Græcis, ac Latinis exemplaribus cur irridentur à Laurentio? De Chlamyde, & tunica, eadem ratio. Nam exemplar Græcum habet ἐπίτε τῆς πορφύρῃς χλαμύδα ἢ τὸ κόκκινον ἱμάτιον. Insuper, & purpuream chlamydem, & indumentum, aut tunicam coccineam. In antiquo codice Latino, deerat, Tunica coccinea. Alius Græcus codex ἢ χιτῶνα κόκκινον. Et tunicam coccineam. Nec, ut leuissimus irrifor putat, hæc ex Euangelio sumpta sunt: sed erant ornamenta Imperatoria. Cui obscurum est de purpura? Nec uoluit, ut improbus calūniatur, utrumque connectere, potius si recti iudicii, si mentis æquæ fuisset, diuersa exemplaria contulisset, uicium codicum cōsiderasset, si quid additum, si quid detractum, aut uariatū quod in ipsis exemplaribus cernitur. Nam Latinus antiquus codex ut dixi ex Bibliotheca palatina, non

na, non habet Tunicam coccineā. Clarum est igitur hoc loco purpuram cādidam, scriptorem sensisse, Coccineā uerò dixisse, quid uitii habet, cum Græci etiam eo modo transtulerint, quod Laurentium palam est ignorasse. Quòd ad postremū irridet in edicto concedi Syluestro omnia Imperialia indumenta, num uidelicet uenatoria, num bellica? Hæc euomat planè maledicus, cui studium sit omnia carpere? Quòd irridet edictum ubi dicitur, Seu etiam dignitatem Imperialiū præsentium equorum. Obscurum erat, nec potuit à Laurentio intelligi, consulamus Græca. Concedentes inquit, ἀλλὰ ἢ τῶν τῶν βασιλικῶν προκειμένων ἀξίαν, ἢ τῶν τῶν ἱππέων. Insuper, & Imperialium præcedentium, siue ante alios sedentium dignitatem, equites inquit Imperatorii qui ante alios sedent, dignitatem equitum qui apud Imperatorem cæteris præsent, præstant. Quanquam alius codex peruetustus Græcus clarius habet ἢ πάντα τὰ βασιλικὰ ἐνδύματα ἢ ἀξιώματα τῶν βασιλικῶν ἀλόγων. Et omnia Imperialia indumenta, & honores imperatoriorum equorum. Nempe insignia equorum qui Imperatorem antecedunt. Hoc intelligere non potuit Laurentius. De sceptris imperialibus, dein loquitur impudens, quæ in edicto etiam concedi dicantur. Sceptrum unum est inquit, si modo sceptrum Imperator gerebat. Equidem arbitror, hæc omnia haud dubie Imperatores habuisse. Sceptra quoque numero multo dixit quemadmodum reliqua omnia. De signis loquitur Laurentius quæ nominatur in edicto, nec uoluit intelligere quid scriptor sentire potuerit. Sensit insignia Imperialia facile quidem intellectu, non tabulas, aut aquilas, si modò respicere ad hæc blaterator uoluisset. Com-

memorat edictum etiam Banda, quod nomen fingit ille se ignorare. Omnes Græci codices habent Banda, siue Banta: nec barbaries in sermone est. Nam quem admodum in omnibus Græcis ac Latinis exemplaribus habetur, nomen erat illo seculo receptum. Banda sunt insignia Imperatoris procedentis, sunt uelut uexilla, cæteraq; insignia. Unde nuunc quoque Banderæ Italico sermone uocantur, propterea subiecit, processionem Imperialis culminis. Qua uidelicet pompa procedere Imperatores solebant. Propterea Græcus codex habet *ἡ πάλαι τὴν ἐν ταῖς προόδου τοῦ βασιλέως πομπῆς δὲξαι ἡ δὲξαι*. Et omnem maiestatem, potentiamq; quæ cernitur progrediente imperiali magnificentia. Is sermo mihi sine buccis, & tumore uidetur, si Laurentius mentem calumniandi exuisset. Cuius inscitia maximè irrisuenda, qui non existimet insegutos Imperatores post aliquot secula, neglecta prisca fragilitate, ac modestia, procedere solitos magna eum pompa, cuius rei plenæ sunt omnes historiæ, ut Herodiani, & aliorum, qui de moribus Imperatorum scripserunt. Multa enim illata sunt in illam Romanorum sanctam frugalitatem, ut cum Diui appellari coeperunt post Cæsarem. Eos in numerum referente multitudine, eisq; aras erigente, & sacrificante: quod apud prisca minime licuisset. Quod potius dixerit Gloriam, quàm Splendorem: Iam ostensum, non oportere ab illo seculo expectare nitorem Romani sermonis. Nec Græci dedignati sunt usurpasse *δὲξαι*, gloriã. Fit deinde mentio in edicto de clericis, quos Imperator hoc suo edicto adornauerit. Quasi non fuerit eadem consecutio, ut qui ad Summum Pontificem ad Christum, & Petrum omnia ins-

signia

signia Imperialia transferre decreuisset, non oportuerit etiam officiorum, ac munerum, & eorum qui ea gerunt, meminisse. Quod prosequitur Laurentius quia dicitur in edicto effici patricios cōsules. Vera lectio est, Ut quemadmodum senatus constat patriciis, & cōsulibus, (sunt uidelicet eiusmodi dignitates in senatu) sic quoq; essent in senatu sacro clericorum, ut clerici efficiantur patricii, & consules gerentes easdem, aut similes dignitates. Sic enim habent etiam Græca *παντὶσι πατρικίαις αὐτὸς γίνεσθαι καὶ ὑπάτοις*. Declarat quid sibi uelit patricios eos fieri, & consules, cæterisq; dignitatibus adornari. Quid est quod hic reprehendas? duo dixit distincta, quæ te apertè ignorare fateris. Quæ de Patriciis, & Senatoribus differit Laurentius, quoniam huic negotio non seruiunt, prætereo. Tota enim res eò reuertitur, ut omnia fateatur se uel ignorare, uel quid dicitur in edicto non percipere. At si quis lector ad hæc melioris mentis, quàm grammaticus accesserit, omnia clarius percipiet. Nam Græci qui sæpe ac multis translationibus hæc in suam dialecton conuerterunt, clarè omnia transferentes cuncta se intelligere ostenderunt. Nec clericos dicit fieri milites. Nec Imperatoria dignitate uult insigniri ministros, qui ecclesiæ deseruiant Romanæ, sed eas dignitates, & quasi sacrum quendam senatum commemorat, tralatis omnibus ad ecclesiam. Improbitas Laurentiana, quæ nullis scriptis eius non occurrit, inuehitur in clericos, cum possint omnia si cui candor insit rectè interpretari, nullamq; aut in uerbis, aut sententiis stoliditatem agnouisset. Sed quid his facias qui mentem secum improbam, attulerunt, uelut febricitantes omnia uina iudicant amara. Certum

i 2 erat

erat Laurentio ueritatē, æquitatemq̄, quo ad eius posset, effugere, claudere oculos ad omnia quibus illa donatio probari, ac rectè explicari posset. Sed Græcorum, ut dixi, testimoniū clamat contra eū, qui donationē suis literis toties rescripserūt, nec in uerbis aut sententiis iudicauerunt esse stoliditatem, ut potius ego hominis huius coarguēdi, & ad singula immorandi laborem inanem, stolidum, nulliusq̄ prope fructus iudicem: cum omnia potius sint cauillantis quàm recto iudicio decernentis.

Concubitores nominat improbus irrisor ex edicto, qui nusquā sunt, sed excubitores palatii, etiamq̄ Græci excubitores posuerunt utentes uoce Latina ἡ βασιλικὴ ἐξουσία διαφόροις ὀφφικίοις καθικλασίων ἢ ὀσιαίων ἢ ἐξκαβιτόρων κρημῆται. Quemadmodum Imperialis magnificentia uariis officiis exornatur, cubiculariis, ostiariis, & excubitoribus. Vbi sunt ὀ caput maledicum Concubitores? Indignum ne est etiam nominata esse in edicto omnia palatina munera, nominatim cunctis appellatis, ut totus ordo tralatus ad sacrosanctam religionem noscatur non dedignante Imperatore, qui palatium donasset, etiam munera palatii exhibere nominatim, quemadmodum se stratorem fuisse commemorat, equumq̄ aliquot passus duxisse?

45 Descendit deinde noster Zoilus ad uestimenta, ad mappulas, & lintheamina: quod Mappæ sint mensarum, Lintheamina ad lectos pertinent. At Græcos adire oportebat, consulere uetustatem, non in maledicendo dumtaxat defixam habere mentem, huncq̄ scopum sibi proposuisse. Transtulerunt hæc Græci: Clericorum, inquit, equos sanctæ ecclesiæ Romanæ *μανιπέλοις ἢ ὀθῶναις λευκοτάτο χρώματι καλωπίξιδνα*, Manipulis, & lintheami

teaminibus candidissimi coloris ornari. Alius autem textus habet *σκεπτόμασι ἐκ σινδῶν*. Instrati erunt equorum sindone. Vides quid Græci senserunt appellari manipulos, & lintheamina, nempe ornamenta equorum candidissima, etiam si non purè Latinè scriptor edicti sit locutus. Sensus erat clarus Græcis, ac Latinis priscis: non finxerunt se nescire, candidè sunt interpretati. Vt autem eius inscitia melius innotescat, de Mappulis, quod fuit ornamentum pontificalium equorum, quemadmodum dixit in edicto Constantinus: audi antiquam historiam: Constantinus, natione Syrus, Pontifex, cum uenisset Constantinopoli, obuiam processit ei Imperator Iustinianus, Pontifex & eius clerus, & primates cum sellaribus Imperialibus, & frænis inauratis simul, & mappulis ingressi sunt ciuitatem. Audis mappulas ornamentum summi Pontificis & aliorum. Est item præclarum, ad coarguendam Laurentianam inscitiam super mappulis, testimonium quod scripsit Gregorius Ioanni Episcopo Rauennati, quem coarguit, quod multa fierent in eius ecclesia præter consuetudinem, & quod sibi ornamenta non conuenientia usurparet: de mappulis autem sic subiicit: Illud autē quod pro uendis à clero uestro mappulis scripsistis, à nostris est clericis fortiter obuiatum, dicentibus, nulli hoc unquam alicuius fuisse concessum ecclesiæ, nec Rauennates clericos uel illic, uel in Romana ciuitate tale aliquid cum sua conscientia præsumpsisse. Nec si tentatum fuisset, ex furtiua usurpatione sibi præiudicium generari, sed etiā si in qualibet ecclesia, hoc præsumptum fuerit, asserūt emendandum, quod non cōcessio est Romani Pontificis, sed sola surreptione præsumitur. Hæc ille. His intelligi potest,

test, Mappulas fuisse ornatum clericorū Romanorum quemadmodū in suo priuilegio edidit & instituit Constantinus. Intelligi etiam datur quot alię inscitę possint occurrere in illo arrogantissimi, ac temerarii grammatici libello. Nam de Conone etiam Pōtifice in rebus gestis Pontificum scribitur: Is, inquit, apud Siciliam edoctus, natione Thrax, sedit mēses undecim. Hic ultra consuetudinem absq; cōsensu cleri ex immiscem malorum
 * hominum in stiaa ecclesiasticorum Constantinum diaconem ecclesię Syracusanę rectorem in patrimonio Sicilia constituit, hominem nequam, & uersutum. Sed & mappulo ei ad cabalicandum uti, licentiam cōcessit, Sic historia. Nec dixit equos equitent, ut mira sit maledicentis cæcitas, sed decorare his ornamentis equos, & ita equitare. Quod ait de udonibus ornatu pedū, quod se ignorare prædicat, negatq; eos esse ex lino, Græci sic sunt interpretati, ἔδνοις τε τῶνσι λευκοτάτη ὀθόνη ποδι τὰ ὑποδήματα χρῆσθαι. Vdonibus nempe candidissimo linteo. ad pedes uti. Si igitur explicant illi nomen, cur obuoluit Laurentius? Quod autem in edicto subiicitur, sicut cœlestia, ita & terrena ad laudem Dei decorentur. Dubitat Laurentius quæ nunc appellentur cœlestia. Vera lectio uerus sensus declaratur à Græcis. Vnus peruetustus codex habet ἔτε ἢ τὰ ἑράνια, καὶ ὡς ἢ τὰ ἐπίγεια. Sic sint, habeantq; cœlestia, quemadmodum terrena. Quemadmodum terrestris, ac mortalis principatus instruitur, insignitur: sic ornetur, decoreturq; principatus religionis, ac pietatis, tralatis terrestribus ad cœlestia. Alius quoq; codex habet ἔτω ἢ τὰ ἑράνια, ὡς ἔτ τὰ ἑρῖνα. Sic habeant cœlestia quemadmodum & terrestria ad laudem Dei. Agnoscis uerum, germanumq; sensum, quē se fingit

git non percipere Vallensis. Vera igitur lectio, quam is nec potuit, nec uoluit agnoscere est, comparatio à terrestribus ad cœlestia, non è contra, tralatis terrestribus ad cœlestia. Quod autem hæc non putat spectare ad laudem Dei, idem liuor, eadem improbæ mentis cæcitas. Quid prohibet, quo minus ad laudem Dei fecerit Constantinus, tametsi clerici licentiosius uiuant? Quid hoc cum pietate Constantini? Quod autē subiicit ex edicto (sunt autem uerba obscuriora), præ omnibus autem licentiam tribuimus beato Syluestro, & successoribus eius ex nostro indictu, ut quem placatus proprio consilio clericare uoluerit, & in religioso numero religiosorum clericorum connumerare, nullus ex omnibus præsumat superbè agere. Hæc uerba cum sint obscuriora, Græcis illustrentur. Ante omnia, inquit, concedimus facultatem ipsi sanctissimo patri nostro Syluestro urbis Romæ Episcopo, & Pape, & omnibus qui post eum singulis ætatibus Pontificatum tenebunt, beatissimis summis sacerdotibus pro honore, & gloria domini nostri Iesu Christi, in magna hac catholica & apostolica amplitudine εἰ τινα τῶν ἐν περιφανῆς ἡμῶν συνλήτῳ βουλευθῆν καὶ ἐυλαβεῖσι ἡλεεινοῖς συναριθμῆσαι, μηδὲνα τῶν εἰς τὸ ἐκκλησιῶν δι' ἐπιφανίαν παρατεῖσθαι τῶν τῶν. Siquem ex illustrissimo senatu nostro, uellet reuerēdis clericis adnumerare, neminem ex his, qui ad hoc uocantur, per superbiam debere detrectare, aut excusare ordinem. Vt nemo inquit impedimento sit, aut nemo recuset, si quem Syluester ex nostro senatu ad religionē uertere uoluerit. Vt sceptrum, ut Imperium, ut palatium: ut omnia insignia transfert ad religionem, sic traducit homines ex senatu. Alius codex Græcus clarius. Vt si quis ex senatu uoluerit μετὰ

ἰδὲ τὸ θελήματος ἐλευθέρως γενέσθαι κληρικὸς. Ἐν τῷ ἀειδίμῳ τῶν ἀγίων κληρικῶν συναρθεῖν μὴ τὸ πολὺ ἀπὸ πάντων ἐμποδίζη.

Propria, & spontanea uoluntate esse clericus, & in numero sanctorum clericorum aggregari ne quis impedimento sit. Is sermo nonne bonus est, licet Latina sint mendosiora. Nec instituit, o Laurenti, quasi sacerdotē Melchisedec Cōstantinus, sed edicto prohibet ne quis impediat, eos qui uolunt sacris initiari. Hoc nonne optimum est? quibus nam calumniis obnoxium est? Quod si uerba sunt paulo à candore Latino remotiora, uitium fortasse codicum sit, quod apparet ex Græcis exemplaribus. Dixi quoque in defuetudinem eo tēpore sermonem Latinum abiisse, cōscriptum etiam à Christianis episcopis edictū fuit, Cōstantino iubente, ob eam causam sunt plerique ex sacris literis admista. Arguit deinde, quòd iterū reuertatur ad diadema, dubitat an Cæsares coronentur. Dubitatio longe Imperitissimi, quo nihil apud historicos clarius si Cæsares ac Imperatores sentias qui multo post Romanos illos priscos floruerint. In historiis Græcorum, qui de Imperatoribus Cōstantinopolis scripserunt, in omni Imperatoris uita describenda, cum primum eos principatum suscepisse scribunt, ferunt eos coronatos diademate à Patriarcha. Non affero in medium testimoniū, cum sit res clarissima. Videte sapientiam Laurentii, Cætera quæ calumniatur, facilius prætereo, quoniam ab optimo interprete candide possunt accipi de sermone, quo cōscriptum est edictum. Quid? quòd homo maledicus accusat, quòd rasurā uocet coronam, quasi ea non sit totius ecclesiæ consuetudo Græcæ, & Latinæ, & Græci non sunt dedignati interpretari *σεφάνη ἢ ἱεροσύννη*, Coronam sacerdotalem? Considerate

rate cuiusmodi, sint reliqua, Quando ea, quæ sunt tam clara carpit, calumniatur. Quod reprehēdit in edicto dici Phrygium designare dominicam resurrectionem, atque in id atrocissimè more suo uidelicet inuehitur, quòd Phrygium designet Imperium Cæsareum, atque resurrectionem, duo uidelicet inter se pugnantia. Potuisset nisi tenebras menti improbitas offudisset, nosse uerum sensum. Omnia enim imperialia tralata sunt ad religionem à Cōstantino, totum Imperium sacratum Christo, tum ipsum palatiū, ipsa insignia, omnis imperialis magnificentia, quæ cum essent antea profana, facta sunt sacra, sic Phrygiū, quod mitra est, ut Græci superius ostendebant, erat quidem insigne Imperii Romani: sed cum esset radiantissimum, plenum clarissimarum, illustrissimarumque gemmarum, uoluit diuinus Imperator hoc insigne esse clarissimæ resurrectionis, quæ tenebras omnes disiecit, fuitque luminosissima. Vnde festum luminū uocatur Græcis. Et Constantinus, Eusebio teste, primus instituit, ut nocte resurrectionis tota urbe lumina accenderentur. Hæc lumina, is resurrectionis splendor, expressus est gemmis illis flagrantissimis, luminosissimis: propterea Græci locum transferentes scripserunt. *ὅθεν τὸ φρύγιον ἐν λαμπρῶν ἐστὶ δ᾿ ἄγμα τῆς ἀθρῆς κρηρικῆς ἀντιστάσεως*. Vnde Phrygium eximia claritate, in signum ætheriæ dominicæ resurrectionis, ætheriæ nempe luminosissimæ, percipis singula. In resurrectione omnia candida, nitentia, splendentia. Quid malī fuit, magnum Imperatorem, unā cum Episcopis, illo eximio candore, gemmisque lucentibus, & ipso imperii Romani fulgore resurrectionem designasse? Quæ grammaticus nosse non potuit, incitiæ tenebris latissime circumfus.

fusus. Scripta sunt hæc, ut superius expositum à Constantino, longo post tempore, unà cum Episcopis.

Fuit autem, ut Eusebius ostendit, eximiae pietatis Constantinus, mysteriaque religionis Christianae adeo percepta habuit, ut ea quæ super his scriberet, ab apostolis scripta uiderentur. Reliqua quæ sunt apud Laurentium plena maledicentiae, & improbitatis, nihil homine pessimo aliud quærente, quam omnia peruerse interpretari, hucque toto pectore omnique animi impetu incumbente, nullam lucem ad cæcos oculos aspirare sinente ego prætergressus, eum cum suis tenebris, inauditaque illa barbarie dimittam. Quod denuo repetit concessam Italiam cum occidentalibus locis, quod in edicto profequitur Constantinus, debuisse nominatim prouincias, urbesque appellare, cum id nullius momenti sit, cur eo diluendo laborem? Querit, cur potissimum elegerit Byzantium, ubi Romanum Imperium constitueret, sed causam scire noluit, in finibus Europæ, & Asiæ delectam urbem, unde uniuersum Romanum Imperium facilius gubernaretur. Inuehitur in Constantinum, pessime de nomine Romano meritum. Is scilicet animus erat scribenti, hac uesania, hoc odio in religionem Christianam ad scribendum se contulit. Profert Dauid, & Salomonem, qui in eadem urbe habitauerint cum sacerdotibus: & Constantinus ait, nefas esse terrestrem principem dominari ubi fuerit, à Deo constitutus principatus coelestis. Quasi non intersit inter illa Hebraica, atque magnitudinem Christianae religionis. Multa reprehendit, multa irridet, quibus nullum responsum debetur. Multa in suam sententiam torquet, quæ

quæ ego maiora animo uersans, & ad ea properans libenter prætereo, pro explorato habens, nihil hæc animos bonos, ac uerè Christianos motura. Nam quæ in extrema edicti parte ponuntur, quibus obtestatur successores Constantinus, ut ea quæ sanxit, inuiolata custodiant, quæ miris sannis cyclops insequitur, quis ad singula respondeat, tempus insumens, quod alia honestius, utiliusque transigatur? Hæc oratio, atque is sermo Constantini est, sed fieri potest ut adhibito aliquo sacerdote Christiano edictum fuerit multo post tempore conscriptum. Illud quoque perspicuum est, idque scripta Constantini & epistolæ, quæ sunt apud Eusebium, testantur eum piissimum fuisse, Christianae religionis apprime gnarum. Potuit igitur fieri, ut uerbis eius edictum fuerit conscriptum, quemadmodum tot epistolas, orationesque perscripsit. De pagina igitur, & quod propriis manibus super corpus beati Petri eam reposuerit, & cur retinuerit Paulum: iam dixi, leuiores mihi hæc uideri, quam ut ulla uerba in eis defendendis profundantur. Querit Laurentius, ubi tunc esset corpus beati Petri, Quasi non esset Christianis persuasum, atque per omnes ætates celebre apud summos sacerdotes, ibi esse corpus beati Petri, ubi ecclesiam condidit Imperator in templo Apollinis aut iuxta, quod historiae testantur ut possis doceri. Quod miratur cur sacerdotes, & Pontifices non conseruauerint paginam, eamque à carie corrodi passi fuerint, Eadem de euangelis, quæ propria euangelistarum manu conscripta sunt, possent requiri. Quasi non potuerit tempus absumpsisse, quemadmodum omnia mortalia exeduntur.

Reposuisse quoque super corpus beati Petri potest intelligi, corpus eius pagina fuisse tactum, ut esset edictum robustioris autoritatis. Neque uero est ad singulas calumniatoris blasphemias, irrisionesque respondendum, ex leuitate, maledicentiaque profectas, quasi non multa subito exemplaria conscripta fuerint, idque ipse Constantinus palam confessus est. Cum haec ad omnes nationes prouinciasque conscripserit. Sed ego quid agam, possum ne continere quin Turcae, Saraceni, Mahometani ubique impiam stultitiam, impias irrisiones, stolidamque loquacitatem ueris rationibus refellam? Qui ueterum historiarum ignarus, tantum temeritate ac petulantia prouectus insultat sanctorum priscorumque patrum purissimae sanctitati, purissimis eorum ceremoniis, quas cum ueteres esse ignoraret, aut eas cuperet irridere, nouas esse petulanter asseruit: aut cum magnorum Imperatorum, summorumque Pontificum fuissent, eadem pessima inscitia, tribuit eas alicui stolido clericulo. Multa loquitur scelestus de eo quod dicitur in priuilegio, Imperatorem propriis manibus reposuisse paginam donationis super corpus beati Petri. At is non antiquissimus mos fuit magnorum Imperatorum? De Carolo uerae ferunt historiae: Carolus Rex francorum Christianissimus filius Pipini, germanus Caroli magni, confirmans promissionem, quam genitor eius Pipinus, & ipse Carolus cum germano suo Carolo magno fecerat beato Petro & eius uicario sanctae memoriae Domino Stephano iuniori Papae, quando perrexit in Franciam pro concessione, & restitutione multarum urbium ac prouinciarum in Italia ac tradendarum & restituendarum beato Petro, omnibusque eius uicariis in perpetuum: Cum eam

denuo

denuo perlegisset, atque ei omnibusque proceribus placuisset, iussit ascribi per Eucherium religiosum, ac prudentissimum capellanum, & notarium suum, factaque hac donatione, & propria sua manu ipse christianissimus Francorum Rex eam corroborans, uniuersos Episcopos, abbates, duces, etiam & graphiones in ea scribi fecit. Quam prius super altari beati Petri, & postmodum intus in sancta eius confessione ponentes, tam ipse Francorum Rex, quam eius iudices, beato Petro & eius uicario sanctissimo Adriano Papae sacramento sese omnia conseruatuos, quae in eadem donatione continentur promittentes tradiderunt. Apparem ipsius donationis eundem Eucherium ascribi faciens, ipse christianissimus Francorum Rex, intus super corpus beati Petri subtus euangelia, quae ibidem osculantur pro firmissima cautela, & aeterna nominis sui, ac regni Francorum memoria propriis manibus suis posuit. Aliaque eiusdem donationis exempla per Scrinium huius nostrae sanctae Romanae ecclesiae ascripta, eius excellentia secum portauit.

Vides omnia fecisse christianissimum Regem, quae dicitur fecisse Constantinus, quem quidem reor regem imitatum. Quem locum habent hic impii grammatici irrisiones, hoc tam uetusto exemplo, eius nugamentis opposito: Cuius alia quoque admiranda inscitia coarguenda est, qui asserat corpus beati Petri non fuisse tunc, ubi nunc est. At non uetustae sacraeque historiae docent a Cornelio Pontifice, qui floruit ante tempora Constantini, corpus beati Petri leuatum ex Catacumbis repositum fuisse in Vaticano in templo Apollinis, palatii Neroniani: Vbi scilicet nunc templum eius est, ubi altare, ubi locus, qui uocatur confessio, propterea quod ibi Imperat

k 3 perat

peratores ac Reges & principes confitebantur nomen Christi, & Petro colla subdebant. Est autem sacerrimus sub altari beati Petri locus, ubi sacrum erat euangelium quod Imperatores exosculabantur, eoq; tacto iurabant se beati Petri religioni subiectos fore. Hæc ignorans grammaticus impiè irritit. Mira quoq; in eo hominis inscitia, qui putet Elephantiasin morbum dictum, quod inter omnes morbos excellat, quemadmodum elephas, inter omnes bestias: nesciēs uidelicet, appellatum id genus morbi Elephantiasin, quod carnem efficiat scabrosam, qualem autem habent elephantes. Considerentur reliqua, cuius autoritatis, ac sapientiæ possint esse.

Quod ait, Leprosum Imperatorem non potuisse gerere consulatum, sed in priuatam uitam secedere solitos leprosos. Quasi uero Romani, ritus Hebræorum serua- rent, præceptis Moſis tenerentur. Videant omnes quàm leues, quàm friuolas calumniandi causas quæſierit. Et his putat, si Diis placet, euerſi, proſtigariq; totum priui legium. Eadem leuitas de mense Martii consulatus Constantini, & quod epistolæ dicantur dari, non decreta, & edicta. Ad postremum non est mihi differendū cum eo super his, quæ ait Romæ esse fabulosa, quæ pro ueris habeantur, ut est de Biblia Hieronymi, quæ sua ipsius manu credatur scripta. Aliud longè est de edicto Constantini, aliis radicibus nititur. Sic de effigiæ apostolorum Petri & Pauli, & de epistola Lentuli, de effigie Christi. Non sunt hoc loco discutienda. Quod ait ad postremam, historiam de Syluestro à quodam Græco perſcriptam, quæ natio sit ad mentiendum propensa. Post hæc de historia Syluestri, & de dracone. Interea non possumus non execrari improbam eorum audaciam,

ciam, qui iudicia suorum animorum effrænate secuti, præcipiti in denegandis his quæ sibi uera non uidentur, temeritate tumescunt, quo in hominum genere Laurentius tenet principatum, tam magis audax, ac temerarius quàm imperitus, ac supra grammaticum non multum se attollens. Qui ne in sua quidem professione satis posset, duntaxat maledicus, omniaq; mordicus corripiens, ut qui calumniatur quod in ecclesia existimetur Petrum esse dictum Cepha à Græco κεφαλή, quod sit caput apostolorum: cum nemo sit adeo imperitus, qui nesciat, Cepha Hebraicum esse nomen petram, tametsi nonnulli Græcam uocem sequantur. Multaq; præterea pro-
48
ponit ab opportunitate, ac necessitate longe remota, quibus uelut irrefragabilibus argumentis putat donationem posse conuelli, propterea quod multa crassa, ac rudia fabulosaq; in ecclesia habeantur, quæ à Pontificibus credantur. At exempla hæc imperitiæ, non sunt ex doctissima ecclesia, sed potius ex scholis grammaticorum imperitorum. Itaq; nihil hæc cum donatione. Nihil nunc agam de his quæ scribit de Ludouico Imperatore longè alienissima ab ea institutione, qua de donatione scribendum quis sibi proposuisset. Quod Romani Pontifices coronent Imperatores, quod Laurentio uidetur in contrarium tendere, ut coronent qui acceperint non uidet coronationem fieri uelut à Summo Pontifice quemadmodum Constantinopolitani Imperatores à Patriarchis coronabatur, & olim Reges à prophetis inungebantur? Velut hostis ecclesiæ angitur, excruciat, coronationem esse Pontificum, quæ debeat esse populi Romani. Vbiq; etiam præfert hostilis animi iudicia, cum uelit Romanistas Imperatores recuperare
Rom

49 Romam, Nihil agam contra eum de historia Syluestri, de dracone, quæ cum sit uetustissima, à summis, ac magnis Pontificibus pro uera habita, leuissimi grammatici contra tantorum, tamq̃ priscorum uirorum auctoritatem impetus, quid possit? quem potius decuerat aliis rationibus incommoda quæ in historia eum offenderent uitare. Quid refellere contendam quæ de ueneno pectore profudit, in postrema suæ philippicæ parte, qua contra ecclesiam præliatur, quam ruere mirum in modum cupiebat, Regi Neapolitano, apud quem exulabat, gratificaturus, ingentem sacrorum stragem sperasse editurū. Sed ego multis eius blasphemis propter earum indignitatem omisis, ad secundū librum pergam.

Illud quidem (atq̃ hic demum finem dicēdi faciam) admirandæ inscitiae in eo uideri poterit, hincq̃ omnibus palam fiet, quàm temerariè sese contulerit ad scribendum, historiarum scilicet ueterumq̃ monumentorum longè imperitissimus, aut qui neglexerit, hæc apud antiquiores inspicere. Profert primum in euersionem donationis, eam apud Gratianum non haberi: nescius uidelicet unde Gratianus opus illud suum deflorauerit. At ipsos autores adire oportuerat, quos Gratianus est secutus, apud quos ubiq̃ donationem reperies. Erant autem in uetusta Laterani bibliotheca omnia monumenta, quibus Ecclesiae Romanæ regna patrimoniacq̃ continebantur. Ex his monumentis Anselmus & Iuo Carnotensis uetusti theologi, pluresq̃ alii ueterum theologorum decerpentes, quædam ipsi quoq̃ uolumina condiderunt, de iuribus ac ritibus ueteris Ecclesiae, quæ ex parte collecta sunt à Gratiano, qui & ex his, & ex registris priscorum Pontificum, totum opus conflauit.

Hæc

Hæc perscrutanda fuerant Laurentio, ex his fontibus, non riuulis bibendum. In plerisque uetustissimis exemplaribus, quæ ex bibliotheca Lateranensi allata sunt in Vaticanum inuenies donationem. Quamobrè tota ea pars, qua de Gratiano loquitur Laurētius, quod apud eum donatio non inueniatur, maximum est inscitiae, ac temeritatis eius testimonium. Hi sunt ergo marmorei tituli, quos expectare debueras: hæc tabulæ æneæ.

Similis inscitia de testimonio Gelasii, qui ferat gesta Syluestri fidelia esse, & in his legi de Constantino, de baptismo. Nam si uetera monumenta ex uetusta bibliotheca Lateranensi perscrutatus fuisset, omnibus illis locis reperisset eiusmodi Gelasii testimonium. Ibi demq̃ uidisset ex illis Syluestri gestis, de quibus loquitur Gelasius, descriptam esse donationem. Quod etiam manifesto testantur uetusti, unacq̃ docti, etiamq̃ in numerū sanctorum relati Theologi Anselmus & Iuo Carnotensis quemadmodum superius demonstratum est. Hi proferunt donationem ex gestis Syluestri, quorum meminit Gelasius. In Bibliotheca Vaticana sunt uetusti codices ex prisca Bibliotheca Lateranensi. Irrisiones igitur & scommata Laurentii insulsa sunt, in ipsummet recidentia, singulare stoliditatis suæ testimonium. Cum clericulum quendam furciferum nebulonem ridendo quale solent Grammaticelli, prædicat autorem donationis. Nō erant nebulones Anselmus & Iuo Carnotēsis illustres Theologi, eruditione ac sanctitate magnis regibus ac populis olim admirabiles, qui donationem non ipsi quidem finxerunt, sed in antiquissimis Ecclesie monumentis repertā in lucem scriptis suis protulerunt, fidemq̃ ei constantissimè habuerunt. Profert Vora-

1 ginen.

ginēsem testem ignobilem, ignarus uidelicet sanctæ ue-
 rustatis, ob quam causam negauit ullis in locis donatio-
 nē haberi. Chartula igitur priuilegii, ut super hoc quoq;
 tibi respondeam, perire non poterat, ut cuius exempla-
 ria toto orbe circumferebantur. Paginam autem priui-
 legii uocat, quod ad hunc modum eo seculo loqueren-
 tur. Nam & in donatione Pipini Caroli, Othonis, Hen-
 rici, inuenies appellari paginam, Priuilegium quoque
 adeo non est insolens appellari istam orbis terrarū do-
 nationē, ut potius imperitissimus conuincatur, qui hæc
 adeo perspicua nescierit. Non ne Nicolaus ille primus
 quem toties hoc opere appello, qui iam octingen-
 tis annis floruit scribens ad Michaëlem Im-
 peratorem, Priuilegia, inquit, istius sedis
 uel Ecclesię perpetua sunt, diuinitus
 radicata, atque plantata sunt.

Insolentem tumidumq;

grammaticum pas-

lam hæc las

tuerunt.

LIBER SECVN-

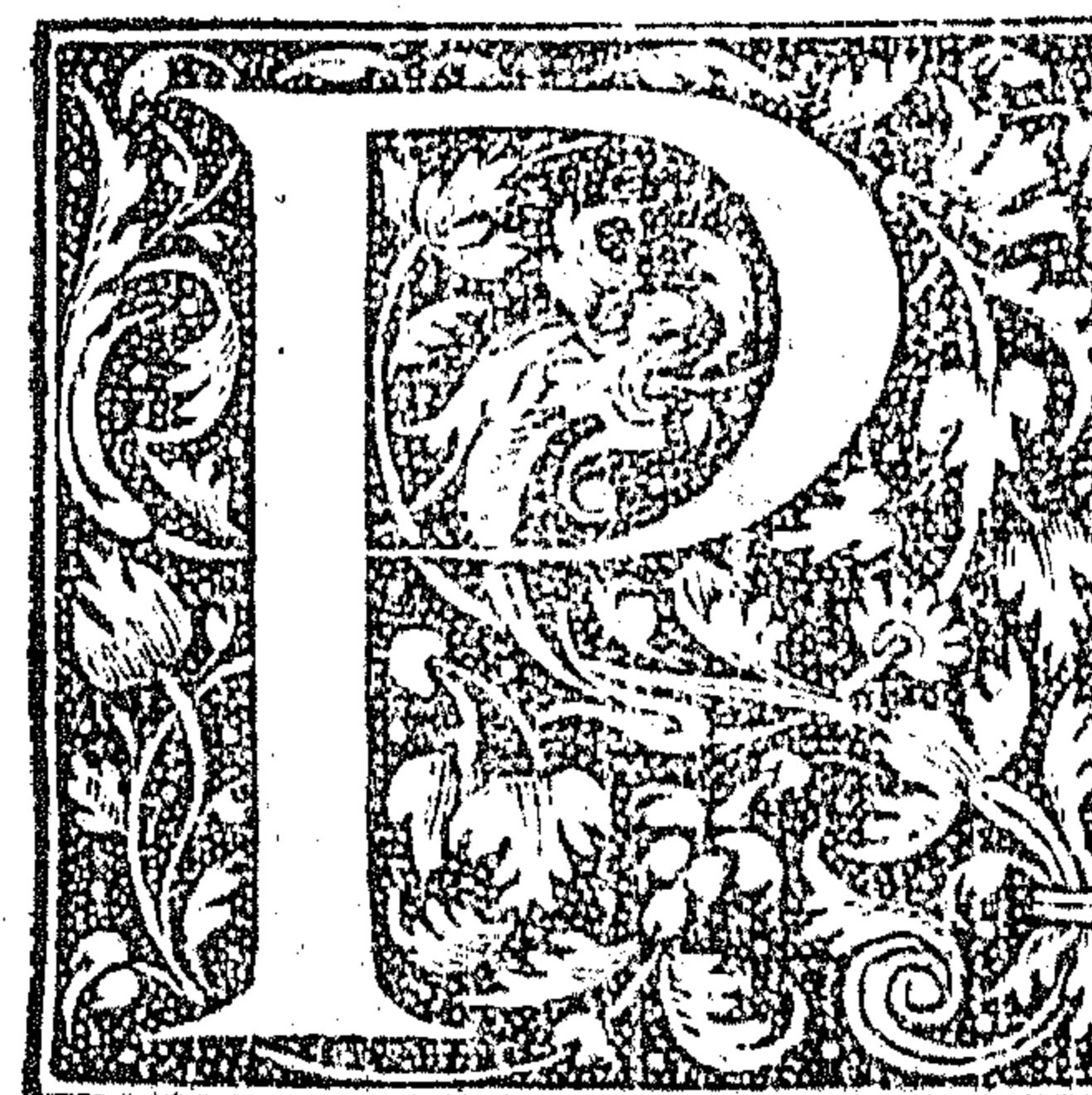
DVS CONTRA

LAVRENTIVM

VALLAM

DE

Falsa Donatione Constantini.

RI MVS liber proposuit ea, que
 Laurētius contra donationē Con-
 stantini sibi effundēda existimas-
 set, quod negotium in duas par-
 tes partitum uidebatur, quod ille
 quasdam primū ualidas, ut ei ui-
 sum est, rationes obiecit, quibus
 donationē euerteret, atq; omni-
 bus persuadere niteretur, neq; ueram fuisse, neque uti-
 lem, neq; concedi à Constantino, aut à Syluestro acce-
 ptari potuisse, si contendas fuisse donationem. Ses-
 cunda pars fuit cum ad ipsum priuilegiū, uerbaq; ipsius
 sanctionis uentum fuerat, quorū ineptia argueret recen-
 tem esse, non ueterem, ficticiam non ueram donatio-
 nem. Hic quantum ipsa res postulare uideretur, prolax-
 tis singulis calumniatoris uerbis, responsum est. Hoc
 autem libro ut negotium sit confectum maiora comple-
 cti necesse est, quibus persuadere sibi homines possint,
 tametsi nunquam donatio fuisset, certè maiora, & cla-
 riora cogere argumenta, ut credatur fuisse, quam ua-
 lere rationes Laurentii ad persuadendum non fuisse.
 Nam cum apud ueteres scriptores Græcos, & Latinos,
 atque in antiquis conciliis de hiis que inter Syluestrum,

1. 2 & Con.

& Constantinum gesta sunt, multa extent, cum multa hinc inde ex uetustate de dominatione, & regnis ecclesiae argumenta colligantur, certè hæc longe maioris ponderis erunt ad persuadendum donationem fuisse, quàm meræ illæ, nudæq; Laurentii cauillationes ad hanc fidem euertendam. Etenim cui profliganda, euertendaq; aliqua opinio est, nemini dubiū est quin ei propositum non possit succedere, si contra rationes atque argumenta ex pectore suo prolata, occurrāt testimonia ex ueterum scriptis. Vt si quis aliqua sui tantum capitis ratione persuadere niteretur nunquam à Romanis, uictos, profligatosq; barbaros fuisse, opponerentur ei ex historiis, columnis, trophæisq; erectis argumenta, quæ deceptionem insanientis hominis coarguerent. Huius generis argumenta sunt contra calumnias Laurentii, quæ neque ille uidit, neque forsan uidisse potuit, quod longe paucissimi ad hæc studium adiecerunt. Quoniam autem magna perturbatio ex historiis accidit super Constantino, ac Syluestro, illiusq; temporis rebus, omnia scriptoribus miscentibus, magnaq; apud eos ostenditur confusio, forsan operæpretium esset, hæc quo ad eius fieri posset prius euoluere. Quod quidem negotium longè difficillimum, impeditum, ac magnæ controuersiae plenum, penèq; inextricabile arbitror. Cuiusmodi est, quod Eusebius doctissimus Episcopus, & familiaris Constantini refert cum cæteris multis, cur Constantinus Christianus fieri uoluerit, causam fuisse, quod signum crucis contra Maxentium pugnaturus, uiderit in coelo. Quod si hæc causa fuit, nō fuit quod lepra infectus à Syluestro curatus sit, Horū utrum tollas, magna historia-
rum

rum sequitur euersio. De baptismo quoq; eadē controuersia, omnibus ferè scriptoribus, maximè uerò Eusebio, Hieronymo, Ambrosio eum perhibentibus in extrema etate fuisse baptizatum. Quod si uerum esset, non fuisset à Syluestro baptizatus. Et alii quidem baptizatum, prædicant ab Arrianis, in quibus est Hieronymus. Cui opponere possis testimonium Eusebii uetustioris qui eius familiaris fuit, uitamq; eius usq; ad exitum uitæ quodam Encomio complexus est, in quo scripsit ab Episcopis Christianis eum fuisse baptizatum. De ipso quoque Constantino quanta dissensio; aliis, præsertim Hieronymo, cum quibusdam Latinis, sceleratum, impurum, sanguinarium, qui in consanguineos grassatus fuerit; aliis contra, uel maximè Græcis sanctissimum, apostolis equalē eum proponentibus. Similis controuersia de Syluestro, quem prædicant concilio Niceno interfuisse, quod annis penè ultimis Imperii Constantini celebratum est. At probatur ex aduerso, id fieri non potuisse, quod ineunte principatum Constantino, complures annos ecclesiae iam præfuerat Syluester, & principatum iniiit Cōstantinus iuuenis, quod Lactantius testatur. Cōcilium autem coëgit iam senior. Et in ipso imperii sui initio non erat Christianus. Cæteri q; scribunt Iulium primum legatos ad concilium misisse. De discessu quoque eius ab urbe magna controuersia; alii, quod propter imminetia Persarum bella Byzantium delegerit, unde uniuersum Imperium respiceret; alii, quod Christo, & Petro cedendum existimarit. Quid de Melchiade dicam, qui ante Syluestrū præfuit ecclesiae, quem perhibent à Constantino nōdum Christiano, aut à Maximino martyrio coronatum. At eundem proferunt te-
stem

stem super his quæ Constantinus iam Christianus donauit ecclesiæ. Mitto de matre Constantini controversiam apud Græcos fuisse eam stabulariam, non legitimam uxorem, sed pellicem Constantii patris, ob eamque causam nothum fuisse Constantinum. Cæteri contendunt ueris, ac germanis nuptiis cum Constantio fuisse copulatam. Hæc igitur, & id genus multa cum inter se tan topere pugnent, monere Laurentium debuerant simile quid super donatione accidere potuisse, ne scriptis eam subito conuellere niteretur, si quid in ea cōtrouersia inuenisset. Potius eum circūspicere decuerat, unde dubitationes in ea occurrentes, contrariis testimoniis sopiret. Has igitur cōtrouersias forsitan loquēdo, deque donatione differendo dissoluam, primumque libri nostri institutum est, ut superius demonstratum est, atque hoc primum præfabor, Non me quidem uelle probare, atque omni ratione contendere, donationem esse ueram: sed cōcesso eam dubiam esse, clariores, ac plures extare rationes, quæ ueram esse probent, quam rationes Laurentii ualere ad probandum non esse ueram, scilicet rem suapte natura dubiam, ut hoc Laurentio ac nonnullis aliis concedam, ualidioribus argumētis probari esse ueram. Voco igitur sapientes ut hæc diligentius considerent, primò coniunctam esse donationem cum tota historia Syluestri, & Constantini, quod ipsa narratio, atque ordo totius historiae abunde testatur, si quis antecedentia, ac consequentia conferat, confessionem quoque Constantini, atque ipsum edictum donationis cum ipsa historia esse connexum, ut quo loco habenda sit historia Syluestri, eodem edictum, siue priuilegiū sit futurum. Sed cum de historia Syluestri, ac baptismo Constantini fidelia atque

atque peruetusta testimonia habeantur: eadem certè probabunt edictum Constantini esse antiquum, ac uerum, ut si in aliquo ueteri concilio prolata fuit historia Syluestri, atque ab uniuerso concilio approbata, hoc tantæ autoritatis futurum sit, ut omnem dubitationem tollat, penitusque historiam ueram esse probet. Cui enim dubium est quin definitiones conciliorum super fide catholica summæ sint autoritatis? In cōcilio autem septimo quod contra imaginum oppugnatores Constantino, & Irene Imperantibus celebratum est, Adrianus Pontifex protulit coram uniuerso concilio testimonium super imaginibus ex historia Syluestri, qui imagines Petri, & Pauli Constantino ostendisset. Hoc autem cōciliū celebratum est ab hinc plus octingentis annis. Quis autem tantæ erit audaciæ qui autoritatem summi ac tam uetusti Pontificis in concilio prolata aspernetur, eique somnia ac deliramenta sui capitis opponat? Tria firmant corroborantque eius historie ueritatem: quod uetusta, quod in cōcilio prolata, & gestis concilii inserta, quod à summo ac sancto Pontifice producta. Locus igitur sic habet actione secunda literæ Adriani tralatæ è Latino sermone in Græcum, ut sit clarius argumentum hæc non fuisse à Latinis iunioribus conficta. Ad Constantinum, & Irenē, quos Adrianus assimulat magno Constantino, & Helenæ matri. Multis omisis hæc pro re ex Græco exemplari uetustissimo, quod erat in bibliotheca palatina:

τοῦτο δ' ἐστὶν πληροφoρία καὶ πᾶσι βεβαιώσι ἴστω ἡ θεοπροβλητος ἡμῶν βασιλεία, ὅτι τὸ μέγα ἔργον τοῦτο ἐπεχειρήσατο, ἐπὶ τελευτῆν διὰ τῆς μεσιτείας ἡμῶν καὶ ἀποκαταστάτην, ἀρχαία ὀρθόδοξία γὰρ τοῖς μέγεσι αὐτῆς καὶ σταθῶσι αἰσεβασμῶν εἰκόνας γὰρ τῆς ἀρχαίας αὐτῶν ἀποκαταστάσεως, μέτεχοι ἔχουσι γὰρ τὸ γὰρ τῆς θείας λέξεως βασιλεύον, καὶ Κωνσταντίνος, καὶ Ἰουλιανὸς ἐλένης τῶν τῶν ὀρθόδοξον πίσι βεβαιωσάντων, καὶ ἡδὲ πλείον τῶν ἁγίων μετέρα ἡμῶν καὶ καθολικῶν ῥωμαϊκῶν ἐκκλησιῶν ὑψωσάντων, καὶ

καὶ μετ' ἐλένης τῆν ὀρθοδόξως ὑμῶν βεβασιλευτότων καὶ κρατησέντων
 ἕτως ἀναδ' ἀχθίωαι, καὶ τὸ ὑμέτερον ὕσεβ' ἐσάτον θεοδότηδον ὄνομα νέος Κων-
 σταντίνος καὶ νεας ἐλένης, γν' πάσι πῆ οὐλομένη ἐπαυτέως διαφημιζόμενον
 δὲ ὡς ἡ ἀγία καὶ καθολικὴ ἐκκλησία ἀνακαινίζετ', καὶ μάλιστ', ἐὰν εἴ
 πτωαράδωσι τ' ὀρθοδόξως πίσεως πῆ ἐκκλησία τ' ἀγίος Πέτρος καὶ Παύλος
 τῆν κορυφαίω τῆν ἀποστόλων, ἀπολαύδω, καὶ ἐναγκαλίσετ' καθὼς καὶ οἱ
 ἐξ ἀρχῆς πνευματικοὶ ὑμῶν βασιλεῖς, καὶ ἐπίσκοποι τὸν βίβασιον αὐτῶν,
 καὶ ἡγάτων αὐτῶν ἐξ ὅλης τ' καρδίας αὐτῶν, τὸ ὑμέτερον θεοδότηδον
 κράτος, καὶ ἡμῶσι πλὴν ἀγιοπάτω ῥωμαϊκῶ ἐκκλησίαν τ' κορυφαίω ἀ-
 ποστόλων, οἷς εἰδὼθ' ἐξοσία παρ' αὐτῶν τῶν θεῶν, λόγος, λόγος τε καὶ δεσμεύει
 ἀμαρτίας γν' τῶ ἕρανῶ καὶ γν' τῆ γη, αὐτοὶ ὑπαρραπισαὶ γρηγορ' ὑμέτερος
 κράτος, καὶ πάντα τὰ βάρβαρα ἔθνη, τοῖς ἰχνησι ὑμῶν ὑποταγόντες, καὶ
 ὅπως αὐ πορευθῆτε νικητὰς ὑμῶν ἀναδ' ἐξοσι, αὐτοὶ γν' οἱ κορυφαῖοι τῆν
 ἀποστόλων οἱ πλὴν καθολικῆν καὶ ὀρθοδόξως πίσι ἀρεξάμενοι ἐγγράφως ἐ-
 θεομοθέτησαν πλὴν αὐτῶν πίσι κράτει πάντας τὰς μετ' αὐτῶν διαδόχους
 μέλλοντας γίνεσθαι τ' θρόνων αὐτῶν, καὶ γν' αὐτοῖς διαμένει ἕως τ' σωτελείας
 καὶ ἕτως καὶ κράτει ἡμέτερον ἐκκλησία καὶ πῆ τὰς ἀγίας χαραιτίας αὐτῶν.
 ὅθεν καὶ ἕως σήμερον εἰσι περιλειποσμημίαι καὶ λειποσμημίαι ἐκκλησία
 ἡμῶν ἐκ τ' σεβασμῶν ἐκόνων αὐτῶν, καθὼς καὶ ὁ μακαριώτως πάπα Σύλ-
 βεστος μαρτυρεῖ γν' ἀρχὴ τ' ὀρθοδόξως ἡμῶν τ' χριστιανῶν ὅταν ὁ γν' πῆ θεία
 λέξει Κωνσταντίνῳ ὁ βασιλεὺς εἰς τ' πίσι ἐπέσρεψεν, ἡμέρας γὰρ πα-
 ρελθούσης, καὶ νυκτὸς ἔσθ' ἡμερῶν ἐπέσρεψε σιωπῆν γρηγορ', καὶ κοιμη-
 μένος αὐτῶν, εἰδ' ὅ παρῆσαν οἱ ἀγιοὶ ἀπίστολοι ὁ τε Πέτρος καὶ Παῦλος
 λέγοντες, ἐπέδωκεν ὁ βασιλεὺς νηπίω ἀματοδυσίαν γρηγορ' παρ' τ' νοσή-
 μάτος ὁ ἕως ἐξελθὼν ἀπεσάλημεν πρὸς τ' Χριστὸν δ' ὄνομα τοῖ σῶτηρα ἀπα-
 ῶν εἰς νουθεσίας ἡμῶν, καὶ πῆ τῶν ὅσα ἐπέλλόμεθα, καὶ πῆ πῆ μετὰ ἀλε-
 σαι Σύλβεστον τὸν ἐπίσκοπον τὸν ἐκφυγόντα ἐκ σῶ δὲ ἔμ' ἔχεις, διωγμῶν,
 καὶ σήμερον ὄντα γν' ἔσθ' ὅρα, ὁρατικῆν λειποσμημίον γν' σιλαίαις πετρῶν
 μετὰ τῶ κλήρω αὐτῶν αὐτὸς τοῖ παρασλευάσει κολυμβήθραν εὐσεβείας,
 γν' ἡ βαπτίσει σε, καὶ γρηγορεῖ ἐν τοῖ ἰσῶσι εἰς λέπρας, καὶ πάντων τῆν νο-
 σημάτων σῶ καὶ τῶ τῶ ἀγαθῶ γρηγορ' εἰς σε, ἐν τῶ ἐπίσρεψαι κατὰ
 πάντος τόπου τῆν ῥωμαίων, ἐκκλησίας ἀνακαινίζεσθαι, σὺ δὲ αὐτὸς καθεστὸς
 πάσων πλὴν τῆν εἰδὼτων λαβείων ἀποδέμενῳ καὶ θεῶ μόνω ἔσθ' ἀληθινῶ
 προσκύνησον καὶ κατὰ τὸ δέλημα αὐτῶν πορεύεσθαι διεγερθεῖς δὲ ἐκ τ' ἵππων
 παραρρημα σιωπῆε πάντας τὰς τ' παλατίαι αὐτῶν, καὶ τὸν ὑπνον ἐξυγῆ-
 ῶ αὐτοῖς, καὶ ἀπέσρεψεν γν' ἔσθ' ὅρα σοραπῆν γν' τῶ ὁ ἀγιοὶ Σύλβεστο
 ἦν λειποσμημένος μετὰ τῶ κλήρω αὐτῶν χολάζων γν' ἀναγνώσθ' τῆν βιβλίων,
 καὶ ἰδὼν λυκλῶθεν αὐτῶ ἐπιστήντα σρατῶν καὶ ὑπολαβῶν ὅτι εἰς τὸ μαρ-
 τυρίω ζητεῖται, εἶπε τῶ κλήρω αὐτῶ, ἰδὼ νῦν καιρὸς εὐ προσδεπτος,
 ἰδὼ νῦν ἡμέρα σωτηρίας, καὶ ἐξελθόντι ἐξ ἔθνη αὐτῶ παρὰ τῆν σρατιω-
 τῶν

τῶν πρὸς τὸ ζητεῖται καὶ ἰδὼν πρὸς τὸν βασιλεῖα μετὰ τριῶν πρεσβυτέ-
 ρων καὶ δύο διακόνων, καὶ ἰδὼν αὐτῶν, εἶπε εἰρήνῃ σοι ὁ βασιλεὺς ἐκ τ'
 ἕρανῶ καὶ νίκῃ. ὁ δὲ βασιλεὺς ἰλαρῶ ἤματι καὶ ἀπλήτῃ καρδίᾳ δεξάμενος
 τὰς λόγους αὐτῶ πάντ' αὐτῶ ὅρα, ἀπεκαλύφθησαν αὐτῶ ἐξηγήσασθαι τῶ ἀγίω
 Συλβεστο μετὰ τῶν ἐξ ἡγήσων ἡρώτων αὐτῶν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίν-
 ος, ὅς εἰδὼν Πέτρον καὶ Παῦλον ποῖοι θεοὶ εἰσὶν. ὁ δὲ ἀγιοὶ Σύλβεστο
 ἀποκριθεὶς εἶπε, ὅτοι ἡ θεοὶ εἰσὶν, ὅλοι δὲ καὶ μαθηταὶ τοῖ λυρεῖς ἡ-
 μῶν ἰσοῦ Χριστοῦ τυγχάνουσιν, ὅς ἐξελέσθ' εἰς τὸ ἐπίσρεψαι πάντα τὰ
 ἔθνη πρὸς εὐεῖν εἰς αὐτῶν. ὁ δὲ ἀλάστος πάλιν ἡρώτων εἰ ἄρα εἰσὶν πῶ-
 πῶτε αὐτῶν αἱ ἰσοραῖ. τότε Σύλβεστο ἀποσείλας διάκονον ἐπέσρεψεν
 ἐνεγκαι τὰς τῆν ἀγίω ἀποστόλων εἰκόνας. ὅς ἰδὼν ὁ βασιλεὺς ἐκραύγα-
 σεν ὅτοι εἰσὶν ὅς εἰδὼν γν' ὀρόματι, καὶ εἶπε δ' ὑπαφθῶ, γρηγορ' κολυμ-
 βήθρα εἰ σῶτηρας μετ', καὶ γρηγορ' εἰ βαπτίσει καὶ παραρρημα ἰάθη, καὶ
 ἀναμνησθῆς ὁ ἐπαθεῖ ἀγαθῶ ἀπαρξασθαι ποῖον ἐκκλησίας ἀνασείλας γν'
 αὐτῶ τὰς αὐτῶν σεβασμῶν εἰκόνας εἰς σεβας καὶ ἀναμνησῆ τ' ἐναυθεω-
 πῆσεν τοῖ λυρεῖς ὑμῶν ἰσοῦ Χριστοῦ καὶ πάντων τῆν ἀγίω, ὅς ἐπίσρεψαι πάντα
 τὸν χριστιανισμόν εἰς φῶς καὶ ἀλήθειαν καὶ πόθον τοῖ θεῶν σεβασμῶν, καὶ
 ἀπαλλαγῆναι πάντας ἐκ τῆς τῆν ἔθνη εἰδωλολαβείας, καὶ δαμόνων
 πλῆθος καθὼς εἶπον ὁ Γρηγορ' διάκονος τῆν ἀποστόλων, τῶ πάντας
 ἀνθρώπους ἀγραμμάτιστος, καὶ μὴ διαμηνῶν ἀναγνώνας, θεωρεῖν τὰς ἐ-
 ναυγελικὰς ἰσοραῖ, καὶ δὲ αὐτῶ ἀνάγει πρὸς δεξὰν καὶ ἀναμνησῆ εἰ
 εὐσεβείας οἰκονομίας τοῖ λυρεῖς καὶ δεσπότη ἡμῶν ἰσοῦ Χριστοῦ.

Hæc habet exemplar peruetustum bibliothecæ palatis
 næ. Hic non modo de historia Syluestri certior fieri pos-
 tes, peruetustam eam esse: sed etiam cultum imaginum
 esse longe uetustissimum, quippe quæ ante tēpora Con-
 stantini magni in ecclesiis haberentur, quibus homines
 pii ad memoriam earum rerum excitarentur, quas Chri-
 stus humana sumpta figura uisibiliter exercuisset. Sed
 nostrum nunc est super historiæ ueritate philosophari
 quando tam uetusta est. Græca quæ sunt prolata sic La-
 tine uertere licet. Hoc autem ad satisfactionē & omnem
 corroborationem nouerit diuinum Imperiū uestrum,
 uos opus ingens aggressos esse, si uobis autoribus fue-
 rit absolutum restitutaq; fuerit religio catholica, atque
 m anti

antiqua in partibus uestris, restitutæq; fuerint sacre im-
 gines in pristinum statum, consortes eritis felicitatis
 Constantini & Helenę, qui fidem orthodoxam stabilie-
 runt, multo autem magis sanctam matrem nostram ca-
 tholicam Romanam ecclesiam prouexerunt. Ac post eos
 uobis pie succedentibus, atque Imperantibus uestrum
 piissimum nomen uocandum est noui Constantini, at-
 que nouæ Helenæ nomine in uniuerso orbe terrarum
 laudabiliter celebratum, per quos sancta catholica ec-
 clesia reuiuiscat, præsertim in orthodoxa fide, & ecclesia
 Petri, & Pauli summorum apostolorum gaudeat, &
 gloriatur quemadmodum priores Imperatores ante
 uos honore affecerunt uicarium eius, eumq; toto corde
 amplexi sunt, uestra diuinitus uobis concessa potestas,
 atque honore affecerit sanctissimam Romanam eccle-
 siam supremorum apostolorum, quibus data est pote-
 stas ab ipso Dei uerbo soluendi, & ligandi peccata in cæ-
 lo, & in terra, ipsi defensores erunt Imperii uestri, & o-
 mnes barbaras nationes pedibus uestris subiicient, &
 quocunq; perrexeritis uictores uos facient. Ipsi enim
 proceres apostolorum, qui catholicam & orthodo-
 xam fidem constituerunt, scriptis fidem suam promul-
 gauerunt, quā omnes successores retinerent qui in thro-
 no eorum sessuri essent, atque in his permanerent usque
 in finem. Atque ita retinet & obseruat nostra ecclesia, &
 honorat, ueneraturq; eorū imagines. Quocirca etiam
 usq; in hodiernum diem adornantur, & illustrantur ec-
 clesie eorum imaginibus, quemadmodum beatissimus
 Papa Syluester testatur in principio orthodoxæ nos-
 træ fidei, cum Constantinus diuino instinctu electus
 Imperator ad fidem conuersus est. Nam cum die abas-
 cta,

cata, nox obumbrasset, silentiumq; toto palatio esset,
 ipseq; somno premeretur, ecce astiterunt ei sancti apo-
 stoli Petrus, & Paulus dicētes, Quoniam execratus es,
 o Imperator, puerorum sanguinem effundere ob ægri-
 tudinem tuam, ecce missi sumus à Christo, ut tibi resti-
 tuamus sanitatem. Audi igitur præceptum nostrum, &
 fac quæ tibi iusserimus, mittensq; accerse Syluestrum
 Episcopum, qui fugiens persecutionem tuam latitat in
 monte Soracte in speluncis cum clero suo. Ipseq; tibi pa-
 rabit piscinam pietatis, in qua baptizabit te, erisq; sa-
 nus à lepra, omnibusq; morbis. Quod beneficium con-
 secutus, statim præcipe in omni loco Romani Imperii,
 ut ecclesie restaurentur. Tu uero purus, ac mundus, o-
 mnem idolorum cultum abiiciens, Deum solum, ac ue-
 rum adora, & secundum uoluntatem eius incede. Ex-
 pectatus autem Imperator conciliū totius palatii indi-
 xit, eisq; somnium indicauit, statimq; misit ad montem
 Soractem, in quo sanctus Syluester latitabat cum clero,
 uacans lectioni librorū. Cumq; uidisset circum se exer-
 citum, suspicatus se ad martyrium queri, dixit clero: Ec-
 ce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Cui
 progressu dictum est à militibus quamobrem inquire-
 retur. Cum ad Imperatorē uenisset cum tribus pres-
 byteris, & duobus diaconibus, uidissetq; Imperatorē,
 dixit: Pax tibi, & uictoria de cælo Imperator. Impera-
 tor alacri uultu, ac sincero corde amplexatus ea quæ
 ab illo dicebantur, quæcunq; essent ei reuelata exposuit
 sancto Syluestro. Quibus expositis, interrogauit eum
 Imperator Constantinus, quos uidisset Petrum, & Pau-
 lum qui nam Dii essent. Sanctus Syluester respōdit: Hi
 quidem Dii non sunt, sed serui, & discipuli domini nos-
 tri

stri Iesu Christi, quos elegit ad cōuertendas omnes nā-
 tiones, ut credant in eum. Hoc audito Imperator rur-
 sum rogauit eum, num haberentur usquam de eis histo-
 riæ, aut notiones. Tunc Syluester, misso diacono, iussit
 afferi imagines sanctorum apostolorum, quos Impera-
 tor conspicatus exclamauit, hos esse quos oculis, aut ui-
 sione conspexisset. Nec amplius dubius sum, ait: fiat
 piscina salutis meæ, eaq̄ facta baptizatus est, subitoq̄
 sanatus. Memorq̄ quod beneficium esset affecutus, cœ-
 pit instituere ecclesias, erigens in eis sacras imagines
 ad honorem, & recordationem domini nostri Iesu
 Christi, qui humanitatem nostram assumpsisset, o-
 mniumq̄ sanctorum, ut omnes conuertantur ad reli-
 gionem Christianam, ad lumen, & ueritatem, ac desi-
 derium diuinæ pietatis, omnesq̄ discedant ob idola-
 tria gentium, ac dæmonum erroribus quemadmodum
 dixit Grægorius successor apostolorum omnes homi-
 nes illiteratos, & qui non possint legere contem-
 tur euangelicas historias in pictura, ac per eas agantur
 ad gloriam, & recordationem incarnationis domini no-
 stri Iesu Christi. Hæc à multis in eo concilio. Locus
 igitur clarus, præclara, & insignis autoritas, quæ rabi-
 da ora, atque omnium cerberorum latratus subito com-
 pescat. Sunt enim cū concilium illud celebratum est
 plus octingenti, aut circiter anni. Considerentur que-
 so hæc à prudentibus, mecumq̄ per omnes ætates de-
 currentes, rationes, argumētaq̄ euoluant, quibus ueri-
 tas, que ab improbis trahitur in tenebras, emanibus eo-
 rum erepta ad suum nitorem resurgat. Tot annis antea
 celebris erat historia Syluestri, tempore Adriani Ponti-
 ficis. Neq̄ enim ab illo potuit cōfingi, cū in confessu
 tot

tot doctissimorum, sanctissimorumq̄ uirorum prola-
 ta sit. Sin autem nulla ratione fieri potest, ut Adrianus
 eam confinxerit, non ne putes ante eum, ut dixi, pluri-
 mis seculis celebrem fuisse. Neq̄ enim sapiēs quisquam
 sibi persuaserit, summum Pontificem recētem fabulam
 in concilio prolaturum fuisse. Quod si non erat tempe-
 state Adriani noua, nuperq̄ conficta historia Sylue-
 stri, Adrianus autem floruit post Constantinum qua-
 dringentos plus minus annos, non ne putes ante annos
 eius Pōtificis eam celebrem, cognitamq̄ à summis Ro-
 manis Pontificibus, si per ætates ascendas, attingere ad
 tempora Constantini? Ratio enim sic euoluitur. Sunt
 octingenti anni cum floruit Adrianus, huius Pontificis
 tempore, historia Syluestri & Constantini non erat re-
 cēs, ac noua. progrediebatur igitur supra annos Adria-
 ni: uerisimileq̄ est non paucos annos, neque enim eam
 protulisset, nisi quid uetustatis habuisset. Probabile igitur
 est eam progredi usq̄ in tempora Constantini. Mi-
 nus etiam credibile proferendam à Pontifice in concilio
 fuisse, nisi pro comperto Romæ apud ipsos Pontifi-
 ces, & in Romana ecclesia fuisset, rem ueram esse. Ac
 forsan extabant quod ipse Adrianus monuit clara, re-
 centiaq̄ monumenta baptisimi Constantini, ecclesiarum
 ab eo conditarum, donati imperii, discessus ex urbe.
 Neq̄ enim hæc sunt nostræ ætatis ut potuerint à recen-
 tioribus pontificibus confingi. Ac nisi autoritatem ha-
 buisset, qua ab omni suspicione falsitatis redimeretur,
 nunquam fuisset in concilio prolata. Ratio igitur cla-
 ra super historiæ uetustate, quoniam proferebatur, cele-
 brisq̄ erat tempestate Adriani superare eam octingen-
 tos annos, atq̄ idcirco summę audaciæ homines appella-
 m 3 landos

landos, qui nō erubescāt eam dicere fabulosam. Ego quidem arbitror, qui omnes pontifices, qui Adrianum antecesserunt adeat, agniturum ad tempora Constantini historiam attingere. Quod si hoc cōcesso, quoniam uitari non potest, refugis ad aliam calumniam: ueram quidem esse historiam, sed donationem nō esse cum historia sociatam: super quo Laurentius imperite rhetoricatur, probatum est superius nec ulla ratione negari potest, edictum donationis coniunctum esse cum confessione magni Constantini. Confessio autem refert totam historiam Syluestri, & Constantini. Si historia uera est, uera quoq; cōfessio, propterea quod nō est aliud confessio, quā totius illius historię relatio, recensente summo, ac sancto imperatore, uelut Dauid prodigium mūdātā lepræ. Historiam describit, recensetq; lepram, uisos Apostolos, accitum Syluestrum, baptismū, mundationem, pietatem à Constantino cōceptam, ecclesiarum ædificia: eadem ipse imperator canit ore suo in confessione subiiciens hanc causam donati imperii, & quod ex urbe ob eam causam cedere uoluerit, Christo, & Petro principatum Romani imperii relicturus. Quidquid igitur firmat, corroboratq; auctoritatem historię Syluestri, & Constantini, constituit etiam cōfessionem atque edictum donationis. Quæ item apud Græcos habentur, similia prorsus his, quæ retulit Adrianus de Syluestro, & Constantino, quanti roboris sunt contra uesaniā Laurentii, & eorum quibus eius maledicentia placuit. Est apud priscos cōstantissima fama, Eusebium Cæsariensem uoluminibus, quas Enneadas appellabat, complexum esse uitas eorum, qui Apostolis ubiq; terrarum usque ad sua tempora successerunt: & quoniam Sylue

Syluester successor esset Petri, descripsit eius uitam, omnia complexus, quæ Romæ apud Latinos de Syluestro & Constantino circumferuntur. Percurre Vaticanam bibliothecam, uetustæ Lateranensis bibliothecę thesaurum, hic perspicuè nosces quæ de Syluestro, & Constantino feruntur, esse longe uetustissima, quorum uetustas facile pudefaciat, si sciret erubescere, grammaticum: eiusq; irrisiones, ac blasphemias, hominis delirantis, ac parum eruditi esse comprobet, cum nebulosum, cum furciferum uocat scriptorem illius historię, & edicti: cum putat recētem aliquem, nostriq; seculi hominem eam finxisse gloriatur, exultat impotenter. Scripta enim est ab Eusebio, illius temporis homine, tota historia, & cuncta quæ narrātur accidisse Romæ de Syluestro, & Constantino, de lepra, lauacro. Qui illius historię autorem nebulonem appellauit, ignarus erat, quibus argumentis, quam prisca, ac ueneranda auctoritate teneretur: quorum, quā doctorum atq; antiquorum hominum testimoniis comprobaretur. Si ueteres igitur ea prodiderunt de Syluestro, & Constantino cum quibus iuncta est confessio, & donatio: Cur non magis antiquis assentiamur, eorumq; fidē, auctoritatemq; sequamur, quā arrogantis, ac temerarii imperitis argumentis moueamur? Sunt aliæ apud Græcos historię de Syluestro, ac Constantino, de baptismo, de lepra absterfa, hæcq; interiecta sunt inter historias priscorum sanctorum, ut est quam titulo describentes, sic præferunt, *βίη καὶ πολιτεία τοῦ ἁγίου πατρὸς ἡμῶν σιλλέστου πάπα ρώμης.* Vita, ac mores patris nostri Syluestri Papæ Romæ. Quæ historia complectitur omnia quæ de Syluestro superius protulit Adrianus. Multaq; præterea quæ leguntur

tur apud Latinos : ac præter alia est, quam persecutionē imperatore Cōstantino, qui nuper successus in imperio esset, exercent : atque idolorum statuarumque cultū ubique ingerente : Syluestrum, qui insaniam cedendum arbitrareretur, ad Soracten montem confugisse : sed Deum uolentem aliquem uexationū finem Christianis esse, ulcere pessimo Imperatorem percussisse à pedibus ad caput, totumque corpus foeda contagione fuisse maculatū, cui nullis remediis, neque medici occurrere possent, neque uenefici, aut excantatores ullam possent opem afferre, etiam ex Perside Magis accersitis. Itaque salute desperata, sacerdotes piscinam cruoris infantium persuasisse : sed Imperatorem facinus execratū, protinus in regiam iter auertisse. Reliquaque quæ superius proposuit Adrianus. Atque inter alia est Imperatorem rogasse Syluestrum *Ἐπινοῦντες ὑμῶν θεοὶ πέτρος καὶ παῦλος θεοποιεῖται.* Num nobis ulli Dii colantur nuncupati Petrus, & Paulus, Respondisse Syluestrum, Vnum singularem Deum colere Christianos, qui coelum, & terram creauerit : hos autē non Deos esse. *ὅς δὲ αὐτὸς ὀνομασθεὶς, ὁ θεὸς, ὑπηρεῖται δὲ θεὸς καὶ διάκονοι, οἱ πανταχῶς τὸ τῷ Χριστῷ κατεγγεγραμμένον ὄνομα, καὶ τῶν ὑπὲρ ἐκείνου τεθειμένων τῶν ἐξαίρετων ἰσχυρῶν ἀνεκλήσεων, καὶ ἀμφὶ ὅλης σωτηρίου κήρυγμα.* Quos autem ipse nominasti Deos, non Dii, sed ministri Dei sunt : qui per uniuersum terrarum orbem, nomen Christi promulgauerunt, demumque pro eo à scelerato Nerone interfecti sunt, uterque ob illam salutarē prædicationem. Quod historia hæc, ut ipse loquar de prædicatione magnorum Apostolorum refert : audi ut Lactantius ei consentaneè scribat, ut historiæ ueritatem, ac uetustatē agnoscas. Quæ Petrus, inquit, & Paulus Romæ prædicauerunt, & ea prædicatione in memoriam scrip-

pta

pta permansit : in qua cum multa alia mira, tum etiam hoc futurum esse dixerunt. Hæc de illa prædicatione Lactantius libro quarto scribens quemadmodum historia eos à Nerone interfectos fuisse. Ex hac historia quoque reiicitur, dissoluitur calumnia Laurentii super edito donationis, cum in principio imperator sciendo diceret : Iustum iudicauimus cum omnibus proceribus, & satrapis nostris. Quærit Laurentius, qui proceres, qui satrapæ, in senatu etiam asserit neminem eo tempore fuisse Christianum, at historia demonstrat quicquid actum esset à Constantino pro religione Christiana, actum esse, præsentem, & assentientem senatu. Proposita enim dissertatione super religione inter Christianos, & Iudæos *αὐτοὺς τε ὁ εὐσεβὴς πρὸς κἀδικο Κωνσταντῖνον καὶ τῆς συγκλήτου τὸ ἐνδοξον.* Consedit ipse pius imperator, ac maiestas totius Senatus : & cum decerneretur de his, qui uicissent *ταῦτα τῷ βασιλεῖ ἐπόντο, καὶ τῆς συγκλήτου κατεψηφισμένων.* His dictis ab Imperatore, & à Senatu decretis, Iudæi exorsi sunt differere. Cum his igitur omnibus iustum iudicauit imperium sacrare. Et cum Iudæi nihil amplius haberent quod opponerent, proposito à Syluestro de Trinitate exemplo, de purpura *ἐπεκρότησιν ἐπὶ τούτοις ὁ βασιλεὺς καὶ ἡ σύγκλητος.* Appellauerunt his Imperator, & Senatus. Itemque cum Iudæi obiicerent contra exemplum *ἀντιφθεγμένους δὲ πρὸς ταῦτα τῷ αὐτῷ κἀποροῦ καὶ τῶν συγκλητικῶν.* Cum ad hæc reclamarent Imperator, & Senatores. Ad postremum cum dissertatio ad finem deuenisset, deiectis, ac profligatis Iudæis *ὁ μὲν κρατῶν καὶ τὸ ἀεροατέλιον ἀπαρῆν ἐπικρότησιν ἀπενφύησαν.* Imperator, & uniuersum auditorium applauserunt, & laudibus prosecuti sunt. Vides igitur quorum in conspectu prodigium mundatæ lepræ, discepta-

n tio.

tio de Trinitate, ac religione facta sit. Hi sunt proceres, hi Satrapæ, quibus astantibus, & approbãtibz sicut de Trinitate, sanctisq; mysteriis actum, & conclusum fuerat, sic imperium est sacratum. Mirabile quoq; argumentum suggerit historia contra uesaniã Laurentii, qui non putat in senatu, ullos fuisse Christianos, cū imperium sacratū est. Editis enim miraculis coram Imperatore, & Senatu, absolutis rationibus de Trinitate, ac religione Christiana, reiectis Iudæis, nonnullisq; ex his ad Christianam religionem conuersis, historia refert, βαπτίζει πρώτον μὲν τὴν βασιλίαν, ἐπὶ δὲ πάντῃ καὶ πλεῖσθ ῥωμαίων ἐκ ἐναρθῆμεν. Baptizat Syluester primum quidem ipsum Imperatorem, tum multitudinem Romanorū non exiguam. Quoniã igitur hæc historia uetusta est, est enim quam protulit in cōcilio coram imperatoribus Adrianus, certè quæ prodidit, pro ueris habēda sunt, multoq; magis horum uetustas colenda, & amplexanda est, etiã si in ea quædam nimis dura uiderentur, quàm recentis hominis audiendæ contra eam uanissimæ rhetoricationes. Ut igitur inspectante senatu, & omni Romana plebe, tot miracula edita sunt à Syluestro non solum lepra mundata, sed alia etiam quæ retulit historia, sic commotus ad hæc Imperator, & senatus cum omni populo imperium religioni sacrauerunt, scēq; Christo, & Petro penitus dederūt. Nec in iniuria Imperator, & Senatus, omnisq; Romana plebs exarserūt accensi pietate incredibili feruore concepto, ut qui inaudita prodigia uiderunt, qualia ferè Hebræi tempestate Pharaonis, qualia uisa sunt Apostolis, omnibusq; Iudæis Christo cum hominibus uersante. Audite igitur pietatem Imperatoris, ac Senatus, audite confesionem quæ sequitur, annexaq;

nexaq; est cum historia, his scilicet quæ retulit historia accidisse inter Syluestrum, & Constantinum præsen- te Senatu.

Confessio, cum edicto Constantini ex peruetustis, ac plurimis Græcorum exemplaribus, quæ nullis propè in bibliothecis non reperiuntur.

Præponitur primum à Græcis titulus totius argumēti.

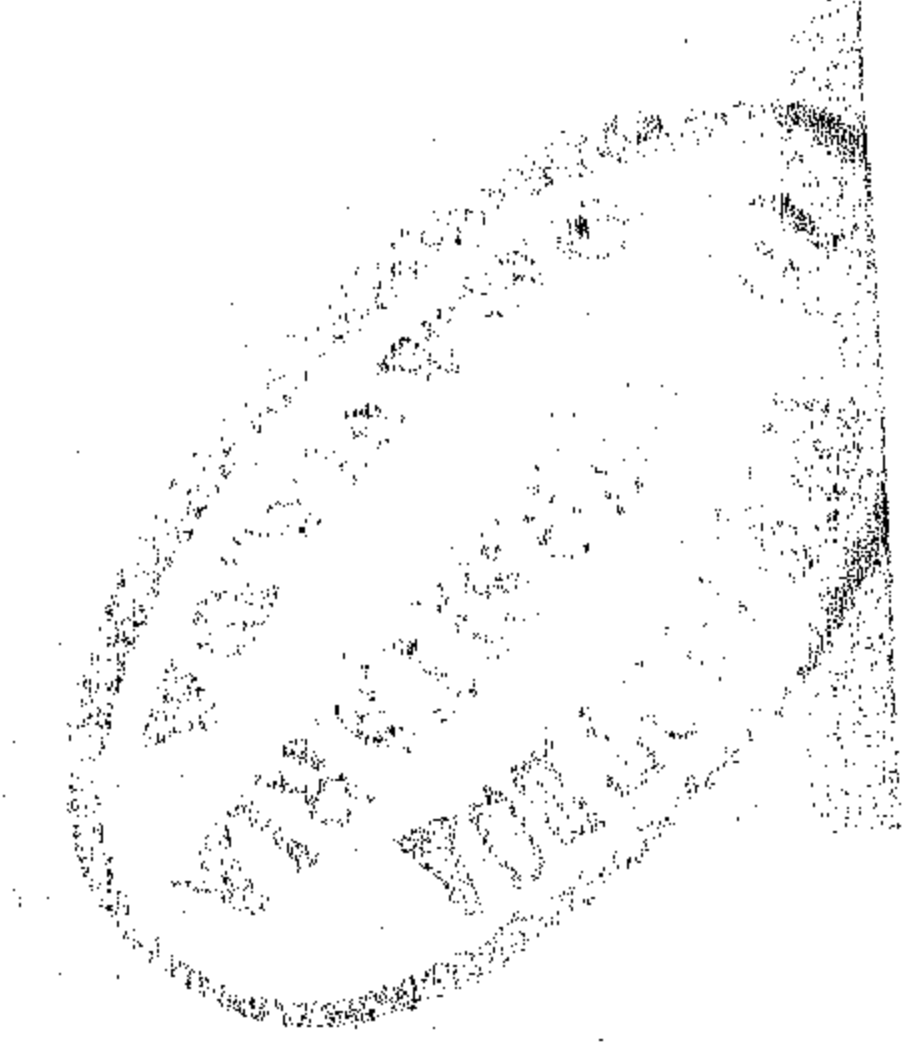
Δ Ο Γ Μ Α Β Α Σ Ι Λ Ι Κ Ο Ν Γ Ρ Α Φ Ε Ν, Π Ρ Α Χ Θ Ε Ν,
Ἐ δὲ θεῶν, τῆ ἰσθῆ καὶ ἁγίας καθολικῆ καὶ ἀποστολικῆ ἐκκλησίας ἢ ῥώ-
μης, πρῶτα ἔ μακαρίζεις Κωνσταντῖνος τὸ ἐν βασιλεύσει πρώτος χριστιανῶ.

Decretum inquit imperiale, scriptum, actum, cōcessum sacrosanctæ, & catholicæ, apostolicæq; ecclesiæ Romana à beato Constantino, qui primus omnium imperatorum fuit Christianus. Hæc præfatio decreti, & confesionis. Extant quidem hæc in antiquis Latinis exemplaribus, eaq; huc Latine proferrī poterāt, sed placuit proponere Græcè quò maior fides his haberetur, cum perspicuū extiterit, non Latinis modò, sed ipsis etiam prius Græcis hæc habita pro ueris, ac sacrosanctis, quippe cunctis in ecclesiis, uenerantur, colunt, pieq; ac reuerenter lectitant.

Ε Ν τῷ ὀνόματι ἢ ἁγίας καὶ ἀδιαίρετος ἱεράδου, ἔ πατὴρ δὴ καὶ ἡ-
Ἐ καὶ ἁγία πνεύματος βασιλεὺς καὶ αὐτὸς φλάβιος Κωνσταντῖνος ἐν Χρισ-
τῷ Ἰησοῦ τῷ ἐνὶ ἢ αὐτῆς ἁγίας ἱεράδου σωτῆρι δεσπότῃ Ἐ θεῶ ἡμῶν
πιστός, πρῶτος, ενεργήτης, ἀλαμανικός, γοτθικός, σαρματικός, γερμανικός,
βερβαντικός, ὀννικός, εὐσεβής, εὐτυχής, νικητής, θειάμβυστος, ἀειάγγελος,
τῷ ἁγιωτάτῳ, καὶ μακαριωτάτῳ πατρὶ πατέρων συλβέστῳ ἐπισκόπῳ Ἐ
πάπα ἔ μεγάλης πόλεως ῥώμης, καὶ πᾶσι τοῖς αὐτῷ διαδόχοις ἀρχιερεῦσι
τοῖς ἐν τῇ καθέδρᾳ τῷ μακαρίῳ πέτρος μέχρι ἢ τοῦ αἰώνου σωτηρίας
καθεδόντοισι, ἔτι τε πᾶσι τοῖς ἀδελφωτάτοις καὶ θεοσεβέσι καθολικοῖς
ἐπισκόποις τοῖς ταύτῃ τῇ ἱερά καὶ ἁγία ῥωμαϊκῆ ἐκκλησίας ἢ ταύτης
ἢ ἡμετέρας βασιλείας καθάπερ ἑσπολιτῶν, χάρις, εἰρήνη, ἀγάπη, εὐ-
φροσύνη, μεγαλοψυχία, ἔλεος, πρῶτα τῷ παντοδυνάμει θεῷ καὶ πατρί καὶ
Ἰησοῦ χριστῷ ἔ ἡμῶν, καὶ ἔ ἁγία πνεύματος, μετὰ πάντων ἡμῶν τὰ ἑαυ-
τῶν

το λυρωτο ιη σωτηρη ημων λυεις ιησδ χεισδ. ος ειρη υος το υψις παρος δε τω αγιω αποσολω αυτ. Πετρος και παυλος, μεστειουθητ παρος ημων συλβεςου το αλεος αρεμεως, ιη λαβολικω παπα πρσδδξως πρι ημας οικιριμοις εκεινσ γηρομλια. αρεδ ηλω δηγησει δε φλ βασιλιως παυτης ημετερας γραφης φλ καθεξης απασμ, εσως δα αμην πρσδδξως πως επιγνωσιμ παντων τ γν τη οικουμνη λαωμ τ πραοτηος ημων επιφανειας γνδδθμ ιη απ αυτης τ καρδιας πειδισμ ομολογια πρωτου η, τλω ημετεραμ πισμ πρσνεγκωσος, λω ιποδ τ πρσνεγκωσος μακαριωτατο παρος ιη ευχετο ημων συλβεςου τ καθολικω ιεραρχω δεδιδ αγμετα πως οικουμνω φλ διανοιας ημων παντων, επειτα ιη τον εφ ημας εκχυθεντα το θεω ελεω, πασι διαγγελωσος. ειδεναι γν ημας παντας βολομεδα λαδως δε φλ πρσλαβωσος ιερας ημων πραγματικωσ διαταξεωσ ημω εδικλωαμην. ημας φλ τω ειδωλω λαφειας τω αφωνω ιη λωφωμ ε χειροποιητω τ δεβολικωμ τε σωθηκωμ, ιη πασος τ το λατανω πομπης αποπηδισασης ιη πως τλω αρεμιαμ τ χριστιανωμ πισμ η φως αληθινωμ οσι ε ζωη αιωνιω μελθοντασ κωδως ημας αυτωσ ο υψωποιωσ κωδ αρεμωσ παση ημων, ιη διδασκαλω ημετερω συλβεςουσ γνδδθμ εις θεωμ πατορα πωδδδξωσμ ποιητω ερανω κωδ γης ορατωμ τε παντων ιη αορατωμ ε εις ιησδμ χρισωμ τον υωμ αυτωι τον μονογενη τον κυριω ημων, δε ε τα παλλα δεδημεδωσ ιη εις πνευμα αγιω το λυριω, κωδ ζωοποιω πασος φλ λπισεωσ πρσγγελιασ πισυημ, ημας τον πατερα τον υωμ ε τω αγιω πνευμα ετωσ ομολογημην, ωσ γν τελεια φιαδι ιη πληρωμα θεοτηος ειν ιη μοναδα διωαμωσ θεοσ ο πατηρ θεοσ ο υος, θεοσ το πνευμα το αγιω ε οι τρεις γν εσι, τρεις τωνωμ αιμορφα, αλλα μια η διωαμωσ, σωτελεθωμ ονωμ τω ερανωμ διωαμωμ, ιη πασωμ τ γηνωμ υλωμ ωλαυβοπω νομιαμ φλ αυτωι βωιασ, πρωτου ει το φλ γης χοοσ ανθρωπωμ πλασασ λατ εινωμ ε ομοιωσμ εαυτωι, γν τω πρσδδξωσ εωσμ εδε φλ τρυφης, ω φρονησασ ο οφισ ο αρεμωσ εχθροσ ε διαβολοσ πρσ πλεροτατη γνυσει το απρημωσ ξυλω, εβουλοσ φλ δυφροσωμωσ εκεινης πεποικιμ. ελενωμ τε εβωσασ, ε πωμω τωισ εαυτωι δηληνηρωδεσι βελεσι πολυτροπωσ τωσ αλλωσ λαφωδεθωμ ινα εφελευσασ τ φλ αληθειασ οδω τ ανθρωπινωμ γηω, τω τω ειδωλω λαφειας τωτеси τω τ λπισεωσ, αλλ ε τω το κτισε δολοειμ αναπεισει παντας. οπωσ δε οιοσ τ εγγωε ταυ εαυτωι μηχανωσ συμποδισασ, τωτοισ τω αιωνια πρσδδξωσ βαλανιδωμωσ κωλασει. αλλ ο θεοσ το ιδωσ πλασματω οικωμ λαβωμ, απσειασ τωσ αγιωσ αυτωι πρσφητας. ιη δε τωτωμ τω φλ ζωησ φωσ τλω πρσσιαμ δηλαδ η τοι αυτωι λυεις δε ημων ιη σωτηρη ιη θεω ιησδ χρισδ καταγγελιασ. υτερωμ απεσφλε ιη τον μονογενη αυτωι υωμ ιη λογω τ βωιασ. οσ λαφελωμ εκ τω ερανωμ δια τλω ημετεραμ σωτηριαμ. ε γηνηθεισ εκ πνευματω αγιω, κωδ μαρειασ τ πρδδξωσ λογω σαρξ εγηεσ, ε εσληνωσμ

σεμ γν ημωμ ελε αρεβαλωμ οπρ ημ, αλλ αρεβαλωμ ειναι οπρ εκ ημ. θεοσ τελειω ωσ θεοσ θαυματα επιτελωμ. ιη ωσ ανθρωπωμ ανθρωπινα παδθ φερω, ετω τω λογωμ, ανθρωπωμ ιη θεωμ λογωμ, ανθρωπωμ ιη θεωμ λογωμ νοδωμ ταυσ διδασκαλιασ το ημετερα παρος συλβεςου, το αρεμωσ αρεμεωσ, ωσ τε θεωμ αληθη, κωδ ανθρωπωμ αληθη τον αυτωι ιωαρεμω, ελ μηδ αμωσ αμωβαλλειμ. πρσελωμωσ τωνωμ δωδεκα αρεμωσ, τωτωμ τε ιη αναειδητωμ λαωμ εμπροθεμ, ιωερφωσ θαυμασμ ελαμωμ. ομολογημην αυτωμ κυριω ημων ιησδμ χρισωμ αρεπληρωσασ τωσ νομωσ, ιη τωσ πρσφητας, παθεμ ιη σωρωθηναι ιη τασ γραφασ, τω τριτω ημερα εκ τ νεκρωμ αναστωμια, ανακηφωμωμ εις οδω ερανωσ, κωδ ηδωσ εκ δεξιωμ τ παρος, εκειθμ ηξοντα κριναι ζωντασ κωδ νεκρωσ, ε φλ βασιλιασ εκ ειν τελω. αυτη ειρη η ημετερα ορθωδοξωσ ωσις πρσ τ μακαριωτατω παρος ημων συλβεςου ημωμ πρσνεκθετα. νοδδδξωμ τωνωμ παντα λαωμ, ε τα διαφορα τω εδωμ γηω, τωτωμ τλω πισμ κατεχημ, κωδ ημωμ. ε γν τω τ αγιασ φιαδι ονομαμ τυγαλωμ φλ τ βαπτισματω χαριωσ. ε τον κυριω ημων ε σωτηρα ιησδμ χρισωμ, τον μετα το παρος, κωδ το αγιω πνευματω, εις απειρωσ αιωνασ βασιλδνωτα, πρσλαμωμ υλαβαε καρδια, ομ ο μακαριωτατοσ πατηρ ημων συλβεςου ο καθολικωσ ιεραρχωσ, κωδ ημωμ. αυτωσ γδ ο κυριωσ ημων, ειμ τον αμαρτωλωμ ελεησασ, απεσφλε τωσ αγιωσ ετωτωι αρεμωσ, επιστεφωμωμ ημας ιη τω φωτι τ αυτ λαμπροτηωσ, ημας παρωςφωμ κωδ τ σιωτωσ εφελευσασ πως τλω φλ αληθειασ επιγνωσμ με μετελθειμ κατηφωσμ. επι γδ ισχυρωμ αιωμω λεπραμ επεπωδησμ, ολι τω τω σωματωσ μασ κωδ πολλωμ τε ιατροωμ επιμελιαμ μοι πρσθηγω. ιη τωτωμ εδωσ απδ η τυχημ υγιασ οιοσ τ εγενωμω. ωμ τωτοισ, πρσηλωμ μοι ε ιερεσ τ λαπιτωλιω, δεμ λεγοντεσ δεξαμωμω γν τω κωπητωλω γηω, ιη τωτωμ αδωσ αιματωσ ιη θερωμ πληρωτωμια, ελεμω λωσάμωμω, ετω κωδ αρεμωσ διωητωμια τυχημ. ιη τασ ιωποθηκασ κριναι αυτ, πολλωμ νηπιωμ ανικωμ σωαδρωιδωμωμ κωδ βολομωμω τω ασβωμ ιη ιεροσυλωμ ιερωμ αυτωσ αρεμωσ, ιη τοι ελενωμ αιματωμ πληρωμ τλω δεξαμωμω ωισ δακρωσι τωμ μητερωμ ελενωμ η ημετερα ιωσχετα γαλλωστωσ, πρσωτινα τω αθεμωμ εφριετα, ελενωσ τε ελεησασ, ταυσ μητρασμ απεταξαμωμ κωδ βωιωμια τα κλινα οχηματα τε διωσ ε δωρα πρσπρσχομωμω, χαριωσ εις τα ιδια απετωμωμωμ. ταυτωσ τ ημερασ πρσελδωσος ιη νυκτωμωσ ησυχιασ ημωμ επιγηρομωμωσ, ε πως υπωσ βυλαμωσ εωελδωσος, πρσσω ωι αγιοι αποσολοι πετροσ ιη παυλω, εμοι λεγοντωσ επει ταυσ αμαρτιασ ε σωεωρησασ πρσελθειμ, ιη τλω εκχυσιμ εβδελυτω τ αδωμω αιματωμ, πρσ χρισδ τ λυριω ε θεω ημων απεσλημωμω δωωντωσ σοι βωλωμ κωδ λω τω υγιαμ εωαναληφη. αλατωμ τωνωμ τ ημετερασ παραγγελιασ, κωδ ποικωμ ε ωι ιωποθηκωμ. ο φλ πωλωσ ταυτωσ επιστωωσ συλβεςου, οδω οδωσ διωγωμωσ φδγωμ γν ταυσ ωπωσ τ πρστωμ μετα τ ιδιωμ κρωτωμωμωμ κληρωμωμ.

ἡν ἔσθ' ὄρη σωρακίη. ἄσθρμ πῶς ἑαυτὸν μετ' αὐτοῦ ἀποδείξαι ἐκείνην,
 μαθήσει τὴν ἀληθῆ ἑλθεῖν δεξαμένην ἡν ἡ τρίτη σε βαπτισθέντος,
 πᾶσα ἡ ἑλπίς ἰσχύς καταλείψεται. ὁ γυμνασὶς τὰυτῶν ἀμοιβῶν ἀντι-
 μέρισον ἔσθ' σωτηρίᾳ σου. ὡστε τοῖς πνευματικοῖς τὰς γν' τῆ οὐρανῶν πᾶ-
 στας ἐκκλησίας ἀνακαίνωσθαι. Ἐπὶ δὲ σουτὸν γν' τὸτῶ ἔσθ' μέριε κα-
 θάρων ἵνα πᾶσα δ' αἰσθ' αἰμονίαν εἰσάγων καταλήψω, τὸν μόνον ζῶντα
 Ἐθεὸν ἀληθινὸν ὃς μόνος ὄντι θεὸς ἀληθῆς, ἑβῆς καὶ πνευματικῆς ἔσθ' τὴν
 ἐκείνη πληροῖς θελοῖν. ἀφυπνιδεῖς πόνω ἡτ' τὰ διαταγμένα πρὸς τῶν
 ἀποστόλων διεπραξάμεν. πνευματικῶν τε τὸν ἑβῆτον ἔσθ' μεγαλο-
 πρεπῆ πατέρα τὸν καθολικὸν πᾶσαν τὸν ἡμᾶς φωτίσαντα σύλβετον, πᾶν-
 τας αὐτῶν ἄσθ' πρὸς τῶν ἁγίων ἀποστόλων γν' τεταλμῆς μοι λόγος ἐσθ' ἡ-
 λωσσε, ἀνεκλήθη μὲν τε παρ' αὐτῶ οἵτινες εἰμ θεοὶ πᾶτες ἔσθ' ἑβῆτον
 καλῶμενοι. ἑφαστίε τε ἐκείνος, ὅτι ἀληθῶς θεὸς τὸτῶς λέγει: ἀρσὸς
 δὲ τὸ σωτήριον ἡμῶν ἔσθ' κυρίως ἰησοῦ χριστοῦ εἰν δισηχυρίζετο. πάλιν ἡρξά-
 μεν ἐρωτᾶν τὸν μακαριώτατον πάπαν, εἴτινες φανεροὶ τὸτῶν τῶν ἀπο-
 στόλων εἰμ ἐκόντες ἢ ἐκ ἑλπίς γραφῆς γὰρ δισηχῆμεν διαγῶναι εἰ δυνα-
 τὸν ἐκείνος εἰν, ὅς παρὰ ἑλπίς ἀποκαλύψεται διδιδάχμεθα. τὸτ' ἐκείνος ὁ
 πάππς ἀδελφὸς ἁγιος πατὴρ τὰς τῶν θείων τὸτῶν ἀποστόλων ἐκόντας, ἐλε-
 χθῆναι εἰσθ' ἑλπίς διελόντος ἐπιταξῆν. ἄς πνευσιδῶν, ἔσθ' τὰς ὄψεις ἐκεί-
 νων ὅς ἄναρ ἐωρακίη γν' τὰς ἐκόντας καταμαθῶν, μεγάλη φωνῆ τῶν ἡμῶν
 καταπατῶν ἐμπροσθεν, ὡμολόγησε, τὸτῶς ἐκείνος εἰν, τὸς γν' τοῖς ὑπνοῖς
 ὀφθῆναι μοι. πρὸς ταῦτα ὁ μακαριώτατος ἔσθ' πατὴρ ἡμῶν σύλβετον
 ὁ ἑλπίς πύλως ῥώμης ἐπίσκοπος, χρόνον ἡμῶν ὤρσει μετανοίας, γν' ἐνὶ σάκ-
 κῳ ἐνδῶν τὸ ἡμετέρῳ ἑλπίς λιβερῆς παλατίης: ἵνα πᾶντα τὰ ὑφ' ἡμῶν
 αὐτοῖς διαπραχθέντα καὶ ἀδίκως διαλημμένα, νισείας, ἀρσηνίας, δα-
 λεισι, ἔσθ' πνευσιδῶν, πρὸς ἑλπίς δασπότη θεῶ καὶ σωτηρίᾳ ἡμῶν ἐξελωσώ-
 μεθα. εἴτα ἡμῶν ἐπιδέντων μοι τὰς χεῖρας μέριε καὶ τὸ ἀρχιερέως
 αὐτῶ ἀφῆμῶν, αὐτῶ τε ἀρσηνίας τὰς τὸ καταναῖ πομπῆς, καὶ
 τοῖς ἔργοις αὐτῶ, ἔσθ' πᾶσι τοῖς χειροποιήτοις εἰσθ' ὡμολογῆς: πισδῆν εἰς ἕνα
 θεὸν πατέρα παντοκράτορα πνευσιδῶν ἑβῆτον καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀο-
 ράτων, καὶ εἰς ἕνα κύριον ἰησοῦν χριστὸν τὸν ἡμῶν τὸν θεὸν, τὸν μονογενῆ, τὸν
 ἡμῶν ἡμῶν, τὸν γνηθῆντα ἐκ πνευσιδῶν ἁγίου καὶ μαρίας ἑλπίς πρῶτον.
 ἐκείνη γνῶμη πάντων ἐμπροσθεν τὸ λαῶ ὡμολόγησε. ὁμοιωθῆναι δὲ ἑλπίς
 κολυμβήθρας, ἐκεί με τρίτη καταδύσει τὸ σωτηριώδες ὕδωρ ἐκείνην. γν'
 δὲ ἔσθ' ἡμῶν τὸ κολυμβήθρας τρεῖς, χεῖρα ἀφῆμῶν καὶ τὸ ἑβῆτον, τοῖς
 ἰδίοις εἰσθ' ὀφθαλμοῖς: ἔσθ' ἡμῶν καταδύσει ἀναστῆς, πάντων τὸ ἀπὸ ἑλπίς ἡ-
 πρῶς ἀγῆς ἐμαυτὸν ἔγνων καταβαρῆναι. ἐκείνη δὲ ἑλπίς σε-
 πῆς κολυμβήθρας, ἡμῶν ἐμαυτοῖς ἐνδῶν. τῆν τε ἐπιτάμορφον τῶν ἁγίων
 πνευσιδῶν σφραγίδα παρῆχον τῆ τὸ μακαριῶν χριστοῦ ἀλοιφῆ. καὶ τὸ
 σμῆμα τὸ ἁγιῶν σαυρῶ, ἔσθ' ἡμῶν μετὰ πᾶ ἐχαράξην εἰσθ' ὡμολογῆς
 ἔσθ' θεὸς

ὁ θεὸς τῆ ἑλπίς πίσεως αὐτῶ σφραγίδι. εἰς τὸ ὄνομα τὸ πατῆρος, καὶ τὸ ἡγῆ
 καὶ τῶ ἁγίου πνευσιδῶν, πᾶστε ὁ ἡμῶν ἀπεκρίνατο ἀμῶν. Ἐπὶ πνευσιδῶν
 ὁ ἀρχιερέως ἐβῆτον σοι. τῆ τρίτη πόνω ἡμῶν μετὰ τὸ λαβεῖν τὸ μυστή-
 ριον τὸ θεὸν βαπτισμαῖ, ἔσθ' μετὰ τὴν ἑλπίς ἡμῶν ὁραπείαν τὸ
 ἐμῶ σῶμα, ἐπέγνωμ μὴ εἰν θεὸν ἑβῆτον πᾶν τῶν πατῆρος ἔσθ' τὸ ἡγῆ
 καὶ τῶ ἁγίου πνευσιδῶν, ὃν ὁ μακαριώτατος πάππς σύλβετον ἡγῆται,
 τριάδα γν' μονάδι, μονάδι γν' τριάδι. πάντες γὰρ οἱ θεοὶ τῶ ἑβῆτον ὅς
 αὐτῶν ἑσβῆτον, δασμονία, ὄργα χεῖρῶν ἀνθρώπων ἀφῶς ἀποδείκνυται.
 πρὸς τὸτῶ πόνω ἑβῆτον αὐτῶ ὁ σωτὴρ ἡμῶν, ἔσθ' ἰδίῳ ἀποστόλῳ ἔσθ'
 μακαριῶν πᾶτες πρῶτον γν' τε τῶ ἑβῆτον, καὶ τῆ γῆ, ἀφῶς ἡμῶν αὐ-
 τῶ ὁ τίμη πατὴρ ἑβῆτον: ὅτι ἐκείνον πᾶτον ἑβῆτον γν' τῆ ὁραπείας
 εἴπε σύ εἰ πᾶτες, ἔσθ' ἐπὶ ταῦτα τῆ πέτρα ὀνομασθῆναι με τὴν ἐκκλη-
 σίαν, καὶ πᾶτες ἀδελφῶν, ἐκ ἀκαχῆσσῶν αὐτῶ κατανοήσατε δυνατῶν, ἔσθ' τοῖς
 ὡσὶ τῶ καρδίας πνευσιδῶν, τὸ ὁ ἀγαθὸς διδασκαλὸς ἔσθ' δασπότης τῶ ἰδίῳ
 μακαριῶν σιωπῆν εἰσθ' ἔσθ' δασπότης τοῖς ἡμῶν τῶ βασιλείας τῶ ἑβῆτον,
 ἔσθ' ὁ ἐμῶ δῆσις ἡμῶν ἑλπίς γῆς, ἔσθ' δεδωμένον καὶ γν' τῶ ἑβῆτον. παρῆτος
 λόγῳ καὶ ἡμῶν, ἔσθ' ἡμῶν γῆς δεσμῶν τῶ ἔσθ' ἡμῶν, καὶ τῶ ἑβῆτον δε-
 δωμένον εἶναι λευμένον. ταῦτα πόνω τὸ μακαριῶν σύλβετον διδασκον-
 τῶ γνῶς, καὶ τὰς ὁραπείας αὐτῶ τῶ μακαριῶν πέτρα ἀκαριώτατα ἑλπίς
 ἡμῶν ἀποδείκνυται ἐπανελθῆναι ἔσθ' σῶμα, δασπότη ἡμῶν σὺ πᾶσι τοῖς
 ἡμετέροις ἀπῆτος.

Latine sic sonant: In nomine sanctę, & indiuidę Tri-
 nitatis, Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Imperator
 Cęsar Flavius Constantinus in Christo Iesu uno ipsius
 sanctę Trinitatis, seruatore domino, & Deo nostro. Fi-
 delis, trāquillus, beneficus, Alemanicus, Gothicus, Sar-
 maticus, Germanicus, Britannicus, Vnnicus, pius, fe-
 lix, uictor, triumphator, semper Augustus, sanctissimo
 ac beatissimo patri patrum, Syluestro episcopo, & Pa-
 pę magnę urbis Romę, & omnibus eius successoribus
 summis pontificibus, qui in cathedra beati Petri usque
 ad mundi consumationem sessuri sunt, omnibusq; ue-
 nerādisimis, ac piis catholicis episcopis, qui huic sacro-
 sanctę Romanę ecclesię per hanc imperialem nostram
 constitutionem subiecti sunt, gratia, pax, dilectio, alacri-
 tas, propitiatio, misericordia ab omnipotenti Deo, &
 Patre,

Patre, & Iesu Christo filio eius & Spiritu sancto, cum omnibus nobis. Quæ à redemptore, & seruatore nostro domino Iesu Christo, qui est filius altissimi patris, per sanctos Apostolos suos Petrum, & Paulum, mediatore patre nostro Syluestro summo pontifice, & uniuersali Papa prodigiose erga nos ex misericordia eius gesta sunt, clara enarratione per Imperialem hanc nostram scriptionem omni posteritati studuimus tradere, ad cognitionem, & scientiam omnium toto terrarum orbe populorum, penitus ab intimo corde progrediente nostræ claritatis, ac mansuetudinis confessione. Primum quidem nostram fidem efferimus, ac prædicamus, quam à suprascripto beatissimo patre, & intercessore nostro Syluestro, uniuersali antistite edocti sumus ad ædificationem mentis omnium nostrum. Et in effusam super nos misericordiam Dei enuntiamus. Scire enim uos omnes uolumus, quemadmodum sacra nostra superius pragmatica institutione uobis declarauimus, Hos à cultu idolorum mutorum, & surdorū, & manufactorum, nempe diabolicarum compositionum, & ab omni pompa satanæ digressos, & ad puram Christianorum fidem, quæ uera est, & uita eterna, progressos: quemadmodum nos ipse mirificus, & supremus pater noster, & præceptor Syluester instruxit in Deum patrem omnipotentem, factorem cæli, & terræ uisibilium omnium, & inuisibilium, & in Iesum Christum filium eius unigenitum dominum nostrum per quem omnia facta sunt, & in spiritum sanctum dominum, & uiuificantem omnis creature docens credere, patrem filium, & spiritum sanctum sic confiteri, ut in Trinitate perfecta & plenitudo diuinitatis sit, & unitas potestatis. Deus pater, Deus filius,
Deus

Deus spiritus sanctus, & hi tres unum sunt. Tres igitur personæ sed una potestas. Perfectis igitur cœlestibus uirtutibus, & omnibus terrestribus materiis benigno sapientiæ suæ nutu, cum primum hominem ex terrestri limo finxisset ad imaginem, & similitudinem suam, hunc in paradiso deliciarum posuit: cui cum serpens antiquus hostis diabolus inuidisset amarissimo gustu uetitiligni exulem ab illa felici uita egit. Illoque expulso, non omittit letalibus sagittis, diuersis modis alios iaculari, ut deducat à uia ueritatis humanum genus, & idolorum cultui, nempe creaturæ, non creatori seruire persuadeat omnibus: ut quos possit, suis artificiis irretitos æternis suppliciis tradat excruciantos. At Deus erga suum opificium misericordia commotus, missis sanctis prophetis, & per hos lumen uitæ, nempe filium suum dominum nostrum seruatorem, & Deum Iesum Christum annuntians, postea misit etiam ipsum unigenitum suum filium uerbum sapientiæ. Qui descendens de cœlo propter nostram salutem, conceptusque ex Spiritu sancto, & ex Maria uirgine, uerbum caro factum est, & habitauit in nobis, non amittens quod erat, sed incipiens esse quod non erat. Deus perfectus, ut Deus miracula faciens, ut homo passiones humanas perferens. Sic uerbum hominem, & Deum uerbum, hominem, & Deum uerbum sentimus documentis patris nostri Syluestri summi pontificis, ut Deus uerus, & homo uerus idem existat, nulloque modo dubitetur. Electis igitur duodecim Apostolis in eorum conspectu & innumerabilium populorum admirandis prodigiis inclaruit. Confitemur ipsum dominum nostrum Iesum Christum adimpleuisse leges, & prophetas: passum esse, & crucifixum
o. secun

secundum scripturas, tertia die à mortuis surrexisse, assumptum esse in coelum, sedere ad dexteram patris, inde uenturum iudicare uiuos, & mortuos, cuius regni non est finis. Hæc est nostra orthodoxa fides à beatissimo papa nostro Syluestro nobis exposita. Hortamur igitur, & monemus omnes populos, uariasque hominum nationes hanc fidem retinere, prædicare, & in nomine sanctæ Trinitatis, baptismi gratiam suscipere, & dominum nostrum, & seruatorem Iesum Christum, qui cum patre, & spiritu sancto in æterna secula regnat, adorare corde pio, quem beatissimus pater noster Syluester uniuersalis antistes prædicat.

Ipse enim dominus noster me peccatorem miseratus, misit sanctos Apostolos suos, uisitansque nos lumine claritatis suæ, nos circumfudit, abstractosque è tenebris, ad ueritatis cognitionem dignatus est deducere. Postea quàm enim ualida turpitudine lepræ omnem corporis mei carnem inuasisset, à multisque medicis curatio mihi adhiberetur, quorum studio sanitatem consequi non poteram: in his sacerdotes capitolii ad me uenerunt, oportere, dicentes, piscinam in Capitolio fieri, & hanc innocenti, calidoque cruore repleti, ubi ablutus, expiationem, ac nitorem consequeretur. Iuxta igitur horum monita multis innocentibus pueris collectis, uolentibusque sceleratis sacerdotibus eos mactare, eorumque sanguine replete piscinam, lachrymis matrum, nostra serenitas permota, euestigio exhorruimus execrandum scelus, easque miserati imperauimus reddi filios, datisque in super uehiculis, ac multis muneribus, lætas ad propria domicilia dimisimus. Hac die exacta, nocturnaque quiete superueniente, somno nobis deditis, adsunt sancti Apostoli Petrus,

Petrus & Paulus mihi dicentes: Quoniam sceleribus imposuisti modum, & effusionem innoxii cruoris exhorruisti, ecce à domino, & Deo nostro missi sumus daturi tibi consilium, quo sanitatem recipies. Audi igitur præceptum nostrum, & fac quæ te monuerimus. Urbis huius episcopus Syluester persecutiones tuas fugiens in cauernis petrarum cum suis clericis delitescit in monte foracte. Hunc ad te accerse, eoque docente, disces ueram ueritatis piscinam, in qua cum ter demersus fueris, omnis lepræ deformitas te relinquet. Quo facto, hanc remunerationem compensa seruatori tuo, ut tuis imperiis & ecclesiæ per totum orbem restituantur. Et tu teipsum in hac parte emunda, ut omnem idolorum superstitionem relinquens, solum uiuum & uerum Deum, qui solus est uerus Deus, colas, & adores, & eius adimpleas uoluntatem. Experrectus igitur iuxta quæ fuerant imperata ab Apostolis feci, aduocansque eximium, & egregium patrem uniuersalem Papam, qui nos illuminauit, Syluestrum, omnia quæ mihi mandauerant sancti Apostoli ei exposui: requisiique ab eo, qui nam Dii essent Petrus, & Paulus nuncupati. Ille dixit, eos non appellari uerè Deos, sed esse Apostolos seruatoris nostri domini Iesu Christi. Iterum cœpi rogare beatissimum papam: Num quæ clarè horum Apostolorum haberentur imagines, si ex pictura saltem possem eos agnoscere, quos ex uisione didiceram. Tunc omnibus modis uenerandus ille pater diuorum Apostolorum imagines afferri per diaconum iussit. Quas ego conspicias, & eorum effigies quos in somno uidissem, per eas imagines recognoscens, magna uoce coram satrapis nostris exclamaui, hos esse quos uidissem in somnis. Ad

hæc beatissimus is pater noster Syluester urbis Romæ Episcopus, tempus nobis poenitentiae præscripsit in cilio intra nostrum palatium Lateranense, ut omnia à nobis impure gesta, & iniuste perpetrata, ieiuniis, uigiis, lachrymis, & precibus apud dominum seruatorem nostrum delerentur. Exinde clericis imponentibus mihi manus, usque ad ipsum summum pontificem perueni: ubi renuntians pompis satanæ & operibus eius, & omnibus manufactis idolis, me credere in unum Deum patrem omnipotentem creatorem cæli & terræ, uisibilem omnium, & inuisibilem, & in unum dominum Iesum Christum filium Dei unigenitum dominum nostrum, conceptum ex spiritu sancto, & Maria uirgine, sponte in conspectu omnis populi confessus sum. Benedicta piscina, illic me terna immersione salubris aqua expiauit. Cumque essem in sinu piscinæ, manū tangentem me de cælo, propriis oculis uidi, & ab ea mundus exurgens omni lepræ foeditate me mundum cognoui. Elatum autem me ex sacra piscina, candidis uestibus induerunt. Septiformesque Spiritus sancti signum indidit, beatæ unctionis contactu, signum sanctæ crucis pater meæ fronti impressit, dicens: Signet te Deus sigillo fidei suæ, in nomine Patris, & Filii, & Spiritus sancti. Omnisque clerus respondit, Amen. Adiecitque summus antistes, Pax tibi. Tertia igitur die posteaquam accepissem mysterium diuini baptismatis, & post lepræ curationem, cognoui non esse alium Deum, præterquam Patrem, & Filium, & Spiritum sanctum, quem beatissimus Papa Syluester prædicat, Trinitatem in unitate, & unitatē in Trinitate. Omnes enim Dii gentium, quos olim colebam, esse dæmonia, opera

manuum

manuum hominum, clarè probantur. Ad hæc quātam auctoritatem ipse seruator noster, Apostolo suo beato Petro tribuit in cælo & in terra, aperte nobis ipse eximius pater exposuit, quando illum fidelem inueniens in interrogatione dixit, Tu es Petrus, & super hanc petrā ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam. Considerate principes, & auribus cordis attendite, quid bonus præceptor, dominusque suo discipulo donauerit dicēs: Et dabo tibi clauēs regni cælorum: & quod ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Verbum stupendum, & admirabile, in terra ligare, & soluere: in cælis ligatum esse, & solutum. His igitur cognitis beato Syluestro docente, sentiensque beneficio beati Petri corpori meo redditam sanitatem, dignum iudicauimus cum omnibus satrapis nostris.

Audistis confessionem, ac donationē, singulaque mysteria Christianæ religionis confitentem, explicantemque Constantinum, omnia præclara, & admiranda ex admiratione Christianæ religionis, miraculorumque inspectione, uentum est ad donationem, consecrationemque imperii. Ex historia cognoscitur confessio, eodem ordine, ac serie, ac consecutione ab illo præclaro baptismo, prodigiisque ante senatum, populumque editis progressus est Imperator cum eodem illo spectatore senatu ad deouendum se, suaque omnia summo Deo Christo, eiusque insignibus Apostolis. Nosti eum non precipitanter, non temerè ad consecrandum imperium deuenisse: sed prius Trinitatem mysteriaque religionis Christianæ confessum, eorum se prudentem, ac penitus gnarū, peritumque ostēdisse. Fatetur se à Syluestro eruditum fuisse. In ipsa confessione, ut cernitis, continetur tota historia quæ in

o 3 concii

concilio fuit prolata. Quæ fides, quæ ueustas est historia, eadem est cōfessionis. Omnia quæ protulit, legitur Adrianus, Damasus, Gelasius, Nicolaus de Sylueitro, & Cōstantino expressa sunt in cōfessione de lepra munda, de uisis Apostolis, eorūq; imaginibus, de baptismo. Additur à Constantino, cum baptizaretur, uis disse se manum è cælo corpus suum tangentem, maculasq; abstergentem. Eiusdem sunt ordinis omnia, eiusdem uetustatis, cum confessione uides annexam consequentemq; donationē. unum est decretū, unum edictū, quo hæc uniuersa continentur, ut in ipso exordio licet conspiciere. Inter alia est quod maxime conuincit Laurentium, *ἐκείνη γυνώμη παντός ἐμπροσθεν τῶ λαῶ ὁμολόγησα*. Sponte mea, meo iudicio coram omni populo confessus sum Christianæ religionis mysteria. Isto populo & omni senatu presente, omnibusq; proceribus astantibus, iustū, dignūq; iudicauit omnia se Christo deuouere. Cuius item sit uetustatis, cuius uenerationis apud Græcos hoc decretum, aut edictum, eo sit perspicuū, quod tum in Italia literis uetustissimis Longobardorum scriptū reperitur, egoq; ostendā uolenti, tum à Græcorum Imperatoribus insertum est inter alias leges, decretaq; imperatorum. In libro iurium ecclesiasticorum, atque imperialium qui inscribitur Nomocanon, sic habet: *ὅτι πάντα ἐκκλησία ἀπὸ τῶ πάντα ῥώμης δικαιῶται ὡς ἐκ τῆς τῶ μεγάλης διαθήκης ἰδῆν ὅτι. τῆς δὲ βιβλῆς ἢ ἀρχῆς ὅτι πείθεισθε τοῖς ἡγούμενοις ἢ τῆς διακρίσσειν εἰς δέκα τέσσαρα τίτλους*. Quod omnis ecclesia à Papa Romæ ius accipit, quemadmodum ex edicto Constantini cernere licet. Huius libri initiū est, obedite præfectis, qui liber diuiditur in quatuordecim titulos. Hæc apud Græcos in libro supra proposito. Vigesimo autē capite

capite est, *πάντα πόλις τὰ συνήθη παλαιῆς ῥώμης ἀκολουθεῖν ὀφείλει*. Omnis urbs sequi debet consuetudines Ecclesiæ Romanæ. Tum subiicit, *ὅτι δὲ εἰσὶν τὰ προνόμια τῆς παλαιῆς ῥώμης ἁγίας ἐκκλησίας παρελθόντων ἡμῶν τῶ ἱεροπόλεως ἁγίου Κωνσταντίνου μεγάλου γέγονον ἐγγραφῆν θέσπισμα πρὸς τὸν ἅγιον Σύλβεστρον τὸν τότε πάππαι τῆς ῥώμης ὁ ἡ ὄπως ἐχθ*. Quæ sint autē priuilegia antiquæ Romæ sanctæ Ecclesiæ, exhibet nobis sancti, magni, equalis Apostolis Constantini decretum, scriptum ad sanctum Syluestrum tunc papam Romæ, quod hoc modo habet. Hucusq; illi. His clarum est quam fidem habuerint Græci decreto, siue edicto Constantini. Non contēperunt: sed approbauerūt, amplexi sunt: non crediderunt, quemadmodum uetustarum, recōditarumq; literarum imperitus Grammaticus, esse fabulosum.

Sunt alia apud Græcos, & Latīnos præclara, ac per uetusta monimenta, quibus quisq; percipere possit, edictum donationis esse uerissimum, à magno Constantino editum, si per omnes ipsius edicti partes animū uertens eas conferas cum his, quæ dixi monimentis. Velut quod Constantinus sanxit, ut Ecclesia Romana, sedesq; Petri esset caput omnium Ecclesiarū, & ab ea totius religionis ordo dependeret, ab ea iudicium in causis fidei expectandum esse, eam esse in religione consulendam. Hoc sciens, perceptumq; habēs Carolus Magnus Imperator, eodem tempore quo Adrianus pontifex protulit in concilio historiam Syluestri, scribens & ipse de Imaginibus cum imperaret Constantinopoli Cōstantinus, & Irene mater, recipiens quæ magnus Constantinus stauisset, sic scribit libro primo capite sexto: (est autē liber uetustissimus literis Longobardicis scriptus in bibliotheca Palatina, non credenti uidendi fiet potestas, Antequam

tequam, inquit, discutiendorum testimoniorum, quæ absurdè Orientales in sua synodo taxauerunt, syluam ingrediamur, dignum duximus, ut qualiter sancta Romana ecclesia cæteris ecclesiis à domino prælata est, & à fidelibus consulenda est, sic prosequamur: præsertim cum non ab aliis scripturis, nisi ab his, quas illa inter canonicas recepit, testimonia sint sumenda. Hæc aliorum doctorum, nisi eorum, qui à Gelasio, uel à cæteris illius sanctæ sedis pontificibus suscepti sunt, dogmata sint amplectenda. Nec aliter, atque aliter pro cuiuslibet arbitrio, sed sanè, sobrièque quæ ab illis dicta sunt, sint intelligenda. Ait enim B. Augustinus cum institueret, quæ scripturæ essent recipiendæ, uel qualiter intelligendæ: Erit igitur diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notasque habuerit scripturas, & si nondum intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas, quæ appellantur Canonice. Nam cæteras securius leget, fide ueritatis instructus, ne præoccupet imbecillum animum, & periculosis mendaciis, atque phantasmatis eludentes, præiudicent aliquid contra sanam intelligentiam. In Canonicis autem scripturis ecclesiarum catholicarum quam plurimum autoritatem sequatur. Inter quas sanè illa sint, quæ Apostolicas sedes habere, & epistolas accipere meruerunt. Nam cum hic cunctis per orbem constitutis sedibus, Apostolicas generaliter proferat sedes, multo magis illa omnibus præferenda est, quæ etiam cæteris Apostolicis sedibus prælata est.

Sicut igitur cæteris discipulis Apostoli, & Apostolis omnibus Petrus eminet: ita nimirum cæteris sedibus Apostolicæ, & Apostolicis Romana eminere dinoscitur. Hæc enim nullis synodicis constitutis cæteris eccle-

siis

siis est prælata, sed ipsius domini autoritate primatum tenet, dicentis: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam: & portæ inferi non præualebunt aduersus eam: Et tibi dabo clauis regni cælorum: & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis: & quodcunque solueris super terram, erit solutum & in cælis. Cui non incongruè beati Pauli doctoris gentium est attributa societas, ut illius sanctæ ecclesiæ omnino firmaretur autoritas. Quatinus altero ad piscandas animas electo ex piscatore, altero ad muniendam ecclesiam, ex persecutore: ut in altero Dei filii uera confessio, in altero appareret diuini uerbi sacra prædicatio: cum alteri concesserit idem Dei filius clauis regni cælorum, alteri clauem aperiendorum legalium uerborum. Vtrique tamen uirtutem signorum, quo alter ad eum cruce, alter gladio pergens, fidelibus arrabonem corporalis sarcinæ relinquentes, & exempli fulgore, & uerbi decore, & sancto cruore supradictam ecclesiam Romanam ei dicarent, quam supra solidissimam petram fundatam, nec descendens pluuia, nec uenientia flumina, nec flantes uenti ruere compellerent. Hæc ergo sanctæ fidei spiritalibus munita armis, & à fonte lucis, & origine bonitatis, salutaribus satiata fluentis, & horrendis atrocibusque hæresum obsistit monstris, & melliflua prædicationis pocula catholicis per orbem ministrat ecclesiis. Nam beatiss. Hieronymus, uir diuinis legibus, & multarum linguarum peritia eruditus, dum Bethleemiticis moraretur in armis, & à beato Papa Damaso Romæ posito de difficultibus consuleretur quæstionibus, eum pro causis fidei uersa uice consuluisse dinoscitur: & siue tacendarum, siue dicendarum hypostaseon

p

uel

uel quibus in Orientalibus partibus communicare debeat, humilibus apicibus, ut apices accipiat deprecatur. Mira res, & magnis prædicanda præconiis: interrogat, à quo interrogatur: consulit, à quo consulitur: qui magistrum se in interpretandis diuinis scripturis sentit, in causis fidei uenerandi pontificis se discipulum minime erubescit: & cui sacrae legis quaestionum nexus enodat, utrum hypostasis dicere debeat, quibus uel in Oriente communicare efflagitat. Vnde datur intelligi sanctos, & eruditos uiros per diuersas mundi partes prædicationis, & scientiæ lampade coruscantes, non solum à sancta Romana ecclesia non recessisse, sed etiam tempore necessitatis ob fidei corroborationem, ab ea adiutorium implorasse: quod regulariter, ut præfati sumus, & exemplis docuimus, omnes catholicae debent obseruare ecclesiae, ut ab ea post Christum, ad muniendam fidem, adiutorium petant: quæ non habens maculam, nec rugam, & portentuosam hæresum capita calcat, & fidelium mentes in fide corroborationem. A cuius sancta, & ueneranda communione, multis recedentibus, nostræ tamen partis nunquam recessit ecclesia, sed ea apostolica eruditione instruente, & eo à quo est omne donum optimum, & omne datum perfectum, tribuente, semper suscepit reuerenda charismata quædam à primis fidei temporibus cum ea perstaret in sacrae religionis unione, & ab ea paulò distaret in officiorum celebratione, uenerandæ memoriæ genitoris nostri illustrissimi, atque excellentissimi uiri Pipini regis cura, & industria siue aduentu in Gallias Reuerendissimi & sanctissimi uiri Stephani Romæ urbis antistitis, est ei etiam in psallendi ordine copulata, ut non esset

esset dispar ordo psallendi, quibus erat compar ardor credendi. Et quæ unitæ erant unius sanctæ legis sacra lectione, essent etiam unitæ unius modulaminis ueneranda traditione. Nec seiungeret officiorum uaria celebratio, quas coniunxerat unice fidei pia deuotio. Quod quidem & nos collato à nobis à Deo Italiae regno fecimus, sanctæ Romanæ ecclesiae fastigium sublimare cupientes. Et Reuerentissimi Papæ Adriani salutaribus exhortationibus parentes, scilicet ut plures illius partis ecclesiae, quæ quondam Apostolicæ ecclesiae sedis traditionem in psallendo suscipere recusabant, nunc eam omni diligentia amplectantur. Et cui adhæserant fidei munere, adhæreant quoque psallendi ordine. Quod non solum omnium Galliarum prouinciæ, & Germania, siue Italia, sed etiam Saxones, & quædam Aquilonaris plagæ gentes per nos, Deo annuente ad ueræ fidei rudimenta conuersæ, facere noscuntur. Et ita beati Petri sedem in omnibus sequi curant, sicut illò peruenire, quò ille clauicularius extat, desiderant. Ad quam beatitudinem nos peruenire, & in sanctæ ecclesiae consortio, & unione, ille nos faciat perseverare, qui ecclesiam suam in Petro dignatus est fundare, & ipso interueniente cuius cathedræ sumus sequaces, regni cælorum, cuius ille clauiger est factus, mereamur effici compotes.

Cernitis magni Imperatoris auctoritatem ut asserat, confirmet quod magnus Constantinus edicto statuerat. Dixerat Constantinus, καὶ τὸν ἡσὶ κειρὸς αὐτῆς τῆς ἱερᾶς καὶ ἁγίας ῥωμαϊκῆς ἐκκλησίας ὄντα ἀρχιερεῖα ὑψηλότερον εἶναι, καὶ ἀρχόντα πάντων τῶν ἱερῶν τῶν γὰρ πᾶσι τῆ ὀικουμένη, ἀλλὰ καὶ πάντα ὧν δεῖ φροντίζειν πρὸς τὴν τιμὴν θεῶν λατρείαν ἢ τιμὴν σεραπύ-

τινα τῆς τῆς χριστιανῶν πίστεως τῆ τέρτῃ κλίσει διοικουμένησθαι. Et qui pontifex per tempora futurus est in sancta ecclesia Romana celsiorem esse, atque imperare omnibus terrarum orbe sacerdotibus. Sed & omnia gubernare sancimus, quæ ad religionem Dei stabilitatemque Christianæ fidei spectant, eiusque iudicio subiecta esse. Hæc Constantinus.

Carolus autem, qui hæc in eius edicto haberi nosset, cōsentaneè scripsit, Sancta Romana ecclesia cæteris ecclesiis à domino prælata. Et, Tēpore necessitatis ob fidei corroborationem ab ea adiutoriū, sanctos, ac eruditos viros implorasse. Et, quod primatū à Deo habuerit. Quæ Carolus magnus de testimonio diui Hieronymi super Ecclesia Romana scripsit, quoniā præclarū est, & dignum quod ab omnibus sapiētibus, ac uerè Christianis consideretur, subiiciam. Quandoquidē & magni uiri, summiq; Theologi, necnō antiquitate cōspicui, inter decreta, & compēdium sacrorū institutorum referre id uoluerūt, scilicet Anselmus, & Iuo Carnotēsis. Scripsit igitur Hieronymus in hunc modū, cum in Palestina degeret, Arriana hæresi per totum Orientē omnia populante, ac deuastate: cuius uocē hodiernā in religione ferocitatē audire oporteret, ipsumq; Vallēsem sceleratorū antesignanū perpēdere docuisset, quid ueteres patres de sede Petri prædicassent, tunc intellexisset piissimum Constantinū omnibus factis expressisse quod sancti illi patres scribēdo aut loquēdo cōfessi essent, posteritatiq; reliquissent. Quoniā, inquit diuus ille, uetus oriēs inter se populorum furore collisus, indiscissam domini tunīcam, & desuper textā, minutatim per frustra decerpit, & Christi uīneam exterminant, uulpes inter lacus contritos

tos qui aquam non habent, ut difficile ubi fons signatus & hortus ille cōclusus sit, possit intelligi. Ideo mihi cathedram Petri, & fidem, Apostolico ore laudatam censui consulendam, inde nunc meæ animæ postulans cibum, unde olim Christi uestimenta suscepi. Neque uerò tanta uastitas elementi liquentis, & interiacens longitudo terrarum, me à pretiosæ margaritæ potuit inquisitione prohibere. Vbicunq; fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilę. Profligato à sobole mala patrimonio, apud uos solos incorrupta patrum seruatur autoritas. Ibi cespite terra fœcundo dominici seminis puritatē centeno fructu refert, hic obruta sulcis frumenta in lolium, auenasq; degenerant. Nunc in occidente sol iustitię oritur, in oriente autem lucifer ille qui ceciderat, supra sidera posuit thronum suum. Vos estis lux mundi, uos sal terræ, uos uasa aurea, & argentea: hi testæ, seu uasa fictilia, uirgam ferream, & æternum operiuntur incendium. Quanc; tui me terret magnitudo, tantum inuitat humanitas, à sacerdote, uictimam salutis, à pastore præsidium, ouis efflagito. Faceat inuidia Romani culminis, recedat ambitio, cū successore piscatoris, discipulo Christi loquor. Ego nullum primum nisi Christum sequēs beatitudini tuæ, idest cathedræ Petri, communionē consoior. Super illam petram ædificatā Ecclesiam scio. Quicunq; extra domum hanc agnum commederit, profanus est. Si quis in arca Noë non fuerit, perit regnante diluio. Et quia pro facinoribus meis ad eam solitudinem commigraui, quæ Syriam cognomento barbariæ sine disternat, non possum sanctum domini, tot interiacētibus spatiis à sanctimonia tua semper expetere: ideo collegas tuos Ægyptios sequor, & sub eorum parua nauicula

uicula delitescio. Non noui Vitalem, Meletum respuo, ignoro Paulinum. Quicumq; tecum non colligit, spargit. Hoc est, qui Christi non est, antichristus est. Hæc eximius ille theologus. Audis solum in Cathedra Petri incorruptam patrum seruari autoritatem; in occidente Solem iustitiæ exoriri; hic lucem mūdi esse; super illam petram audis ædificatam Ecclesiam Christi; profanum esse qui extra domum hæc degat, ueluti qui in arca Noë mundante diluuiō nō fuisset, naufragari: Antichristi signa sequi, qui non sequatur doctrinam, & fidem Petri.

Verum ut noscas omnium sanctorum præscorū theologorum eandem fuisse sententiam, audi etiam ut diuus Ambrosius non secus locutus fuerit, quàm diuus Hieronymus, uterq; Constantini magni uicini temporibus. Hanc inquit solam Ecclesiæ nauem dominus ascendit, in qua Petrus magister est constitutus. Quæ nauis in altum seculi istius natat, ita ut pereunte mundo, omnes quos suscipit, seruet illesos. Sicut enim Noë arca, naufragante mūdo cunctos quos susceperat incolumes seruauit, ita & Petri ecclesia, cōflagrante seculo, omnes quos amplectitur, repræsentabit illæsos. In urbe, inquit, Roma quæ principatum, & caput obtinet nationum, passi sunt gloriosi Apostoli: ut ubi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis; & ubi gentilium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morarentur. Sic diuus Ambrosius, qui clare eam priuilegii Constantini periodon asserit, comprobatur, qua magnus imperator, actus spiritu diuino exclamauit: Iustū non est ut dominus terrestris imperet, ubi Deus constituit principatum coelestem. En Ecclesiarum principes, en coelestis principatus, ut omnes mirificè consentiunt super re diuina,

uina, ac præcipua.

Eadem hæc uidit, notaq; habuit sanctissimus Athanasius. Floruit enim eadem tempestate, uiditq; ipsum Constantinum, eiusq; filios; Niceno concilio interfuit, cum haberet percepta, quæ Constantinus Christi præcepta secutus illo edicto sanxisset, sic scripsit: Non erat copia exemplaris Græci ex peruetusto Latino, quod erat in bibliotheca Palatina. Domino beatissimo Papæ, & honorabili sancto patri Felici, sanctæ sedis Apostolicæ urbis Romæ Papæ, Athanasius, & uniuersi Ægyptiorū, Thebaidorum, & Libyorum episcopi in sancta Alexandria synodo gratia Dei conuocati. Pater beatissime, quia semper antecessores nostri, & nos à uestra Apostolica sancta sede, auxiliū hausimus, & nostri uos curam habere cognouimus, præfatam Apostolicam, & summam expetimus iuxta canonū decreta, sedē: ut inde auxiliū capiamus, unde prædecessores nostri ordinationes, & dogmata, atq; subleuationes ceperunt. Ad eam quoq; quasi ad matrem recurrimus, ut eius uberibus nutriamur: quoniam non potest mater obliuisci infantem suum. Sic & uos nolite nos obliuisci, uobis commissos, quoniam non leuib; nos inimici nostri implicuerunt, & quotidie facere moliuntur, afflictionibus, & apprehendere, ac ferreis nos constringere minantur, nisi eorum consentiamus erroribus: quod uobis incōsultis nequaquam agere præsumimus: Canonibus quippe iubentibus absq; Romano nos de maioribus causis nihil debere decernere pōtifice. Ideoq; ad propositum currentes, & ad brauium properantes, uestre Apostolicæ sedis imploramus auxiliū. Quia, ut credimus, non despexit Deus preces cum lachrymis sibi oblatas seruorum suorum:

rum: sed ob id uos, uestrosq; prædecessores Apostolicos uidelicet præfules in summitatis arce constituit, omniumq; ecclesiarum eis habere curam præcepit, ut nobis succurratis, nosq; tuentes, cui omne iudicium episcoporum est commissum liberare non negatis. Nam sci mus in Nicena magna synodo CCCV III. episcoporum, ab omnibus concorditer esse corroboratum, non debere absq; Romani pontificis sententia concilia celebrari. Hæc diuus Athanasius, multaq; præterea grauiora. Audis in summitatis arce constitutum Romanum pontificem, omne iudicium episcoporum ei commissum, omnium eum ecclesiarum habere curam, de maioribus causis ab ea sede iudicium expectandum. Ea uidelicet quæ sanxerat, promulgauerat in edicto Cōstantinus. Sed quid me piget, cum præclara sint, & ad impietatē grammatici conuincendam maximè idonea, proferre quæ idem Athanasius proloquitur: Similiter, inquit, & à supradictis patribus est definitum consonanter, ut si quisquam episcoporum, aut metropolitanum, aut comprouinciales, aut iudices suspectos habuerit, uestram sanctam Romanam interpellat sedem, cui ab ipso domino potestas ligandi, & soluēdi speciali est priuilegio super alios concessa. Ipsa enim firmamentum à domino fixum, & immobile percepit, quoniam ipsam formam uniuersorum titulorum lucidissimam, dominus Iesus Christus uestram Apostolicam constituit sedem. Ipsa est enim sacer uertex, in qua omnes uertuntur, sustentantur, & releuamur: & sicut in Christo Christiani, ita in petra, idest Petro, Christi renouantur Ecclesie. Tu es enim, sicut diuinum ueraciter testatur eloquiū, Petrus: & supra fundamentum tuum ecclesie columnæ, idest episcopi, qui ecclesi

ecclesiam sustinere, & propriis humeris reportare debent, tibi sunt cōfirmatæ. Tibiq; clauēs regni cœlorum commisit, atque ligare, & soluere potestati tuæ, quæ in terra, & quæ in cœlis sunt promulgauit. Tu profanarum hæresum, & imperitorum, atq; omnium infestantium depositor ut princeps, & doctor, caputq; omnium orthodoxorum doctrinæ, & immaculatæ fidei existis. Igitur ne despicias patrum tuorum pater pietatē, bonamq; intentionem, & sicut illi patres, & prædecessores à multis liberauerunt oppressionibus, & angustiis, ita nos liberare digneris. Nam semper fuit uestræ sanctæ, & apostolicæ sedi licentia, iniuste damnatos, uel excōmunicatos, potestati suæ, sua autoritate restituere, & sua eis omnia reddere, & illos, qui eos condemnauerunt, aut excommunicauerunt, Apostolico punire priuilegio, sicut etiam nostris, & anterioribus cognouimus actum temporibus. Idem Athanasius: Antiquis enim regulis censitum est, ut quicquid quamuis in remotis, aut longinquo positis prouinciis insuper episcoporum querelis, aut accusationibus ageretur, non prius tractandum, aut accipiendum esset, quam ad notitiam almæ sedis uestræ fuisset deductum, ut huius autoritate iuxta quā fuisset pronūtiatum infirmaretur, aut firmaretur. Inde q; sumerēt normam, unde ecclesie sumpsere prædicationis exordium, ne passim ab insidiatoribus columnæ auerterentur ecclesie. Certum est enim, quod eidem sedi uestræ in honore beatissimi Petri, patrum decreta peculiarem decreuere reuerentiam Dei, pro rebus inquirendis, atq; determinandis, quas sollicitè decet iusteq; ab ipso præfulum uertice examinare Apostolico, cuius sollicitudo semper fuit, & est, tam mala damnare, quam probare laudanda.

q His

His Athanasii magni, ac sanctissimi theologi dictis, nemo erit tam uecors, tam improbo ingenio, qui non percipiat, ac persuaderi uelit, modo apud se sit, quoniã hæc dixit is, qui cõcilio Niceno interfuit, interfuit etiam Constantinus, ea quæ ipse magnus Imperator illo suo priuilegio edidit, redolere mentem ipsius concilii, uocem illam Constantini, esse uocem totius concilii, eodem tempore editam. Nihil aliud protulit, sanxitq; Constantinus, quàm quod Athanasio teste totum concilium Nicenum definiuit, de magna Petri, ac principali maiestate, quæ transferit, perenniter ad successores. Hoc irrefragabile est testimonium super priuilegio Constantini, super antiquitate, ac ueritate. A concilio Niceno natum est edictum illud, admirandumq; priuilegium; didicit ab illis patribus uenerari Petri principatum Constantinus, à quo uniuersa regatur Ecclesia. Quid amplius est in priuilegio Constantini, quod non sit apud Athanasium de laudibus huius sanctissimi principatus? Quod autem concilio Niceno ueluti primas interfuerit ipse declarat his uerbis.

Petitio Aegyptiorum episcoporum pro capitulis LXX. Niceni concilij ab autoritate sedis Apostolicæ.

Domino sancto, & Apostolici culminis dignitate uenerando, Marco sanctæ Rom. & Apostolicæ sedis, atque uniuersalis Ecclesiæ Papæ, Athanasius, & uniuersi Aegyptiorum episcopi, Nicenam synodum in contumeliam nostram, & omnium Christianorum, Arriani incendunt. Quapropter precamur pater beatissime ut illa nobis exemplaria, quæ sanctæ recordationis prædecessor

riue

ri uestro Syluestro missa fuere, sub tuta mittatis stipulatione. Nam sub nostræ præsentia testimonio per beatos Victorem, & Vincentium presbyteros, & apocrypharios Apostolicæ sedis missa sunt prædicto Papæ Syluestro cum stipulatione subnixæ, capitula LXX. Sane præsentibus nobis LX, in memorata Synodo capitula tractata sunt. Scilicet XXX, à Græcis, Græca lingua edita; & XXX, à Latinis, Latinè edita. Sed uisum est CCC, & XLII, patribus, ut decem capitula adunarentur in congruis locis, & ad formam LXX, discipulorum, uel totius orbis terræ linguarum. LXX, tanti, & tam excellentis concilii fierent capitula, quæ omnem Christianorum orbem in una fide firmarent. Nunc ergo optamus, ut à uestre sedis autoritate, quæ est caput, & mater omnium ecclesiarum, ea ad correctionem fidelium orthodoxorum percipere per præsentem legatos mereamur.

Vt autem noscās uera esse quæ scripsit Carolus magnus, & quæ magnus Constantinus, itemq; Athanasius de sedis Romanæ principatu: audi quæ longe uetustissimus Pontifex Iulius primus, post Marcum Syluestri successor, scripserit orientalibus. His persuaderi facile poteris, uerè priuilegium à Constantino pio, sanctoq; Imperatore editum fuisse; quippe qui complexus eo fuerit ea, quæ superiores theologi, & concilium Nicenum unanimiter confessi fuerant. Scribit ergo Iulius orientalibus: Venerabilibus fratribus uniuersis orientalibus episcopis Iulius. Porro dudum à sanctis Apostolis, successoribusq; eorum in præfatis antiquis decretum fuerat statutis, quæ hæcenus sancta, & uniuersalis Apostolica tenet Ecclesia, non oportere præter sententiam

q. 2. tiam

tiam Romani Pontificis concilia celebrari, nec episcopum damnari, quoniam sanctam Romanam Ecclesiam primatum omnium ecclesiarum esse uoluerunt: & sicut beatus Petrus primus fuit omnium apostolorum, ita & hæc ecclesia suo nomine consecrata domino instituyente, primatus, & caput sit cæterarum, & ad eam quasi ad matrem, & apicem omnes maiores ecclesie, causæ & iudicia episcoporum recurrant, eiusque iuxta terminum sumant sententiam. Nec extra Romanum quicquam ex his decerni debere pontificem. Hæc ille. Quibus clarissime probatur, cum Constantinus magnus eodem ferè tempore floruerit, quo hæc scripsit Iulius, tantopere suo illo ædicto hæc de principatu Romanæ sedis prædicasse, quantopere reliqui theologi suis epistolis, cæterisque scriptis idem prius asseruissent. Ipsumque Constantinum cum uetustis illis theologis, os quoque suum super his summa pietate inflammatum aperuisse. Quod & magnus Carolus pariter est insecutus. Similia eisdem orientalibus prosequens Iulius addidit, ut noscas ueterum patrum de sedis sancti Petri maiestate, ac primatu sententiam, qui quidem principatus, ac maiestas, non nostris seculis exorta est: sed à Christo profectam Apostoli, ueteresque theologi confessi sunt, posterisque scriptum, ac prædicatum reliquerunt. Iulius reprehendens eosdem orientales, quibus semper ferè mos fuit insolescere, audi quid de Concilio Niceni decretis pro Romanæ sedis excellentia scripserit: Quid Christus, quid Apostoli de ea statuerint: ut non sit mirum, eodem tempore similia scripsisse, ac sanxisse Constantinum. Iulius eisdem Orientalibus: Si quis ab hodierna die, & dein

deinceps episcopum præter huius sanctæ sedis sententiam damnare, aut propria pellere sede præsumpserit, sciat se irrecuperabiliter esse damnatum, & proprio carere perpetim honore. Eosque qui absque huius sedis sententia sunt eiectione uel damnati, huius sanctæ sedis sententia, uel autoritate, scitote pristinam recipere communionem, & in propriis restitui sedibus. Quoniam & prius, à tempore scilicet Apostolorum, hæc sanctæ huic sedi concessa sunt, & postea immemorata Nicena synodo propter prauorum hominum infestationes, atque hæreticorum persecutiones, & insidiantium molimina fratrum, sunt concorditer ab omnibus roborata, ut magis singuli præuideant, nec talia audeant perpetrare, & caueant si non propter Deum, & honorem fraternum, tamen propter opprobrium hominum, & ruborem suum, atque canonicam ultionem, saltem hæc timore, & uerescundia compressa silentio comprimantur, amputato scilicet totius usurpationis excessu. Quia nullus debet presumere quæ sibi non uidentur esse concessa. Quam in culpam nullo modo potuisset incidere, si unde consecrationem & honorem accipitis, inde legem totius obseruationis sumeretis. Et beati Apostoli Petri sedes quæ uobis sacerdotalis mater est dignitatis, esset & ecclesiastica magistra rationis. Vellem enim uos magis ad eam dictam canonicam uenire uocationem, ut coram uniuersali concilio redderetis rationem, cur synodum ad statum ecclesiarum, & fratrum in Antiochia subuertendum, & Niceni magni concilii destructionem fecistis. Aut cur nobis inconsultis episcopos in eam conuocastis, ad quam nec Maximus Hierosolymitanus uenit, nec nostra interfuit legatio? Canonibus quippe in Nicena

synodo iubentibus non debere præter sententiam Romani pontificis ullo modo cōcilia celebrari, nec episcopos damnari: cur in prædictorum locum fratrum, alios posuistis, antequam penes nos, aut nostros apocrifarios eorū causa canonicè esset examinata, finemq; perciperet rectum? Quibus ita gestis scripsi uobis, & omnibus qui in Antiochia contra Apostolicam, canonicamq; regulam nobis inconsultis fueratis congregati, arguens uos primum de iniuriis literarum. Deinde cur Athanasium suosq; consecratos ad uestrum concilium conuocassetis, omnibus scilicet præcipientibus nihil extra Romanum decerni pontificem, cui hæc, & maiora ecclesiarum negocia tam ab ipso domino, quam ab omnibus uniuersorum cōcilioꝝ patribus, speciali sunt, ut iam dictum est, priuilegio contradita. Vobis uero refugientibus, & ad concilium totiens conuocatis adesse nolentibus, illis quoque in sua reclamacione, & iusta ratione persistentibus, uestraq; cognoscentibus crimina, & illorum iustam examinantes rationem, omnesq; eos Niceno concilio comperientes, & nostris Apostolicis iussionibus obtemperantes, uisum est nobis, ac uniuerso concilio, ut uos diuinis præceptis, & Apostolicis monitis informati, qui pro omnium ecclesiarum statu impigro uigilare debemus affectu. Si quicquam reprehensione usquam inuenitur obnoxium, celeri sollicitudine, aut ab ignorantia imperitia, aut à præsumptionis usurpacione reuocemus. His taliter consideratis, atq; decretis, tanquam omnium curam gerentes, propter sedis proprię dignitatem, suscepimus eos in communionem, singulisq; cum suis autoritate huius sanctę sedis rebus propriis reddimus ecclesias. Quoniam huic sanctę sedi propter

propter prauorum hominum insidias, ipso domino institutę, & sanctis eorum successoribus per singula concilia roborantibus, hoc semper licuit, licebitq; domino auxiliante in perpetuum. Vnde qui se scit aliis esse propositum, non moleste ferat aliquem sibi esse prælatum, sed obtemperantiam, quam ab aliis ipse requirit gratis, & ipse dependat. Quapropter increpando uobis scribo, quia non recte tractastis uiros inculpatoꝝ, & à nobis minime examinatos, de suis ecclesiis communionem priuatos pellentes, & ecclesiasticę disciplinę iniuriam irrogantes, constitutaq; Niceni concilii minime seruantes, talia indisciplinate agere non formidastis. Idcirco quoniam dudum uenire uocati renuistis, modo ad certum diem, id est quinto decimo Cal. Nouembris uos iterum regulariter literis missisq; euocemus, ut coram uobis ostendamus nos, iniustam in eos postulasse sententiam, & de cætero non talia esse passuros. Est enim in antiquis ecclesię statutis decretum, ut qui aliena inuadit, non exeat impunitus, sed cum multiplicatione restituat. Vnde & in Euāgelio scriptum est: Quod si aliquid defraudauit, reddo quadruplum. In lege quoq; cautum est, Maledictus omnis qui transfert terminos proximi sui: & dicit omnis populus, Amen. Quare miror uos tam audaces esse, & tam imprudenter egisse, & terminos, ac iura beati Petri Apostolorum principis inuasisse. Sui enim, ut paulo superius prælibatum est, iuris erat ut absq; eius sanctę sedis autoritate nullus deberet, aut concilia celebrare, aut episcopos ad synodum conuocare, uel eos dānare, aut propriis pellere sedibus, aut alios in eorum loco ordinare. Quæ omnia uos temerare non timuistis. Quid rogo est aliud talis præsumptio, nisi quod

quòd Apostolorū suorumq̄ successorū decreta transgredi, & maledictionem superius comprehensam, in lege cautam, quam omnis populus uno ore, consonaq̄ responsione per Amen, idest, Fiat, confirmauit, suscipere non timuistis? Nam ut reor, talibus transgressionum funiculis constricti, nostrum ne uestra proderentur flagitia, examen declinastis, & ad sæpe dictam uocationem uenire distulistis. Sanè manifestū est, suum eos confiteri crimen, qui totiens euocati, absq̄ ineuitabili causa uenire distulerint, & purgandi se uoluntate non utuntur. Regula uestra nullas habet uires, nec habere poterit, quoniam nec ab orthodoxis episcopis hoc concilium actum est, nec Romanæ ecclesiæ legatio interfuit, canonibus præcipientibus sine eius autoritate concilia fieri non debere. Nec ullum ratum est, aut erit unquam concilium, quod eius non fuerit fultum autoritate.

Mihi, cui uice principis Apostolorū uniuersalis ecclesiæ cura commissa est, summopere prouidendum est, ne talia deinceps fiant. Quoniam ideo huic sanctæ sedi præfata priuilegia specialiter sunt concessa, tam de congregandis conciliis, & iudiciis, ac restitutionibus episcoporum, quàm & de summis ecclesiarum negotiis, ut ab ea, omnes oppressi auxilium, & iniuste damnati restitutionem sumant, & talia ab improbis, nec præsumantur absq̄ ultione, nec exercentur absq̄ sua damnatione.

Aspice etiam ut concilium Nicenum uoluerit autoritate Apostolica, quæ statuissent cõfirmari, omniaq̄ hæc nouisse Constantinum.

Petitio Niceni concilij, ut ab Apostolica autoritate confirmetur.

Beatissimo Papæ urbis Romæ Syluestro, Osius episcopus

pus Cordubēsis prouinciæ Hispaniæ, & Victor, & Vincētius presbyteri urbis Romæ, & ceteri episcopi C C C. & X V I I I. salutem. Quoniam omnis corroborata est diuinis mysteriis ecclesiastica utilitas, & ea quæ ad robur pertinent sanctæ ecclesiæ catholicæ, & Apostolicæ, ad sedem tuam Romanam explanata de Græco in Latinum gesta sancti concilii scribimus. Itaq̄ censeat uestra gloria in uestræ Apostolicæ urbis sinu episcopos uobiscum habere concilium sicut decet ut firmet uestrum sanctimonium gradus præfixos, uel textus ordinationis. Quoniam quicquid constituimus in Niceno concilio, precamur ut uestri oris cõsortio confirmetur. Oret beatitudo tua pro uniuerso concilio. Data V I I I. Cal. Septembris, Paulino, & Iuliano consulibus.

Eandem edicti partem, ut penitus noscas, non esse fictitium, sed uetustissimū, & à magno Constantino prolatum, à doctissimis priscis Theologis confirmatum, Theodoritus, qui concilio Chalcedonensi interfuit, in libro suarum epistolarum in epistola ad Leonē expressit. Exemplar est in bibliotheca, ex uetusto exemplari exscriptum. Videbis ut omnes mirificè congruant super Romanæ sedis maiestate, laudibus summorū Apostolorum, eorumq̄ sepulchris Romæ. Ut in causis fidei ab ea sede sit auxilium expetendum: ut ei nitatur tota religio, quæ superius Athanasius abunde cum magno Carolo, reliquis ue theologis. Græca hæc sunt,

Λέοντι επισκόπω ρώμης.

Ἐι παῦλῳ τῆς ἀληθείας ὁ κήρυξ ἢ τὸ παναγίον πνεῦματῶ σελπιγξ πρὸς τὸν μέγαν ἑδραμ. Πέτρον ὥστε τοῖς ἐν Ἀντιοχείᾳ περὶ τῆς νόμου πολιτείας ἀμφισβητῶσι παρ' αὐτῶ νομίσει τῆς λύσει, πολλῶ μᾶλλον ἡμεῖς οἱ εὐτελεῖς καὶ μικροὶ πρὸς τὴν ἀποστολικὴν ἡμῶν προχομεν θρόνον, ὡς τε παρ' ἡμῶν λαβῆν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ἑλκεσι θεραπείαν. διὰ πάντα γὰρ ἡμῶν τὸ πρωτεύειν ἀρεμότης. πολλοῖς γὰρ ὁ ἡμέτερος θρόνος ἡσομέται

Γ πλεονεκ

πλεονεκτήματα. τὰς μὲν γὰρ ἄλλας πόλεις ἢ μέγιστον ἢ τὸ πλεόντων τῶν
 οἰκητόρων κοσμοῖ, ἐνίας δὲ τῶν ἐσρημένων πνευματικῶν λαμπρύν-
 νει χαρίσματα. τῆ δὲ ὑμετέρᾳ φρονίᾳ ἔδωκεν ἀγαθῶν ὁ τῶν ἀγαθῶν χο-
 ρηγός. ἢ γὰρ αὐτῆ πασῶν μεγίστη καὶ λαμπροτάτη, καὶ τῆς οἰκουμένης
 προκαθήμενη καὶ τῆς πλεονεξίας τῶν οἰκητόρων κυμαίνουσα. πρὸς δὲ τούτοις καὶ τὴν
 νῦν κρατοῦσαν ἡγεμονίαν ἐβλάστησεν, καὶ τῆς οἰκείας τροσσηγορίας τοῖς ἀρχο-
 μένοις μετέδωκεν. κοσμοῖ δὲ αὐτὴν διαφερόντως ἡ πίστις καὶ μάξιμος ἀξιο-
 χρεως ὁ θεὸς ἀπόστολος βοῶν ὅτι ἡ πίστις ὑμῶν καταγγέλλεται ἐν ὅλῳ
 τῷ κόσμῳ. εἰ δὲ εὐθύς δεξαμένη τὰ τοῦ σωτηρίου κηρύγματος ἀπειρημάτα
 τοῖς ἀξιαγάστοις τούτοις ἐβεβήθει καρποῖς, τίς ἀπόχρη λόγος τῆς νῦν ἐν αὐ-
 τῇ πολιτευομένης εὐσεβείας ὑψημῆσαι; ἔχει δὲ καὶ τῶν κοινῶν πατέρων
 καὶ διδασκάλων τῆ ἀληθείας Πέτρος καὶ Παῦλος τὰς θήκας, τῆς πίστεως τὰς
 ψυχὰς φωπιζέσθαι. ἡ δὲ τούτων τρισμακαρία καὶ θεία ξυνορία ἀνέτειλεν μὲν
 ἐν τῇ ἑσῶ, καὶ πάντοτε τὰς ἀπείνας ἐξέπεμψεν, ἐν δὲ τῇ δύσει προθύμως
 ἐδέξατο τὰς τοῦ βίου δυσμαῖς, κακείθεν νῦν καταγγέλλει τὴν οἰκουμένην.
 ὅτι τῆ ὑμετέρου περιφανέστερου ἀπέφηναν θρόνον ὅτι τῆ ἀγαθῶν τῆ ὑμετέ-
 ρων ὁ κόσμος. ὁ δὲ ἐκείνων θεός καὶ νῦν τῆ ἐκείνων ἐλάμπρυνε θρόνον, τῆ ὑμε-
 τέραν ἀγιοσύνην ἰδρύσθαι ἐν τούτῳ τῆ ὀρθοδοξίας τὰς ἀπείνας ἀφίειναι.

Si Paulus, inquit, præco ueritatis, tuba Spiritus sancti,
 ad magnum Petrum accurrit, ut ab eo solutionē res-
 ferret super his dubitationibus, quæ Antiochiæ incide-
 rant an uiuendum esset secundum legem: Multo magis
 nos abiectæ sortis, & exigui homines, ad Apostolicū ue-
 strum thronum recurrimus, ut à uobis medicinā ad san-
 nanda ecclesiarum ulcera discamus. Vestrum enim est
 in cunctis præesse, ac dominari, propterea quod sedi ue-
 stræ omnium laudum excellētia data est. Nam reliquas
 urbes, aut magnitudo, aut pulchritudo, siue etiam habi-
 tatorum multitudo exornant, quasdam his omnino ca-
 rentes spiritalia quædam munera reddunt conspicuas.
 At uestræ Urbis, omnium bonorū copiā largitus est bo-
 norū largitor. Hæc enim omnium maxima est, ac præcla-
 rissima, præsidetq; orbi terrarū exundans habitatorum
 multitudine. Insuper hodiernū imperium ex ea pullula-
 uit, suamq; appellationē nō inuidet subiectis. In primis
 autem

autē eam exornant fides, & testis locuples diuinus Apo-
 stolus exclamans, Fides uestra annuntiatur in uniuerso
 mūdo. Quod si subito susceptis salutiferæ predicationis
 feminibus, tam admirandorū fructuū edidit copiā, quæ
 certè sufficiat oratio ad prosequendas religionis ac pie-
 tatis laudes, quæ hodierno tēpore in ea florescit. Habet
 insuper sepulchra præceptorum ueritatis, patrumq; totius
 orbis Petri, & Pauli, à quibus ad omnes Christiano-
 norum animas lumen emicat. Quorū beatissima, prorsusq;
 diuina societas nata est in Oriente, omnemq; inde
 mundum radiis illustrauit: sed in occidente occasum uita-
 tæ promptè, & fortiter excepit, atque inde in totum
 orbem terræ splendorem demittit. Isti sedem uestram
 admirandam, clarissimamq; reddiderunt. Hoc bono-
 rum uestrorum est supremum culmē. Eorum Deus etiā
 nunc sedem eorum claritate conspicuā reddidit, uestra
 sanctitate super ea collocata, unde sanctæ ac puræ reli-
 gionis radios diffundit.

Illam quoq; partem edicti, qua Constantinus prætulit Ro-
 manam Ecclesiā quatuor summis ecclesiis, nominatim
 conciliū Nicenū hoc sciens, & eodē tēpore, atq; Cōstan-
 tinus eadē cū ipso imperatore confirmans, sanxit, decre-
 uit Romanā Ecclesiā ante quatuor illas tenere primatum.
 Statuit etiam, ut audisti, Athanasium similiter, atq;
 Constantinus, ut conciliū ex successoris sancti Petri
 cogeretur uoluntate, ueluti principatum in omnibus ei
 permittens. Atq; id clarissimum est. Nemini enim non
 perspicuum est, id in concilio Niceno haberi.

Id quoq; non leue argumentū est, quo decretū Con-
 stantini probatur uerū esse, ipsius ore prolatum cum de
 principatu Romanæ Ecclesiæ secutus Christū, totamq;
 r 2 superio

superioris Ecclesie quæ ueniebat à Christo traditionem sanxit, quod Ioannes Pontifex scripsit Iustiniano. Ioannes urbis Romæ episcopus Iustiniano Augusto. Inter claras sapientiæ mansuetudinis uestræ laudes christianissime principū, puriore luce tanquā sidus aliquod irradiat, quod amore fidei, quod charitatis studio edocta ecclesiasticis disciplinis, Romanæ sedis reuerentiā conseruatis, & ei cuncta subiicitis, & ad eius deducitis unitatē, ad cuius autorē, hoc est Apostolorū primū, domino loquēte præceptum est, *Paſce oues meas*. Quam esse omnium ecclesiarum uerè caput, & patrū regulę, & principum statuta declarāt, & pietatis nostræ reuerentissimus declarat affectus. Hęc pauca ex magna epistola.

Audis statuta principum ante Iustinianū, Romanā ecclesiā omnium ecclesiarū esse caput. Statuta scilicet, siue edictū, ac decretū primū quidē magni Constantini, quē reliqui secuti sunt. Scripserat autē prior Iustinianus ipsi Ioanni summo pōtifici in hunc modū, ut in eius edictis, seu constitutionibus cernere licet. Victor Iustinianus pius, felix, inclytus, triūphator, semper Augustus Ioāni sanctissimo Archiepiscopo almæ urbis Romę, & patriarchę. Reddētes honorē Apostolicæ sedi, & uestræ sanctitati, quod semper nobis in uoto fuit, & est, ut decet patrem honorantes uestrā beatitudinē. Omnia quæ ad ecclesiarū statum pertinent festinamus ad notitiam deferre uestræ sanctitatis. Quoniam semper magnū nobis fuit studium, unitatem uestræ Apostolicę sedis, & statū sanctarum Dei ecclesiarum custodire, qui hætenus obtinet, & incommotè permanet, nulla intercedēte contrarietate. Ideoq; omnes sacerdotes uniuersi Orientalis tractus, & subiicere, & unire sedi uestræ sanctitatis pro-

perauimus

perauimus. Et in præſenti ergo hæc quæ mota sunt quæuis manifesta, & indubitata sint, & secundum Apostolicę uestræ sedis doctrinam ab omnibus semper sacerdotibus firmè custodita, & prædicata, necessariū duximus, ut ad notitiam uestrę sanctitatis perueniant. Nec enim patimur quicquam quod ad ecclesiarum statum pertinet, quamuis manifestum, & indubitatum sit quod mouetur, ut non etiam uestræ sanctitati innotescat, quia caput est omnium sanctarum ecclesiarum. Per omnia enim, ut dictum est, properamus honorem, & autoritatē crescere uestrę sedis. Petimus ergo uestrum paternum affectum, ut uestris ad nos destinatis literis, & ad sanctissimum episcopum huius almæ urbis, & patriarcham uestrum fratrem, quoniam & ipse per eosdem episcopos Hypatium, & Demetrium scripsit ad uestram sanctitatem, Festinans in omnibus sequi sedem Apostolicā beatitudinis uestrę, manifestum nobis faciatis, quod omnes qui prædicta confitentur suscipit uestra sanctitas, & eorum qui iudaicè ausi sunt rectam denegare fidem condemnat perfidiam. Plus ita enim, & circa uos omnium amor, & uestræ sedi crescit autoritas, & quæ ad uos est unitas sanctarum ecclesiarū inturbata seruabitur, quoniam per uos didicerunt omnes beatissimi episcopi horum, quæ ad uos relata sunt, synceram sanctitatis uestræ doctrinam. Petimus autem uestram beatitudinem orare pro nobis, & Dei nobis acquirere prouidentiam. Diuinitas te seruet per multos annos, sancte, ac religiosissime pater.

Non esse autem mirum Constantinum dedisse ecclesie Romanæ principatum, sed id à maioribus positum, ac constitutum didicisse, primum ab ipso Christo, (quo

in scitia Laurentii coarguitur, qui neget ausurum fuisse hunc, eum ex suo pectore constituere principatum) declarat, quod Anacletus antiquissimus pontifex, tertius scilicet à Petro, scripsit his uerbis, Anacletus seruus Christi Iesu, in sede Apostolica domino seruiens, episcopis omnibus, & ceteris cunctis fidelibus, qui cogualem nobiscum sortiti sunt fidem, Gratia uobis, & pax, atque cōsolatio multiplicetur. Si difficiliore fuerint quæstiones ortæ, aut episcoporum, uel maiorū iudicia, aut maiores causæ fuerint, ad sedem Apostolicā, si appellatum fuerit, referantur. Quoniā hoc Apostoli statuerunt iussione saluatoris, ut maiores, & difficiliore quæstiones semper ad Apostolicam sedem deferantur, super quam Christus uniuersam construxit ecclesiam. Hæc priscus ille pontifex. Quid igitur mirū si Constantinus, cui fuerant hæc à Syluestro, doctissimisq; episcopis ostensa, sanxit, confirmauit edicto principatum Romanæ sedis successorūq; Petri, totq; ei munera largitus est, qui uideret uniuersam ecclesiam huic fundamento niti id Christum, id Apostolos statuissē, eum esse totius Ecclesiæ cōsensum. Nec nouum edidit ipse decretum. Illa quoq; edicti pars, qua magnus imperator prædicat se frænum equi sancti Syluestri tenuisse, equumq; duxisse, in quo noscitur pedum deosculatio, probatur uera esse, quod successores imperatores non multo post tempore similia fecerunt. Nam ingrediente Pontifice Romano Constantino, natione Syro, Constantinopolim, Iustinianus Augustus Christianissimus cū regno in capite sese prostrauit, & pedes osculans pontificis, deinde in amplexu mutuo corruerunt. Item cū Stephanus pontifex proficisceretur ad excellentissimum Francorum regem Pipinum,

pinum, aduersus Astulfum regē Longobardorum auxilium postulans. Audiens autem idem Rex eiusdem beatissimi pōtificis aduentum, nimis festinanter in eius aduenit occursum unā cum coniuge, & filiis, & primatibus, & ferè ad centum miliaria filium suum Carolum ei misit cum aliquibus optimatibus, ipse quoq; in palatio, quod dicitur Ponticone, ferè ad trium miliariorum spatium descendens de equo suo, cū magna humilitate terræ prostratus, unā cum coniuge, & filiis, & optimatibus eundem suscepit pontificem. Cui & uice stratoris usq; in aliquantum locum iuxta eius sellam properauit, & cum gloria ad palatium duxit, & omnia, quæ ab eo pontifex petiit, impetrauit. Hæc uera historia prodidit, quam ego ad uerbum protuli ex Iuone Carnotensi. Ille ut reor ex Anastasio bibliothecario.

Vides tot annis antè ab hoc seculo usq; à tempestate Pipini, stratoris officiū reges, & imperatores exhibuisse summo pontifici, iuxta uidelicet exemplum magni Constantini, quod in edicto donationis ipse memorauit. Hoc magni Constantini, aliorumq; imperatorum exemplū, cum Federicus ob superbiam imitari noluisset, pedemq; pontificis ascendens equum tenere more maiorum renuisset, atq; ad osculandum Adrianum tertium pontificem accessisset, nō admissus, sed reiectus est à pontifice, anno ab hinc quadringentesimo plus minus. Verum à proceribus edoctus imperator, uestigatis ueterum monumentis, repertoq; eam antiquissimam esse consuetudinem imperatorum, cū iterum occurrisset pōtifici, qui iam discesserat, ex equo exiliens in conspectu totius exercitus, quem prope urbem habebat, officiū stratoris exhibuit, admissusq; est ad osculum pacis à pontifice. Ille igitur

igitur Romanæ sedis principatus, quē confirmavit, corroboravit edicto Constantinus, non autem ex suo capite reperit, à Christo fuerat institutus, quod pōtiffices, qui Petrum uiderunt, & audierunt, perceptum habuerunt, memoriæ prodiderunt. Nam Anacletus, ut superius ostendi, seruus Iesu Christi ait: Hæc sacrosancta Romana & Apostolica ecclesia, non ab Apostolis, sed ab ipso domino saluatore nostro, primatum obtinuit, sicut beato Apostolo Petro dixit: Adhibita est & societas in eadem Romana urbe, beatissimi Pauli Apostoli uasis electionis, qui uno die, unoq; tēpore gloriosa morte cum Petro coronatus est, & ambo sanctā Romanam ecclesiam consecrauerunt, aliisq; urbibus omnibus in uniuerso mundo, tam sua præsentia, quàm uenerando triumpho prætulerunt. Hæc sanctus, ac priscus pontifex,

Idemq; asserit, primam esse ecclesiam Romanam: secundam nomine beati Petri à sancto Marco fuisse Alexandriæ constitutam: Tertiam Antiochiæ eiusdem beati Petri nomine. Hinc argumentum contra Laurētium, ordinem illum ecclesiarum à Constantino in edicto nominatarum fuisse prius in ecclesia catholica ab ipso confirmatum. Addita est Constantinopolitana suo tempore. Legat qui uelit, qui codicem non habet, ueniat, & uideat. Quàm præclara sunt illa, quamq; admiranda, quàm corroborant testimonium Anacleti, & omnium antiquorum theologorum, qui de principatu Romanæ sedis scripserunt? Itemq; uerissimum probāt decretum Cōstantini, ea quæ scripsit sanctissimus, uetustissimusq; post Apostolos theologorum Ireneus de principatu, ac maiestate Romanæ ecclesiæ, in qua prædicat Apostolos uniuersam fundasse religionem. Hic caput, atque arcem

totius

totius pietatis cōstituisse: hanc unam omnium ecclesiarum magistrā esse uoluisse. Hinc fontem per uniuersum orbem profluentis sanctitatis, ac religionis ab eis erupisse: hinc omnes erudiri oportere decreuisse: hinc manare ueram Apostolorum, quasi alterum Euangelium, traditionem: hic Apostolos inquam ipsos traditionem nō scriptam reliquisse, quæ sit alterum quoddam amplissimum, uberrimumq; Euangelium. Sic scribens aduersus hæreses libro tertio: Qui quidem, & omnes pariter, & singuli eorum habentes Euangelium Dei, ita Mattheus in Hebræis ipsorum lingua scripturam edidit Euangelii, cum Petrus, & Paulus Romæ euangelizarent, & fundarent Ecclesiam,

Eodem libro,

Sed quoniam ualde longum est, in hoc tali uolumine omnium ecclesiarum enumerare successiones, maximæ & antiquissimæ, & omnibus cognitæ à gloriosissimis Apostolis Petro, & Paulo Romæ fundatæ, & constitutæ ecclesiæ, eam quam habet ab Apostolis traditionem, & annuntiatam hominibus fidem per successiones Episcoporum peruenientem usq; ad nos indicantes, confundimus omnes eos, qui quoquo modo, uel per sui placentiam malam, uel uanam gloriam, uel per cæcitatem, & malam sententiam, præterquam oportet, colligunt. Ad hanc enim ecclesiam propter potentiores principalitatem, necesse est omnem cōuenire ecclesiam, hoc est, eos qui sunt undiq; fideles, in qua semper ab his qui sunt undiq; conseruata est ea, quæ est ab Apostolis traditio. Fundantes igitur, & instruentes beati Apostoli ecclesiam Lino episcopatum administrandæ ecclesiæ tradiderunt. Huius Lini Paulus in his quæ sunt ad Timotheum episcopis

stolis meminit. Succedit autem ei Anacletus : post eum tertio loco ab Apostolis episcopatum sortitur Clemēs, qui & uidit ipsos Apostolos, & cōtulit cum eis, cum adhuc insonantem prædicationem Apostolorum, & traditionē ante oculos haberet. Non solus enim, adhuc multi supererant tunc ab Apostolis docti.

Post pauca.

Huic autem Clementi succedit Euaristus, & Euaristo Alexander, ac deinceps sextus ab Apostolis constitutus est Sixtus, & ab hoc Telesphorus, qui etiam gloriosissime martyrium fecit, ac deinceps Hyginus, post Pius, post quem Anicetus. Cum autem successisset Aniceto Soter, nunc duodecimo loco episcopatum ab Apostolis habet Eleutherius. Hac ordinatione, & successione, ea quæ ab Apostolis in ecclesia traditio, & ueritatis præconatio peruenit usque ad nos. Et est plenissima hæc ostētio, unam, & eandem uiuificatricem fidem esse, quæ in ecclesia ab Apostolis usque nunc sit conseruata & tradita in ueritatē. Audis de principatu Romanæ sedis admirandam uocem. Audis quid in hac maxima, atque antiquissima, omnibusque cognita, fundata, & constituta à duobus gloriosissimis Apostolis Ecclesia, traditum ab ipsis Apostolis fuerit. Audis traditionem, ac fidei prædicationem, quam Apostoli in hac sede reliquerunt, quæ usque ad ipsum Irenæum peruenit, qua confidenter omnes profanos, ac perperam sentientes, omnes hæreticos cogeret erubescere. Ad hanc Ecclesiam, ubi sit principior principatus, uerumque religionis robur, omnem Ecclesiam oportere conuenire, omnes Christianos, omnes ubique terrarum fideles, in qua conseruata sit semper traditio Apostolorum; ea scilicet quæ Caro-

lus

lus magnus, cæterisque theologi dixerunt. Et ea quæ complexus est edicto Constantinus de sedis huius principatu, ac summa ueneratione, ut omnes ei gentes, omnes Ecclesias subiectas esse oporteat; ad hunc fontem recurrere omnes, quoniam hic ueram sapientiam, ac sacrosanctum Euangelium Apostoli reliquerunt. Non sunt ficticia, ac tunc primum in capite eius nata, quæ magnus Constantinus tam mira de beato Petro & Paulo, de eorum sede prædicauit illo suo inclyto priuilegio, de principali ac magistra Ecclesia totius orbis. Sed hæc omnia uiderat, intellexerat prodidisse, ac summo consensu deprædicasse superiores theologos, qui usque à temporibus Apostolorum floruisent, aut ipsos Apostolos uidissent. Nam Irenæus discipulus fuit Polycarpi, Polycarpus autem Iohannis. Euangelistæ. Ab his manauit ea prædicatio, horum erat certa scientia, Ecclesiam Romanam esse lumen orbis terrarum; hic esse magnum religionis principatum: huius Ecclesiæ sapientia, quæ fusa esset ab Apostolis; omnes hæreticos coarguendos, mittendos ad hanc sedem, unde fons Apoitolicæ sapientiæ perpetua per omnes ætates successione scaturiet. Videndum quid hæc Ecclesia sentiat, quid in ea reliquerint Apostoli. Hæc omnia perspexit, prædicauit edicto suo Constantinus, admiratus est, suspexit hanc maiestatem, & quanto studio, quantis opibus potuit, ueneratus est: sese suaque omnia subiecit, repetens edicto, quæ maiores de hac principali sede prodidissent, eam habere super omnibus principatum. Hinc per successionem ab Apostolis manare ueram doctrinam, purumque religionis fontem; ordinem esse hic uenientis ab Apostolis per eorum suc-

s 2 cello

cessores puræ sapientiæ, ac religionis. Atque obserua, dicere Irenæum hanc ostensionem esse plenissimam, uidelicet maximum argumentum ad probandam religionem Christianam, Euāgelicamq; doctrinam, & ad conuincendos hæreticos, quòd ab Apostolis perueniens sapientia Christi, in hac ecclesia sit conseruata, & tradita in ueritate. Qua quidem ostensione possis omnes hæreticos coarguere, secus quàm hæc ecclesia doceat, sentientes. Hæc omnia uidit, admiratus est Cōstantinus, edicto cōmemorauit, sanxit, asseruit, roborauit autoritate imperiali, nō quidem tunc primum nata, aut ab eo reperta: sed cum essent antiquissima, usque à Christo, & ab Apostolis descendente, admiratus, ac ueneratus: suum quoque super his, cum aliis theologis, suffragium tulit. Vidit hunc cœlestem principatum longè antecipatum terrestrem. Quocirca proiecit regnum, ante pedes reginæ huius. Similia his scripsit uetustus scriptor Tertullianus, asserens quæ Irenæus prodidisset, aut ex fontibus eius delibans, admirandum certè testimonium, scribens de præscriptionibus aduersus hæreticos: Percurre, ait, omnes ecclesias Apostolicas, apud quas ipsæ adhuc cathedræ Apostolorum suis locis præsentur, apud quas authenticæ literæ eorum recitantur, sonantes uocem, representantes faciem: proxima est tibi Achaia, habes Corinthum: si non longe es à Macedonia, habes Philippos: si potes in Asiam tendere, habes Ephesum: si autem Italiae adiiueris, habes Romanam, unde nobis quoque auctoritas præsto est statuta. Foelix Ecclesia cui totam doctrinam Apostoli cum sanguine suo profuderunt. Vbi Petrus passioni dominicæ adæquatur, ubi Paulus

lus

lus Ioannis exitu coronatur, ubi Apostolus Ioannes posteaquam in oleum igneum demersus nihil passus est, in insulam est relegatus. Hæc ibi. Aduersus autem Marcionem: Quid etiam Romani de proximo sonent, quibus Euangelium, & Petrus, & Paulus sanguine quoq; suo signatum reliquerunt. Hæc omnia uetus scriptor Tertullianus, quæ sunt in edicto Constantini. Id quoq; si quis consideret magno argumento effernet eximios illos honores contulisse Constantinum Syluestro, quos ipse suo priuilegio memorat, quod ait Nicolaus primus, uetustus sanè pōtifex, scribens ad Michaëlem imperatorē: Quibus omnibus, inquit, ritè collectis satis euidenter ostenditur, à seculari potestate nec ligari prorsus, nec solui posse pontificem, quem constat à pio principe Constantino, quæ longe superius memorauimus, Deum appellatū: cum nec Deum posse ab hominibus iudicari manifestum sit. Audis summum pontificem à Constantino Deum appellatum habitum pro Deo. Hoc uidelicet factum est, cum eum præclaro illo edicto decorauit, adorauit uti Deum, uti Christi, & Petri successorem, diuinos honores ei quoad eius potuit, contulit, uelut uiuam Christi imaginem ueneratus est, totumq; id habetur in priuilegio. Possent item proferri quæ ex parte prolata sunt in concilio Florentino, ut ea quæ scripsit diuus Cyrillus in libro thesaurorum: Christus, inquit, accepit à patre esse dux, & sceptrū Ecclesie gentium ex Israël egrediens, super omnem principatum, & potestatem, & super omne quodcunq; est, ut ei cuncta genua curuentur plenissimam potestatem: sic & Petro, & eius successoribus cōmisit plenissime. Hæc Cyrillus Alexandrinus. At Cyrillus Hierosolymorum

s 3 patriar

patriarcha in persona Christi alloquēs Petrum, hæc ait: Tu cum sine, & ego sine fine, cum omnibus, quos loco tuiponam plenē, & perfectē sacramento, & autoritate, cum eis ero, sicut sum tecum. Maximus item in epistola ad Orientales: Omnes, ait, fines orbis, qui dominum Iesum sincere receperunt, & ubiq; terrarum catholici fidem ueram continent in Ecclesiam Romanorū pontificum tanquam in Solem respiciunt. Hæc omnia à magnis, & priscis Theologis prolata, edicto Constantini continentur, eaq; contineri perspectum Theologis illis erat. Cyrillus item in libro Thesaurorum fatetur Apostolos in Euāgeliis, & epistolis affirmasse, in omni doctrina Petrum esse loco domini: & eius Ecclesiam, nempe Romanos pontifices, eius successores, ei dantes locum in omni populo, & synagoga, in omni electione, & confirmatione. Itemq; eodem loco, Cui nempe Petro omnes iure diuino, caput inclināt, & primates mundi, tanquam ipsi domino Iesu, obediunt. Audis primates mundi, Petro uelut ipsi Christo, caput flectere: quod primus Cōstantinus fecit. Eodem libro autor idem: Ut membra, inquit, maneamus in capite nostro Apostolico throno Romanorum Pontificum à quo nostrū est quærere quid tenere debeamus. Audisti magistrū omnis religionis Petrum, & successores, quem admodum pronuntiauit Constantinus. Hæc uniuersa sunt, quæ decreto fuerunt comprobata, & declarata, ab insecutis Theologis prolata, propterea quod scirēt, ea summum Imperatorē unā cum Niceno concilio edidisse, secutū Christum, & Apostolos. Hocq; perspicuo argumento est, magnum Cōstantinum edictum illud donationis totum conscripsisse, de principatu Petri, & successore

successorum, de magnis ornamentis, quæ propter summum tanti capitis honorem, atq; reuerētiam adhibuit, quod Græci fatentur, cum non ex suo capite id fecisse, sed quod interesse studuerit magno Nicenæ trecentorū decem & octo episcoporum concilio, atq; eodem spiritu plenum, sedem Apostolorum principis, quemadmodum à domino in Euangeliis didicerat, omni honore dignam esse decreuisse. Ibi enim priuilegia dignitatū ecclesiis per uniuersum mundū distribuentes, & ordinantes Ecclesiam Romanam caput esse omnium Ecclesiarū ita dixisse: Sciendū est sanè ab omnibus catholicis, quoniam sancta Romana Ecclesia nullis synodalibus decretis est prælata, sed Euangelica uoce domini, & Saluatoris nostri primatū obtinuit, cum Petro dixit: Tu es Petrus, & super hanc petram, &c. Prima ergo sedes est cælesti beneficio Romanæ Ecclesie, quam beatissimi Apostoli Petrus, & Paulus suo martyrio dedicauerunt. Hæc Nicenum cōcilium. Itemq; in alio canone: Veneramur secundum scripturas, & canonum definitionem, sanctissimum Romanæ, antiquaq; Ecclesie episcopum primum esse, & maximum omnium episcoporum. Hoc autem est consonum sacre scripturæ, quæ inter Apostolos Petro tribuit primum locum, tam in Euangeliis, quam in actis Apostolorum. Non ne uides igitur, ut ipse loquar, quæcunq; Cōstantinus de summa Petri maiestate sanxisset consona esse concilio Niceno, aut inde, eum, sanctionem illam didicisse, quandoquidē ipse concilio interfuit. Non ne uides eodem spiritu actum imperatorem, atq; sanctos illos patres? Perspexit à Christo Romæ religionis erectam esse maiestatem, imperiū sacrorum, dominatum cœlestē, cui parere terrestrem dignum

gnum iudicavit. Potuit ne tam cæcus, tam impius esse, non dicam Romanus Laurentius, sed aut Parthus, aut Turca, Romano imperio, & religioni Christianæ inimicissimus, ut non uiderit donationem complecti concilium Nicenum, fluere ab illo concilio, à spiritu sanctorum illorum patrum totum illud edictum: illud, inquam, decretum natum esse à spiritu, quo sancti patres agebantur. Qui hoc non uidit, atque harum rerum ignarus, suæ barbariæ crudelitatem in sacerrimos uetustatis afflatus effudit, quid aliud fuit quam monstrum, audaciæ, ac temeritatis plenum? Cuius non possum satis admirari, dicam ne uesaniam, ac cæcitatem, an incredibilem imperitiam, ipsius autem ueritatis inuictam potestatem, quæ sæpe eos contra se ipsos eadem arma uertere adegit, quibus eam delere parassent. Laurētius existimat demū letale uulnus aduersariis, qui donationē tuentur, se impressisse, atque uno ictu totam eorum causam iugulasse, prolata historia Melchiadis, qui proximè ante Syluestrum floruit. Sed primum profert, quod falsissimū est, Constantinum à puero cum patre Cōstantio Christianum fuisse. Quod multæ uerissimè historiæ falsum esse probabunt, ut erunt quæ de eo dicit Iulianus Imperator, & quæ respondit prefectus Aegypti Artemius, qui cū ipso Constantino domi, militiaeque uixerunt, qui eum dicent à cultu Deorum discessisse, quod cū Iulianus stultitiæ, & sceleribus eius tribuisset: Artemius tribuet, quòd signum crucis uiderit in caelo. Eam ob causam non erat Christianus Constantinus, si quam cognitionē huius religionis teneret. Quid quòd Lactantius ad eum scribens, prædicat eum primum Romanorum principū errores repudiasse? Prius ergo inter errores uersabatur.

Hoc

Hoc ne est letale uulnus Laurenti, est certè, sed in tuam uaniloquentiam. Venio ad Melchiadem, cuius dictis adeo non tollitur donatio, ut maximè confirmetur, stabilietur, roboretur. Is ita ait: Ecclesia ad hoc usque peruenit, ut non solum gentes, sed etiam Romani principes, qui totius mundi monarchiam tenebant, ad fidem Christi, & fidei sacramenta concurrerent: è quibus uir religiosissimus Constantinus fidem ueritatis patenter adeptus, licentiam dedit per uniuersum orbem, suo degentibus imperio, non solum fieri Christianos, sed etiam fabricandi ecclesias, & prædia constituit tribuenda. Denique idem præfatus princeps donaria immensa contulit, & fabricam templi primæ sedis beati Petri instituit, adeo ut sedem Imperialem relinqueret, & beato Petro, suisque successoribus profuturam concederet.

Hæc pontifex: quæ etiam à Laurentio ad uerbū profertur. Quæ cū putet sibi adiumento esse ad euerendam donationem: non uidet stipes hinc maximè donationem confirmari? Non sentis primum contra te dicere Melchiadem, Constantinum patenter adeptum esse fidem, quam scilicet prius non possideret: non sentis eum testari ad fidem concurrisse Romanos principes, nempe Constantinum? fidem patenter adeptum: nempe coram omni populo, quod ipse in sua confessione fatetur: fidei mysteria confessum, & baptizatum. Patenter, quid aliud, quam Senatu, & omni Populo, Proceribus, & Satrapis expectantibus, & in conspectu totius urbis? Deinde ubi continetur, eum reliquisse Palatium, nisi in edicto, siue decreto donationis? Si uerum est decretum hac parte ubi testatur se palatium Lateranense, sedemque imperialem reliquisse, & donasse: cur

t non

non est uerum in reliquis? cur abscindis unam partem uti ueram, reliquam uis esse fabulosam? In historia Syluestri non habetur, eum donasse palatium quod tu quoque fateris, sed in confessione, & decreto donationis, ergo id argumento est, uerè fuisse decretum illud tempore Constantini ab ipso Constantino editum, cum Melchiades id testetur, qui his rebus gerendis non interfuit, sed præfuit: non testis, sed autor, ut ait Laurentius. Omnia quæ Melchiades dicit, habentur in edicto de fabrica templi primæ sedis, de imensis donariis, ut superius uisum, de relicto palatio. Cum hæc igitur, quæ scripsit Melchiades, sumpta sint ex edicto de relicto palatio, & sede imperialis, & Petro concessa, de fabrica templi, de eius ad fidem accessu, quæ potuit esse maior super donatione, superque edicto donationis comprobatio? Tum quid sibi uult, Regalem sedem eum reliquisse? Urbem reginam, dominamque gentium Petro, & successoribus uacuum dimisisse, nisi totum imperium in manus eorum tradidisse? Nam quid dat potiora, dat etiam quæ minoris ponderis sunt. Dedit caput, dedit sedem imperii, quoniam reliqua dedit. Sedes, ac natales imperii Romani, est Roma, cum toto occidenti. Minus fuisset dedisse regna, regnorum autem caput non dedisse. Itaque qui caput dedit, quo nihil esset in omni mundo melius, qui dedit lucem orbis terrarum, ut ille inquit, uigorem, maiestatem, uim totius orbis, & ut ait Aristides, τὸ ἴσχυς ἐπιφανῆς, mundum paruum, compendium mundi: certè uidetur totum ipsum mundum dedisse. Quæ fuit igitur causa, cur Constantinus piissimus princeps, sedem imperialem relinqueret, ad quam

totius

totius Italiæ, totiusque occidentis rationes, gubernationesque redigebantur: nisi quod totum ipsum occidentem unam tradebat, relinquebat eidem, cui sedem imperialem relinqueret? Hoc letale uulnus est, quo furore prouectus, (uenerat enim contra ueritatem pugnaturus) Laurentius concidit. Quo ictu existimabat causam aduersariorum penitus collapsuram. Concidit ipse in se ipsum per amentiam suis armis conuersis, suo se ipsum pugione transfodiens. Nolo alium testem donationis, extollit, admiratur, profert uti ueridicum scriptorem Melchiadem, qui rebus illis spectator, oculatusque testis interfuerit. Audi igitur illam edicti partem, & confer cum his quæ scripsit Melchiades. Constantinus: Quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab Imperatore cœlesti constitutum est, iustum non est ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. Idemque Imperator: Beato Syluestro, eius uicario, de præsentem tradimus palatium imperii nostri Lateranense. Hoc etiam testatur Melchiades fecisse Constantinum, autorque à Laurentio approbatur. Approbatur ergo edictum, donatio, decretum: & eodem argumento confirmatur à Laurentio, quo cadere potuisset. Veluti qui in cœlum expuunt, in eos sputo reuersuro. Quid aliud scribitur in donatione, quam quod dixit, asseruitque Melchiades, illius temporis autor, testis locupletissimus donationis? Sed uerior responsio contra Laurentium est, eum propter historiarum inscientiam, cæcumque iudicium, non potuisse percipere uerba, quæ Melchiadis esse feruntur, quæque ipse protulit, non esse Melchiadis, qui ad imperium Constantini non peruenit, ut quem historiæ ferant martyrio coronatum à

t 2 Maxim

Maximino. Ac Melchíades fortasse nunquã uidit Constantinum, nec de eo, deq̃ donatione eius scribere potuit, quæ post mortem eius multos annos acta est. Ob hanc causam uerum est testimonium Græcorũ, ab Arrianis confictum esse, Constantinum dedisse Melchíadi, nescio quas constitutiones. Quod falsum esse historiarum probauerunt, palam ostendentes, Melchíadẽ ad tempora imperii Constantini non peruenisse, sed à superioribus imperatoribus fuisse martyrio coronatum. Lege Damasum cum multis. Ab Arrianis ergo uerba illa Melchíadis, quæ protulit Vallensis, ficta sunt, unã cum illis constitutionibus. Hoc hominem fefellit, hic fuit incredibilis cæcitas, qui ex historiis doceri non potuerit, Melchíadem de fide, & religione, ac donis Constantini scribere, ac testari non potuisse. At miser existimat se rem obtinuisse, totamq̃ Ecclesiam mendacem probauisse, quòd ex illis uerbis ostenderit, quicquid Constantinus Ecclesiæ donasset, non Syluestri, sed Melchíadis p̃tificatu factum esse, eamq̃ ob causam totam historiam Syluestri falsam esse. Sed eum cæcitas, historiarumq̃ incitiam præcipitem egit.

Nunc ad nostra reuertor: Gelasius itẽ sanè antiquus p̃tifex, lōge ante Adrianũ: floruit enim paulopost Constantinũ: quod in antiquo codice Iuonis Carnotẽsis, per uetusti Theologi, profertur: neq̃ enim multifacio Gratianum recentiorẽ: In gestis, inquit, beati Syluestri, quæ beatus papa Gelasius in cõcilio septuaginta episcoporum à catholicis legi cõmemorat, & pro antiquo usu multas hæc imitari dicit Ecclesias, in eisdẽ ita legitur: Constantinus Imperator quarto die sui baptismatis priuilegiũ Romanæ Ecclesiæ p̃tifici cõtulit, ut in toto orbe Romano sacer

sacerdotes ita hunc caput habeant, sicut omnes iudices regem. Superius prolata uerba (ut ego loquar) sunt ut dixi Iuonis peruetusti theologi. Non pudet autẽ insolentem grammaticum, uocare impudentem fabulam, quæ tam uetusta est historia, à tam magnis theologis probata, tot antiquorum pontificum testimoniis uera historia iudicata? Nam etiam Nicolaus primus in amplissima epistola ad Michaëlem imperatorem: Consonat, inquit, huic necessariæ sententiæ sanctus Syluester, magni Constantini Augusti baptizator. Audis baptismũ Constantini per Syluestrum? Damasus, itẽ qui fermè sub id tempus floruit, cum de uitis pontificum usq̃ ad sua tempora scriberet, uentumq̃ esset ad Syluestrum, ibi de baptismo Constantini scripsit, totumq̃ edictum donationis explicuit. Et hæc ad ipsum Hieronymum scribẽs. Extat etiam in decretis, seu rebus gestis diui Syluestri, quod apud ueteres theologos uidebis, hoc testimoniũ, seu locus ab his theologis prolatus ad quos præscorum patrum scripta, nondum temporũ iniuria, sublata perueniunt, scilicet, Domino Constantino Augusto, eodẽ tempore cum multi nobiles gauderent, quod Constantinus esset baptizatus à Syluestro episcopo urbis Romæ, & mundatus fuisset à lepra, per hoc beneficium, quod accepit à domino Iesu Christo, per Syluestrum episcopum coepit integre prædicare dominum Iesum Christum, & confiteri eius beneficia. Hæc illic. Horum igitur tam uetustorum autoritas nonne grammatici impudentissimæ temeritati præponderabit?

Summa igitur pietas, ac sanctitas Constantini fecit, ut ea corroborarentur, totumq̃ per terrarũ orbẽ inuulgarentur, principio à Christo decreta, ab Apostolis, ab

antiquis patribus ubiq; tradita, & ad posteros deuoluta. Fuit enim uerè Constantinus eximia pietate, incredibili religione, ac sanctitate. Cui si quæ calūniæ illatæ sunt à nonnullis scriptoribus, harum maxima pars profecta est à sce'erato Iuliano imperatore, & ab his, qui in eius gratiam de Constantino falsa scripserunt. Atq; hic ego cōtrouersias illas à principio mihi commemoratas, uerissimis, & antiquissimis testimoniis dissoluam: eorum uidelicet, qui cuncta ea uiderunt, hisq; interfuerūt: quarum historiarum, uerarumq; cognitionum, suggessit copiam locupletissima in Vaticano bibliotheca. Artemius optimus, tum Christianus, tum etiam dux copiarum inuictus, summo loco natus, summæ apud magnū Constantinum, & Constantium gratiæ, & autoritatis, qui in exercitu Constantini in eo bello, quod cōtra Maxentium gessit, primū pilum ducebat, fuitq; testis ocularus signi, quod in cœlo uidit Cōstantinus. Is, inquam, cū ad tempora Iuliani deuenisset, atq; cum principatū iniret Iulianus, ipse prefectus esset Ægypti, cum impius Iulianus Christianos insectatus, adigeret ad supplicia parere recusantes. Ob eamq; causam diuinus Artemius hæc cernens ingemisceret, nec crudele spectaculum ferre posset, in Iulianum necessario destomachatus est. Quod Iulianus admiratus, auditoq; eum esse Christianum, multo magis exarsit: sed eum blandis uerbis, ut solebat, aggressus, conabatur ei probare, Constantinum, qui primus Romanorum imperatorū religionem Christianam suscepisset, fuisse imperitum, barbarumq; hominem, crudelem, ac nefarium in totum genus. Ad quæ necessario magnus Artemius respōdit, quæ cum coram imperatore ab eiusmodi uiro prolata fuerint, qui uidit,

& inter

& interfuit, facile omnes calumnias cōtra magnum imperatorem diluent. Iuliano igitur qui de Constantino oblocutus erat respondit Artemius, ut in eius historia, rebusq; gestis licet conspiceret. Ac primum Iulianus: *ἀλλὰ κωνσταντῖνον οὐκ ἐτροχάται νεοτελέτας ἀπὸ τῶν φίλων αὐτοῦ ἀνοσιουργίας ἀπέστη τῶν θεῶν ὑφ' ἡμῶν ἰαλιλαίων ἐξαπατηθεὶς, ἀπὸ δὲ καὶ παιδείας ἀμέτοχον καὶ μήτε ἐν ῥωμαϊκοῖς ἐμπειθευθεὶς, μήτε τοῖς ἐλληνικοῖς νόμοις, καὶ ἔθεσι, ἐγὼ δὲ ἀνόσιε τίς ἐλληνικῆς καὶ ῥωμαϊκῆς παιδείας εἰς ἀκροῦ ἐπειλημμένον, καὶ τὰς τῶν παλαιῶν ἀνδρῶν θεολογίας Ἐρμοῦ τε φημι καὶ Ὀρφέως καὶ Πλάτωνος ἐξησκημένον, ἐν ἡκίστῃ δὲ τῆς ἰσθμικῆς γραφῆς διωμικτικῶς καὶ τῶν τότε πρεβείων ἐξουθενικῶς, πάλιν πρὸς τὸ πατροπαράδωτον καὶ ἀρχαιότατον καὶ θεοφιλὲς, τὰς ἀνθρώπων ἔθος τε καὶ σεβασ ἀνατρέχειν διακελευομαι.*

At Constantinus o inimicissimi, propter scelera ei domestica desciiuit à Diis, à uobis Galilæis deceptus, utpote imperitus, qui neque in Romanorum, neque Græcorum ritibus, ac moribus satis cōsisteret. Ego uerò o impie, qui Græcas, & Romanas disciplinas apprimè calcleo, in ueterum theologia, Mercurii, & Orphei, ac Platonis, literis item Iudæorū diu, multūq; uersatus, quicq; eorum superstitionem cōtempsi, rursus ad uetustam, ac patriā pietatem, religionemq; iubeo homines reuerti. Hæc Iulianus. Denuo coram Artemio sic oblocutus est: *ὁ γὰρ κωνσταντῖνον ὡς παρ' εἰδὲ αὐτὸς ἀγνοεῖς ἐνεξαπίπτει ἀνδρῶν, ἀμαθῆς τε καὶ ἀνόητος ὢν, ποδὶ τῶν θεοσκειῶν ἐνεωτέρισσε καὶ τὰς ἐλλήνων ἀθετήσας θεὰς, ἐπὶ τῶν Χριστιανισμῶν ἐξέκλιπε, τὰς ἀνοσίους αὐτῷ πράξεις ἐπαιρηγυρόμενον, καὶ ὅτι οἱ θεοὶ αὐτῶν τίς ἱερῶν αὐτῶν καὶ παναγίας θεοσκειῶν ὡς ἐξάγιστον ἢ πονηρὸν πόρρω πῶ καὶ μακρὰν ἀπέωσαντο. ἀπὸ ἢ ὁμογνῆς ἀματῶν γυρόμενον ἀπίον. τὸς τε γὰρ ἀδελφῶς ἀπέκτινεν εἰδὲν ἀτοπὸν ἐργασμένους ἢ τῶν γυναικῶν φαῦστων ἢ τῶν αὐτῶ ἢ τῶν γείνων, χρεσόντε ἢ ἀγαθῶν ἀνδρῶν τυχεύουσα.*

Constantinus, inquit, quod tu quoq; nosti, cū is esset, qui facile deciperetur, imperitus, ac stolidus, ad nouam religionem animum adiecit: Diisq; Græcorum contemptis, delapsus est in Christianismum: tum quod ob sua

scelera

scelerata facta erubesceret, tum quòd eū Dii uelut, sceleratum, & impurum à sanctissima religione sua, à sacris, & ceremoniis procul abiecerunt, ut qui sese sanguine domestico cōmaculasset. Nam fratres, qui nihil indignum admiserant, interfecit. Vxorem quoq; Faustam, & filiū Crispum, uirum bonum, ac probum. Hæc criminasus est Iulianus. Artemius igitur ad ea animosè respondit, singulas eius calumnias refellens: *ὅτι δὲ τὸν μακάριον Κωνσταντῖνον πάντων βασιλέων ὑπερτερον ἢ τὸ τότε γῆϑ' ἐκοίμισας ἔχθρῶν καὶ ἀπόπτυσον τοῖς σοῖς ἀποκοιγῆσας θεοῖς, πρὸς ἐπὶ δὲ καὶ μανιώδη καὶ φόνικον, ταῦτά σοι ὑπερ' ἐκείνου ἀπολογῆσμαι. ὅτι ὁ σὸς πατήρ Κωνσταντῖϑ, καὶ οἱ αὐτῷ ἀδελφοὶ προικατήρξασιν ἀδικήματῖϑ, φάρμακον αὐτῷ δηλητήριον κερασάμενοι μηδὲν ἀδίκον ὑπ' αὐτῷ πεπονθότες, ἐκείνῖϑ δὲ πλὴν γυναικὸς φάσασιν καὶ πάντῃ δικαίως ἀπέκτισεν, ἀπεμνησμένην πλὴν πάλας φάσασιν καὶ διαβαλῶσιν τὸν τότε ἄνθρωπον ὡς ἐρωτικῶς αὐτῷ διακόμηνον, ἢ πρὸς βίαν ἐπιχειρήσασιν κατὰ πόρ κακίην τὸν τῷ Θεῷ ἰσχυρῶς ἰσχυρῶς. καὶ δὴ τὸν οὕτως μητρὶ ἐπιμανέντῃ ὡς οἱ αὐτῷ ἐβόλοντο λόγοι πατῆρ ὡς ἐκείνῖϑ ἐκόλασε. ὕστερον μὲντοι γυνὸς ψευδολογῆσιν ἢ αὐτῷ πρὸς ἀπέκτισιν, δίνον ἐπὶ αὐτῷ δικαίως πασῶν δικαιωτάτην ἀπέκτισιν. ἢ πρὸς τὸν Χριστὸν ὑπερ' ἐκείνου κληθεῖς, ὅτι πρὸς τὸν μαξέντιον δυσκατάμαχτον διηγωνίσασιν μάχην. ἐφάνη γὰρ αὐτῷ τότε καὶ τὸ τῷ σαρῶ σημείον μελούσης ἡμέρας ὑπὲρ τὸν ἥλιον τὰς αὐτῷ ἐξέστρεψον καὶ γράμμασιν ἐξ ἀστέρων διασημαῖνον τὴν τῷ πολέμῳ νίκην. ἡμεῖς τε γὰρ αὐτοὶ τὸ σημείον ἐθεασάμεθα καὶ τῷ πολέμῳ παρόντες καὶ τὰ γράμματα ὑπέγνωμεν. ἀλλὰ καὶ τὸ στρατόπεδον ἀπαρτεθειάτο καὶ πολλοὶ τῶν μαρτύρων γινώσκοντες τῷ στρατοπέδῳ τῷ σῶ τυγχάνουσι.*

Que sunt: Quod autem in beatū Constantinum, omnibus imperatoribus superiorem, totumq; eius genus cōuitia dixisti, dicens eum inimicum, inuisumq; Diis tuis: insuper insanum, ac sanguinarium: hæc tibi pro eo respondebo: Potius pater tuus Cōstantius, fratresq; eius sceleris principes fuerūt, qui ei mortiferum uenenū miscuerunt, nullam ab eo iniuriam perpessi. Faustam quidem uxorem iustissime interfecit, ut quæ imitata antiquam Phædræ accusauit Crispum filium, quòd eam deperi

deperiret, & quod uim ei afferre conatus esset, sicut illa Hippolytum filium Thesei. Itaq; in hūc modum in matrem, ut illa calumniabatur insanientem pater eum interfecit. Postea cum deprehendisset eam mendacem, iustissimam in eam tulit sententiam. Adhæsit Christo, ab eo uocatus è cœlo, cum contra Maxentium bellum difficillimum aggredienti signum crucis apparuit in cœlo media die supra solem radiis corruscans, literis sidereis uictoriam prænuntians. Nos enim, qui bello interfuimus, signum uidimus, literasq; legimus, Totus item exercitus spectator signi fuit. Multiq; hodie testes sunt in exercitu tuo. Hæc diuinus, ac magnus Artemius: cuius in his, quæ ad Cōstantinum attinent, autoritate nulla maior esse potest, nullum ualidius testimonium. His fit perspicuum quæ de Cōstantino magno aduersa prædicantur, maxima ex parte ab impio Iuliano, & ab his philosophis, historicisq; quos ille alebat, ac fouebat profecta. Hæc satis expurgant quæ de Crispi, & Faustæ cæde feruntur: quanquam sunt, qui negent Crispum interemptum fuisse. Exorta enim est in Constantinum à Cōsanguineis persecutio, tum quòd iam imperatorum genus à prisca bonitate degenerauerat, omnia ciuili sanguine, qui regnare cupiebant, complentibus, & in mutuas cedes conspirantibus, ut sunt humana ingenia: tum ob eam causam, quòd tantopere Christianæ religioni faueret, quod cæteri, quibus ueteres superstitiones magis probarentur, ferre non poterant. Diluta est igitur calumnia de Crispo, & Fausta, de cædibus domesticorum. De matre quoque similis responsio est, atq; superius. Fuit enim calumnia Iuliani imperatoris, Christianis inimicissimi, quod eadem historia testatur, qui

genus suum efferens, sc̄q̄ ortum ex Constantio. Ipsum autem patrem ex Theodora filia Maximini prædicans, de Constantino dicit, ὁ δὲ Κωνσταντῖνος ἔξ Ἑλένης φαιύλης τινὸς γυναικὸς καὶ ἀσύμου. Constantinus uero ex Helena natus est, ignobili, & uili fœmina. Eiusmodi igitur calumniæ ab inimicis proferebantur, ut solitum est inimicorum genus omnia maledicendo deprauare. Respondit igitur ad hæc etiam Eusebius in Encomio, ostendens filii, & matris singularem sanctitatem, & filii erga matrem incredibilem pietatem. Gerunt igitur mentem Iuliani, cuiusmodi fuit Laurentius, qui Cōstantino detrahunt, qui coelestem eius bonitatem, inauditam pietatem non agnoscunt. De conuersione eius ad Christianam pietatem cum duæ causæ ferantur, quod signum crucis uiderit in caelo, aut quod lepra infectus, baptismo maculas deleuerit, non sunt hæc contrariæ: sed cum historiæ non omnia complexæ essent, uno tantum commemorato, alterum reticuerūt: estq̄ clarissimum exemplum. Nam Eusebius in Encomio cum de signo crucis uiso à Constantino, deq̄ his quæ mox profligato Maxentio gesit, scripsisset, reliquamq̄ historiam prosequeretur de Constantino iam Constantinopoli regnante, nihil de transitu eius ad eam urbem scripsit, nec scilicet discessum, nec causas discessus commemorauit. Similis fuit reliquorum, qui aut tempore Eusebii, aut post eum quosdam historias conscripserunt silentium, ut Socratis, Sozomeni, & Theodoriti. Nihil igitur mirum super lepra multos tacuisse, qui ne de discessu quidem Constantini ab urbe quicquam scripserunt, sed post Maxentii bellum, subito in Græciam ex Italia scriptores auolauerunt. Fuit igitur primum quidem spectaculum

lum crucis in caelo, paucis autem annis interiectis, fuit lepra. Nam Constantinus tametsi in caelo conspicatus 76
esset crucem, nondum tamen perfectè Christianus, sed uelut paganus erat. Adhuc monetæ eius imaginibus Deorum exprimebantur, quarum est ingens Romæ copia: ut hæc sunt, quæ habent Solem quadrigis inuehentem, & inscriptionem, SOLI INVICTO COMITI. Adhuc Christianorum persecutiones à præfectis exercebantur. Omnia penè ueteris superstitionis monimenta restabant. Cuius ad alia perspicuum iudicium est, quòd arcus Constantini Romæ, in quo uictoria contra Maxentium impressa est, neque picturas ullas Christianorum, aut crucis habet, neque in literis ulla sit mentio uel signi uisi, uel cuius auxilio uictoria sit positus: sed tantum diuinitatis instinctu iustis armis se Rempub. ultum esse. Nam columna quam commemorat Eusebius multo post erecta est. At in arcu Titi, & Vespasiani, quo triumphus captorum Hierosolymorum exprimitur, uideas candelabrum, arcam, cæteraq̄ mysteria capti templi. Itaque post uictum Maxentium, post uisum crucis signum, non subito syncerè Christianus fuit Constantinus: acciditq̄ ut aliquot annis post lepræ contagione macularetur. Quod præter alia testimonia etiam Græcorum historiæ comprobant, recensentes post profligatum Maxentium, cognomentum Flauii Constantinum accepisse: postea lepræ contagione maculatū fuisse: καὶ φλάβιος ὀνομάδην ἐκ κειροχυμίας δὲ

τινὸς λελερωμένον καὶ δεῖν τινὶ λωβῆ περσευίδος νεοσφατῶν νηπίων αἵματι λάβειν τῶν ἐν τῷ κειροτολίῳ εἰπόντων θεραπείαν σιωπῆσαι ἐκ καὶ παλλὰ ἀβροιδίνας οὐκ αἰτίας ἀπέλυσεν, πρὸς δὲ καὶ χημάτα πολλὰ ταῖς μητρῶσιν καταβέβηκεν πρὸς δὲ τὸν ἱερέα σύλβετον ἔξ ἐπιφανείας Πέτρος καὶ Παῦλος τὸ ἀποσύλωθαι φασίν καὶ βαπτίσεις ἀνεῖσαν ἐκ

ἢ κολυμβήθρας ἐλθὺν. Flavius, inquit, cognominatus est, sed cum lepra affectus esset, foedissimumque esset spectaculum, sacerdotibus Capitolii suadentibus lauarum sanguinis puerorum, assensus est, sed multos eorum congregatos miseratus dimisit, insuper donatis matribus. Cumque ad Syluestrum accurrisset, propterea, quod ei Petrus, & Paulus Apostoli apparuissent, atque ab eo baptizatus esset, totus sanus e lauacro egressus est. Is igitur secundus fuit, & quidem uerus stimulus, quo penitus impelleretur ad Christianam pietatem Constantinus. Nihil ego nunc morabor quid Hieronymus in chronicis scripserit, quem ausim dicere nihil ueri de Constantino retulisse. Cum eum crudeliter dicat interfecisse Crispum, cum causas relictæ urbis nullas afferat, cum dicat ab Arrianis eum fuisse baptizatum, quæ testimonio antiquorum, multorumque theologorum nullo modo uera esse probantur. Perspicuumque est res Constantini parum ei notas fuisse. De baptismo igitur, cum magna sit controuersia, audiamus priscos patres quid exclamauerint: Fieri ne posse, ut tam diu Constantinus baptismum distulerit, ut extremo uitæ tempore baptizaretur? Eum ne sanctos patres in concilio Niceno sedere passuros fuisse non baptizatum, sed quasi paganum? Ille ne tam sacras, tam pias epistolas, quæ sunt apud Eusebium de religione Christiana scripsisset non baptizatus? tam præclara opera peregisset? concilia conuocasset? ad hereses tollendas tantopere animum adiecisset non baptizatus? tanto Christianæ pietatis ardore flagrasset? Et qui pro Christi gloria nihil non conaretur, unam totius pietatis fundamentum, rem per negligentiã in eam longum tempus reiecisset? Cum in numerum dånatorum à doctissimo uate ascribatur, qui

Distulit

Distulit in seram commissa piacula mortem.

Hæc patres exclamant, non ferunt ad ultimam uitæ metam prædicari baptismum à Constantino fuisse dilatatum. Quid quod alii ferunt, eum ab hæreticis baptizatum? at Eusebius, & Ambrosius, à catholicis. Quæ indignitas, si non fuit ab hæreticis baptizatus, eam notam à scriptoribus tam pio Imperatori inuistam fuisse? Ipsa igitur diffensio probat falsa esse, quæ de illo in limine uitæ baptismo prædicantur, ac forsitan error is apud historicos duas habuit causas, quod tum Constantius filius scribitur supremo uitæ tempore baptizatus. Nam Constantius ut res gestæ Artemii testantur cum quadraginta annis cum patre, & solus imperasset, posteaque in morbum incidisset, qui ei uideretur incurabilis, statim accito episcopo Antiochiæ Euzoio, iussit se baptizare, pauloque post excessit, ὡς δὲ φαύλως ἴδεδετο ἔχων ἕδην καὶ οὐκ ἄν βιωσόμενον πλὴν ταχύσση ἢ Ἀντιοχείας ἐπίσκοπον Εὐζώϊου μεταπεμφόμενον βαπτίσει αὐτὸν ἐπιτρέπει. καὶ δὴ βαπτισόμενον καὶ μικρὸν ἐπιβίος αὐθότι προλείπει τὸ ζῆν. Potuit igitur fieri, quod sæpe apud historicos accidit, ut cum scriptores liquido rem perceptam non haberent tribuerent patri, quod accidit filio.

Altera potuit errorem fecisse causa, quod scriptum reliquit Damasus de Constantino filio, quem memorie prodidit ab Arrianis fuisse rebaptizatum. Hæc clarior erroris causa propter unum, idemque patris, & filii nomen. Tres enim ut notissimum est filios suscepit magnus Constantinus, Constantinum, Constantium, Constantem. Constantinus maior natus, cui Italia, Gallia, Britannia, atque alpes obuenerunt, fuit improbus, qui fratri Constanti bellum indixit, in quo cecidit, atque in Arrianorum dogma delapsus, ab eis, ut dixi, denuo baptizatus

est: quod Damasus, scribens de Felice summo pontifice, cum multis aliis testatur: quæ etiam in Ecclesia leguntur, adiuncta nescio qua de causa cum martyrio Simplicii, Faustinae, ac Beatricis. De Felice igitur historia ad hunc modum prodidit: Felicem sub Constantino filio Ecclesiæ præfuisse. Is, inquit, Constantinus Augustus concilium hæreticorum, ac Valentis, & Ursacii, & Arrianorum approbans, qui & ipse Arrianus erat, ab Eusebio Nicomediensi rebaptizatus, eiecit sanctum Felicem urbis episcopum de sede episcopatus sui. Ob hæresim enim Felix eum anathemate percusserat. Sic quoque potuit dici à nonnullis, patrem Constantinum ultimo uitæ tempore fuisse baptizatum, quod filio euenit. In quo complures errauerunt. Quandoquidem de baptizato ab Arrianis patre Constantino grauisissimi scriptores scribentes peccauerunt. Quàm facile igitur fuit quod toties apud historicos fit ut tribueretur patri quod filiis euenit, uel maxime ubi nominum erat similitudo, ut scriberetur ab Arrianis pater Constantinus baptizatus, quod filius Constantinus peccauit. Illud quoque operæpretium est nosse baptismum magni Constantini, quæ scripsit Eusebius in Encomio fuisse potius balneum calidarum aquarum, ad quas æger Constantinus sanitati consulens accessit. Collectis igitur unâ omnibus rationibus, relinquatur, Non fuisse baptismum Constantini ad supremum uitæ tempus dilatum: sed uerum, ac sanctum baptismum eius fuisse, cum Trinitatē, omniacque Christianæ religionis mysteria confessus, baptizatus est à Syluestro. Cui Græcorum historiæ cunctis locis assentiuntur, etiam testimonium proferentes ipsum baptismi locum, quem suis ubique historiis cõcelebrant cognitum

eis

eis olim atque admirationi habitum: multò magis, quam nostra tempestate, qua multa rerum sanctarum, atque antiquarum uestigia Romæ interierunt, nobiscum propter consuetudinem multa uilescere ceperunt, eacum admirari, ac contemplari desimus. Audi igitur testem super hoc Theophanem historiæ scriptorē peruetustum. Sunt enim septingenti anni, ac supra, cum historiam ab orbe condito cõscripsit, res uniuersi æui complexus.

Τὸτῶ τῶ ἔτει ὡς φασὶ τινες, Κωνσταντῖνον ὁ μέγας σὺν κρείσσῳ τῷ ἰῶ αὐτῶ γὰρ Ῥώμῃ ὑπὸ συλβέσσου ἐβαπτίσθη ὡς οἱ ἱστῶ τὴν πρῶτην ἐπισημάνουσαν Ῥώμην μέχρι σήμερον τὴ βαπτίσθησαν ἔχουσι εἰς μαρτυρίαν ἐπὶ ὑπὸ συλβέσσου γὰρ Ῥώμῃ ἐβαπτίσθη μετὰ τῆ ἀνάγειν τῆν τυραννῶν. οἱ δὲ ἱστῶ τῆ ἀνάγειν γὰρ Νικομηδείᾳ ἱστῶ τὸ θάνατον ὑπὸ Εὐσεβίου τῷ Νικομηδείῳ ἀρειανῶ φασὶν αὐτὸν βεβαπτίσθη, ἔνθα καὶ ἔτυχε κοιμηθῆναι. ἀναβαλλόμενον γὰρ ἢ φασὶν τὸ βαπτίσμα, ἐλπίζου γὰρ τῷ ἰορδάνῳ βαπτισθῆναι ποταμῷ. ἐμοὶ δὲ ἀληθέστερον φαίνεται τὸ ὑπὸ συλβέσσου γὰρ Ῥώμῃ βεβαπτίσθαι αὐτὸν. καὶ τὰς ἐπὶ ὀνόματι αὐτῶ φερομένας διατάξεις πρὸς μελιπλάδην πεπλασμένας εἶναι τοῖς ἀρειανοῖς, δόξαν ὑπεύθετον πρόβουλον ἀποδοῦναι αὐτοῖς ἢ καὶ τὴν ὑσεβίου βασιλείᾳ κομιζομένην ἐλευσίαν ἀβάπτιστον δεικνύουσαν ἐντεῦθεν. ὅπερ ἀτοπὸν καὶ ψευδές. εἰ γὰρ οὐκ ἦν βεβαπτισμένον γὰρ τῆ κατὰ Νικαίαν σωθῶν, λοιπὸν εὐδὲ μετέλαμβανε τῶν θείων μυστηρίων, εὐδὲ σωθῆναι τοῖς θεοῖς πατράσιν, ὅπερ ἀτοπώτατον εἶναι λέγειν καὶ φρονεῖν. ἄλλοι δὲ ἀρειανοὶ καὶ Ἕλληνας ὡς νόθον διαβάλλουσι τὸ μέγα Κωνσταντῖνον, ψεύδονται δὲ καὶ οὗτοι. ἢ γὰρ γενεαλογία αὐτῶ βασιλικῆ ὑπῆρχε καὶ πρὸ Διοκλητιανῶ. ὁ γὰρ πατὴρ αὐτῶ Κωνσταντῖνος θυγατρὶς ἦν Κλαυδίας τῆ βασιλέως, καὶ ἔξ Ἑλένης τῆ πρώτης αὐτῶ γυναικὸς ἐλάβε τὸ μέγα Κωνσταντῖνον. εἶχε δὲ καὶ τὸς ἄλλους ἰῶς ἐκ Θεοδώρας τῆ θυγατρὸς τῶ Μαξιμιανῶ τῶ Ἐρκελίου, ἀδελφῆς δὲ τῶ Μαξεντίου τῶ γὰρ τῆ Ῥώμῃ τυραννήσαντος ὑπὸ Κωνσταντῖνου πρὸς Βελαάμ τὴν γέφυραν, ὅτε καὶ τὸ τῶ σκυρῶ σημεῖον ἐθεάσατο γὰρ τῶ ἄρανῶ, καὶ θάψασα τὴ γαμντῆς τῶ μεγάλου Κωνσταντῖνου. καὶ μηδεὶς θαυμάζετω εἰ πρὸ τῶ βαπτίσματος Ἕλληνας δύο ἀδελφὰς ἔγημαρ ὁ πατὴρ καὶ ὁ ἰῶς. εἰσὶ δὲ αἱ γενεαὶ αὐτῶν ὡς ὑπὸ τῶ ταύτας.

Hoc anno, inquit, ut nonnulli ferunt, magnus Constantinus cum Crispo filio Romæ à Syluestro baptizatus est. Quemadmodum hi, qui Romæ habitant, usque ad hanc diem

τὰ νύπια, καὶ χρέματα δὲ δοθῆναι αὐταῖς, ἵνα ἀπὸ πρῶτον ἐξῶσι, ἢ καὶ διπλασίονα τῶν χαρῶν, ὅτι τὰ ζῶντα τὰ εὐχονα ἀπειλήφασιν, καὶ ὅτι ἐπὶ τούτοις καὶ χρέματα προσελήφασιν. ταῦτα δὲ διαπραξαμένω νεκρῶν αὐτῶν ἐδέξατο ἄνθρωπος πύρεσάνου διπλῶν Πέτρος καὶ Παῦλος λέγοντες οἱ ἀπόστολοι τῷ Χριστῷ, καὶ εἰ σωματικῆς ἔλεγον, καὶ ψυχικῆς ὑγιείας βόλεται τυχῆν ἢ ἐπίσκοπον μετακίλεσαι σύμβουλον, καὶ κενός τις καὶ τῆς λύμης ἀπώσεται τῷ σαρκὸς καὶ ζωῆς ἀνωλήθη καταξιώσει σε. ἂν τούτοις ὁ βασιλεύς τῶν ὑπὸ ἀνεγκλῶν ἐλλεί τὸς καταπεμφόμενος σὺ ἀδελφὲ ἐπίσκοπον, καὶ παραγνομένω τῷ ἱερῷ συλλέτρω, ἐπέ μοι ἐφη ἐπίσκοπε θεοσκευοῦσαι παρ' ὑμῶν θεοὶ Πέτρος καὶ Παῦλος ὀνομαζόμενοι; ὁ δὲ εἰς ἡμῶν θεὸς γινώσκῃαι ἀπεκρίνατο, Πέτρος καὶ Παῦλος θεράποντες ἐκείνου, καὶ ὑπερεταί εἰσι. ἐξῆς δὲ ὁ βασιλεύς διηγῆται αὐτῶν τὸ ἐνύπνιον, καὶ τὸ καθ' ἡμᾶς παρ' αὐτῶν μνῆται μυστήριον καὶ βαπτίζῃαι, καὶ ἀνεῖσι ἐκ τῆς κολυμβήθρας ὑγιῆς ὅλων καὶ αὐτῆκα ἀδελφὲ ἀνθε κερύθῃαι Χριστιανοῖς, καὶ τὸς ναὸς σφίσι ἀναπετάννυσι, καὶ νέος ἐφίσι ἀνεγείρειν. κλείει τὸ ὑμπαλιμ τὰ ταμῆν τῶν ψευδωνύμων θεῶν, ἀδελφὸς τε θεοπίθαι προσίεναι τοὺς βυλομένους τῆ πίσει τῷ Χριστῷ, βιάζεσθαι μὴ γὰρ μηδ' ἕνα ἔλεγε βόλεσαι, τοὺς δὲ ἐκείνας προσθεμένους τῷ Χριστῷ ἀποδέχεσθαι. ὁ μὲν δὲ ἔτω τῆ πίσει τῷ Χριστῷ προσελήλυθε. τὸ κήρυγμα δὲ ἐπλατύνετο καὶ παρρησία τοῖς Χριστιανοῖς ἐδίδοτο. Atque in hunc modum, inquit, monarchiam adeptus Constantinus, Flauuius cognominatus est. Degebatque Romæ nondum quidem à cultu idolorum abhorrens, initiatus tamen Christi religione. Ex malis autem humoribus, ac pessima materia toto corpore oborta, ueluti florum copia, impetigine, quæ à medicis uocabatur contagio, similisque lepræ uidebatur, cuius curatio desperata erat: inuenti sunt sacerdotes Iouis Capitolini, qui dicerent, non aliter eum posse sanari, nisi calido infantium cruore ablueretur. Undique igitur collectis pueris, decretaque die, qua cædendi essent, ibat Imperator in Capitolium, illorum cruore lauandus. Sed matres puerorum Imperatore aduentante lugubres uoces mittebant exulantes. Quibus ille auditis, causam fletus sciscitatus est, Cumque didicisset matres esse, quæ ob pueros in-

terfic

terficiendos lugerent, uelut ex ebrietate euigilans, hanc rem præ se ferre certam, & indubitata improbitatem, at incertum euentum sanitatis dictitans. Quod si etiã certus esset euentus sanitatis, præstare tamen ipsum egritudine confici, quàm tot pueros cædendos aspicere, & gladio mœroris matrū pectora transuerberare. His dictis abscessit, iubens matribus reddi pueros, eisque insuper pecunias donari, ut gaudiū maius perciperent redditis pueris, & pecuniis acceptis. His ad hunc modum peractis, noctu uisi sunt ei adesse uiri duo dicentes, se esse Petrum, & Paulū Apostolos Christi, qui si uellet animi, & corporis adipisci sanitatē, Syluestrum episcopū accerferet, qui ei labē carnis abstergeret, & æternę uitę efficeret dignū. In his Imperator è somno euigilans mittit statim qui accerferēt cum honore episcopū. Cumque ad eum Syluester accessisset, Dic, ait, episcopo, coluntur ne uobis Diū Petrus, & Paulus nuncupati? Nobis, inquit Syluester, unus duntaxat Deus agnoscitur: Petrus autem, & Paulus serui eius, ac ministri sunt. Enarrat deinde somnium. Imperator nostrisque mysteriis initiatur, ac baptizatur, & ex piscina totus sanus consurgit. Statimque immunitatem, ac securitatem Christianis publicè concedit, eisque templa aperit, noua attollere sinit. Contra claudit fana dæmonum, quæ falso Deorum sibi nomen ascuerant: omnes decernit posse securè qui uelint accedere ad fidem Christi. Nolle quidem se cogere quenquam, ex seculari autem, qui sponte se Christo dederint. Is igitur ad hunc modum ad fidem Christi accessit. Prædicatio autem diffundebatur, dabaturque audacia Christianis. Hæc historia, In qua multa sunt præclara ab excellentibus ingeniis considerata, ut cōgruunt omnes

x 2 maiorem

maiores in modum super rebus gestis Constantini, & Syluestri, ut quāquam uiderit in caelo signū crucis Constantinus, non tamen à cultu idolorum protinus desciuerit: quo declaratur causa baptismi, sitq; perspicuum, non fuisse eum baptizatum, cum uiderit in caelo signum crucis, totaq; illa controuersia dissoluitur. Quibus uerbis facinus maectandorum infantium execratus fuerit. Multaq; praeterea. Is idem mirificè congruit cum Artemio super caede Faustae & Crispi: quod cum sit memoratu dignum, etiam hoc testimonium huc proferre uehementer operæpretium censeo. *ἔρχε δὲ καὶ ἐκ παλαιῆς ἑτέρου ἡμῶν κρείσπορ καλούμενον, τῶν ἄλλων νέων πρεσβύτερον, ὅς καὶ παρὰ τῶν πρὸς Λικίνιον πολέμων πολλὰς ἡρίσεις. τούτῳ ἡ μητέρα φαῦσα ἐπιμανεῖσα ἐρωπιδὸς ὑπὸ μὴ θυπεθὸς ἐκείνου ἐτύγγανε κατέπετρε πρὸς τὸ πάτερ αὐτῆς, καὶ πολλὰς βίασάδαι ἐπεχειρήσαντο. διὸ καὶ θάνατον ὁ Κρίσπος παρὰ τῶν πατρὸς κατεδικάσθη πεδυνῶν τῆ γαμητῆ. ὡς δὲ ἔγνω μετὰ πετὰ ὁ αὐτοκράτωρ τὸ ἀληθές, καὶ τῆ γυναικὸς ἐκόλασε, διὰ τὸ τῆ αὐτῆς ἀκόλαστον, καὶ τῶ φόνου τὸ τοῦ παιδὸς, εἰσαχθείσα γὰρ ἐν λειτρώ ἡ φαῦσα σφοδρῶς ἐκκαυθεύσει ἐκεί τῆ ζωῆν βιάως ἀπέβηξε.* Suscepit, inquit, etiā ex pellice aliū filiū nomine Crispū, maiorē natu, qui in bello contra Liciniū saepe uictor discessit. In hunc nouerca Fausta amore insaniens, cū eum sibi renitentem reperisset, detulit ad patrem, quod eam deperiret, & quod saepius ei uim afferre conatus esset. Quam ob causam Crispus à patre morte damnatus est, cum uxori fidem habuisset. Sed postea ueritate comperita, Imperator uxorē supplicio affecit, tum propter eius intemperantiā, tum ob caedē filii. Iuducta enim Fausta in balneū uehementer calefactū, ibi uitā uiolenter abrupit. Audisti quæ superius retulit diuus Artemius coram Iuliano. Hæc historia, quod non oportuit referre Artemium, exposuit, quo supplicio nouerca Fausta extincta est. Sed ego reuertor ad edictum, siue decretum

Constan

Constantini, probaturus eum nil aliud statuisse ac confirmasse, quàm quod apud priscos patres constantissimum esset, de principatu, summaq; maiestate Romane sedis: atque ea, quæ ipse decreuisset, ab insecutis theologis proceribus sacrosanctæ theologiæ, summo assensu fuisse confirmata, ob eamq; causam probari posse uerè Cōstantinum ea statuisse, quod tum apud maiores usq; ab ipso Christo manantia habebantur, tum à posteris post ipsum imperatorē summo consensu celebrata, atq; asserta sunt. Quod ergo magna motus pietate Constantinus pronuntiauit in edicto. Quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab imperatore cœlesti constitutum est, iustum non est ut illic imperator terrenus habeat potestatem.

Audiuimus quo consensu theologi ferebant à Christo, & ab Apostolis fuisse decretum, quantopere Græci nō minus quàm Latini assentirentur, illic religionis esse caput, principatumq; sacrorum, nec aliud Cōstantinum quàm uniuersæ Ecclesiæ, sanctorumq; theologorū sententiam edicto complexum esse. Igitur etiam diuinus 84 Chrysostromus non longe post Constantinum tempore scilicet Theodosii de hoc principatu, Petro à Christo tradito, similem cum reliquis theologis sententiam tulit, cum interpretaretur Euangelium Ioannis, *ἐνεχείρισε ἡ τῶ πέτρω πλὴ πάντων τῶν πνευμάτων πνευμασίαν. εἰ γὰρ καὶ τῶ ἱεροσολυμῶν ἰάκωβος τὸν θρόνον ἔλαβεν, ἀλλὰ πέτρος τῆς οὐκαμένης ἀπάσης.* Tradidit inquit in manus Petri omnium credentiū principatum. Nam etsi Iacobus Hierosolymorū sedem accepit, at Petrus totius orbis terrarum. Hæc os aureū haud 85 dissimiliter Constantino. Vnum ferè utriusq; decretum, Petrum habere principatū totius orbis terrarum:

x 3 Princi

Principatum inquam religionis, pietatis, sacrorum. Quod animaduertēs magnus Imperator, indignum, & iniustum censuit habere potestatem Imperatorem terrestrem, ubi caput religionis præsideret, ne ordine falso subessent cœlestia terrestribus. Flexi anima ratio plena rationis, ac prudentiæ cōsideratio. Chrysostomus item, *ὁ δὲ θεὸς φησὶ παράλαβε τὰ πρόβατα ἐς τὴν οἰκωμένην, ἔξελθε, ἀνορθώσω μοι ἑξαγοῆς σε πρὸς κήρυγμα, καὶ τὴν οἰκωμένην ἀπάσας ἐγχειρήσῃ.* Eia age, inquit, accipe pecudes, egredere in orbem terrarum, sequere me deducētem te ad prædicationem, totumq̄ terrarum orbem in tuas manus tradentem. Hæc aureus theologus. Quid igitur mirum hæc cognoscentem, perceptaq̄ Constantinum habentem, quem pietatis æstus impelleret, decreuisse, atq̄ accellens edictum, statuuisse, de religionis principatu, excitatūq̄ à Christo, uera maiestate adornare uoluisse.

86 Eundem principatum, quē Constantinus admirabatur, superius tempestate profanorum Imperatorum ceteri theologi prædicauerunt: ne putes noua molitum Constantinum. Cyprianus magnus, sanctusq̄ Latinis theologus, in epistolis de hereticis ex Africa Romam nauigantibus. Audent, inquit, nauigare ad Petri cathedram, & Ecclesiam principalem, unde totius fidei ordo, & unitas pendet. Cernis caput ordinis, unitatis religionis Christianæ. Hoc Constantinus, magnus, & ipse theologus, nouit, cōfessus est, prostrauit imperium, religionis capiti diadema regium subiecit. Audiat quoque Cypriani uocem de sede sancti Petri hodierna gigantum audacia, quibus quasi fuit Vallēsis antesignanus. Deus inquit unus est, & Christus unus, & una Ecclesia, & cathedra una, super Petrū domini uoce fundata: Aliud altare consti

constitui, & sacerdotium nouum fieri, præter unum altare, & unum sacerdotium, non potest. Quisquis alibi collegerit, spargit, adulterium est, impium est, sacrilegium est, quodcunq̄ humano furore instituitur, ut dispositio diuina uioletur. Inde schismata, & hæreses, obortę sunt, & oriūtur, dum episcopus, qui unus est, & Ecclesiæ præest, superba quorundam præsumptione contemnitur. Cernis ueluti prophetantem, ac spiritu quodā diuino pronuntiantem hodie unam hæresim, atque eius præcipuam causam ore prophetico prædicentē diuinam. Qua septentrionalis superbia, summum sacerdotē contempsit, aliud altare sacerdotiumq̄ cōstituit, idq̄ humano furore, cæcitate, dementia, uiolatis ordinibus, institutisq̄ diuinis. At Constantinus agnouit fundatam esse domini uoce uniuersam Ecclesiam super cathedra Petri. Eoq̄ adorauit Petrum, & successores, se suaq̄ obtulit. Hoc Cypriani testimonium protulit etiam Anselmus theologus apprime bonus, ac sanctus, etiamq̄ antiquus. Nec te pigeat item eundē audire Cyprianum longē antiquissimum theologum de capite & unitate Christianæ religionis, ut agnoscatur Constantinum haud ab re exarsisse stimulis cœlestibus actum ad religionem.

Ex epistola sancti Cypriani.

Loquitur dominus ad Petrum. Ego dico tibi quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Super unum ædificat ecclesiam, & quamuis Apostolis omnibus post resurrectionem suam, parem potestatem tribuat, & dicat: Sicut misit me pater, & ego mitto uos, Accipite spiritum sanctum. Tamen ut unitatem manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem, sua autoritate disposuit. Hoc erant utiq̄ ceteri
Aposto

Apostoli, quod Petrus fuit, pari consortio præditi, & honoris, & potestatis; sed exordium ab unitate proficiscitur, ut Ecclesia Christi una monstretur, quam unam ecclesiam etiam in cantico canticorum spiritus sanctus ex persona domini designat, & dicit: Vna est colūba mea, perfecta mea, una est matri suæ, electa genitrici suæ. Hæc Ecclesiæ unitatem & beatus Apostolus Paulus docet, & sacramentum unitatis ostendit, dicēs: Vnum corpus, & unus spiritus, una spes uocationis uestræ, unus dominus, una fides, unum baptisma, unus Deus. Quam unitatem tenere firmiter, & uendicare debemus, maximè nos episcopi, qui in ecclesia præsidemus, ut episcopatū quoque ipsum unum, atq; indiuisum probemus. Nemo fraternitatem mendacio fallat, nemo fidei ueritatem perfida præuaricatione corrumpat.

His diuini theologi dictis cognoscitur, antiquā fuisse, indubitatamq; fidem, caput religionis esse sanctum Petrum; nec uera esse: quæ nostri temporis audacia conata est persuadere, fuisse omnes Apostolos æquales, neminem plus cæteris habuisse, quicquid unī datū esset, hoc unicuiq; datum esse. En sanctorum theologorū testimonium, à quibus usque ad sanguinis effusionem defensa est religio, inter Apostolos tametsi parem potestatem omnes à Christo Iesu accepissent, caput tamen esse ipsum Deum decreuisse, ad quod omnia referrentur, à quo dependeret religio. Quare conticescat, erubescatq; insanorum temeritas. Ipsum autem Laurentium hominem bonarum rerum inscientissimum pudeat, nō intellexisse quantos honores huic totius sanctitatis capiti maiores exhibuerint, seseq; exhibere debere perceperint. Nec prodigiosum esse quod Constantinus fecisset, cum
omnis

omnis Ecclesia, omnes ab ortu, & occasu Christiani, Christianæq; sapientiæ eximii proceres id paribus oralibus efferrent, prædicarēt, si uel ab ipsis Apostolis incipias. Hoc idem etiam diuus ille Nicolaus primus asseruit, qui floruit octingentis annis elapsis, etiam superiorum theologorum testimonio dicta sua suffulciens, his uerbis: Verum & inter beatos Apostolos, sicut & prius sanctus Papa Iulius, & postea ille magnus, & sanctus Leo describit in similitudine honoris, Fuit quædam discretio potestatis, & cum omnium par esset electio, uni tamen datum est, ut cæteris præmineret. De qua forma episcoporum quoque est orta distinctio, & magna ordinatione prouisum est, ne omnes sibi omnia uendicarent: sed essent in singulis prouinciis singuli, quorum inter fratres habetur prima scientia. Et rursus quidam in maioribus urbibus constituti sollicitudinem in eis susciperent ampliolem per quos ad unam Petri sedem uniuersalis Ecclesiæ cura conflueret, & nihil usquam à suo capite disideret. Quod si quidam ex uobis ullo interiori comprehendissent obtuitu nunquam Rothardum episcopum Suefsionicæ urbis sine consensu nostro deponerent, sed reprehenderent, & in exilium pulsum monasteriali custodia manciparēt. Quid rogo de presbyteris, & de inferioris gradus clericis ageretur, quorum apud nos quoque causa à Chalcedonensis concilii regulis cum ratio exigit, audiri iubetur, si episcopos tanta facilitate deponitis?

Posset quoque colligi argumentum super donatione, atque illius decreti ueritate ex palatio Lateranensi, in quo proximè post discessum Constantini, pontifices habitare cœperunt. Si enim in decreto donationis con-
y tinetur,

tinetur, Constantinum sua sponte, sua uoce donasse palatium Lateranense, & id à pontificibus cœpit mox habitari prisco illo tempore, ob hanc causam uerum est decretum à magno Constantino promulgatum, quia factū est quod dicit se fecisse, aulamq; imperialem pontificibus tradidisse. Cur autem palatiū, imperatoriamq; sedem Syluestro, & successoribus reliquerit, sapientibus, perspicuum erit, percipientq; ueram causam fuisse, quod totum imperium substerneret, cederet Petro, Romanam maiestatem subiiceret Christo. Quis etiam, nisi demens, omniq; iudicio destitutus, edictum aliqua parte cuius ueritatem effugere non posset, uerum esse prædicaret, sed inde absunderet aliam partem, eamq; falsam esse contenderet. Veluti si quis unam Ciceronis epistolam usque ad septem lineas contenderet esse Ciceronis, postea transgressus alias septem, quas Ciceronis esse nollet, reliquas ad eundem autorem reuocaret. Aut modo duas lineas illius autoris, modo duas alias alterius, rursus alias Ciceronis esse prædicaret, sicq; totam epistolam discerneret. Ad hunc modum si uera est donatio cum loquitur Imperator de donato palatio Lateranensi, cur reliquam partem uis esse falsam? Cur non putas eiusdem autoris omnia? Cur fides, ac ueritas unius partis non firmat, corroboratq; reliquas? Si uerum fuit, donatam fuisse imperialem aulam, quia pontifices antiquissimo tempore illic habitare ceperunt, & id habetur in decreto donationis: cur non existimes reliquum decretum esse uerum, ab eodem autore prolatum? Nisi planè malignus, atq; hostis atrocissimus nemo ad hunc modum quempiam insectaretur, ut prolato testamento diceret duas, aut quatuor lineas testato-

rem

rem condidisse: reliquas falsas esse, non eiusdem autoris. Quod autem palatium Lateranense post Constantinum mox à pontificibus teneretur, declarat præter alia uetustissimus codex epistolorum Imperatorum, & pontificum, qui est in bibliotheca Palatina.

Est præter alia epistola Symmachi præfecti urbis ad Honorium Imperatorem, qui tunc erat Rauennæ, cum post mortem Zozymi summi pontificis dissensio in clerum incidisset de successore eligendo: aliiq; Bonifacium, alii Eulalium probarent, ea de re scripsit Symmachus principi Honorio, atque inter alia: Verum cum uir sanctus Eulalius ad Ecclesiam Lateranensem de exequiis prioris episcopi à populo, & à clericis fuisset adductus: ibi per biduum cum maxima multitudine, & cum pluribus sacerdotibus remoratus est, ut expectaretur dies consuetus, quo posset solenniter ordinari. Cum hoc ita esset, subito aliquanti presbyteri cum Bonifacio eiusdem ordinis ad Theodoræ Ecclesiam collecto populo properarunt. Ibiq; habito tractatu ipsum ordinare episcopum uelle ceperunt. Quod ubi comperi omnes qui pariter erant ad me ut uenirent presbyteros depoposci. Hæc & alia. Ad Ecclesiam ad palatium Lateranense, de pontifice eligendo acclamatura plebs concurrerat, ubi defuncti episcopi corpus iacebat. In alia epistola ad Imperatores Honorium, & Theodosium iuniorem: Sed quoniam, inquit, Lateranensem Ecclesiam obtrufis penè omnibus ingressibus archidiaconus contemptus impie summi sacerdotis exequiis, diaconibus, & paucissimis presbyteris, ac multitudine turbatæ plebis obsederat: altero die ad eandem Ecclesiam ubi prius

y 2 ab om

ab omnibus fuerat constitutum habita omnium col-
latione properauimus, ibique participato cum Chri-
stiana plebe consilio, quem Deus iussit elegimus. Nam
uenerabilem uirum Bonifacium ueterem presbyterum
in lege doctissimum, ac bonis moribus comproba-
tum, & quod eum magis ornabat, inuitum, acclama-
tione totius populi, & consensu meliorum ciuitatis,
asciuimus, diuinæ institutionis ordine consecratum.
Hæc & alia. Quibus docemur, non multo post Con-
stantini tempora solitos pontifices Lateranense pala-
tium tenere, ubi ipsis defunctis eorum funus celebra-
batur, ibique nouus pontifex eligebatur. Hæc quidem
ratio super uniuerso decreto Hæctorea mihi esse uide-
88 tur. Nicolaus quoque primus priscus admodum,
optimusque pontifex, de Ecclesia Lateranensi, quæ di-
cebatur Constantiniana, hæc ait ad collectos Constan-
tinopolim: Collecta, inquit, Sancta Synodo in Eccle-
sia Dei, in qua beatus Petrus Apostolorum princeps
corpore redolet, & uirtutibus emicat: deinde propter
frigiditatem loci in Ecclesia Lateranensi, quæ ab autore
appellatur Constantiniana, & quæ prima toto terra-
rum orbe constructa est. Ibiq; recitatio. Hæc apud
antiquum pontificem; cuius dictum mirum in modum
confirmat priuilegium donationis. Testatur ipse fuisse
in palatio Lateranensi Ecclesiam quæ ab autore appel-
laretur Constantiniana. Audi autem quid in priuile-
gio dicat Constantinus: *ὡς ἡμεῖς ἐνδὲν τῷ τῆς λατινῆς ἡμῶν
παλατίου ναοῦ ἀγείραμεν, αὐτῷ σωτηρίᾳ ἡμῶν καὶ θεῷ Ἰησοῦ Χριστῷ ἀπὸ
τῶν θεμελίων αὐτῶν μετὰ τῷ βασιλεῖ.*
Scire omnes uolumus, nos intra palatium nostrum La-
teranense templum seruatori nostro, & Deo Iesu Chri-
sto à

sto à fundamentis ædificasse cum baptisterio. Est ite-
apud uetustos sacrarum historiarum scriptores de Ec-
clesia Lateranensi hæc narratio. In nomine domini Dei,
& Saluatoris nostri Iesu Christi, Imperantibus quoque
Constantino, & Constante Augustis, Anno 1111. sub
die VIII. Cal. Octobrium, Indictione VI, præside-
te sancto, ac beatiff. Iulio Papa sedis Apostolicæ urbis
Romæ præpositis sacrosanctis, & uenerabilibus Euan-
geliis in Ecclesia domini Dei, & Saluatoris nostri Iesu
Christi, quæ uocatur Constantiniana: Residentibus etiã
uiris uenerabilibus, pariterque cum eo audientibus Be-
nedicto Aquiliense episcopo, Rufo sanctissimo Carta-
mano episcopo, Agapito Rauennatis ecclesiæ episco-
po. Et reliquis cum eis episcopis. Sed esto etiam cla- 89
rissima coniectura super edicti, siue donationis Constan-
tini ueritate, id quod de principatu Romanæ sedis reli-
qui imperatores imitati Constantinum statuerunt, ui-
debis omnia ad ueritatem ostendendam, & ad falsitatem
conuincendã confluere. Imperator Valentinianus Au-
gustus, omnibus sub imperio æternæ urbis Romæ, ubique
terrarum degentibus. Certum est & nobis, & imperio
nostro unicum esse præsidium in supernæ diuinitatis fa-
uore, ad quem promerendum præcipue Christianorum
fides, & ueneranda nobis religio suffragatur. Cum igitur
sedis Apostolicæ primatum sancti Petri meritum,
qui princeps est episcopalis coronæ, & Romanæ digni-
tas ciuitatis, sacræ etiã synodi firmet autoritas, ne quid
præter autoritatem sedis istius illicita præsumptio at-
tentare nitatur, tunc pax ecclesiarum ubique seruabitur,
si rectorem suum agnoscat uniuersitas. Hæc cum hæc-
nus inuiolabiliter fuerint custodita, Hylarius Arelaten-
sis,

sis, sicuti uenerabilis uiri Leonis papæ Romani fideli relatione comperimus, contumaci ausu illicita quædam præsumendo tentauit, & ideo transalpinas ecclesias abominabilis tumultus inuasit, quod recens maxime testatur exemplum. Hylarius enim, qui episcopus Arelatensis uocatur, Ecclesiæ Romanæ urbis inconsulto pontifice, iudicia, siue ordinationes episcoporum sola temeritate usurpans inuasit. Nam aliquos inuitis, & repugnantibus ciuibus ordinauit. Quod quoniam non facile ab his qui non elegerant recipiebantur, manum sibi contrahabant armatam, & claustra murorum in hostilem morem, uel obsidione cingebant, uel aggressione reserabant, & ad sedem quietis, pacem prædicaturos per bella ducebant. His talibus, & contra Imperii maiestatem, & contra reuerentiam Apostolicæ sedis admissis, & per ordinem Urbis Papæ cognitione discussis, certa in eum, & de his quos male ordinauerat, lata sententia est. Et erat quidem ipsa sententia per Gallias etiam sine Imperiali sanctione ualitura. Quid enim tanti pontificis auctoritatis in ecclesiis non liceret? Sed nostra quoque præceptio, ac ratio probauit, ne ulterius nec Hylario, quem adhuc episcopum nuncupari sola mansueti præsulis permittit humanitas, nec cuiquam alteri ecclesiasticis rebus arma miscere, aut præceptis Romani Antistitis liceat obuiare. Ausibus enim talibus fides, & reuerentia nostri uiolatur Imperii, nec osculum quod est maximi criminis submouemus. Verum ne leuis saltem inter ecclesias turba nascatur, uel in aliquo minui religionis disciplina uideatur, hæc perenni sanctione censemus, ne quid tam episcopis Gallicanis, quam aliarum prouinciarum contra consuetudinem ueterem liceat sine uiri uenerabilis
Papæ

Papæ Urbis æternæ auctoritate temptare. Sed hæc illis, omnibusque pro lege sit, Quicquid sanxit, uel sanxerit Apostolicæ sedis auctoritas, ita ut quisquis episcoporum ad iudicium Romani Antistitis euocatus uenire neglexerit, per moderatorem eiusdem prouincie adesse cogatur, seruatis per omnia quæ diui parentes nostri Romanæ ecclesiæ contulerint. Dat. VII. Id. Iulii Romæ Valentiniano Aug.

Audisti præclara, audisti Valentinianum non secus quam Constantinum de Petri, ac successorum maiestate & principatu prædicantem, ac statuentem. Constantinus oraculum, siue constitutionem edidit, ut omnes Ecclesiæ, gentes, ac nationes omnes, hanc habeant ut caput, fontemque religionis. Idem scripsit, expressitque Valentinianus post Imperium Constantini paucis annis. Atque obserua quod ait ad postremum: Seruatis per omnia, quæ diui parentes nostri Romanæ Ecclesiæ contulerunt. Qui sunt enim diui parentes ipsius Valentiniani, cum ante eum floruerit Iouinianus, qui duos menses imperauit. Quid tam paucis diebus potuit conferre? Ante Iouinianum rerum potiebatur Iulianus Apostata Christianæ religionis atrocissimus hostis. Ante Iulianum Constantius, filius Constantini, penè Arrianus? Cadit igitur ista appellatio **DIVI PARENTES NOSTRI**, duntaxat in Constantinum: is unus contulit omnia Romanæ Ecclesiæ, asseruit eius principatum. Respexit igitur edictum Constantini cum hæc scriberet Valentinianus optimus princeps. Sed non ne eadem reliqui præsci Imperatores, omneque Imperiale genus statuerunt, pie, ac sanctè, sedem diui Petri uenerantes, ac dictis Constantini subscribentes? Nam quid Galla Placidia

dia maxima, ac piissima imperatrix scripsit: Galla Placidia Augusta, Heliae Pulcheriae piissimae Augustae filiae: Igitur tua clementia secundum catholicam fidem quod semper nobiscum fecit, conspirare dignetur, ut quicquid in illo tumultuoso, miserrimoque concilio, id est Ephesino constitutum est, omni uirtute submoueatur, & omnibus integris permanentibus, ad apostolicae sedis examen in qua primus beatus Apostolus Petrus, qui etiam clauis regnorum coelestium suscipiens, sacerdotii principatum tenuit, episcoporum causa mittatur.

Adnotasti uocem Imperialem consonam oraculis Constantini, Sacerdotii principatum à Beato Petro Romae positum, administratumque fuisse: huc omnium Episcoporum causas mittendas esse? Quid aliud est apud Constantinum? Agnosce ex similitudine sermonis insecutorum Imperatorum, quid Imperator Constantinus sit locutus.

Prosequitur in eisdem Imperator: Domino meo Theodosio gloriosissimo uictori ac triumphatori perpetuo Imperatori & patri Victor Valentinianus gloriosus semper Augustus, & filius. Fidem à nostris maioribus traditam debemus cum omni competenti deuotione defendere, & dignitatem propriae uenerationis Beato Petro Apostolo intemeratam in nostris temporibus conseruare: quatenus Beatissimus Romanae ciuitatis episcopus cui principatum sacerdotii super omnes antiquitas contulit, locum habeat, ac facultatem de sacerdotibus iudicare. Hæc quoque quam clara sunt, quam omnem uetustatem exhibent nobis? cum adhuc eo tempore religio Christi, Apostolorumque prædicatio, & cum hominibus conuersatio recens esset. Paucis antè annis
 Petrus

Petrus ac Paulus Romae populos erudierant. Restabat penè in auribus hominum uocis eorum imago. Audis Imperatorem, Fidem à nostris maioribus traditam. Repete uelut superius, rem altius. Qui sunt maiores ipsius Valentiniani, nisi Constantinus, quod omne eius genus? Quid, teste Valentiniano, maiores illi crediderunt, quam fidem posteris tradiderunt? Nempe dignitatem, decus, principatum uenerationis, pietatis, obseruantiae, esse in diuo Petro: retinendumque esse summum uisum. Retineri autem & conseruari, si successor eius habeat locum, facultatemque de cunctis sacerdotibus, de tota religione iudicandi. Huic antiquitatem contulisse principatum sacerdotii: Antiquitatem, nempe Constantinum, Concilium Nicenum, & ante hos, omnes qui in religione Christi floruerunt. Cernis insecutos Imperatores constanter asserere, ac pro sacrosanctis habere quæ Constantinus edicto decreuisset. Huc enim respiciunt Valentinianus, Gallaque Placidia, reflectentes aciem ad ea, quæ de maiestate ac principatu Petri magnus Imperator cum omni antiquitate constituisset, prædicassetque. Subiicit Galla Placidia: Domino meo uictori Theodosio triumphatori semper Augusto filio, Galla Placidia perpetua Augusta mater eius: Arbitrium unius hominis, qui in synodo Ephesinae ciuitatis odium & contentiones potius exercuisse narratur, militum præsentia & metu appetit Constantinopolitanæ ciuitatis episcopum Flavianum, eo quod libellum ad Apostolicam sedem miserit, & ad omnes episcopos harum partium per eos qui directi fuerant in concilium à reuerendissimo episcopo Romano, qui secundum definitionis Niceni concilii consueti sunt interesse, Domine sacratissime fili, uenerabilis
 z Imper

Imperator. Hac itaq; gratia, tua mansuetudo tantis tur-
bis resistens, ueritatem immaculatam fidei, & catholice
religionis seruari præcipias, ut secundum formam ac dif-
finitionem Apostolicæ sedis, quam etiam nos tanquam
præcellentem similiter ueneramur, in statu sacerdotii il-
læso permanente per omnia, Flauiano, ad concilii &
Apostolicæ sedis iudicium transmittatur, quam primus
ille, qui coelestes clauēs dignus fuit accipere, principatu
episcopatus ornauit. Quem scilicet decet nos huic maxi-
mæ ciuitati, quæ domina est omnium terrarū in omni-
bus conseruare. In his, ut cernis, prædicatur, declara-
tur principatus sacerdotii, ac episcopatus fuisse in diuo
Petro, hacq; maiestate ac præcellentia sedem suam, Ro-
manamq; ciuitatem eum ornasse. Ornauit teste Impera-
trice sedem Apostolicam & Romanā Ecclesiam Petrus
principatu ac maiestate episcopali, ut esset successor
suus ceu Rex Imperatorq; episcoporum, dominus reli-
gionis, princeps sacrorum. Hanc esse præcellentem in
terris maiestatem, quam ipsi quoq; Imperatores uene-
rentur, adorent. Hanc maiestatem atq; excellentiam Pe-
trum Romæ donasse: ut quemadmodum domina esset
omnium terrarum, sic omni religioni dominaretur, om-
niacq; eius nutu regerentur. Quid aliud locuta est Im-
peratrix, quam Constantinus? Quo quidem uerissimè
probatu edidisse eum, priuilegium illud.

Ad postremū proferre libet quod Imperator Eous
cum Armenis, uniuersocq; Oriente, ueteris Ecclesiæ con-
sensum, & ipsius magni Constantini decretum confir-
mantes, in concilio Florentino unanimiter dixerunt:
quæ cum consentiant cum magna mirabilis illius edicti
parte, profecto reliquam partem unius, eiusdemq; au-
toris

toris esse cogimur asserere ὁρίζομεν τῆς ἁγίας ἀποστολικῆς καθέ-
δρας ἢ τῆς ῥωμαϊκοῦ ἀρχιερείας εἰς πᾶσαν τῆς οἰκουμένης τὸ πρωτεύον κατέχει,
αὐτὴν τῆς ῥωμαϊκοῦ ἀρχιερείας διάδοχον εἶναι τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τῷ κρηφάκῳ
τῶν ἀποστόλων, ἢ ἀληθῆς τοποτηρητὴν τῷ Χριστῷ, ἢ πάσης τῆς ἐκκλησίας
κεφαλὴν, ἢ πάντων τῶν Χριστιανῶν πατέρα τε ἢ διδάσκαλον ὑπάρχον,
ἢ αὐτῶν, γὰρ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τὸ παμμάκρον, ἢ δίδασκαλον, ἢ κυβερνήτην
τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ὑπὸ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ πλήρῃ ἐξουσίᾳ
παραδεδῶκεν, καὶ ὅτι πρόπομ καὶ γὰρ τοῖς πρακτικαῖς τῶν οἰκουμένων
σωθῶσιν καὶ γὰρ τοῖς ἱεροῖς κανόσι τὰ λαμβάνεται. Definimus san-
ctam Apostolicam sedem, & Romanum pontificem in
uniuerso terrarum orbe habere principatum. Ipsumq;
Romanum summum sacerdotem, successorē esse beati
Petri principis Apostolorū, & uerum Christi uicariū,
& uniuersæ Ecclesiæ caput, & omnium Christianorū pa-
trem, ac præceptorem existere. Atq; ipsi in beato Petro
à domino nostro Iesu Christo plenam potestatem tradi-
tam esse pascendi, regendi, gubernandiq; uniuersalē Ec-
clesiam, quemadmodum & in actis uniuersalium concil-
liorum, & sacris canonibus cōtinetur. Neq; uerò mi-
rum posteriores Constantinopolis Imperatores unā cū⁹¹
uniuersa Græcia decreuisse, confessosq; esse hanc decreti
Constantini partē, quandoquidem maiores non minus
piè cōfessi sunt. Siquidem Andronicus Imperator, qui
floruit anno domini millesimo ducentesimo septuagesi-
mo primo, ab hinc ducētesimo septuagesimo sexto, tem-
pore Ioannis uigesimi primi, cū de religione disquisi-
tio incidisset, cōcordiamq; cum Romana Ecclesia super
omnibus firmassent, præter cætera, hæc ipse Imperator
in amplissima epistola, quæ est in bibliotheca Palatina,
dixit, αὐτῇ ὁλάντως ἡ ἱερά καὶ ἁγία ἐν ῥώμῃς ἐκκλησία ἄκρον καὶ
τέλειον πρωτεύον καὶ ἀρχὴν ὑπὲρ πᾶσαν καθολικὴν κατέχει, ἢ γὰρ αὐτῇ
ἀπ' αὐτῆς κυρίως γὰρ τῷ μακαρίῳ Πέτρῳ τῷ κρηφάκῳ τῶν ἀποστόλων ἀρχοῦντι
ἢ τῇ κρηφῆ, ὅ ὁ τῆς ῥώμης ἀρχιερεὺς ὄντι διάδοχος μετὰ πλήρους ἐξα-
σίας παραδεδῶκεν ἠληθῶς καὶ ταπεινῶς αὐτῷ ἀγνωσίῃ, καὶ καλῶς
Z 2 παρὰ

παρὰ τὰς ἄλλας κρατεῖται ὅτι πίστεως τῶν ἀλήθειαν ἐκδικεῖν, ἔτω ἢ ἑὰρ
 πινεσ πορὶ ὅτι πίστεως ἀναφύωσαι συζητήσεις τῆ ταύτης χρεῶν λείπει
 διορίζεται, εἰς ταύτην δῶνται καὶ βαρυνόμενοι ἕκαστοι, τοῖς εἰς τῶν
 αὐτῆν τῆ ἐκκλησιαστικῆν ἀνήκοντι ἐγκαλεῖν ἢ γὰρ πάσαις τῶν αἰτίας, τῶν
 πρὸς διημασίαν ἐκκλησιαστικῆν ἀφορώσαις πρὸς ταύτας δῶνται πρὸς
 ἀνατροχῆν τῶν κρίσιν, καὶ ταύτην πᾶσαι αἱ ἐκκλησίαι ὑποκείνται.

Hæc, & plura alia, quorum sensus est: Hæc similiter
 sacrosancta Romana Ecclesia supremum absolutumque
 principatum, potestatemque super uniuersam catholicam
 Ecclesiam habet: quam quidem potestatem in se ipsa iu-
 re, & humiliter agnoscit esse, atque accepisse cum plena
 autoritate ab ipso domino in beato Petro Apostolorum
 principe, ac uertice, cuius Romanus pontifex est succes-
 sor. Et quemadmodum præter alias ecclesias habet po-
 testatem de fide iudicandi: Sic & si quæ de fide subortæ
 fuerint quæstiones, huius iudicio dissoluendæ sunt. Ad
 hanc unusquisque uexatus prouocare potest, & in omni-
 bus causis, quæ ad examen Ecclesiasticum spectent, ad
 huius iudicium potest quisque recurrere: Et huic omnes
 ecclesiæ sunt subiectæ. Hæc Imperator Andronicus,
 consentiens cum superioribus imperatoribus. Similiter
 patriarcha cum ipso imperatore in sua epistola scripsit,
 καὶ τὸ πρωτεύον τὸ ἀποστολικὸν θρόνον ὁμολογῶμεν, ἀναγνωρίζομεν, ἀπο-
 δεχόμεθα ἢ ἐκαστίως ὑποδεχόμεθα ἢ πρὸς τῆ αὐτῆ ὑπακοῆν ἕκαστοι ἐρχό-
 μνοι σέβειν ἢ φυλάττειν ἀπαρρητοῦν ὑποσχεθόμεθα ἢ διαβεβαιώμεθα.
 Paulopost. ὅτι διηλαδὴ ἢ αὐτῆ ἑρῶ ἢ ἁγία ὅτι ῥώμης ἐκκλησία,
 ἄκρον ἢ τέλειον πρωτεύον κατέχει ἢ ἀρχὴν. Etiam principatum
 sedis Apostolicæ confitemur, agnoscimus, amplecti-
 mur, & uoluntarie suscipimus: Et ad huius obedientiam uo-
 luntarie uenientes, eam amplectimur, & inuiolabiliter
 seruare promittimus, & confirmamus. Hæc scilicet Ro-
 mana sacrosancta Ecclesia supremum, absolutumque habet
 principatum ac potestatem. Et quæ sequuntur unam cum Impe-
 ratore.

ratore. Vt uero reliquæ controversiæ principio com-
 memoratæ dissoluantur, omnibus modis falsum est, idque
 tibi, & Nicenū conciliū, & historiæ clarū reddent, Con-
 cilium Nicenū præsidente Syluestro Ecclesiæ, non fuisse
 celebratum. Iulius enim post eum tertius floruit. Lege
 ipsum concilium. Falliturque in eo historia tripartita, ex
 eoque error perspicuus, quod scribat, eum concilio inter-
 esse præ senectute non potuisse. At eundem scribit post
 concilium quindecim annos uixisse. Hoc cum exiguo
 labore possit refelli, nec longiores probationes requi-
 rat, omittam. Nec uerum est, in principio Imperii Con-
 stantini Syluestrum Ecclesiæ habenas tenuisse. Quod si
 etiam uerum esset, cum uiginti quatuor annis præfuerit
 Syluester, potuit facile unam cum Constantino ab initio
 principatus peruenire ad annos concilii: quandoquidem
 Constantinus triginta annos, Eusebio teste, imperauit.
 Inchoante igitur utroque eodem tempore suum principa-
 tum, anno autem quintodecimo, uel circiter, Constanti-
 ni concilio inchoato, nonne supersunt Syluestro nouem
 anni post concilium? Est etiam testimonium sextæ syno-
 di, actione octaua, Cum Arrius inquit diuisor atque par-
 titor trinitatis insurrexisset, continuo Constantinus sem-
 per Augustus, & Syluester laudabilis, magnam, atque in-
 signem contra eum in Nicea synodum congregauerunt.
 De discessu ex Vrbe cum ipse Imperator ueram, ingen-
 tem, maximèque impellentem causam reddiderit: quos
 alios nos audire fas est, eosque opponere uiuæ uoci ipsius
 autoris? Cum alioquin multos hostes Philosophos, &
 Historicos habuerit eo tempore Christiana religio, qui
 de ea multa contra uerum scriberent. Maximeque tunc ab
 inimicis recēs, inualida, nondum regina oppugnaretur.

Pronuntiavit ergo Constantinus: Quoniam ubi principatus sacerdotum, & Christianæ religionis caput ab imperatore cœlesti constitutum est; iustum non est, ut illic Imperator terrenus habeat potestatem. Quæ potuit esse maior causa? Si qua prolata, & existimata est alia discessus eius ex urbe, id factum est partim ab imperitis, & ignaris huius rei, partim ab inimicis Christianæ religionis, qualis fuit Iulianus, Porphyriusq; eius familiaris, Libanius, multiq; alii Philosophi, & Rhetores, quibus cum continentia bella Christianis intercesserunt. Quæ res impulit Lactantium, ut opus aduersus hostes conscribens, duas quasi acies instrueret, alteram contra philosophos, ex inani sapientia in Christum uirus effundentes: partim aduersus ineptè supersticiosos. Sed acrius bellum fuit cōtra philosophos. Quot scelera Zozimus aduersus Constantinum, simili atque Iulianus impulsus odio, conscripsit. Videbant eum templa Deorum euertentem, nouam religionem quam illi deridebant, barbaramq; superstitionem appellabant, ubique erigentem, perq; omnes nationes mirabiliter augentem. Partim igitur ignorabāt causam discessus ex urbe, profectionis in Thraciam: partim malignè suppresserunt, aut uerā causam silentio prætergressi, aliam absurdiorē afferebāt. Idq; etiam à nostris peccatum est, quale fuit à doctissimis proditum, cum filius Constantinus à Nicomediensi Eusebio fuerit rebaptizatus, patrem id fecisse. Similes igitur fraudes commēti sunt, nescio qui scriptores ignobiles de eius discessu. Super quibus ego, ueluti falsis, atque explosis, nil amplius addam.

92 Quoniam autem superius eam edicti partem, argumenta, & testimonia ueterum Theologorum probabāt à Con

à Constantino fuisse sancitam, ac ratā, qua maiestatem, principatumq; cœlestis religionis Petro, & successoribus à Christo datam assererat, & probabat: nunc aliis rationibus, & coniecturis probandum est, illam edicti partem, facile nos induci posse, ut credamus cōscriptam à magno Constantino fuisse, qua regna occidentalia, totumq; ipsum occidentem Christo, & Petro, Ecclesiæq; subiecit. Has siue rationes, & argumenta, siue coniecturas palam est Laurentiū comitesq; eius ignorasse: quippe quæ in reconditis, & interioribus literarum thesauris habeantur. Sed cum data esset hæc scribenti, diuino munere amplissima librorum Græcorū, Latinorumq; copia, unde & super hac re, & reliqua theologia flores, ac gemmæ colligerentur: hoc scilicet laborandum, atque omni studio contendendum erat, ut hæc præclaræ suppellectilis facultas, ad honorem Dei, & Ecclesiæ ipsius præsidium proferretur.

93 Illa mihi uidetur clarissima coniectura super regnis Ecclesiæ à Constantino donatis, super ea cœlestis decreti parte, qua subiecit Ecclesiæ totum occidentem, prima ex antiquissimis pōtificum sanctionibus, siue epistolis, (uulgo registra uocantur,) quas per uniuersum terrarum orbem ad reges, ac principes, uelut eorū domini, trans mittebant: eisq; uti subiectis imperabant, eorum regna Ecclesiæ esse fatebantur. Atq; hi libri uetustissimi sunt. Qualis est liber sanctionum, siue Epistolarum, siue registerum Gregorii septimi, qui floruit ab hinc nostra tempestate iam septingentos annos: cum scribens regibus, ac principibus Hispaniæ, diceret: Vos scitis, quod antiquitus regnum Hispaniæ est Romanæ Ecclesiæ.

Si quis igitur euoluat, ac pensitet, inueniet profecto eiusmo

eiusmodi claram, perspicuamque rationē. Quemadmodum nostra tempestate non dicerentur antiqua, nisi quæ saltē quadringentos, aut quingentos annos superarent: sic antiqua fuisse tempore eius pontificis, qui tot annis ab hoc seculo elapsis floruit, quæ supra quadringentos, aut quingentos annos, nempe ultra millesimum tenderent. Itaque si rectè censeas, erant antiqua, tempore illius pontificis, quæ ferè ad ipsum Constantinū attingebant, à quo ad Gregorium quingenti plus minus anni præterierunt. Si igitur & obedientiam ipsorum regum, ac principum, & ex uetustis monumentis argumenta cōtuleris, poterūt facile tibi indicare, illas occidentales prouincias, ac regna à magno Imperatore, quemadmodū habetur in edicto fuisse Petro consecrata. Neque enim nunc commemoro magnam Italiæ partem à Pipino, Carolo, Ottone donatam. Parte alia si contra reges ipsorum pontificum audaciam consideres, id poterit indicio esse, non tam coelestem potestatem, gladiumque religionis hos animos eis dedisse, quàm substratam, ac subactam pedibus eorum potestatem. Velut quod proditū est de Agapito pontifice, qui profectus Constantinopolim, cum cepisset super religione altercari cum Iustiniano imperatore, ei dixit Imperator: Aut consenti nobis, aut exilio te deportari faciam. Cui alacriter pontifex respondit: Ego quidem peccator ad Iustinianum Imperatorem uenire desiderauī, nunc autem Diocletianum inueni; tamen minas tuas non pertimesco.

Igitur quod de Gregorio septimo prodidi, in eius uetustissimo, ac præclarissimo registro, seu codice uariarum eius epistolarum, ac sanctionum, in hunc modum habet: Gregorius episcopus seruus seruorum Dei, Regibus,

gibus, Comitibus, cæterisque principibus Hispaniæ salutem. Notum fieri uobis uolumus, quod nobis quidem tacere nō est liberum: uobis autem ad præsentem, & futuram gloriam ualde necessarium: uidelicet, Regnum Hispaniæ ex antiquis constitutionibus beato Petro, & sanctæ Romanæ Ecclesiæ in ius, & proprietatem traditum esse. Quod nimirum hætenus, & præteritorū ipsorum incommoda, & antecessorum nostrorum tacuit negligentia. Nam postquam regnum illud à Saracenis peruasum est, & seruitium, quod beato Petro inde solebat fieri, propter infidelitatem eorum, & tyrannidem detentum ab usu nostrorum tot annis interceptū est, pariter etiā rerum, & proprietatis memoria delabi cepit. Verū quia diuina clementia concessa uobis in hostes illos, semperque concedenda, terram in manus uestras tradidit, ulterius uos causam hanc ignorare noluimus, ne quod supernus arbiter, legum, ac iustitiæ cōditor, de recuperanda iustitia, & honore sancti Petri, eiusque sanctæ, & Apostolicæ sedis gloria nostræ humilitati ad benemerendum contulit, nobis, aut uobis ex taciturnitate in negligentia culpam, aut uobis ex ignorantia, quod absit, ad detrimentum propositæ, & diuinitus oblatae retributionis obueniat, &c.

Hæc pontifex ille in libro sui registri primo, qui erat in bibliotheca Lateranensi, postea delatus in Vaticanū.

Cernis ut asserat, ex antiquis constitutionibus regna Hispaniæ esse sedis Apostolicæ, etiam ante quam à Saracenis occuparentur. Quod si retrocedens per annos, ante impetum Saracenorum in Hispaniam, perrexeris, inuenies rationem ferè deduci ad tempora Constantinī. Hinc certè tot iam annis antè, ea regna sedis

A Apof

Apostolicæ fuerunt. A tempore Cōstantini, aut prope, ius, ac potestas hæc coepit.

94 Eadem propè, aut similis ratio est de regno Hungariæ, de quo idem: Gregorius episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio Salomoni regi Hūgarix salutem, &c. Sicut à maioribus patriæ tuæ cognoscere potes, regnum Hungariæ sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ proprium est, à rege Stephano olim beato Petro cum omni iure, ac potestate sua oblatum, & deuotè traditum. Præterea Henricus piæ memoriæ Imperator regnū illud expugnans, uictoriam adeptus, ad corpus beati Petri lanceam, & coronam regis transmisit, & pro gloria triumphī sui illuc direxit insignia. Quo principatum eius dignitatis attingere cognouit. Hæc & alia.

Noris de hoc regno, quòd cum à Barbaris, Scythis, ac Pannonibus non Christianis fuisset post Cōstantini tēpora occupatū, ereptumq; Romano Imperio, cui Ecclesia hæres successit, fuisse à Christianis regibus Ecclesiæ Romanæ, cui debebatur, restitutum. Quod de Hispania luce clarius est, quæ & ipsa à Barbaris occupata cum esset, Ecclesiæ restituta à regibus est. Idem Gregorius de eodem regno ad Geusam Hungariæ regem eodem libro, sed non eodem capite: Notum uero tibi esse credimus, regnum Hungariæ, sicut & alia nobilissima regna in propriæ libertatis statu debere esse, & nulli regi alterius regni subiici, nisi sanctæ, & uniuersali matri Ecclesiæ Romanæ: quæ subiectos habet non ut seruos, sed ut filios. Quod quia consanguineus tuus à rege Theotonico, non à Romano pontifice usurpatiuè obtinuit: dominium eius, ut credimus, diuinum iudicium impediuit.

Audis

Audis quo dominatu imperet Ecclesia: nō ut seruos, sed ut filios habeat subiectos sibi. Nō deiicit reges possessione, sed sinit eos ut filios dominari, quibus dominantibus etiam ipsa dominatur. Vult tamen agnosci regina, ac domina. Audis omnia nobilissima regna sedi Apostolicæ subiecta esse? Et id scribebāt ipsis regibus, ipsisq; ueteres constitutiones antiquum dominatum proferebant. Alioqui quæ audacia fuisset ea scribere, uel maxime priscos, sanctosq; pontifices, à quibus iactantia, superbiacq; & ambitio aberat. Vnde igitur hæc regnorum antiquissima possessio uenit ad Ecclesiam, nisi à magno Constantino, cum ab urbe domina gentium celsit, eam alteri maiori imperatori relinquens. De eodem item regno ad eundem regem Hungariæ sic scripsit idem summus, ac sanctus Pontifex, capite septuagesimo: Verum ubi correpto dominio nobili, beati Petri Apostolorum principis, cuius regnum esse prudentiā tuam non latet, rex subdidit sese Theotonico regi, & regale nomē obtinuit. Dominus iniuriam suo illatam principi præuidens potestatem regni suo ad te iudicio transtulit. Et ita consanguineus tuus si quid in obtinēdo regno, iuris prius habuit, à se sacrilega usurpatione priuauit. Petrus enim à firma petra dicitur, quæ portas inferi confringit, atque adamantino rigore destruit, & dissipat quicquid obstitit. Hæc magnus ille pontifex.

Denuo cernis regnum illud beati Petri esse, id sæpius, audacterq; à Pontifice prædicari. Cernis Romanam sedem tametsi domina regnorum sit, pati tamen, & uelle reges suis regnare locis, reginam tamen uniuersalem agnoscentes. Quæso igitur unde profecta est ista sedis Apostolicæ magna, ac peruetusta dominatio? Qui sit

A 2 alicuius

alicuius iudicii, quid aliud sentiet quàm à prisco illo Cōstantini tempore uenisse?

95 Similis ratio est de regno Anglorum quod antiquissimo tempore Ecclesiæ Romanæ fuisse ueterum monumenta testantur, etiam antea quàm ipsum regnum oblatum fuisset Ecclesiæ à rege Iohanne. In registro Alexandri tertii, qui scribens Gulielmo Anglorum regi, hæc ait: Alexander episcopus seruus seruorum Dei, Dilecto filio Gulielmo regi Anglorum, salutem, & Apostolicam benedictionem. Nouit prudentia tua Anglorum regnum ex quo nomen Christi ibi glorificatum est sub Apostolorum principis manu, & tutela extitisse, donec quidam membra mali capitis effecti, zelantes superbiam patris sui Satanæ, pactum Dei abiecerunt, & Anglorum populum à uia ueritatis auerterunt. Et paulo post: Nam ut bene nosti, Angli fideles erant, piæ deuotionis respectu, ac cognitione religionis annualem pensionem Apostolicæ sedi exhibebant: ex qua pars Romano pontifici, pars Ecclesiæ sanctæ Mariæ, quæ uocatur Schola Anglorum, in usum fratrum deferebatur. Hæc pontifex priscus sanè, ac sanctus, quod res eius gestæ probant, Ex quo nomen Christi, inquit, auditum in insula est, fuit insula sedis Apostolicæ, eo uidelicet tempore, cum paulo ante decesserat Constantinus. Idem summus pontifex eidem regi Gulielmo, præter cætera scribit: In rebus uero sancti Petri, quæ in Anglia colliguntur, sic te ut tuis inuigilare monemus, sic liberalitati tuæ committimus, ut pium, ac propitium debitorem Petrum reperias, & eum tibi ex debito subuenire admoneas.

Hæc, ut ego nunc loquar, non ne luce clarius cōprobant

bant uetustissimum, uniuersalemque super regnis occidentis Romanæ sedis dominatum: quo liquidis imo perspicias, uerissimum fuisse Constantinum sua uoce sanxisse, sua manu scripsisse illam donationem. Hisque omnibus palam fit imperiti grammatici inaudita temeritas, qui sese contra firmissimam, antiquissimamque summæ sedis maiestatem, uelut à rege Turcarum ad eam euertendam missus opposuerit, ubique scommatis, & maledicentia grammaticis usitata religioni insultans. Hoc quoque loco quæso omnes respiciant, atque altissimè in pectus recondant, quo dominatu se mater Ecclesia reginam regnorum agnoscat, fateatur, non uidelicet possessione suarum rerum dominis, ac regibus deturbandis: sed eos cupit, sinitque regnare, modo dominam, reginamque agnoscant. Cumque ab Hispanis, Gallis, pensionibus beato Petro persolutis uti regina consalutetur, adoretur: non ne palam fatentur sese dominæ ac reginæ ea persolvere, Christum, & Petrum, ueluti magi muneribus allatis uenerantes? Hac ratione coepit post Constantinum imperare mater, ab eo inducta in possessionem. Sed ego reliqua prosequor. Si quidem etiam regnum Danorum est peculium & uectigal sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, 96 quod eadem pontificum uetera monumenta testantur. Alexander, idem episcopus, seruus seruorum Dei, Dilecto filio Sueui regi Danorum, salutem, & Apostolicam benedictionem. Quapropter prudentiam tuam monemus, ut censum regni tui, quem antecessores tui sanctæ Apostolicæ Ecclesiæ persolvere soliti sunt nobis, & successoribus nostris transmittere studeas: ita tamen ut non sicut oblatio super altare ponatur, sed ut supradiximus tam nobis quàm successoribus nostris, ut certius appro-

betur præsentialiter offeratur. Hucusq; ille.

97 Regnum item Rusciæ iuris, ac ditionis est Romanæ Ecclesiæ, quod eadem prisca monimenta præferunt, Gregorius idē septimus regi, & reginæ Rusciæ scribēs, Dilectis, inquit, filiis Demetrio regi Ruscorum, & reginæ uxori eius, salutem, & Apostolicam benedictionem. Filius uester limina Apostolorum uisitans ad nos uenit, & quod regnum illud dono sancti Petri per manus nostras uellet obtinere, eidem beato Petro Apostolo debita fidelitate exhibita deuotis precibus postulauit; indubitanter asserens, illam suam petitionē nostro consensu ratam fore, ac stabilem, si Apostolicæ autoritatis gratia, ac munimine donaretur. Cuius petitionibus, quia iustæ uidebantur, tum ex nostro consensu, tum ex donatione poscentis, tandem assensum præbuimus, & regni nostri gubernacula ex parte beati Petri illi tradidimus, ea uidelicet intentione charitatis, ut beatus Petrus uos, & regnum uestrum sua apud Deum intercessionē defendit. Hæc per antiquus pontifex. Animaduertisti, ac clarè percepisti, dono beati Petri regnū illud per manus pontificis tradi postulasse. Audisti, Debita fidelitate beato Petro: itemq; Regni nostri gubernaculum ex parte beati Petri tradidimus. His perspicuum fit, tametsi regna essent Ecclesiæ Romanæ ea tamen regibus petentibus tradere cōsueuisse. Tametsi illi regnarent, atq; in possessione consisterent: reginam tamen, ueramq; regnorum dominam, ac largitricem solitos agnoscere. Nec repetit Romana sedes hæc regna, regibusq; cupit eripere: sed uult reges, imperatoresq; regnare, modo dominam, ac reginam quod toties inculco, agnoscant, & fateantur.

Regnum

98 Regnū item Croatiae, & Dalmatiæ, Ecclesiæ Romanæ sunt, quemadmodum habetur in archiuio sacri palatii Lateranensis in registris Gregorii septimi, in quibus hæc de rege, & regno Dalmatiæ leguntur:

In nomine domini sanctæ, & indiuiduæ Trinitatis, Anno dominicę incarnationis millesimo septuagesimo sexto, indictione quartadecima, mense Octobris. Ego Demetrius, qui & Suinumir nuncupor, Dei gratia Croatiae, Dalmatiæq; dux, à te domino Gebizo ex Apostolicæ sedis legatione domini Papæ Gregorii, potestatem obtinens in Salontana Basilica sancti Petri, synodali, & concordia totius cleri, & populi electione & Croatiae, Dalmatinorumq; regni regimine per uexillum, enses, sceptrum, & coronam inuestitus, atq; constitutus rex, tibi deuoueo, & polliceor, me incommutabiliter completurum omnia, quæ mihi tua Reuerēda iniungit sanctitas, ut in omnibus, & per omnia Apostolicæ sedi fidem seruem. Et quicquid hoc in regno tam Apostolica sedes, quàm legati sui sanxerūt, uel sanxerint, irreuocabiliter custodiam, iustitiam excolam, Ecclesiam defendā, primitiæ, decimæ, omniumq; ad ecclesias pertinentium procurator existam uice episcoporum, presbyterorum, diaconorum, subdiaconorumq; ut caste, & regulariter uiuant prouidebo. Pauperes, uiduas, atq; pupillos protegam: parentelæ illicitam copulā destruens, legitimam dotem anulo, sacerdotisq; benedictione constituam, & constitutam corrumpi non permittam; hominum uenditioni contradicam. Atq; in omnibus, quæ ad rectitudinis statum congruunt, me æquum exhibebo. Ducentorum quoq; Byzantium tributum meorum omnium cōsultuum, primatum sancto Petro per

singu

singulos annos in resurrectione domini de mihi concessio regno persolvendos statuo. Et ut post me regnaturi, hoc idem perpetuò seruent, sentio, corroboro, atq; sancio. Dono insuper, concedo, atq; confirmo Apostolicæ sedi sancti Gregorii monasterium, cui Vrana est uocabulū, cum omni suo thesauro, scilicet cum capsula argentea reliquias sacri corporis eiusdem beati Gregorii continēte, cum duabus crucibus, cum calice, & patena, cum duabus coronis aureis, gemmis ornatis, cum Euangeliorum textu de argēto, cunq; omnibus suis mobilibus, & immobilibus bonis, ut sancti Petri legatis semper sit ad hospitium receptus & omnino in potestate eorum. Hoc tamen interposito tenore, ut nulli alii potestati detur, sed omni tempore sancti Petri sit propriū, & à me, meisq; successoribus defensum, atq; ab omni homine liberum, atq; securum. Cuiuscunq; autem audacia, temerario ausu præfatum monasterium ex assignato thesauro priuauerit, terribilē illam iudicis uocem, quam diabolus cum suis Angelis auditurus est, audiat. Præterea cum Deo seruire, regnare sit, uice beati Petri, ac domini nostri Papæ Gregorii, atq; post se successorum in Apostolica sede me tuis manibus committo, & committendo hanc fidelitatem iuramento stabilio. Ego inquam Demetrius, qui & Suinimir Dei gratia, & Apostolicæ sedis dono, rex, ab hac in antea sancto Petro, & domino meo Papæ Gregorio, & suis successoribus canonicè intrantibus ero fidelis: & ut ipse, siue post eum futuri pontifices, siue legati eorum, aut membra perdant, aut capiantur, neq; in consilio, neq; in facto ero. Et consilium quod mihi crediderint ad illorum damnum, sciēti mihi intinabo. Regnum autem quod mihi per manū tuam

domine

domine Gebizo traditur, fideliter retinebo, & illum, suumq; ius Apostolicæ sedi aliquo ingenio aliquando non subtraham, dominum meum Papam Gregorium, & suos successores, atq; legatos, si in meam potestatem uenerint, honorificè suscipiā, & honestè tractabo, & remittam, & undequa; me inuitauerint, prout potero, simpliciterq; eis seruiā. Hucusq; ille. Quibus omnibus, si rectè perpenderit, uidebis Ecclesiæ Romanæ esse regnum Croatiae & Dalmatiæ, ut quod ipse sua uoce rex fatetur, inuestitus, atque constitutus rex. Et quod ait, Quicquid sanxerunt, uel sanxerint hoc in regno legati sedis Apostolicæ, Itemq; quod ait, De mihi concessio regno: & quod aperte, Dei gratia, & Apostolicæ sedis dono, rex. Et illud, Regnum autem quod mihi per manum tuam domine Gebizo traditur fideliter retinebo. Quibus omnibus aperte perspicitur, regnum illud esse sedis Apostolicæ, donatum, ac traditum ipsi regi: ueram eius patronam esse sedem Apostolicam. Quid igitur super est in occidente, quod aperte non sit sedis Apostolicæ?

99

Clarius etiam perspicitur, denuoq; confirmatur, regnum Aragoniæ esse sedis Apostolicæ, his quæ subiiciā. Petrus rex Aragoniæ anno tertio domini Innocētiū tertii Papæ uenit Romam ad eundem Innocētiū, ab eoq; militiā solēniter, ac honorificè accepit; obtulitq; sponte totū regnū beato Petro, & sacrosanctæ Romanæ ecclesiæ: ibiq; accepit in feudū prædictū regnū. Itēq; pro regno Sardinia certā pecuniæ summā cōstituit se daturū.

Itemq; regnum Portugallia, Ecclesiæ Romanæ est. 100
Nam Hildefunus cum prius esset dux Portugalia, siue Lusitaniæ quod à prisco tēpore nouerat esse sedis Apo-

B stolicæ

stolica obtulit ipsum, subiecit eidē, uectigalēq; cōstituit. Deinde ab Alexandro tertio rex appellatus est, duasq; auri Marcas censum singulis annis persoluit.

101 Regnū quoq; Boëmiæ uectigal pēdet Apostolicę sedi, quod scriptum habebatur in bibliotheca Lateranēsi. Nā Spicionenus tunc dux Boëmiæ impetrauit à Nicolao ut mītrā ferre posset, censumq; cōstituit centū libras argenti. Exin à sede Apostolica rex est declaratus.

102 Suetia quoq; & Noruegia ut subiectæ soluūt Romanę Ecclesię uectigal, quod in antiquis summorum pontificum monumentis, & in antiqua bibliotheca Lateranēsi conspicitur. Omnes enim domus Suetiæ soluunt censum Apostolicę sedi singulos denarios.

103 Regnum quoq; Dacię, ut subiectum, obnoxiumq; Apostolicę sedi, quod apparet ex registro Paschalis, annum uectigal persoluit, Laterani datum edictū episcopis Dacię.

Ianua quoq; in Italia separatim persoluit censum sedi Apostolicę, Consules scilicet & ciuitas pro medietate insulę Corsicę. Sed quid ego cuncta cōmemoro quę cuncta recensentem dies deficeret.

His omnibus fit perspicua barbarica grammatici temeritas. Nam quid aliud appellem hominem plusquā Turcam, & Saracenum, uetustissimę Petri maiestati, & sacrosanctę matri Ecclesię detrahentem, qui librū pessimę maledicentię, arrogantię inauditę plenum conscripsit, literarum Gręcarum ignarus, ueterum historiarū imperitus, & eorum quę nesciebat irrisor, sibi ipsi uanissima illa loquentia mirificę placens?

Rex item insularum de Maii recepit eas à sancta Romana Ecclesia in feudum.

Quid

Quid igitur plura prosequar, ut hoc argumentorum genere comprobem uetustissimam, ac ferē omnipotentem Ecclesię Romanę super omnibus regnis, ac regibus potestatem, atque eorum uetustissimam possessionem? Quando quidem plena sunt omnia pontificum prisca monumēta excelsę potestatis, qua totum orbem terrarum imperiis moderabātur, habenas omnium terrarum tenentes: hocq; ut dixi, non nouum, sed longe uetustissimum est imperium. Quid euoluam Innocentii tertii edicta cœlestia, ad omnes occidentis, atq; Orientis, Septemtrionisq; principes missa?

Sed quando proposita fuit ad comprobandam Constantini donationem ea moles argumentorum, quibus probabatur antiquissima Romanę Ecclesię, firmissimāq; regnorum possessio: nunc aliud argumenti genus nō ineptū erit ad probandā eam quā Constantinus donauit, aut à Christo uenientem cōfirmauit Romanę sedis maiestatem. Videlicet audacia, atq; intrepidus animus ipsorū pontificū aduersus principes, si quid grauius deliquissent, uelut qui eorū domini essent, ipsi autem suę potestatis conscii in eos suę potentię arma uibrarent.

In primis memorię proditum est, Felicē secundum, genere Romanum, Constantinū filium magni Constantini, propterea quod in Arrianorum dogma delapsus, ab Eusebio Nicomediensi fuisset rebaptizatus, excommunicasse, hæreticumq; declarasse.

Innocētius autē primus, genere Albanus, nō est ueritus Archadiū Imperatorē excōmunicare, propterea quod ab Eudoxia uxore impulsus Chrysostrōmū ē sua sede perpulsisset, qui uetuerat ludere puellas ante ipsius simulacrum, idolatriam id esse dictitans.

B. 2 Necnon.

Nec non Anastasius secundus Romanus ad Imperatorem Anastasium Eutychis heresi maculatum, legatos misit, monuitque, ut resipisceret. Qui cum legatos, nec audisset, nec uidere uoluisset, multaque indigna ipsi pontifici contra rescripsisset, eum anathemate pontifex damnavit, Imperatorem contra pontificem frementem, fanda, atque infanda canentem coelestis ira in ipsius palatio fulmine percussit.

At Constantinus Syrus summus pontifex Iustinianum Imperatorem anathemate perculit, quod Calinicum patriarcham excaecatum relegavit. Sed cum postea Imperatorem sceleris poenituisse, deiectus una cum regno in terram, pontificem uenientem Constantinopolim adoravit, ueniamque impetrauit.

Gregorius quoque secundus Romanus Leoni Imperatori aqua, & igni interdixit, quod imaginibus bellum indixisset. Itemque tertius Gregorius Syrus exemplum antecessoris secutus, denuo ob idem scelus eum excommunicauit, atque ab eius imperiis Romam, Italiamque auertit. Omnibus iuramento fidelitatis absolutis. Coactaque Romae synodo fere mille episcoporum uenerationem imaginum restituit declarata contra uiolatores sententia.

Zacharias autem Graecus genere, Childericum Francorum regem regni gubernaculis uelut inutilem deiecit, omnibus a iuramento fidelitatis absolutis: Pipinum eius fratrem aulae regiae principem instituit: eumque Stephanus denuo cum filiis Carolomano, & Carolo inunxit. Qui quidem Stephanus Romanus Imperium a Graecis transtulit ad Carolum Magnum, propterea quod contra Astulfum Longobardorum regem, Ecclesiam

uexan

uexantem, ut opem ferret Imperator Constantinopolis imploratus rem neglexisset.

At uero Gregorius quartus Romanus Ludouicum regem Gallorum Imperio deiecit, contendentibus id proceribus.

Nec non Nicolaus primus Romanus duos Imperatores eadem tempore intrepide excommunicauit, Michaelen Constantinopolitanum, propterea quod Ignatium sine ipsius pontificis autoritate sede deiecit. Et item Lotharium Imperatorem occidentis, propterea quod Galdradem pellicem nollet dimittere.

Gregorius septimus genere Tuscus in Henricum Imperatorem, qui Ecclesiae unitatem scindere tentasset, excommunicationis sententiam protulit, eundemque nihil poenitentem Imperio abdicauit: Rodolphusque Burgundiorum dux pontifice iubente Imperator est declaratus.

Vrbanus item secundus Philippo Regi Franciae sacrificiis interdixit, propterea quod superinduxerat uxorem alterius uiuentis.

Adrianus autem quartus genere Anglus, Gulielmum Regem Siciliae excommunicauit, eundemque poenitentem in sua regna remisit.

Alexander tertius Senensis Federicum primum Imperatorem superbissimum saepius admonitum, sed minime poenitentem, in coena domini publice sententia excommunicationis percussit. Sed eum demum poenitentem in Syriam ad locos sanctos recuperandos misit.

Innocentius tertius corona redemit Orthonem quartum in basilica sancti Petri. At propter eius insolentiam eum summus pontifex excommunicauit, omnesque subiectos a fide, & iureiurando absoluit.

B 3 Hono

Honorius Romanus Fœdericum secundum, quem Romæ coronauerat, Ecclesiæ aduersantem excommunicauit. Gregorius uerò nonus in eundem Fœdericum nimis ferocientem, nullisq; flagitiis abstinentem animosè prolata sententiâ excommunicationis superbiam eius perfregit.

At Innocentius quartus Ianuensis eundem Fœdericum in pertinaciâ sceleris permanentem ueluti Ecclesiæ Dei, publicumq; hostem condemnauit, imperioq; desturbauit.

Clemens autem quartus, quia Siciliam, & Apuliam peculium beati Petri manu rapida occupauerat, Manfredum filium supradicti Fœderici excommunicauit.

Bonifacius octauus contra Philippum Gallorum regem, quòd contra Ecclesiã sese extolleret, cum ei pontifex uetera monimēta explicasset, quibus doceret, quod Romanæ Ecclesiæ & in sacris, & profanis Gallia subesset, quo necesse esset pontificem uti dominum regni sui, eum uenerari, & colere, Cum ille despiceret, eum excommunicauit.

Hęc, & id genus multa, ex immenso oceano registro- rum, quæ quidem ego sciens, & prudēs prætereo, quem adeo tardum, atq; hebetem non excitent, & ad cognoscendam, suspiciendamq; coelestem ueritatem non prouocent super uetustissima regnorum Romanę sedis possessione super excelsa eius in omni Romano Imperio, quod hereditario iure ad eam deuolutum est maiestate: qui regibus, & principibus perperam agentibus nō uerentur sese opponere, eisq; & à Christo, & Petro delegatam, ab Imperatore autem Constantino ueluti non suam, nō Romanorum, sed Christi, restitutam, ac sacra-

tam

tam Deo potestatem ostēdere. Nam quid ego nunc me-
morem, quoniam notiora, ac leuiora sunt Pipini, Caro-
li, Ludouici, primi Otthonis, primi Henrici, in Italia do-
nationes? Donauerunt enim hi non sua, sed quæ prius
essent Ecclesiæ, à Barbaris autem occupata, ipsiq; Eccle-
siæ erepta, restituerunt. Prius enim Ecclesia domina Ita-
liæ, earumq; urbium fuerat, quàm eorum regum, atque
Imperatorum nomen, suiq; generis fama his in locis au-
diretur. Et ad eos Imperium ab Ecclesia translatum est.
Eos Ecclesia Imperatores, dominosq; Italiæ declara-
uit. Nam quòd illi non donauerint, sed à Barbaris occu-
pata restituerint, declarāt uerba ipsorum Imperatorum
in eorum edictis. In edicto Ludouici filii Caroli Impera-
toris hæc habentur:

Necnon Exarchatum Rauennatem sub integritate,
cum urbibus, & ciuitatibus, oppidis, & castellis, quę pię
recordationis dominus Pipinus rex, ac bonæ memoriæ
genitor noster Carolus Imperator, beato Petro Apo-
stolo cum prædecessoribus nostris iamdudum per ordi-
nationis paginam restituerunt. Hęc igitur non sunt
donata, sed è manibus Barbarorum erepta, reddita sunt
Ecclesiæ. In eodem etiam priuilegio legitur: Necnon
& censum, & pensionem, seu cæteras donationes, quæ
annuatim in palatium regis Longobardorum inferri so-
lebant. Hęc illic. Percepisti Longobardos cōsue-
uisse in suum palatiū inferre, quæ prius essent Ecclesiæ:
ob quam causam Stephanus pontifex auxiliū à Pipino
implorauit. Et cum in eodem priuilegio, ac Pipini, Ot-
thonis, primiq; Hērici restituitur Ecclesię Thuscia, Lon-
gobardorum, quæ scilicet à Longobardis occupata, ab
eis nomen acceperat. Quod superius de Hispania cla-
rissimum

rissimum u'idimus, quæ antea quàm à Saracenis occupa retur, erat Ecclesiæ Romanæ. Hæc enim perspectissima sunt. Totâq; Italia est Ecclesiæ: quod ex parte declarant illis suis edictis Imperatores, cum nihil ferè in Italia mō strant reliquum, quod non sit Romane sedis, antequam imperatorium nomen transferretur ad stirpem Pipini.

Hæc igitur alia sit sapientibus de donatione Constantini coniectura, cum Romana sedes ante Regnum Longobardorum tot urbium, ac prouinciarum in Italia domina esset, quas ei Longobardi eripere conabantur, aut iam eripuerant, cum hoc tempus sit antiquissimum, amplius mille annis uidelicet ante aduētum Longobardorum in Italiam, qui Iustiniano imperante è suis sedibus exciti sunt à Narsete Eunucho, requirendū est, unde tantum imperium, tot prouincias usq; ab eo tempore possederit, quis eam in possessionem tot urbium induxerit. Deuenietq; temporum supputatio, totâq; ratio proxime ad tempora magni Constantini. Nam quod Romana Ecclesia ante aduentum Longobardorum in Italia dominaretur, ob quam causam à Longobardis tot prouinciis ereptis confugere coacta sit ad Reges Francorū, declarat Adrianus in epistola recitata in synodo. Dominus, inquit, Carolus Rex Francorum, & Longobardorum, patritius Romanorum, nostris obtemperans monitis, atq; nostram in omnibus adimplens uoluntatem, per sua laboriosa certamina, eiusdem Apostoli Ecclesiæ ob nimiū amorem plura dona in perpetuo obtulit possidenda, tam prouincias, quàm ciuitates, seu castra, & territoria, immo & patrimonia, quæ à perfida Longobardorum gente detinebantur, brachio forti, eiusdem Dei Apostolo restituit, cuius & iura esse dignoscebantur. Sed

aurum,

aurum, & argentum quotidie pro luminariorū concinnatione, seu alimoniis pauperum non desinit offerre.

Hæc Adrianus.

Itemq; Anastasius Bibliothecarius transferens Græcam historiam Theophanis sic scribit: Papa Stephanus ui pressus, & crudelitate Astulphia coactus simul etiam ab ipso adhortatus est ire in Frāciam, & facere quæcūq; posset. Veniens Pipinum prouehit uirum in omnibus probatissimum, qui præerat tunc quoq; rebus post regem, & debellauerat Arabes, & occidit etiā principem eorum Abderachman, & multitudinē haud facile memorabilem iuxta Rhodanū fluuium, & amatur à gente, non solum propter hoc, sed & propter alia præcipua gesta, & præficitur genti non ignobiliter primus. Soluente scilicet eum à periurio in regem cōmisso eodem Stephano, Qui & totondit decessorem eius regem, & in monasterio cum honore & requie circumscripsit.

Idē Anastasius addit: Stephanus natione Romanus, abiit ad excellentissimum regem Francorum Pipinum aduersus Astulphum regem Longobardorum auxilium postulans, &c.

Itemq; ex rebus gestis pontificum hæc ad uerbū prolata sunt: Adrianus natione Romanus, necessitate compulsus, direxit maritimo itinere suas Apostolicas literas Carolo excellentissimo regi Francorum: deprecans, ut sicut suus pater sanctæ memoriæ Pipinus, & ipse succurreret sanctæ Dei Ecclesiæ aduersus insolentiam, & tyrannidem Desiderii regis Longobardorum. Tunc ipse à Deo protectus Carolus rex aggregans uniuersam regni sui exercituū multitudinem, per sex menses obsedit eundem Desiderium in ciuitate Papia.

c His

His testimoniis intelligi potest quæ Pipinus, & Carolus Ecclesiæ donarent, fuisse prius ipsius Ecclesiæ, à Longobardis occupata: atq; ea quidem Ecclesiã Romanam possedisse antea, quàm Longobardi in Italiã euocarentur: quod tepus, ut dixi, deuenit fere usq; ad imperium Constantini. Sic undiq; claris testimoniis, & coniecturis perspicuum fit, uera esse quæ Constantinus edicto illo suo præclaro statuit, protulit, asseruit de maiestate Ecclesiæ Romanæ, de regnis, urbibus, prouinciisq; concessis. Hoc item clarius probatur his, quæ de Ariperto Lōgobardorum rege scribuntur in eorum rebus gestis: Aripertus, inquit, rex Longobardorū donationem patrimonii alpium Cottiarū quæ longa per tempora à iure Ecclesiæ priuata fuerant, ac ab eadē gente detinebantur, in literis aureis exarata iuri proprio beati Apostolorum principis Petri refermauit. Sic historia, ad alpes Cottias Ecclesiæ Romanæ ius pertinebat, à Lōgobardis iam longo tempore occupatas. Nō est igitur instituti mei ex edictis horum Imperatorum, quoniam recētiore sunt, monstrare quæ sint Ecclesiæ, nominatimq; urbes, regiones, totamq; ferè Italiã Romanæ sedis esse ostendere, sed tantum his omnibus probare, uerissimas offerri coniecturas super donatione Constantini, quibus unà collectis, atq; ad ueritatem comprobendam coactis, irrefragabilis comprobatio efficitur super donatione Constantini: insignis autem deceptio, singularis audacia, demonstratur eius, qui uetustatis nescius, ut Thraso prodiit in aciē, ut cū Aloidæ manibus magnis rescindere cælum

Aggressi, superisq; Iouem detrudere regnis.

Aut cū Mezentius cōtemptor diuum suam dexteram Deum appellabat. Is autem suam uanissimam loquentiam

tiam uelut Deum habuit, qua sese ueri Dei Ecclesiã sternere putaret. Audi igitur quæ scripserit optimus, ac peruetustus pontifex Nicolaus primus Michaëli Imperatori de priuilegiis Romanæ sedis in amplissima epistola. Si uerò nosse paruipenditis, & solum contra priuilegia Ecclesiæ Romanæ nisus uestros erigitis: caueate, ne super uos conuertantur. Durum quippe est uobis contra impetum fluminis reluctari, durumq; est contra stimulū calcitrare. Porro si nos nō audieritis, restat ut sitis apud nos necessario, quales dominus noster Iesus Christus hos haberi præcipit, qui Ecclesiã Dei audire contēnunt. Præsertim cū Ecclesiæ Romanæ priuilegia Christi ore in beato Petro firmata, in ecclesia ipsa disposita antiquitus obseruata, & à sanctis uniuersalibus synodis celebrata, atq; à cuncta Ecclesia iugiter uenerata, nullatenus posunt minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari. Quoniam fundamentū quod Deus disposuit, humanus nō ualet amouere conatus: & quod Deus statuit, firmū, ualidumq; consistit. Illeq; potissimū peccat, qui Dei ordinationi resistere tentat. Priuilegia istius sedis, uel ecclesiæ, perpetua sunt, impingi possunt, trāsferri nō possunt: trahi possunt, euelli non possunt: quæ ante imperium uestrum fuerunt, & permanent Deo gratias, hætenus illibata, manebuntq; post nos, & quousq; Christianum nomen prædicatum fuerit, illa subsistere non cessabunt immutata. Ista igitur priuilegia huic sanctæ Ecclesiæ à Christo donata, synodis non donata, sed iam solummodo celebrata, & uenerata. Audis imperium, roburq; sedis Apostolicæ fuisse ante imperium terrestrē, anteaquam tralatum esset imperium in Græciam. Imperium inuictum, sine fine, post nos, usq; dum Christianum no-

men auditum fuerit, futurum, maius hoc imperiū quam ullum aliud toto orbe.

107 Ut autem clarius hæc causa cognoscatur: & quàm facile sit homines in iudicando decipi, maximè qui sibi uidentur aliquid, intelligatur, uisum est aliquot exempla proponere, quibus fiat palam, quis stylus esset illius temporis, quo Constantinus, atq; insecuti Imperatores loquerentur: atq; hinc clarescat, non modò non adiuuari Laurētium ex stylo ad euertendam donationem, ut potius hoc in suam petniciem tēdat, totumq; eius iudicium insanum cæcunq; prorsus comprobet. Est autem idem seculum Constantini, atq; Imperatorū, qui usq; ad Honorium, & Archadium imperauerunt. In uetustissimo igitur codice epistolarum Pōtificum, & Imperatorum, qui est in bibliotheca Vaticana, hæc habentur: ut ex his stylū cognoscas. De constructione basilicę sancti Pauli: Valentinianus, Theodosius, & Archadius Augusti, Salustio præfecto Urbis. Desiderantibus nobis contēplatione uenerationis antiquitus iam sacratę basilicę Pauli Apostoli pro sanctimonia religionis ornare pro quantitate conuentus amplificare, pro studio deuotionis atq; tollere, gratum fuit tuæ sublimitatis officium, quod ad inspiciēda uniuersa, ut res exigebat, detulisti, & omnem situm locorumq; faciem sermonis cōgrui diligentia nostræ serenitatis auribus intimasti. Instructiores enim nos iubere decuit quę iubenda sunt. Quare participato examine cum uenerabili sacerdote: intimatisq; omnibus & magnificētissimo ordini, & Christiano populo, quæ iubemus, sublimitas tua rē diligentiore tractatu, & plenius rerum inspectione discutiat. Ac si placuerit, tam populo, quàm senatui ut uetus quo Basilicę præterit dorsum,

dorsum, quodq; ripæ Tyberini amnis adiacet innouari. Ita ut præsens uia spatii futuri operis applicetur, eas tenus per architectos futuræ basilicę diriget formam, quatenus se planities extructioni amica prætulerit, ne ulla inæqualitas splendorem fabricæ amplificentiorē sublimet. Si quidem in omni mœnium facie decor summus est, quem seruari oportet prima statim fronte magnarum ædificationum demonstrat intentio. Iam illud ipsa res exigit, ut & Synopsis operis cōstruendī, fidei tendatur examine, sumptusq; omnium iuxta pretia rerum, quæ in sacratissima Vrbe prætaxatis plenius ordinetur, atq; ad nostram clementiam debita maturitate referatur, ut communi omnium consilio, nostræ quoq; serenitatis nutus accedat, quo facilius id quod deuotamens statuit, pro tantæ religionis meritis explicetur.

Et alia manu principis: Diuinitas te seruet per multos annos parēs carissime, atq; amantissime. Hęc est epistola magnorū imperatorū: is stylus illius temporis. Simili stylo, atq; etiam clariore conscripta est donatio.

Eat nunc superciliosus Laurentius, atq; inflatis buccis hæc quasi moderna, quasi nostratia, quasi sermonem alicuius furciferi, aut nebulonis irrideat, ipse potius uanissimus nebulo, imo uerò monstrum arrogantissimū.

Est alia quoq; epistola gratulatoria de ordinatione Papæ Syritii. Aue Pipiniane carissime, nobis populum Urbis æternę gaudere cōcordia, & optimū eligere sacerdotem, & populi Romani esse cernimus instituti, & nostris gratulamur id euenire temporibus. Proinde quoniam religiosum Syritium antistitem sanctitatis, sic præesse sacerdotio uoluerunt, ut Ursinum improbum acclamationibus uiolarent, nostro cum gaudio memo-

ratus episcopus esse permaneat Pipiniane carissime, & iocundissime. Siquidem magnum innocentiae, & probitatis exemplum est, in una acclamatione, & ipsum eligi, & alios improbari. Data VI. Cal. Martii, Mediolani. Videte quaeso quis stylus illius seculi, quo conscripta fuit donatio Constantini, stylus inquam ipsorum Imperatorum, non priuatorum hominum.

Est item alia epistola eorundem Imperatorum ad Praetextatum. Ave Praetextate carissime, Nobis licet iusta uideatur fuisse uindicta quae illic turbulenter exercitam factionem coercionem sedat, ubi maxima debet esse concordia scilicet in Ecclesia, uel sede, uel causa, quarum rerum utraque, & modestiam possit, & cultum. Tamen nos, omnes qui nuper propter illum tumultum deportatione damnati sunt, & propria lenitate naturae, & ipsius religionis, ac legis contemplatione miseremur, Praetextate carissime, ac iocundissime, Cunctos igitur qui sunt eius, & sortis, & culpae praecelsa sublimitas tua nostri auctoritate iudicii liberabit. Hanc uero formam tenebit in posterum, ut si idem pristino statu restituti, aliquid spiritu iterum gesserint inquieto, quo tranquillitas reformata turbetur, seuerissima in eos sententia proferatur. Nullam enim possunt ueniam promereri, qui non desinunt peccare post ueniam. Haec Imperatores scripserunt ut Ursinus, & qui cum eo essent, ab exilio relaxarentur: sic enim habetur in argumento epistolae. Haec pauca est multis proposui, ut hinc prudentes intelligant, quo sermonis genere Imperatores postea quam in Graeciam abierunt, loquerentur. Quinetiam Romae, & in omni Italia cultus orationis, proprietatesque Romana in desuetudinem eo tempore abierat. Vidimus etiam quemadmodum

dum locutus fuerit illius temporis homo Melchiades, si modo illius est quod prolatum est. Quid ego plura ex eisdem epistolis exempla proponam, ut cum dicunt Urbem sacratissimam, Enixissimo studio, In eum omne, Egregia sublimitas tua, Spectata sinceritas tua, Illustris auctoritas tua: idque genus alia, ad quae Laurentius exclamasset. Reuiuiscite paulisper Lactanti Firmiane. Imo ipse ex alta imperitiae temeritatis uoragine pedem referat, suam incitiam agnoscat. Et si non agnoscit ipse, agnoscant certe quos ille decepit. Stylus donationis quod similis est ei stylo quo tunc loquerentur Imperatores, non infirmat donationem, probatque fictam esse, conscriptamque a recentioribus: sed potius probat prisco illo tempore scriptam ab Imperatore Constantino. Nonne igitur fieri potuit, ut uox barbara satrapa usurparetur eo tempore, quemadmodum tam insolenter, atque inusitate loquebantur, ut dicerent Synopsis totius operis, Antistes sanctitatis, Religionis contemplatione, Sanctimonio religionis, Urbem aeternam, Nostra serenitas, Mansuetudinis nostrae sensibus, Naturae nostrae mansuetudine leuigati, Amplificatione morum, Suburbicarias regiones. Responsum quoque Imperatorum, appellabant Sacrum rescriptum, Coelestem praeeptionem. Ex uerbis quoque Melchiadis si modo illius sunt, potest cognosci, quemadmodum dixi, stylus illius temporis. Dicit, Patenter adeptum: dicit, Religiosissimus: & Fidem ueritatis: & Suo degentibus Imperio: & Praedia constituit tribuenda.

His omnibus ad postremum intelligi potest impietas, ingratitude, temeritas Laurentii, qui cum asserat ueterum pontificum iniuriam esse de donatione Constantini

tini quicquam prædicare omnibus potius argumentis superius propositis fuit clarissimum, ueteribus sanctis pontificibus, omnibus item Græcis, ac Latinis Theologis maximam iniuriam facere, qui donationem, siue decretum Constantini pro falso, fictoque habendum prædicent.

108 Vt item clarius innotescat Laurétiana impietas, atque eorum Gigantea immanitas, qui summis pontificibus tam effrenate maledicunt: audiant omnes, quid super hoc antiquitas senserit, iudicauerit: quod nos abunde docere poterit Nicolaus ille primus in epistola ad Michaëlem Imperatorem. Atque hinc facile intelligemus, quid ueritatis inesse possit libro Laurentii, in quo nihil non contra ueterum patrum sapientem sanctitatem, sanctamque sapientiam scripsit. Tempore, inquit, Diocletiani, & Maximiani Augusti, Marcellinus episcopus urbis Romæ, qui postea insignis martyr effectus est, adeo compulsus est à paganis, ut templum eorum ingressus, grana thuris super prunas poneret: cuius rei gratia collecto numerosorum concilio episcoporum, & inquisitione facta, hoc idem pontifex se egisse confessus est. Nullus tamen eorum sententiam proferre ausus est, dum ei sæpius omnes perhiberent, Tuo ore iudica causam tuam. Noli in nostro iudicio, sed in sinu tuo collige causam tuam. Quoniam ex te, inquit, iustificaberis: aut ex ore tuo condemnaberis. Et item dicunt: Prima sedes non iudicabitur à quoquam. Idem Nicolaus hæc insuper addit: Cum quidam tempore quodam, contra Sixtum papam tentassent quædam non boni rumoris obicere, & in concilio, cui Valentinianus Augustus intererat, dictum fuisset, Non licere aduersus pontificem sententiam dare. Surrexit idem protinus Imperator, &
in arb

in arbitrio præfati pontificis tribuit iudicium suum.

Hæc diuus ille. Quo ueterum patrum exemplo iuniorum improbitatem detegere, atque eos cæcitatibus arguere possis, qui tam facile summo capiti detrahunt, quem ne in idolatriæ quidem crimen lapsum uoluerit concilium condemnare: omnesque continuerint os suum, uel Imperatores super eo iudicando. At Laurentius ubique sui similis, expers, ubique altioris sapientiæ, nunquam ad sacra Musarum adyta admissus, his blasphemias librum suum referat.

Addit item Nicolaus: In tantum autem hanc præsumptionem sancti patres apud Chalcedona detestati sunt, ut Dioscorum Alexandrinum antistitem inter cætera idcirco potissimum sine restitutione damnauerint, quia ponens in cælum os suum, lingua eius transeunte super terram, excommunicationem in sanctum Leonem Papam dictauit. Ita ut in præsentia contra ipsum prolata hoc uideantur memorare præcipue dicentes. Quoniam secundis excessibus priorem iniquitatem ualde transcendit. Præsumpsit enim excommunicationem dictare aduersus sanctissimum & beatissimum Archiepiscopum Romæ Leonem. Nunquid ibi legitur inquisitionem fuisse factam, utrum iuste, an iniuste Dioscorus ipsam excommunicationem dictasset? Non plane. Sed absque omni controuersia hoc in eo ulti sunt: quia cum esset inferior, potiore quibuslibet conatus est lacerare iniuriis. Teste Anatolio Constantinopolitano præfule, qui dicit: Propter fidem non est damnatus Dioscorus: sed quia excommunicationem fecit domino Leoni Archiepiscopo Romæ.

Obserua etiam quæ super his statuerit septima Synodus:
D dus:

dus : Dominicum, inquit, sermonē quem Christus suis
 Apostolis, & discipulis suis dixit: Quia qui uos recipit,
 me recipit: & qui uos spernit, me spernit. Ad omnes
 etiam, qui post eos secundū ipsos facti sunt summi pon-
 tifices, & pastores, principes in Ecclesia catholica dictū
 esse credentes. Diffinimus neminem prorsus mundi po-
 tentium, quēquam eorum, qui patriarchalibus sedibus
 præsunt in honore, aut mouere à proprio throno tem-
 ptare, sed omni reuerentia, & honore dignos iudicare.
 Præcipuè quidem sanctissimū papam senioris Romæ:
 deinceps autem Constantinopoleos patriarchas, dein-
 de uerò Alexandriæ, ac Antiochiæ, ac Hierosolymorū,
 sed nec alium quemcūq;, scriptiones contra sanctissi-
 mum Papam senioris Romæ, ac uerba complicare, uel
 componere, sub occasione quasi diffamatorū quorum-
 dam criminum, quod & nuper Photius, & multò ante
 Dioscorus. Quisquis autem tanta iactantia, & audacia
 usus fuerit, ut secundum Photium, & Dioscorum in feri-
 ptis, uel sine scriptis, iniurias quasdam contra sedem Pe-
 tri principis Apostolorum moueat, æqualem, & ean-
 dem, quam illi condemnationem accipiat. Si uerò quis
 aliqua potestate fruens, uel potens, pellere temptauerit
 præfatum Apostolicæ cathedræ Papam, aut aliorum
 patriarcharum quenquam, anathema sit. Porro si syno-
 dus uniuersalis fuerit congregata, & facta fuerit etiam
 de sancta Romanorum Ecclesia quæuis ambiguitas, &
 controuersia, oportet uenerabiliter, & cum conuenien-
 ti reuerentia de proposita quæstione sciscitari, & solu-
 tionem accipere. Et aut prouectum facere, aut profice-
 re. Non tamen audacter sententiam dicere contra sum-
 mos senioris Romæ pontifices. Orientalium syno-
 dorum

dorum sedium uicarii dixerunt: Sanctissimi uicarii se-
 nioris Romæ, ac nos, qui reliquarum sedium uicarii su-
 mus, hæc omnia dissoluimus hodie gratia Dei Iesu Chri-
 sti, qui dedit nobis summi sacerdotii potestatem iuste,
 ac congruè ligandi, atq; soluendi: quoniam uiolēter, &
 coactè omnia facta sunt. Ille enim Photius prænosens
 quod nō per hostium intrauit in ouile ouium, sed aliunde
 ascēdit, multitudinem episcoporum ad se per uarias
 machinationes attraxit, uidelicet chirographis, & iura-
 mentis, quæ ipse confecit. Opinatus per hoc incursum
 se habiturum proprium præsulatū. Bachanis magni-
 ficus patritius dixit uicariis senioris Romæ, & reliquarū
 sedium: Induciis Photio datis iam completis, duximus
 eum rursus ad hanc sanctam synodum.

Audisti antiquitatem, (sunt enim septingenti, ac plu-
 res anni, cum septima synodus celebrata est) quid cēsue-
 rit de his, qui contra summum præsulem uenenatæ lin-
 guæ uerba effudissent. Non pudet autem minores, suo-
 rum maiorum uestigiis non insistere, non eorum sapien-
 tiam attendere? Non hinc suam impiam stultitiā agnos-
 cent, agnoscentes execrabuntur? Quid ueri putes
 inesse impiū grammatici libello, quem contra
 quam, omnes uiri probi, quam Synodi,
 quam Imperatores faciendum sens-
 sissent, aduersus religionis ca-
 put instituit, direxit, lon-
 ge Photio, ac Dio-
 scoro dete-
 rior?

TESTIMONIUM IOANNIS

IOVIANI PONTANI DE
LAURENTIO VAL-
LENSI.

*Libro eius primo, de sermone
capite, de Contentiosis.*

109

LAURENTIVS Vallensis, in Grammaticis, Rhetoricis, Dialecticisq; ita & scripsit, & disputare est solitus, ut minime uideretur uelle præcipere: nec appareret tam contendere illum de ueritate, proprietateq; aut docere uelle, quã maledicere, obiectareq; uetustis scriptoribus, atq; obloqui. Itaq; Ciceronem uellicabat, Aristotelem carpebat, Virgilio subsannabat. Quippe qui propalam sit asseuerare ausus siue Pindarus quispiam autor is nomine suo fuerit, siue alio (de hoc enim ambigitur) qui Homerice libros omnis Iliados non multos ad modum in uersus contractos, Latine cõuertit: qui propalam sit, inquam, asseuerare ausus, Pindarum eum Virgilio anteferendũ. Est autem carminis illius principium,

Iram pande mihi Pelidæ diua superbi,

Tristia qui miseris iniecit funera Graijs.

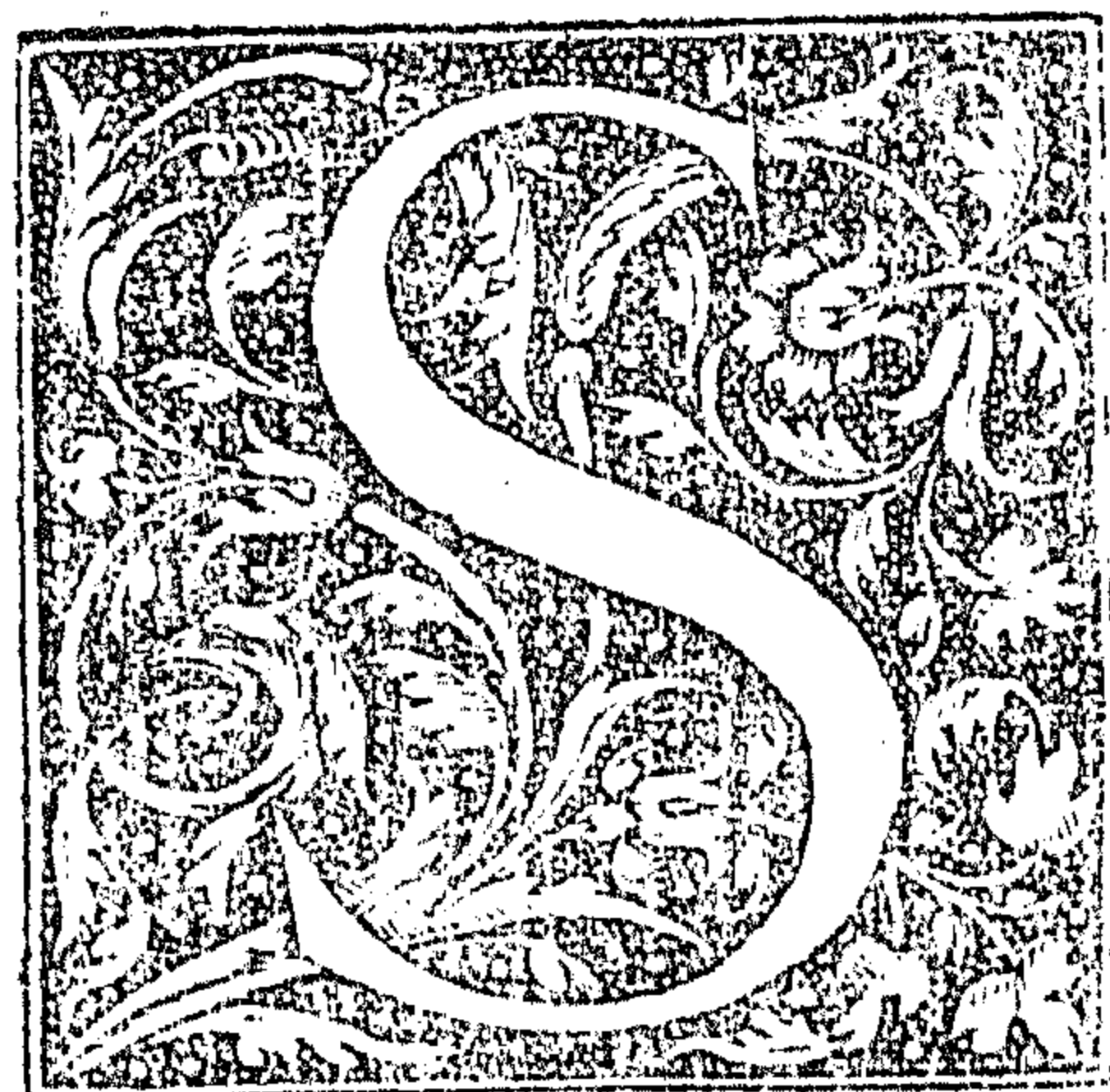
Tali igitur iudicio hominẽ, ingenioq; tam siue retrouerso, siue præpostero (quippe qui maximis quibusq; ringeret autoribus, uni tantum Epicuro assurgeret) quem, ob communem utilitatem contẽdere, aut cognitionem, dicas, atq; altercari? qui nec aliud uelit, curet, studeat, quã ut detrahat, quibus minime par est, ac maledicat? Quando qui cum Laurentio familiarius uixerunt, affirmant illum eo nequaquam cõsilio in Grammaticis scripsisse,

psisse, ac Dialecticis, quo doceret, disciplinasq; ab ignorantia uindicaret, atq; à sorde, uerum ut malediceret, obloquendoq; detraheret de fama, atq; authoritate rerum scriptoribus, tum illis qui exemplo sunt ad scribendum aliis, propter antiquitatem, maiestatemq; dicendi, ac præcipiendi, tum illis ipsis, qui tũc uiuerent: qui ne dubitauerit ipse quidem dicere, profiteriq; palam, habere quoq; se in Christum spicula. Sed nobis propositum minime est detrahendi homini maximè studioso: quem senem adolescens ipse, cum è Roma se Neapolim contulisset ad Alphonsum regem, & inuiserim etiam reuerenter pro illius, meaq; atate, & plures post congressiones maxime familiares ita ab eo discesserim uti ex eo, de me nisi pleno, atq; amico ore locutus fuerit nunquam. Sunt ex his igitur quos non tam contentiosos dicas, quã insectatores cum singulorum, tum etiã humani generis, quod de Timone traditur, neq; ueritatis ipsius cultu, & gratia, sed quod ita quidẽ sint à natura instituti, atq; ab assuetudine confirmati, & moribus.

D E R O M A

*Ex præclaris præscorum scripto-
rum monumentis.*

110

SANTA Romana Ecclesia & reuerenda, & amanda est, nō quia Roma fundata est super arenam per Romulum & Remum, profana sacerdote, & quo nescitur sacri lego, editos, sed quia ædificata est super Christū per Petrum & Paulum. Neq̄ quia, illius fraterno premi maduerunt sanguine muri: sed quia postmodum fraterno agone fuerunt purificati: Cruce uidelicet Petri, & sanguine Pauli: quos eadem fides, & deuotio, ac unius, eiusdēq̄ diei passio, uerē germanos, & per omnia concordēs, ad dominū uirtutum pariter subuexit. Cū spuriōs illos discordēs perfidia, & superbia ad fratricidium direxerit. Nec quia habuit infame asylū flagitiosorum, crimina sua defendentium, non agnoscentium: sed quia post Deum facta est laudabile lapsorū refugium, lapsus suos humiliter accusantiū, & scelera præcordialiter effugere quærentiū. Nec quia instituit Senatum, & Curiam ciuilem, & quoddam uelamen suæ malitiæ, unam libertatem: sed quia hæcenus sancit catholicam disciplinam, & dirigit ecclesiasticorum officiorum ordinarias dignitates, decernitq̄ generales, & speciales uniuersitati Christianæ leges diuini famulatus, ad ueram libertatem gloriæ filiorum Dei. Nec quia produxit Decios, natumq̄ patremq̄, illustres bellis animas, acremq̄ Camillū, Et Curios,

Curios, Syllam, uel nomina uana Catones, Paulos, Brutos, & popularia nomina Drufos, legibus immodicos, ausosq̄ ingētia Gracchos, Marcellos, Mariosq̄ truces, nudosq̄ Cethegos: Sed quia patronos sibi post Petrū, & Paulum uendicat Clementem, Xistum, Laurentium, Cornelium, Pancratium, Syluestrum, Damasum, Celestinum, Leones, Gregorios, Bonifacios, Stephanos, Agathonem, Adrianum, Nicolaum, alios quoq̄ utriusq̄ sexus martyrum, & confessorum innumerabiles populos, iuuenum scilicet ac uirginum, senū, atq̄ iuniorum. Ea quidem illorum improbitate, insanaq̄ patientia, ius suæ potentiæ, terra, mariq̄ protulit. Horum uerō modestia, & saluari disciplina non solum orbem terrarum regit, uerū, & ipsum cœlorum regnum sibi præsumit, cui uiolentiam inferre non desinit. Hæc & si ex tyrannis & principibus suis, Babylon magna, mater fornicationum, & abominationum terræ, notari meruit: in ea tamen princeps Apostolorum Petrus Ecclesiam esse electam asserit. Hæc & si meretrix magna prius, & ebria sanguine martyrum Iesu, de uino prostitutionis suæ, idest idolatriæ potauit, & inebriauit omnes gentes calice aureo, eloquentia scilicet seculari, atque potentia: postmodum tamen desponsata uni uiro Christo, uirginem castam seipsam exhibet, atq̄ ab ipso introducta in cellam uinariam, omnibus gentibus præclaro salutiferæ confessionis poculo, musta nouæ gratiæ, ac uina ueteris acrimoniæ profert, quibus ipsa inebriata, inebriare quærit omnes. Nec solum suæ septicolli arcis moenia, subuersis delubris, daemonumq̄ figmentis, & gentis, insignit Iesu domini cruce, sanctorumq̄ basilicis, iconiis, & titulis, uerū & plenitudinem orbis. Quæ non tam ciuitas
homin

hominum, quàm martyrum dicenda est cœmiterium. In qua aut nil, aut minimum soli constat, quod sanctorum cruor inficiendo non possideat, balnea, propolas, meritoria, templa, theatra, turres, & cryptas, circos, madiasq; popinas, arcus, & pontes, pomeria, rostra, forumq; Cum portis, domibus, thermis, stabulisq; cloacis. Sic sanguinem piorum, quē impia quondam, & crudelis passim uelut aquam effudit, nunc pia, & mitis ad tutelam sui uenerata suscipit. Et quid plura? Hæc regnū terris, & famam terminat astris, Cui non magis terrenum regnum, quàm cœleste successit. Postquam enim lapis ille reprobatus, & probatus abscissus de monte sine manibus, regnum Romanorum, & in ipso Græcorum, Persarum, Babyloniorum, quæ in Daniele, bestiis crudelibus, & statuæ corruptibiliū metallorum ad monstrationē principis huius mundi in eis tunc regnantis, contriuit funditus, & in fundamento Apostolicæ fidei fundatus, impleuit uniuersam terram, mons magnus est factus, fecit nos ex omni tribu, lingua, populo, & natione, regnum, & sacerdotes Deo nostro super terra, ut iam non regnet mundus in nostro mortali corpore ad obediendum concupiscentiis eius, sed iustitia sempiterna, quæ est Christus, per fidem habitet, atque regnet in cordibus nostris, nosq; cum eo perpetuo regnemus.

De restituenda nauigatione Tiberis à Trusiamno, agri Perusini castello, usq; Romam,

AVGVSTINI IGVINI B. L.
B. L. I. O. T. H. E. C. A. R. I. I. S. V. I.
O. R. A. T. I. O.

VT de nauigatione Tiberis scriberem, atq; eam tibi, maxime Paulle, religionis Christianæ Princeps, restituendam proponerem, mouit me cū amor quo Romam uti Patriam, & quæ me, te clementissimo principe autore in hoc dignitatis gradu collocauit, amplector, ueneror, omnes ei pristinas dignitates, copias, diuitiasq; cupio, tum idē amor quo regiones has, quas Tiberis peruagatur uti alteram patriā diligo, eisq; maximum commodum ex hac nauigatione profecturum, ingenti uoto desidero. Deniq; mouit me pietas qua te principē, dominumq; meum colo, ut quemadmodum Deus summus per te multa Ecclesiæ suæ ornamenta reddidit. Tu solus enim, ut mittam alia, inuicta animi magnitudine, rem antehac inusitatam aggressus, sanctū se-
E natum,

natū, cui ueluti cardini tota nititur Ecclesia, ex optimis quibusq̄, atq̄ doctissimis uiris coëgisti, & Ecclesia, ut refloresceret, autor fuisti. Sic tu prior esses, qui rem à superioribus Pōtificibus, aut propter inscitiam, aut quòd tam salubria consilia animo minime agitent, diuersa omnino quàm quę ad publicum usum spectent, cogitantes, intentatam perficeres, & te, atq̄ tuos hoc tam præclaro facinore apud posteros celebrē redderes. Eessesq̄ de quibus doctissimus Vates,

Inuentas aut qui uitam excoluere per artes,
Quicq̄ sui memores alios fecere merendo.

In cōcilio Deorum collocat nobilissimus uates eos, qui fecerunt ut celebrarentur in posterum ob mortales beneficiis affectos: ostēdens & in hac uita eis remanere laudem nominis sempiternam, & apud superiores in cœtu Deorum fedes esse paratas. Noram quoq̄ te, sanctissime pater, ex his esse, quibus Hesiodus primū in omni laude locum tribuit, qui ex seipsis quę sunt optima noscant, in lucemq̄ edant. Deinde eis qui cæteros salubria suggerentes libenter audiant. Tu certè ille es, qui ex fecundis pectoris tui thesauris optima quęq̄ depromas, tum libenter audias, qui salubria consulere uidentur. Scribam igitur ego salubria, laudata ei qui libenter audit. Scribam autem facilia, & quę priscorum Romanorum, à quibus tu genus ducis, probati scriptores ostendunt fuisse. Atque spero me facile, quę scribo, persuasurum: quòd ei scribo, qui rerum bonarum est cupidissimus: & consulo facilia, prona, quęq̄ solo Principis imperio nullis expensis fieri poterunt. Tum ea, quę ad sempiternum decus ipsius Principis pertineant: itemq̄ & Romę, & omnibus prope finitimis terris utilia: fungorq̄

gorq̄ hæc scribens multarum urbium quasi legatione, quę ad me oratum uenerunt, ut hoc earum nomine à tua maiestate suppliciter peterem. Ipsęq̄ ad sanctissimos istos pedes procumbunt, ut nauigatio Tiberis ab agro Perusino, nempe à castro Trusiamno, qua multa flumina influunt in Tiberim, atque adeo auget, ut sit nauigiorum capax, restitatur usque Romam. Ab hoc castro, quã multa flumina in unum alueum coacta incurunt, trudentq̄ se in Tiberim, iam largus aqua, iam nauigiorum capax Tiberis usque Romam nauigabatur. Hinc Romani, quorum omnis amor erga patriam, ut Vrbs omni com meatuum genere esset refertissima, & ut finitimę regiones hoc commodo iuuarentur, ita fluminis alueum redegerant, intraq̄ ripas aquam coegerant, atque ripas extulerant, ut facile multa nauigia flumen mercibus, rebusq̄ ex uicinis agris onusta, Romam deferret. Plenę erant lintres uini, olei, fructuum, carniū, altilium, necnon lignorum ad ædificia, mercium quoque, quę à supero mari eò iumentis traducta, hicq̄ imposita lintribus Romam traiciebantur. Atque tanta ex hac nauigatione percipiebatur utilitas, ut magna uis mercium ex omni Germania, Anglia, partimq̄ Gallia, reliquisq̄ superis regionibus, Rhauennę nobilissimo eius tempestatis emporio, quemadmodum hoc seculo Venetiis exposita, inde mari ad portus, Pisaurum, Fanumq̄ traiecta, tum iumentis usq̄ ad eum locum, quod iter breue est, delata, deinceps per Tiberim, Romam deferrentur. Nominauerunt Romani locum hunc, ubi merces exponebantur, unde libera Tiberis incipit nauigatio, Trusiamnum, quòd illic, ut superius monstrauius multi annes se trudent in Tibe-

rim, quibus auctus nauigiorum est capax. Hanc ob causam, & ob hanc longam Tiberis nauigationem, reliquæ quoque finitimæ regiones, quædam sua flumina ita redegerant, atque aptauerant, ut paruulis nauigiis, res ex agris in Tiberim deferrent, quæ maioribus nauigiis imposita, Romam per Tiberim deueherentur. Ex omni agro Spoleti, Meuania, Forisflaminii, omniumque uicinarum regionum per flumen Tiniam, siue ut hodie incolæ uocant, Timiam, quod exiguis nauigiis nauigabatur, in Tiberim commeatus deducebant. Inluit autem Tinias in Tiberim paulo infra locum, quem superius monstrauius Trusiamnum, profluit ex monte, qui Fulgineo, Spoletoque imminet, medio fere itinere, & per fines earum urbium, itemque Meuanatum deuolutus, acceptisque nonnullis aliis fluminibus exonerat se in Tiberim. Hoc igitur memorans locupletissimus testis Strabo, qui non modo loca, sed consuetudines locorum sui temporis, fideliter describit, ait de Meuania: *παρ' ἢν ῥέτι δὲ πνέας, καὶ οὐκ ἐλάττω σκάφει καταγωγὴ ὑπὸ τῶν πῆλαι τὰ ἐκ τῶ πεδίου.* Iuxta Meuaniam fluere Tiniam, qui exiguis nauigiis res, fructusque ex regione campestri deducat in Tiberim. Non detulissent autem nauigiis res in Tiberim, nisi Tiberis quoque fuisset nauigabilis. Apparet hodie quoque flumen Tiniam posse exiguis nauigiis enauigari, ita alueus directus est plenus aquæ ad ripas. Regiones præterea, atque urbes Romæ propinquiores, Interamna, Narnia, Carsiculum, uicinaque oppida subuehebant res, mercesque suas in Tiberim, per flumen Narem, ipsum quoque nauigabilem, de quo idem Strabo *νάρεα δὲ ἢν ῥέτι δὲ νὰρ ποταμὸς συμβάλλων τῶ πῆλαι μικρὸν ἢ πῶς ἀκρίκων. πλωτὸς δὲ οὐ μεγάλους σκάφει.*

Per

Per Narniam fluere flumen Narē, qui paulo supra Ocriculos misceatur Tiberi, ipsumque esse nauigabile nauigiis non magnis. En igitur Nar quoque nauigabilis, per quem finitimæ urbes, merces, resque omne genus traiectas in Tiberim, Romam maioribus lintribus deducebant. Tertius erat fluuius, quo Aethruria demissas omnium generatim rerum copias in Tiberim, Romam deferebat: cuius fluminis nauigatione usque in Tiberim utebatur Arretium, Cortona, Clusium, Vetulonia, omnesque uicinæ urbes, is dicitur Clanis, profluit ex paludibus, fontibusque Clusinis haud ferè minor, nec ad sustinenda nauigia minus aquæ ducens, quam Nar. De eo Strabo cum copias rerum, quas flumina Romam transmitterent, & quibus è locis profluerent memoraret, recensens in his fluuiis Clanim sic perhibet, *ἢν δὲ τὴν τὴν νίαν καὶ τὴν κλουσίαν δὲ κλάνις.* Per Aethruriam, agrumque Clusinum fluere Clanim. Quartus erat fluuius nauigabilis, quod & Plinius testatur, Anio, cuius nauigationem, tu sanctissime Pontifex paucis ante diebus renouare exorsus es. Itaque propter præcipui, maiorisque fluminis nauigationem, hæc quoque nauigabantur, atque ab urbe usque ad agrum Perusinum à dextra, atque sinistra fluminis, omne rerum genus confluebat in Tiberim, omnes regiones res suas uenales lintribus transmittabant Romam, utentes fluminis beneficio, diuino certè munere, quo simul magnas itinerum, expensarumque difficultates uitabant, simul urbem omni rerum copia refertissimam reddebant, se quoque pretiis rerum uenditarum locupletabant. Atque ut Spoletum, Meuania, Forumflaminii, omnesque uicinæ regiones, utebantur fluminis Tineæ nauigatione, in Tiberim copias inferentes, sic ad

E 3 alteram

alteram Tiberis partem, Perusini, Tudertes, reliquæq; civitates per totum ipsum Tiberim enavigabant, merces, resq; uenales, in primis uinum, oleum, altilia, nauibus deferentes. Vt uerissimum sit quod de his fluminibus, quãtam, quamq; admirabilem rerum copiam Romam transmitterent, scribit idem Strabo, describens urbis ubertatem, fluminibus illatam, præter inquit Romanæ regionis felicitatem: καὶ οἱ κατακομιζόντες ποταμοὶ, θαυμαστὴν παρέχουσι ἑποχοργίαν. πρῶτος μὲν ἀνίωρ ἐξ ἄλβασ ῥέωρ ἢ πρὸς μαρσὸς λατίνος πέλειος, καὶ δεῦρ τὰ ἑπ' αὐτῆ πεδίου μέγρι ἢ πρὸς τίβειν συμβαλῆς. ἐπειθ' ὄναρ καὶ ὁ πινέας οἱ δεῦρ ἢ ὀμβρικῆς εἰς αὐτὸν καταφερόμενοι τὸν ποταμὸν τὸν τίβειν, δεῦρ δὲ ἢ τυρρηνίας ἢ ἢ κλουσίνης ὁ κλάνις. Flumina quoq; quibus res subuehuntur admirabilem afferunt copiam. Primus quidē Anio, qui ex Alba Latina urbe iuxta Marfos profluens per campos, qui ei subiacent, usq; ad confluentem Tiberis fertur: tum Nar, & Tinias, qui per Umbriam in Tiberim deuoluuntur, Per Aethruriam uerò, finesq; Clusinos fertur Clanis. Hos fluuios memorat Strabo nauigabiles in Tiberim, qui Romæ admirabiles copias suppeterent, ex omni regione finitima, res quibus mortales iuuantur, inferentes. Vt autem superius per flumē Tineam scripserat nauigiis in Tiberim deferri, τὰ ἐκ τῆ πεδίου, ea quæ in campis Meuanatum nascuntur, nempe uinum, oleum, fructus: sic ex parte memorat, quæ reliquis fluminibus importarentur ad urbem. τήφοι τε ἢ πάπυρος, ἀνθήλη τε πολλὰ κατακομιζέται ποταμοῖς εἰς ῥώμην. Defertur Romam Papyrus, cremium, storea fluminibus, quæ lacus, & paludes profundunt in Tiberim. Ait flumina, paludes, lacusq; emittere. Hæc inquit flumina deducunt eas res in Tiberim. Est igitur clarum, totum flumen

men

men usq; ad confluentem Tinia, & Tiberis, qui est paulo infra castellum Trusiamnum, in agro Perusino, cui res ipsa nomen dedit fuisse nauigabile, multis, prægrandibusq; nauigiis, quoad natura fluminis pateretur. Huc uelut ad portum confluebant omnes, res suas uenales flumini exponentes, Romamq; ducentes, semperq; deinceps Tiberis aliis in eum riuis, fluuiisq; defluentibus sit maior, & ad locum Trusiamnum, hac quoq; tempestate nauigio, nunquam prope uado transitur. Facile autem intelligi potest, posse ab eo loco, ut olim Tiberim nauigari: quandoquidem in Gallia Cisalpina uidemus hac tempestate minimum quemq; fluuiū, qui cum Tiberi non sit conferendus, cum fluit ad Trusiamnum magnis nauigiis enauigari, cuiusmodi est Meduacus, qui à Patauio Venetias, & contra, nauigationem peragit, deferens grandia, multaq; nauigia, plena hominū, plena mercium, rerumq; uenaliū. Talem fuisse par est nauigationem à Trusiamno ad urbem per Tiberim, agentem noctesq; diesq; lembos, maioraq; nauigia, plena hominum, rerumq; uenaliū. Sunt alia quoq; flumina, deductionesq; paludum in Gallia Cisalpina, longe Tiberi minores, magnorum nauigiorum capaces, quibus aut in Padum, aut mare deferunt incolæ res, omne genus. Factumq; in Gallia, hominum industria, ut omnis prope eorum regio riuos, siue ut ipsi uocant, canales habeat, per quos nauigiis onera in maiora flumina, inde in mare deducant. Nam nec Bononiæ, nec Mutinæ deest suus riuulus, quo non exigua nauigia deducunt in Padum: idem est reliquis urbibus usus. Quanto igitur facilius fieret id in Tiberi, longe latiore, atq; aqua uberiore? Pace superiorum principū dixerim, quos ab amo

ab amore rerum publicarum priuatorum commo-
rum cogitatio abstraxit, fuit eorum & Romæ dedecus,
non uti tam diuino fluminum beneficio, quæ natura ad
dextram, sinistramque fluminis ita posuisse uidetur, ut ne
hoc quidem ad Romanam felicitatem deesset. Nam res-
tituta Tiberis nauigatione, dabitur facultas, ut per to-
tam Aethuriam, per flumen Clanim usque in mare, ad
hostia Arni traiciat nauigatio, quod superiores Pontifi-
ces tentasse feruntur. Nam Clanis Alliam ingressus in-
fluit in Tiberim. Si per Tiberim ab urbe uersus Aethru-
riam ascendas, tum Clanim qua Tiberi miscetur, nauis-
gio subeas, tunc finibus Clusinis superatis, quod Clanis
ab altera parte uersus occasum propinquat ad Arnus:
Arnus nauigium usque Liburnum, qua mare influit, ad-
ducet. Clanis uelut Amphisbena, propter longius, la-
teque restagnantes fontes, ac paludes, alterum in Tibe-
rim, alterum uersus Arnus caput effundit. Hanc ob
causam Tiberio Principe, Cornelius Tacitus autor,
actum in Senatu, ut totus Clanis propter Tiberis allu-
uiones, uerteretur in Aethuriam, Florentinis recla-
mantibus, his uerbis: Actum, inquit, deinde in Senatu
ab Aruntio, & Ateio, an ob moderandas Tiberis exun-
dationes uerterentur flumina, & lacus, per quos auge-
scit. Auditaque municipiorum, & coloniarum legatio-
nes, orantibus Florentinis, ne Clanis, solito alueo de-
motus, in amnem Arnus transferretur, idque ipsis per-
niciem afferret. Hæc Tacitus. Audis Clanim trans-
ferri posse in Arnus? Per Tineam uero, atque Narem,
partemque Tiberis, maximam Umbriæ partem licebit
nauigio traicere. Illud autem, quod scribit Plinius de
Tiberi, E' media fere longitudine Appennini, finibus
Arreti

Arretinorum profluit, tenuis primo, nec nisi piscinis cor-
riuatus, emissusque nauigabilis, sicut Tinias, & Clanis
influentes in eum. Nouenorum ita conceptu dierum si
non adiuuent imbres, sed Tiberis propter aspera, &
confragosa, ne sic quidem præterquam trabibus, uerius
quam ratibus longe meabilis fertur. Plinius hæc loqui-
tur Tiberim ubi nascitur tenuem esse, & per confrago-
sa, asperaque delabi, inque his locis, ubi tenuis est non ita
nauigabilem esse: quapropter incolas eorum locorum
cogere in piscinis, gurgitibusque aquam, per quam co-
actam rates, seu trabes per ipsum flumen agant. Hoc
igitur refert Plinius de Tiberi, ubi oritur, ubi tenuis est,
in finibus Arretinorum, atque Tifernatum: Nam his
in locis tenuis est, & per confragosa, asperaque delabi-
tur. Sed ubi ad Trusiamnum appropinquauit, delatus
in planum, tum aquæ multitudine uehementer auge-
tur, tum non amplius pedibus, sed nauigio transitur, &
deinceps usque Romam semper per planum fertur. Asser-
rit quoque Plinius, quod superius Strabo, Tiniam, &
Clanim in ipsum influentes nauigabiles esse. Simili sen-
su intelligenda sunt, quæ scribit Plinius Iunior in Epi-
stolis de nauigatione Tiberis. Is ad Apollinarium de-
scribens uillæ suæ amoenitatem, quæ non procul ab Ap-
pennino in Tuscia ad Tifernum sita esset, hæc ait: Cun-
cta enim perennibus riuis nutriuntur, ibi aquæ pluri-
mum, palus nulla, quia deuexa terra quicquid liquo-
ris accipit, nec absorbet, effundit in Tiberim. Medios
ille agros secat, nauium patiens, omnesque fruges deue-
hit in urbem, hyeme duntaxat, & uere, æstate submit-
titur, immensaque fluminis nomen arenti alueo deserit,
autumno resumit. Hæc quidem Secundus. Principio
F obser

obseruandum est, uillam, quam describit, fuisse uersus Appenninum, ubi fontes Tiberis scaturiunt. Meminit enim Appennini in Epistola, ad alia refert uillam à tergo habuisse Appenninum, licet longius. Ab Appennino quoque salubres afflatus in eam exhalari, alia Epistola prædia sua uicina fuisse Tiferno. Erat igitur uilla supra aut infra Tifernum in Thusciam, ut idem meminit, non procul finibus Arretinorum. His locis Tiberis erat nauium patiens, sed hyeme, & uere duntaxat. Quamobrem hæc Secundus non scribit de Tiberi, ubi campos Perusinos secatur, multisque fluminibus acceptis, omni tempore est nauium patiens: sed ubi tenuis est, exarescitque æstate supra Tifernum infraque. In campis autem Perusinis ad Trusiamnum, semper largus aqua, quam è uiuis fontibus deuoluunt in eum multa flumina, à Meuania, à Forostammini, ab Iguio uenientia, nunquam non est nauium patiens, nullo tempore deficit aquarum ubertas, plus enim illa flumina portant aque, quam solus ipse Tiberis. Quod si locis illis, ubi Tiberis exarescit, erat nauigabilis, quanto facilius ad eum locum, ubi flumina in eum se trudent, restituetur eius nauigatio? Clare enim Plinius scripsit, omnes fruges ab illis locis in urbem deuehi, eodemque respicit uterque Plinius originem Tiberis describentes, & his in locis unde profluit nauigabilem esse ferentes, difficili nempe nauigatione, hyeme, & uere duntaxat. Sed in campis Perusinis ad Trusiamnum, pleno fluit alueo omni tempore. Quæ uero scribit idem Plinius de nauigatione Clytumni, multo magis asserunt, corroborantque hæc, que de nauigatione Tiberis scribimus. Nam Clytumnus est fons uberrimus qui ad moenia Meuania, Timia receptus

ceptus nomen suum amittit. Vbi profluit Clytumnus, ut superius monstratum est, appellatur. Fons amplissimus, pluribus uenis scaturiens, subitoque natus, ingens flumen, nauium patiens. Is, ut diximus, cum Timia & Clasio Iguicio ad castrum Trusiamnum Tiberi miscetur. Si igitur nauigabatur Clytumnus, quem Timiam uocat Strabo, atque in Tiberim fruges deuehebat, certe ipse Tiberis, in quem scaphas, & cymbas, lintresque trans mittebat Clytumnus, siue Timias, nauigabatur. De eo igitur idem Plinius in epistolis: Vidisti ne aliquando Clytumnum fontem? Si nondum, & puto nondum, alioqui narrasses mihi: uide, quem ego (pœnitent tarditatis) proxime uidi. Modicus collis adsurgit antiqua cupressu nemorosus, & opacus: hunc subter fons exit, & exprimitur pluribus uenis, sed imparibus, eluctatusque facit gurgitem, qui lato gremio patefcit purus, & uitreus, ut numerare iactas stipes, & relucentes calculos possis. Inde non loci deuexitate, sed ipsa sui copia, & quasi pondere impellitur. Fons adhuc, & iam amplissimum flumen, atque etiam nauium patiens, quas obuias quoque, & contrario nisu in diuersa tendentes, transmittit, & perfert, adeo ualidus, ut illa, qua prope rat, ipse tanquam per solum planum remis non adiuuetur, idem ægerrime remis, contisque superetur aduersus. Iucundum utrunque per iocum, ludumque fluitantibus, ut flexerint cursum, laborem ocio, ocium labore uariare. Ripæ fraxino multa, multa populo uestiuntur. Quas perspicuus amnis uelut mersas uiridi imagine adnumerat. Rigor aquæ certauerit niuibus, nec color cedit. Adiacet templum priscum, & religiosum. Stat Clytumnus ipse amictus, ornatusque prætexta. Præfens nu-

men, atque etiam fatidicum indicant sortes. Sparfa sunt circa facella complura, totidemque Dei, sua cuique ueneratio, suum nomen, quibusdam uero etiam fontes. Nam præter illum quasi parentem cæterorum, sunt minores capite discreti, sed flumini miscentur, quod ponte transmittitur. Is terminus sacri, profanique. In superiore parte nauigare tantum, infra etiam natare concessum. Basilium Hispellates, quibus illum locum diuus Augustus dono dedit, publice præbent, & hospitium. Nec desunt uillæ, quæ sequuntæ fluminis amoenitatem, margini insistant. In summa nihil erit, ex quo non captes uoluptatem: nam studebis quoque, & leges multa multorum omnibus columnis, omnibus parietibus inscripta, quibus fons ille, Deusque celebratur. Plura laudabis, nonnulla ridebis, quanquam tu uero, quæ tua humanitas, nulla ridebis. Vale.

Hæc Plinius de Clytumno, quæ de Tinia, siue Timia superius Strabo, Vnius fluminis duo nomina, quæ admodum Ister, & Danubius, Tiberis, & Albula, siue Timia iuxta Meuaniam hodie quoque ab incolis uocatur. Clytumnus ubi nascitur, à Clytumno Deo, cui templum est super ripis eius fluminis. Sed Tinia fluuius est Fulginatū in quem ad Meuaniam sese Clytūnus effundit. Huius nauigationem, ut uidisti, copiose, luculenter enarrat, describitque Plinius. Quod item prodidit Strabo Narem fuisse, quo tempore scriberet, nauigabilem.

Tacitus etiam Romanæ scriptor historiæ probauit, cum de Pisone ex orientis locis in Italiam reuertente, fugamque accelerante ob suspicionem oblatis ueneni Germanico, libro tertio scriberet. Ab Narnia uitædæ suspicionis, an quia pauidis consilia in incerto sunt, Nare, ac

mox

mox Tiberi deuectus auxit uulgi iras, quia nauem tumulo Cæsarum appulerat. Cernis ut aperte doceat, illum deuectum fuisse flumine Nare: & quoniam Nar influit in Tiberim infra Hortinos, Tiberi quoque deuectum esse, appulisseque nauim ad busta Cæsarum. Quo nunc quoque naues ex Sabinis, uicinisque locis adactæ, onera uelut in portu deponunt, è conspectu Mausolei Cæsarum, iacentis, fractique obelisci, qui cum cæteris ornamentis, quæ Strabo descripsit, obibat Mausoleum in Campo Martio. Cuius etiam loci meminit Virgilius de funere Marcelli,

Vel quæ Tiberine uidebis

Funera cum tumulum præterlabere recentem.

Constat igitur Romanos, quorum animi magnitudinē, ingentesque opes, cum uaria ubique terrarum monimenta, tum uero reperti passim in uis, quibus itur ad urbem, pontes, arcus, ipsaque uia cæruleis lapidibus, aut glareis, uastisque saxorum molibus instrata testantur, non modo facultatem terrestri itinere euntibus ad urbem, cum ad Narem uentum est, parasse; ubi Flaminia uia ex Carseolo ad hoc oppidum per pontem miræ magnitudinis super Narem ascendit, sed etiam fluuiio copiam nauigandi, uitato horrendi montis transitu, præbuisse, perspicuumque est, si qua saxa hac tempestate in eo flumine resonantia, nauigationem impedire uideantur, ex adiacentibus montibus ea decidisse, facileque non nata, sed aduentitia remoueri posse. Perspiciendum nunc quam facile, quam nullo negotio, quam nullis expensis, hæc nauigatio possit restitui. Cuius rei exemplum erit, ut docuimus, Gallia omnis transpadana, ac cispadana, in qua nulla propemodum urbs est, quæ priuatis expensis

F 3 non

non sibi deductiones fluminū, aut paludum accommo-
dauerit, quæ nauigiis transmittantur. Si una igitur urbs
Bononia, Mutina, Patauiū, riuulos illos (ut sic loquar)
ita direxit, aptauit, collocauit, ut nauigarētur, quanto fa-
cilius esset summo, ac potentissimo principi, populis
suis, qui Tiberim accolunt, imperare, ut flumen expur-
gent, alueū dirigāt, ripas propter alluiones attollant,
quod illi circūpadani Galli ubiq; ad sua flumina quoti-
dianis operis student. Id cū fecerint nostri, eadē atq; illi
commoda consequētur. Nam, ut mittam nauigationis
beneficium, maximum certè, ac diuinum, tum multum
agri ubique lucrabuntur, quod Tiberis uagus, ac liber,
nec intra ripas propter incolarum segnitiam coërcitus,
alluit, ac populatur. Plusquam decem millia passuum
agri, Perusini, atque Tudertes lucrabuntur, si ripas
fluminis coarctauerint, direxerintq; atque marginem,
aggeremq; altius extulerint. Id facientes, tum aptabunt
fluuium nauigiis idoneum, tum prohibebunt ne am-
plius agros alluat, quemadmodum infra Oriculos us-
que Romam, & ostia fertur lateribus inclusus, ut quod
perhibet Plinius, nulli fluminum minus liceat, inclu-
sis utrinque lateribus. Id certe etiam in agro Perusino,
Tudertiq; foret. Omnes igitur magna cum uoluptate,
lætissimisq; animis, hanc operam suscipient, omnium
aderit excellens studium, unde tantum commodi, at-
que lucri consequentur, nec laudes tuas Summe Pon-
tifex, ullo æuo celebrare desistent. Quin etiam ad me
plerique rogatum uenerunt, ut his de rebus tecum sum-
me Princeps agerem, ne omitteres eos hoc tanto be-
neficio afficere. Atque quod in Gallia fit, ut minora
nauigia usque ad ampliora flumina deducant, Inde ma-
iores

iores lembi excipiant, fieri quoque posset in Tiberi,
ut minora nauigia à Trusiamno ducerent, usque quo
Clanis, aut Nar influunt. Hic maiora nauigia excipe-
rent, nam illic quamlibet magnorum nauigiorum ca-
pax est Tiberis. Præstiterit igitur fidum, prudentem,
beneuolumq; hominem negotio præficere, qui iussu
tuo populis imperet, circum Tiberim sedentibus, al-
ueum fluminis dirigere, coërcere, arctioremq; facere,
aggerem attollere, & iuxta Gallicam consuetudinem
falices, populosque pro ripis plantare, quorum radi-
cibus agger contineatur. Vidi ego longe difficiliora,
propter utilitatem tamen à priuatis urbibus, homini-
busq; fieri. Inuenti sunt priuati homines, qui Rha-
uennę latissimas paludes auderent exhaurire, quas fru-
mentis conferent. Bononienfes immensas paludes,
quas fluuius eorum Rhenus, Pado propinquus instas-
gnat, superioribus annis exhauserunt, imperatis undi-
que operis, qui cum fluminis aggerem altius extulisse-
sent, fecerunt, ut omnis ille propter alluionem inu-
tilis, paludosusq; ager, optimus deinceps esset. Id fie-
ri longe facilius ad Tiberim posset, propterea quod la-
tius duntaxat euagatur, paludes autem efficit nullas.
Quid? nonne diuinos honores Principes illos meruisse
se fatemur, qui summo studio publica commoda iu-
uissent, qui paludes exhauserunt, flumina direxerunt,
pontibus instrauserunt, nonne hoc uno Romanos ad-
miramur, obstupescimus, magnitudinem animi eorum
considerantes, cum quædam adhuc tantæ magnitudi-
nis uestigia uiatoribus occurrunt. Certè tu Summe Pa-
ter, qui sanguis eorum es, non potes, quod hætenus
ubique præstitisti, eorum gloriam, magnitudinemq;

animi non emulari. Atque illud quoque perspiciendum est, quantum commodi non ipsis modo populis, quantæ copiae prouenturæ sint Romæ ex hac navigatione: uerum etiam quid quæstus, quid lucri publico ærario, quantum uestigal: optime enim nosti Summe Princeps, quàm multa, quàm laudati uini genera fert omnis regio, quæ navigatione fluminis uti posset: deferrent igitur Romam quicquid optimi uini apud eos nascitur, atque omnis illa pecunia, quæ Corsicam, Regnumque Neapolis, uinis diuenditis importatur, in urbibus, regionibusque tuis remaneret. His populos tuos locupletares, quæ quanta sint, uix enumerari potest. Adde, quod Vrbs cum uini penuria maxime laboret, tunc esset refertissima. Quid, quod ab eis regionibus magna uis altitium, quod hodie quoque difficile fit, Romam inferretur? Quid olei copiam memorem? quid carnes? plus enim unum nauigium adduceret: quàm quinquaginta iumenta, quicquid hodie multorum iumentorum dorso, magno cum labore, summis expensis Romam afferretur, uno nauigio, uitatis expensis, afferretur. Multa quoque sunt, quæ dorso iumentorum propter iacturam portari non possunt: mitto merces, mitto uestem, omneque cibarium genus, nam unico uerbo Strabo superius exposuit, cum scriberet flumen afferre Romam *θαυμασιὴν ἀποχρησίαν* copiam admirabilem. Quanta igitur erit urbium tuarum lætitia, quod gaudium hac navigatione restituta? Neminem qui cum, hac de re sum loquutus, inueni, qui non uotis intentissimis eam efflagitaret, supplexque oraret, tibi id faciendi mentem Deus aspiret. Scio quidem non defuturos, qui uel tibi præclari operis, uel ei qui scripsit egregii propositi famam inuiden-

tes,

tes, uel certè quod in animos eorum, humilia semper, atque abiecta spectantes, magnarum rerum cogitationes adhærere nequeant, te quacunque liceat eis ratione ab egregio facinore deterreant. Nullis enim seculis inusitato, atque admirando opere reperto, quod carperet, atque obrueret preesto non affuit inuidia, uti imperante Nerone scripsit Tacitus de Lucio Vero, Romanarum legionum in Germania Legato. Is cum cerneret Mosellam, atque Ararim fluuios, quorum primus Rheno receptus influit Oceanum Germanicum: alter receptus Rhodano, deuoluitur in mare mediterraneum in meridiem, propinquas inter se habere origines; nempe in Celtis uisum fieri posse, ut interiecta fossa utraque flumina conecterentur, atque à mari mediterraneo per Rhodanum, tum per Ararim, exin per fossam in Mosellam copiae subuectæ hinc per Rhenum, in Oceanum inducerentur, sublatisque itinerum difficultatibus nauigabilia inter se Occidentis, Septentrionisque littora fierent. Huic igitur operi inuidisse scribit Silium Gracilem Belgicæ legatum deterrendo Lucium Verum, periculosum esse Romano Imperio, atque ipsi Legato si Germanicas legiones infueret Gallicas affectare copias, quæ hac navigatione affatim suppeterent. Inuidiam igitur indicauit Tacitus, tectam quidem, atque fucatam ratione. Multa enim comoda mortalibus abstulit inuidia, monstrumque horrendum, quasi regia larua, rationis sumpta figura aggreditur principum animos, dolisque fallacibus eos à uirtutibus auertit. At quibus est robur benefactorum laudem memoriamque rerum præclare gestarum omnibus præstare perspectum habentes, suaque sponte honesti cupiditate flagrantes, quàm facile dissipat Aquilo nubes tenebras

brofas

brofas reddita terris serenitate, tantopere animi sui ma-
 gnitudine, illis insanorum hominum fabulis eiectis, sese
 à laude deduci, aut ullis sibi casibus, dedecus, nomenq̄
 eripi non sinunt, uanis persuasionibus ad aures aditum
 denegantes. Addidit ad postremum, ubi hoc cōmemo-
 rasset Tacitus, plerunq̄ conatus honestos inuidia pro-
 hiberi, obiicere sese exaduerso uelut acerrimam inimi-
 cam, graueq̄ aduersariam conatibus honestis inuidiā,
 Certè igitur principibus maximè perspiciendum est, ne
 quemadmodum Cassandram Teucris, sic ipsi bona, uti-
 liaq̄ canentes audire contemnant. Quod si tu Romam
 uiuis, plateisq̄ patefactis, atq̄ directis, ueteriq̄ ædificio-
 rum deformitate deiecta, longe meliorē, pulchrioremq̄
 reddidisti: si propugnaculis, & ante hac inaudito muri
 genere muniisti, Principis Apostolorum inchoatum à
 superioribus Pontificibus ædificium templi, sed longo
 tempore intermissum, magno studio repetitum excita-
 re cœpisti: si magnorum Principum inter se concilian-
 dorum causa, tantum itineris obiisti: longe autem ma-
 iora à te expectamus in dies. Certe & hanc tantæ lau-
 dis occasionē, tale, ac tantum uirtutis tuę testimo-
 nium prætermittere non debes. Omnium ue-
 rò in te laudes, acclamationesq̄ con-
 fluent, uerum Pontificē, patrem pa-
 triæ celebrabunt, teq̄ de stirpe
 Romana procreatum, Ro-
 manum facinus edi-
 disse prædi-
 cabunt.

